

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Dr. Tomasovszky Edit

Debrecen

2021

**DEBRECENI EGYETEM
MARTON GÉZA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA**

**A KÖVETŐ JOG ALAPPROBLÉMÁI ÉS SZABÁLYOZÁSI
KÉRDÉSEI**

Készítette:

Dr. Tomasovszky Edit

Témavezető:

Prof. Dr. Csécsy György

tszv. egyetemi tanár

A doktori program címe: Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet-Európában

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Szabadsfalvi József egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2021. augusztus 17.

**DEBRECEN
2021**

TÉMAVEZETŐI AJÁNLÁS

Dr. Tomasovszky Edit: „A követő jog alapproblémái és szabályozási kérdései” című PhD dolgozatáról

A szerző a követő jog jogintézményének széles körű feldolgozását tűzte ki a disszertáció céljául, és megállapítható, hogy ezt a célt maradéktalanul teljesítette.

Önálló szerkesztésben, hét fejezetben dolgozza fel a választott téma legfontosabb kérdéseit, amelyet a jogintézmény, azaz a követő jog lehető legtágabb összefüggéseiben vizsgál. A témában a hazai jogirodalomban ilyen átfogó jellegű munka nem született még, így ez az értekezés hiánypótló.

A II. fejezetben a követő jog nemzetközi és hazai fejlődéstörténetével, továbbá a követő jog karakterének változásaival foglalkozik.

Értékes része a dolgozatnak a dogmatikai alapvetés, melyben megfogalmazza a követő jog természetét, a kapcsolódó elméleti kérdéseket, valamint a követő jog közgazdasági vonatkozásait.

A IV. fejezet tekinthető a disszertáció központi részének, melyben mintegy 50 oldalon keresztül tárgyalja a szerző a követő jog fogalmi elemeit. Megállapítja a követő jog közvetlen és közvetett tárgyát, a jogosultak és kötelezettek körét, valamint a jogdíj alapját és mértékét. Szintén ebben a fejezetben elemzi a kapcsolódó jogkezelés szabályait, a védelmi időt, a tájékoztatási kötelezettséget, valamint a követő jog érvényesülését és az ezzel kapcsolatos szankciókat.

A disszertációban szintén hangsúlyos szerepet kap a nemzetközi kitekintés, a követő jog nemzetközi és európai uniós szabályozásának aktuális kérdései, kihívásai. Ezen túlmenően részletesen áttekinti a műkereskedelem „vonakodó óriásait”, Svájc, Kína és az Amerikai Egyesült Államok szabályozási modelljeit.

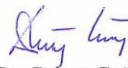
A VI. fejezetben az alkalmazandó jog meghatározásának kérdéseivel foglalkozik az újraeladási aktusok kapcsán.

Minden egyes fejezet után a szerző részösszegzést készít, melyben összefoglalja a vonatkozó rész legfontosabb eredményeit, ezzel megadva a disszertáció vezérfonalát. A disszertáció az összegzéssel zárul, amely tartalmazza a szerző következtetéseit, állásfoglalásait, amelyek logikusak, pontosak, és amelyekkel alapvetően egyet lehet érteni. Az összegzésben a szerző rámutat, hogy a követő jog eddigi százéves történelme során rengeteget formálódott, számos változáson ment keresztül, de eredeti karakterének lényegi elemei megőrződtek. A változások viszont szükségesek voltak. Ma még nem fogadják el univerzálisan a jogintézmény szükségességét, de óriási haladás figyelhető meg. Európában többé nem kérdés, hogy szükséges-e a jogintézmény, és a műkereskedelem szempontjából releváns, Európán kívüli államok is egyre közelebb kerülnek a követő jog elfogadásához. Megállapítja a szerző, hogy a jogintézmény ma még nem működik ideálisan, számos kérdés átgondolása, fejlesztése lenne szükséges, de a nemzetközi jogalkotási folyamatok pozitív irányba mutatnak. A szerző szerint a követő jog kellően rugalmas, a változásokhoz alkalmazkodni képes jogintézmény, amely tulajdonsága biztosítja a jogintézmény hosszú távú fennmaradását.

A disszertációban felhasznált irodalom teljeskörűnek mondható, hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt, a megjelölt 700 darab hivatkozás korrekt, azok szervesen beépültek a dolgozatba.

Összességében megállapítható, hogy a disszertáció mind formai, mind tartalmi vonatkozásban egyaránt megfelel a PhD dolgozattal szemben támasztott követelményeknek, a dolgozat a szerző saját munkája, új tudományos eredményeket tartalmaz, ezért a nyilvános vitára bocsátását javaslom és támogatom.

Debrecen, 2021. augusztus 17.

Prof. Dr. Csécsy György
témavezető
tszv. egyetemi tanár

NYILATKOZAT

Alulírott, *dr. Tomasovszky Edit* büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott, *A követő jog alapproblémái és szabályozási kérdései* című értekezésem saját önálló munkám, a benne található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti lelhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésben hamis, esetleg hamisított adatokat használok, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem vagy tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Debrecen, 2021. augusztus 17.

dr. Tomasovszky Edit

TARTALOM

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	9
I. Bevezetés.....	11
II. A követő jog kialakulása, történeti fejlődése	15
II.1. A követő jog nemzetközi fejlődése	15
II.2. A követő jog európai uniós szabályozásának létrejötte.....	25
II.3. A követő jog hazai fejlődése	28
II.4. A követő jog karakterének változásai.....	34
II.5. Részösszegzés	36
III. Dogmatikai alapvetés	38
III.1. A követő jog jogi természete.....	38
III.1.1. A jogintézmény elhelyezkedése a jogrendszerben.....	38
III.1.2. A követő jog elhelyezkedése a szerzői jog rendszerében.....	40
III.1.3. A követő jog elhelyezkedése a szerzői vagyoni jogok körében	43
III.1.3.1. A követő jog felhasználási módként való definiálása	44
III.1.3.2. A követő jog és a jogkimerülés	48
III.1.3.3. A követő jog elidegeníthetőségének kérdése	52
III.1.3.4. A követő jogról való lemondás kérdése	53
III.1.3.5. A követő jog jogtechnikai elhelyezése	55
III.2. Igazolási elméletek	56
III.2.1. Kulturális megfontolások	56
III.2.2. Méltányossági elméletek	57
III.2.3. Szociális alapú elméletek	59
III.2.4. Gazdasági szempontú elméletek	61
III.2.5. Gazdagodási elméletek.....	62
III.3. A követő jog közgazdaságtani vonatkozásai.....	63
III.3.1. A piaci koordinációs mechanizmusok működése a műtárgypiacon.....	63
III.3.2. A műkereskedelem jellemzői kultúra-gazdaságtani szempontból	67
III.3.3. A műalkotások mint kulturális javak meghatározása.....	71
III.3.4. A műalkotás mint termék meghatározása	74
III.3.5. A műalkotás piaci értékének összetevői.....	77
III.3.6. Részesedés a műalkotás értékének növekedéséből	83
III.3.7. A követő jog válasza a műkereskedelem piaci kudarcaira.....	84
III.3.7.1. Tökéletlen verseny - monopozónia.....	84
III.3.7.2. Információs aszimmetria	85

III.3.7.3. Externáliák	86
III.4. Részösszegzés	87
IV. A követő jog egyes fogalmi elemei	89
IV.1. A közvetlen tárgy	90
IV.1.1. A díjköteles alkotások köre	90
IV.1.2. Az eredetiség kritériuma	94
IV.2. A közvetett tárgy	97
IV.3. A jogosultak köre	102
IV.3.1. Az élő művészek jogosultsága	102
IV.3.2. Jogutódlás a követő jogi jogosultság tekintetében	106
IV.3.3. Derogáció	110
IV.4. A kötelezettek köre	111
IV.4.1. Kötelezettek az újraeladási ügyletben betöltött szerep alapján	111
IV.4.2. A műpiac hivatásos képviselőjének meghatározása	117
IV.4.3. A muzeális intézmények mentessége	119
IV.5. A jogdíj alapja és mértéke	120
IV.5.1. A követő jogi jogdíj alapja	120
IV.5.2. A követő jogi jogdíj mértéke	122
IV.5.2.1. Sávosan degresszív kulcsok	123
IV.5.2.2. Mentességek	125
IV.5.2.3. Küszöb- és plafonértékek	125
IV.6. A jogdíj megfizetése és a jogkezelés szabályai	127
IV.7. A védelmi idő	138
IV.8. A fizető köztulajdon (domaine public payant)	139
IV.9. Az információszerzés joga - a tájékoztatási kötelezettség	144
IV.10. A követő jog érvényesülése, szankciók	148
IV.11. Részösszegzés	149
V. A követő jog nemzetközi és európai uniós szabályozásának kérdései	152
V.1. Aktuális szabályozási kérdések az Európai Unióban	153
V.1.1. A követő jogi jogharmonizáció a szerzői jogi jogharmonizációs folyamatban	153
V.1.2. A követő jog újabb fejleményei	159
V.1.3. A követő jog kihívásai	164
V.1.3.1. Megfelelési (compliance) kihívások	164
V.1.3.2. Digitális kihívások	165
V.1.3.3. Nemzetközi kihívások	168
V.2. A követő jog nemzetközi szabályozásának kérdései	175

V.2.1. A BUE felülvizsgálatának lehetősége	176
V.2.2. A nemzetközi követő jogi egyezmény koncepciója	176
V.2.3. A TTIP koncepciója	185
V.3. A műkereskedelem vonakodó óriásai	186
V.3.1. Svájc	186
V.3.2. Kína	189
V.3.3. USA	195
V.3.3.1. A kaliforniai minta	196
V.3.3.2. Szövetségi szintű kísérletek a követő jog bevezetésére	203
V.4. Részösszegzés	208
VI. Az alkalmazandó jog meghatározása az újraeladási aktusok kapcsán	211
VI.1. A territorialitás - akadály vagy lehetőség?	211
VI.2. A BUE kapcsolólve	214
VI.3. A 2001/84/EK irányelv állásfoglalása	216
VI.4. A német modell	218
VI.4.1. A Beuys-eset	219
VI.4.2. A Sammlung Ahlers-ügy	221
VI.5. A <i>lex rei sitae</i> alkalmazhatósága	224
VI.6. Részösszegzés	225
VII. Összegzés	227
FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE	231

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetemet és hálámat fejezem ki Csécsy Györgynek, aki joghallgató koromban felkeltette érdeklődésemet a polgári jog és különösen a szellemi tulajdon területe iránt. Szakmai tudásával és emberségével alapozta meg tudományos utamat és szakmai látásmódomat, mindig ösztönzött arra, hogy próbáljak még jobb lenni. Témavezetői munkáját, hasznos és értékes javaslatait ezúton is köszönöm.

Köszönettel és hálával tartozom Szikora Veronikának, aki szintén joghallgató koromtól kezdve egyengette tudományos pályafutásomat, és másodéves koromtól bevont a Polgári Jogi Tanszék különféle tevékenységeibe valamint az egyetem tehetséggondozó programjába. Szakmai tudása és tudományos pályafutása mindig határozott példaként állt előttem.

Köszönetemet fejezem ki a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszéke munkatársainak, akik szintén formálták szemléletemet hallgatói és doktoranduszi éveim alatt. Külön köszönöm Kiss Tibor segítségét, aki korábban az OTDK dolgozatomhoz, majd az abból kinövő disszertációmhoz is számos hasznos ötlettel, javaslattal szolgált.

Köszönettel tartozom Grad-Gyenge Anikónak és Mezei Péternek, amiért opponensként számos értékes tanáccsal, javaslattal segítettek dolgozatom fejlesztését, végleges formába öntését.

Külön köszönöm Győri Erzsébetnek, a HUNGART jogi vezetőjének, hogy értékes meglátásaival és gyakorlati tapasztalataival gazdagította látókörömet választott témám kapcsán, és javaslataival segítette dolgozatom végleges változatának elkészülését.

Köszönettel tartozom a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolának, hogy intézményi kereteket és szakmai ismereteket biztosított kutatásomhoz és disszertációm elkészültéhez. Külön köszönöm Zaccaria Márton Leó készséges segítségét.

Köszönöm a DEENK Társadalomtudományi Könyvtár és a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Frecskay János Szakkönyvtára munkatársainak lelkiismeretes és készséges segítségüket a disszertációt megalapozó szakirodalom fellelésében.

Köszönöm szüleimnek és nagyszüleimnek, hogy gyermekkorom óta végtelen szeretettel, türelemmel és támogatással álltak mellettem, kitartóvá és küzdő szelleművé neveltek, és biztattak, hogy sikeres egyetemi tanulmányaimat követően doktori képzésre jelentkezsek. Nekik köszönhetem az olvasás és a tanulás szeretetét, az örök kíváncsiságomat és tudásvágyamat. Hálás vagyok nekik, hogy tanulmányaim alatt mindvégig biztosították a nyugodt és inspiráló környezetet, a sikeres előrehaladás feltételeit. Elismerés illeti szüleimet, amiért rendíthetetlen türelemmel olvasták szövegeimet kisiskolás koromtól kezdve, és mindig volt megfontolásra érdemes, javító szándékú javaslatuk, bármilyen témában. Disszertációm elkészülésének folyamatában erőn felüli áldozatokat vállaltak, hogy nyugodt körülmények között fejezhessem be a dolgozatot.

Köszönöm férjemnek, Ákosnak, hogy szeretettel és türelemmel támogatott és motivált a disszertáció elkészüléséhez vezető hosszú úton, meghallgatta és megnyugtató válaszokkal állt készen félelmeim, kétségeim leküzdésében, sokszor áldozatokat is vállalva, hogy szilárd háttérrel biztosítson munkám folytatásához és befejezéséhez.

Köszönöm kislányomnak, Lilinek, hogy elviselte a munkafolyamat intenzívebb időszakait, és türelmesen nélkülözte állandó társaságomat.

Köszönöm férjem szüleinek, hogy érdeklődéssel és szeretetteljes figyelemmel kísérték munkámat, a munkafolyamat során pedig stabil családi háttérrel biztosították a dolgozat befejezéséhez.

Köszönöm barátaimnak a szakmai és lelki támogatást és türelmet, amellyel mindvégig mellettem álltak e hosszú folyamatban, meghallgatták véget nem érő dilemmáimat, kételyeimet, és biztatásukkal segítettek átlendülni a nehezebb periódusokon.

Disszertációm a legnagyobb szeretettel, hálával és tisztelettel szüleimnek ajánlom.

“Egyesek mindennek tudják az árát, de semminek nem tudják az értékét.”
/Oscar Wilde: Lady Windermere legyezője/

I. Bevezetés

A követő jog az eredeti műalkotás szerzőjének biztosított azon elidegeníthetetlen jogosultság, hogy az első eladást követően minden további, a jogszabály hatálya alá tartozó eladásból származó eladási árból részesüljön. A követő jog a szerzői jog új jogintézménye, mindössze százéves történelemmel rendelkezik. Azonban ezen viszonylag rövid időszak alatt is meglehetősen *ellentmondásos jogintézménnyé* vált. Számos nyilvánvaló előnye és létjogosultsága ellenére még ma sem alkalmazzák globálisan, a kontinentális jogrendszeren kívül ma is *vitatott* a szükségessége, és ahol hosszadalmas viták végén el is jutnak a szabályozás jelentőségének felismeréséig, a jogi *szabályozás* konkrét tartalma újabb *dilemmákhoz*, szakmai és politikai vitákhoz vezet.

Értekezésemben feltárom, hogy a szerzői jog rendszerében sokszor idegennek tekintett szigeteket alkotó követő jog hogyan tud mégis *illeszkedni a szerzői jog* többé-kevésbé egységes szövetéhez. A követő jog előtt álló kihívás e tekintetben meglehetősen nagy, ugyanis nehéz megfelelni mind a kontinentális, mind az angolszász szerzői jogi rendszerek igényeinek és egyúttal folyamatosan alkalmazkodni a társadalmi és gazdasági igényekhez. A követő jognak a szerzői jogban való elhelyezése azért is lényeges kérdés, mert a jogintézmény határainak kijelölése szoros kapcsolatban áll a szerzői jog terjedelmének mindig érzékeny kérdésével, törekény egyensúlyával.

Dolgozatom *célja*, hogy a követő jog jogi, gazdasági és művészeti vonatkozásairól *komplex áttekintést* nyújtson. Nem öncélú azonban ez az utazás; a követő jog globális kiterjedésének, gyakorlati érvényesülésének módjait, bevált vagy fejlesztendő nemzeti szabályait vizsgálom, és ezek alapján kívánok a jogintézmény további fejlődéséhez javaslatokkal hozzájárulni. Nem cél ugyanakkor, hogy “best practice”-jelleggel gyűjtsék a követő jogot alkalmazó összes országból származó megoldásokat.

Az értekezés *első hipotézise* az, hogy a követő jog minden ellentmondásos és vitatott körülmény ellenére *szükséges jogintézmény*, amely *alkalmas a műkereskedelem anomáliáinak orvoslására*. A követő jog rendszertani elhelyezésével és a jelenleg

hatályos szabályok alapján történő gyakorlati működésének tanulmányozásával valamint a műkereskedelem jellemzőinek és anomáliáinak valamint a követő jog ezekre adott válaszána elemzésével kívánom ezt igazolni. A *második hipotézisem* az, hogy ahogyan százéves történelme során folyamatosan, úgy napjainkban is *képes megújulni, a változó igényekhez alkalmazkodni a jogintézmény, miközben megőrzi az eredeti arculatának lényegét is*. Ennek igazolásához részletesen elemzem a követő jog fogalmi elemeivel szemben támasztott nemzetközi, európai uniós és egyes nemzeti elvárásokat és a jogintézmény ezeknek megfelelő alakulását. *Harmadik hipotézisem*, hogy a követő jog *jelenleg nem kellő hatékonysággal érvényesül, de egyes elemeinek további változásaival illetve a jogintézmény még teljesebb mértékű globalizálódásával jelentős előrelépést lehetne elérni* e téren. E körben kiemelt figyelemmel vizsgálom a közös jogkezelés tematikáját és a kollíziós problémákra adható válaszokat, különös tekintettel a territorialitás kérdéseire. Azonosítom a követő jog gyakorlati érvényesülésének kritikus pontjait, amelyekben részletesebb szabályozás vagy szélesebb körű nemzetközi egyetértés lenne szükséges.

A követő jog kialakulása, történeti fejlődése c. fejezetben először a művészek helyzetének nemzetközi fejlődéstörténetét vizsgálom, nagy vonalakban az ókortól kezdve, a követő jog közvetlen előzményeihez való érkeztől pedig részleteiben. A fejezet a 2001/84/EK irányelv elfogadásáig kíséri a követő jog történetét. Az ezt követő események az V., az újabb fejleményekkel foglalkozó fejezetbe kerültek. A történeti részben természetesen részletesen foglalkozom a követő jog hazai fejlődésével, a jogalkotási folyamat lépéseivel. A harmadik nagyobb egységben pedig a követő jog karakterének változásait mutatom be átfogó jelleggel. A fejezetre a *leíró módszer* alkalmazása jellemző.

A Dogmatikai alapvetés c. fejezet igyekszik több oldalról is megvilágítani a követő jog jogi természetét, a jogrendszerben és azon belül is a szerzői jog rendszerében elfoglalt helyét. Vizsgálom a követő jog sajátos jellemzőjeként az elidegeníthetetlenséget és a jogintézménynek a jogkimerüléssel való kapcsolatát. Ezt követően a jogintézmény szükségességét, létjogosultságát alátámasztó elméleteket veszem sorra. Egy következő nagyobb egységet képez a követő jog gazdasági vonatkozásainak feltárása. Ebben is először a műkereskedelem alapvető működési elveit, majd a műalkotások mint termékek, gazdasági javak jellemzőit tekintem át. Ezt követően részletesen foglalkozom a műalkotások árképzési mechanizmusával, a piaci értéket alkotó tényezőkkel, a követő

jog alapját képező értéknövelő faktorokkal. Végül kitérek a műkereskedelemre jellemző piaci kudarcokra, amelyekkel összefüggésben vizsgálom, hogy a követő jog mennyiben alkalmas azok orvoslására. A műkereskedelem bizonyos terjedelmű tanulmányozását indokolja, hogy az a követő jog gazdasági környezetét képezi. A témakör bevonása reményeim szerint kitágítja látókörömet, interdiszciplináris ismeretekkel lát el, amelyek hozzájárulnak a követő jog mélyebb megértéséhez, szükségességének elfogadásához. A fejezet kidolgozása javarészt *rendszerző-elemző módszer* alkalmazásával történik. Az értekezésben törekszem *interdiszciplináris áttekintésre*, amely szempont indokolja a II. fejezetben egyes művészetelméleti és kultúra-gazdaságtani vonatkozások alapos feltérképezését.

A követő jog egyes fogalmi elemei c. egységben sorra veszem a követő jogot mint jogintézményt alkotó fogalmi összetevőket, és ezeket a nemzetközi, európai uniós és egyes releváns uniós tagállamok (Franciaország, Németország, Egyesült Királyság) és a hazai hatályos szabályozásokon keresztül vizsgálom, *komparatív és elemző* módszerekkel. Kifejezetten törekszem a számos angol nyelven elérhető nemzetközi forrás mellett a kiválasztott országok saját szakirodalmának feldolgozására is a hitelesség és pontosság érdekében. Helyet kapnak a fejezetben a joggyakorlat releváns aspektusai a vonatkozó bírósági döntések beemelésével.

A követő jog nemzetközi és európai uniós szabályozásának kérdései c. fejezet első részében átfogóan bemutatom az Európai Unió szerzői jogi jogharmonizációs folyamatát, majd a követő jogi jogharmonizációt elhelyezem ebben a folyamatban. Kitérek az uniós jogalkotó felhatalmazásának terjedelmére, a követő jogi irányelv céljaira és azok beteljesítésére irányuló törekvésekre. Rátekintek az Irányelv hatályba lépése óta történt fejleményekre, tendenciákra, illetve az EU előtt álló vagy esetlegesen felmerülő kihívásokra. A fejezet második nagyobb egységében a követő jog nemzetközi fejleményeivel foglalkozom. Jelentős figyelmet kap a nemzetközi követő jogi egyezmény koncepciója és a nemzetközi tendenciák elemzése. A harmadik részben a globális műkereskedelemben jelentős szerepet játszó, de a követő jogot nem alkalmazó országokkal foglalkozom részletesen. A követő jogot ellenző vagy vonakodó attitűd motívumait keresem, és amellet érvelek, hogy ezen országoknak is érdemes lenne bevezetni a követő jogot - egyrészt a globális érdekek teljesülése, másrészt saját piaci pozíciójuk megtartása érdekében. A fejezetben főként az *elemző és leíró módszereket* alkalmazom.

Az alkalmazandó jog meghatározása az újraeladási aktusok kapcsán c. fejezetben a követő jog gyakorlati érvényesülésének egyik kulcsfontosságú problémája, a határon átnyúló műpiaci ügyletek esetén felmerülő kollízió feloldására teszek kísérletet. A Berni Unió Egyezmény és a 2001/84/EK irányelv hallgatása okán elsősorban a bírói gyakorlatra hagyatkozom, emellett a vonatkozó szakirodalmi koncepciókat is bemutatom azzal a céllal, hogy a követő jog gyakorlati alkalmazásának egyik legkomplexebb dilemmájában eligazodjak. A fejezetben *leíró és elemző módszert* alkalmazok.

A dolgozat egészére jellemző a *közeli és távoli perspektíva* váltakozása, amely váltásokat a komplexitás igénye indokol: a jogintézmény lényegének, jogi természetének és fogalmi elemeinek részletes elemzése nagyon közeli elhelyezkedést kíván, míg a gazdasági háttér és a történeti ív áttekintése, a nemzetközi vonatkozások és a kollíziós jogi lehetőségek vizsgálata néhány lépéssel távolabbi pozíciót igényel. A perspektívák váltakozását a komplexitásra való törekvésen felül a dolgozat logikai íve határozza meg, reményeim szerint dinamikus rendszert képezve. Ahogyan egy kiállítás képei között sétálunk: néha közelebb lépve, hogy a festmény legapróbb részleteit is alaposan meg tudjuk figyelni, máskor pedig hátrébb lépve, hogy a kompozíció egésze áttekinthetővé váljon számunkra.

A követő jog rendkívül nagy terjedelmű globális szakirodalmából elsősorban azon országok irodalmát használom fel, amelyek nemzeti szabályozását relevánsnak tartom a követő jog vizsgálata szempontjából. Így Európában a mintaadó államok, Franciaország és Németország, valamint globális műpiaci pozíciója okán az Egyesült Királyság irodalmát részesítem előnyben, ezen országok jogi szabályozását vizsgálom közelebről. Az Európán kívüli angolszász területek közül az USA releváns szakirodalmát igyekszem feldolgozni. Mindezek mellett természetesen a hazai követő jogi szabályozás és szakirodalom is nagy hangsúlyt kap.

II. A követő jog kialakulása, történeti fejlődése

A fejezet először a társadalom és a művészet kapcsolatát vizsgálja az ókortól a követő jog kialakulásának időszakáig, amely történeti áttekintés a művészek társadalmi helyzetének szemléltetésén keresztül vezet bennünket a követő jog koncepciójának felmerüléséig. Ezt követően a követő jog első, Franciaországban történt bevezetésének, majd a jogintézmény nemzetközivé válásának fő pontjait mutatom be. A fejezet az Európai Unió követő jogi irányelvének elfogadásáig követi a jogintézmény sorsának alakulását. Az ezt követő - immár 20 éves - időszokról a követő jog újabb fejleményeit tárgyaló V. fejezetben szólok részletesebben.

Külön alfejezetben kísérem végig a követő jog Magyarországon történő bevezetésének állomásait. Örvendetes, hogy a magyar jogalkotás e tárgykörben sok más, nyugat-európai államot is megelőzött, és a később létrejövő uniós irányelvnek már annak megszületésekor nagyrészt megfelelt.

II.1. A követő jog nemzetközi fejlődése

A művészet történetének tanulmányozása során a hangsúlyt legtöbbször a művész személye és a köré rendezhető egyéb tényezők kapják: származása, családi háttere, tehetsége, képzettsége, technikája, műzsái, témája. Létezik azonban egy fontos tényező, amelynek a fentiekhez képest sokkal kisebb jelentőséget tulajdonítanak, és ez a társadalom szerepe, a társadalom és a művész kapcsolata. Pedig valójában a művész korának társadalmi nagyban meghatározza a művész karrierjét, témáját, és elismertségét, sikerét is. A mecenatúra vagy annak hiánya jelentősen hozzájárul a művész sikerességének alakulásához. HAUSER szerint alapvető fontosságú a kiemelkedő alkotások megszületése szempontjából, hogy a társadalom támogató attitűdöt képviseljen a művészek irányában, enélkül ugyanis legfeljebb dilettáns alkotások születhetnek. Már a paleolitikum korában is önálló társadalmi helyet foglaltak el a jól képzett művészek, akik életüket a tanulásnak, gyakorlásnak szentelték, és akiket a társadalom elismert, hasonlóan a varázsló-gyógyító emberekhez.¹

A művészet történetét végigkísérő jelenség, hogy a művészt kevesebbre tartották, mint az általa alkotott művet. A művészre sokáig mint a társadalmi ízlést illetve a vagyonos

---

¹ HAUSER, Arnold, *The Social History of Art*, Vintage Books, New York, 1957, Vol.1, 22.

réteg elvárásait kiszolgáló szükséges „elemre”, személyre tekintettek.² Ez a nézet az ókori Görögországba vezethető vissza, ahol a képzőművész a kézművessel egyenértékűnek számított, hiszen hozzá hasonlóan a kétkezi munkájával hozott létre valamit, és a rabszolgák között foglalt helyet a társadalmi ranglétrán.³

A rómaiak már nem teljes mértékben követték ezt a nézetet, a civilizált társadalmak mégis nehezen léptek túl az ókorban meggyökeresedett szemléleten.⁴ A középkorban a létrejövő polgárság változtatott jelentősen a művészekkel szembeni megítélésen, egyrészt az ipari jellegűvé váló munka elismerése, másrészt az arisztokrácia köreiből származó szerzetesek által létrehozott alkotások révén.⁵ Ekkor még azonban nem vették figyelembe a művész személyében rejlő tehetséget, ügyességet, hanem az alkotás felől közelítve a mű megalkotásához szükséges kézműves munkát ismerték el.⁶ Csak az 1400-as években, a reneszánsz korában kialakuló szellemi elitnek és az emberközpontú világnézetnek köszönhetően kezdtek a képzőművészekre mint szellemi munkásokra vagy gondolkodókra tekinteni. Ezt a folyamatot elősegítette, hogy az újonnan létrejövő tehetős kereskedői réteg a saját presztízsének erősítésére a művészetet használta.⁷ A XVI. században a művészek kezdtek a céhektől függetlenül alkotni, ezzel egyidejűleg kitörték a névtelenség homályából.⁸ Az arisztokrácia és a kereskedők gyakran adtak megbízásokat bizonyos művek megalkotására, és erre nem a céhet, hanem már a konkrét művészt kérték fel.⁹

Az első szerzői jogi rendelkezések is ezen folyamat következményeként születtek meg, méghozzá állami privilégiumok formájában, pl. a Velencei köztársaságban 1544-45-ben. Az adományozott privilégiumok helyét később törvények vették át - ld. Stuart Anna statútuma 1709-ben vagy a The Engravers Act 1735-ben. Az elvétve megtalálható, és csak egyes művészeti területekre kiterjedő jogszabályok sorát követően Franciaországban a nagy forradalom idején, 1791-ben és 1793-ban elfogadott törvényeket tekintik az európai szerzői jogi rendszerek valódi kiindulópontjának.

---

² HAUSER *i.m.* 31.

³ HAUSER *i.m.* 113–120; DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 1.

⁴ HAUSER *i.m.* 118.

⁵ HAUSER *i.m.* 116., 168-169.

⁶ HAUSER *i.m.* 267.

⁷ HAUSER *i.m.* 62.

⁸ SHERMAN, Brad - BENTLY, Lionel, *The Making of Modern Intellectual Property Law: The British Experience 1760–1911*, Cambridge University Press, 2003, 38.

⁹ HAUSER *i.m.* 116.

A képzőművészet értékelésében a XVII. századtól indult el nagyobb változás, amikor kezdtek befektetési céllal is műtárgyakat vásárolni, és a műtárgyaknak pénzben kifejezhető értéket tulajdonítani. HUIZINGA szerint a XVII. században egyre gyakrabban lehetett jó festményekre akadni vásárokon, és egyre több holland házban lehetett festményeket találni. Ekkor már nem csupán a műtárgyak szépsége, hanem a befektetés szándéka is vezérelte a vásárlókat.¹⁰ Párizsban Jean-Marie-Fortuné Durand volt az első, aki boltjában (eredetileg papír-, majd festék- illetve rajzszerkereskedés) képereskedéssel kezdett foglalkozni 1830-ban, ugyanis a művészeti kellékeket vásárló művészek sokszor képekkel fizettek nála. Ezeket kezdte el árusítani Durand. Az új formát számos más műkereskedelmi galéria megnyitása követte Párizsban, így Durand tulajdonképpen a műkereskedelem úttörőjének tekinthető.¹¹ Ekkorra a középkorban és a reneszánsz idején jellemző mecenatúra nagyjából megszűnt, így a művészek kiszolgáltatott helyzetbe kerültek a piacon, amely piac törvényszerűségeit a műkereskedők saját érdekeik szerint alakították. A művészek gyenge alkupozícióval rendelkeztek a műkereskedőkkel folytatott tárgyalás során, így kénytelenek voltak rendkívül alacsony áron megválni alkotásaiktól, amelyeket később a műkereskedők magas árakon adtak el újra. A művészettörténet és a követő jog szakirodalma számos ilyen esetet tart számon.¹²

A műkereskedelemnek nemcsak egy művész aktuális megítélésére illetve műveinek sorsára van hatása, hanem erőteljesen részt vesz azoknak a narratíváknak a kialakításában, amelyek az adott korszakban, de a művészettörténet perspektívájából is meghatározzák, hogy miként gondolkodjon a korabeli társadalom a művészetről, vagy hogyan viszonyuljunk évszázadok távlatából a művészethez. A műkereskedelem hol a hivatalos, államilag elismert művészeti értékrendet próbálja maga is teoretikusan igazolni, hol pedig annak ellenpontjaként a független, újító művészetet támogatja, "felkap" egy-egy lázadó művészt.¹³ A műkereskedelem már a létrejöttétől fogva ebben a szerepben is működött, és ez máig jellemző rá.

A társadalmi elismerésükben bekövetkezett fejlődés és a műkereskedelem mint új platform kialakulása ellenére a képzőművészek továbbra is hátrányosabb helyzetben

---

¹⁰ HUIZINGA, Johan, *Hollandia kultúrája a tizenhetedik században*, Osiris, Budapest, 2001, 53-54.

¹¹ MARTOS *i.m.* 14-15.

¹² DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 149. - Így például Degas, Millet, Duval de l'Épinay esete. Ezek az esetek a nemzetközi sajtóban is nagy port kavartak, és híriük Magyarországra is eljutott: a Degas-esetről RIPPL-RÓNAI írt a Nyugatban, a Millet-ügyről pedig ADY számolt be a Budapest Naplóban. - MARTOS *i.m.* 15.

¹³ BOROS Judit, *Magyar festők Párizsban (1880-1896)*, Doktori disszertáció, ELTE BTK, 2006, 34.

voltak más művészekkel szemben. Ennek oka elsősorban az, hogy ők más módon tudtak profitálni műveikből, a képzőművészeti alkotások sajátos, megismételhetetlen jellege miatt. Ehhez járultak hozzá egyéb körülmények is. Ilyen körülmény volt Franciaországban a *Salon*, az Akadémia irányítása alatt álló, rendszeres művészeti kiállításokat lebonyolító intézmény léte és működése.¹⁴ A Salon előzményét az 1648-ban néhány festő által szervezett kiállítás jelentette, amely csak pár év után került az Akadémia fennhatósága alá. A Salon által végzett értékelés a művészek hivatalos elismerését vagy elutasítását, a hivatalos értékrendből való kizárását jelentette, így eldöntötte egy-egy művész karrierjének és ezzel sorsának alakulását. A kánontól eltérő művészek, jellemzően a romantikus, az impresszionista és a *juste milieu*¹⁵ művészek kerültek a körön kívül, mint pl. MANET vagy COURBET, akiket ma már kiváló művészekként tartunk számon. A Salon által elutasított művészek számára III. Napóleon elrendelte műveiknek a hivatalos Salon közelében történő kiállítását 1863-ban. Ez lett a Salon des Refusés (a Visszautasítottak Szalonja). Ezzel akarták a művészek a közvélemény figyelmét felhívni elutasításuk méltatlan voltára. A kezdeményezésnek hatalmas sikere lett: nagyobb figyelmet és több látogatót vonzott, mint az eredeti Salon. Több ilyen kiállítást azonban nem engedélyeztek, így az elutasítással sújtott művészek 1874-ben (MONET, RENOIR, PISSARRO, SISLEY, CÉZANNE, MORISOT és DEGAS) létrehozták a 'Société Anonyme Coopérative des Artistes Peintres, Sculpteurs, Graveurs' nevű szervezetet, hogy műveiket ennek keretében kiállíthassák. Ennek következményeként az impresszionisták népszerűsége nőtt, a Salon társadalmi elismertsége viszont ezzel párhuzamosan csökkent és a Salon végül meg is szűnt. A műkereskedelem ezen eseményeknek is köszönhetően nagy változáson ment keresztül. Új típusú műkereskedők jelentek meg, a művészeknek szembe kellett nézniük a szabad verseny nehézségeivel, a kereslet és kínálat törvényszerűségeivel és azzal a ténnyel, hogy a Salon nélkül többé nincs biztonságot jelentő háttérország, állami támogatás.¹⁶

A művészek elsősorban a *közvélemény befolyásolásával* szándékoztak változást elérni

---

¹⁴ WUENSCHER [2009] *i.m.* 130.

¹⁵ A kifejezést főként az amerikai szakirodalomban, de Európában is gyakran fellelhetően használják, elsősorban az 1880/90-es évek művészeire, akik mind az akadémizmussal, mind az impresszionizmussal szemben helyezték el magukat, egy elitista kört képezve, de valójában populárisabb műveket hoztak létre, amelyekkel nagy sikereket értek el a műkereskedelemben nemzetközi szinten is. A fogalmat eredetileg (az 1830-as évektől) a klasszicista és romantikus stílust ötvöző művészetre alkalmazták, amely szintén azzal a céllal indult, hogy szélesebb rétegek tetszését nyerje el. A kifejezés értelmezését Albert Boime terjesztette ki az 1880/90-es évek művészeire. - BOROS *i.m.* 60-61.

¹⁶ WUENSCHER [2009] *i.m.* 130.

helyzetükben. A legenda szerint ezt a célt szolgálta Jean-Louis FORAIN karikatúrája is, amely a műkereskedelemben elhíresült Angelus-esetre utalva egy rongyos testvérpárt ábrázol, akik egy aukciósház kirakatában nézik Jean-Francois MILLET Angelus c. festményét, amely körül a következő felirat látható: Apu festményeinek egyike. Az Angelus története: MILLET 1200 frankért adta el Angelus c. festményét, amely halála után újra gazdát cserélt, 70.000, majd néhány év múlva 550.000, ismét néhány év elteltével pedig 1.000.000 frankért.¹⁷ Az eset a művészek körében nagy port kavart, és a sajtó is felkapta a történetet, így keltve szimpátiát a “szegény éhező művészek” helyzete iránt.

Ebben a környezetben új állami művészettámogatási modellt kellett kialakítani.¹⁸ A követő jog (droit de suite) koncepciója elsőként Albert VAUNOIS 1893-ban a *Chronique de Paris* c. folyóiratban megjelent cikkében található meg, amelyben a szerző a képzőművészek helyzetét a zenészek helyzetével veti össze, és utóbbiakhoz képest hátrányosabbnak ítéli azt.¹⁹

A korszakban arra hivatkoztak legtöbbször, hogy a szerzői jog a meglévő formájában nem alkalmas a képzőművészek jogainak megfelelő védelmére, ugyanis ennek a művészeti ágaknak a legfontosabb jellemzője, hogy az alkotások egyediek, így amennyiben a művész eladja a művet, azt követően nincs ráhatása a mű sorsának, árának alakulására, és nem is jogosult semmiféle nyereségre az esetleg jelentős értéknövekedés után.

1903-ban a Société des Amis du Luxembourg próbálta elérni a követő jog törvénybe iktatását. Ennek következtében 1904-re megszületett az a tervezet, amely később, az 1920-as törvény alapját is képezte.

A követő jog *prototípusának* tekinthető André LEVEL francia műgyűjtő 1904-ben barátok és családtagok közreműködésével létrehozott alapja, amely a La Peau de l'Ours (A medve bőre) nevet viselte. A résztvevők vállalták, hogy 10 éven keresztül évi 250 frankot befizetnek, amelyből LEVEL műalkotásokat vásárolt művészekről (VAN GOGH, GAUGUIN, MATISSE stb.). 1914-ben egy nagyszabású, az Hôtel Drouot-ban

---

¹⁷ A történet romantikáját erősíti, hogy a különböző forrásokban más-más összegeket említenek. Nagyságrendileg az itt szereplő összegek helytállóak, ezek a leggyakrabban említett adatok, amelyek jól mutatják a mű értékének ugrásszerű növekedéseit, amelyeket csupán néhány év különbséggel ért el az alkotás.

¹⁸ WUENSCHER [2009] *i.m.* 130.

¹⁹ DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 151.

megrendezett aukció keretében hirdették megvételre az így összegyűlt műveket. Az alap befektetői évi 3,5% kamat és a majdani eladásokból 60% haszon reményében vállalták a befizetéseket. Az aukción elért nyereségből a művészek 20%-ot kaptak, a többit felosztották a befektetők között. Tehát a befektetők valójában lemondtak a profit egy részéről a művészek javára.²⁰

Franciaországban nagyon korán megalakultak a művészek érdekvédelmi szervezetei, a SPADEM (Société de la Propriété Artistique des Dessins et Modèles, 1914) és az ADAGP (Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques, 1953). Ezek a szervezetek hamar megerősödtek, és képessé váltak arra, hogy lobbizási tevékenységükkel hatást gyakoroljanak a jogalkotásra.²¹ Ennek hatására és a közvélemény nyomására valamint a fentiekben kifejtett előzmények következtében 1914-ben iktatták törvénybe a követő jogot, de csak 1920-ban, az I. világháború után léphetett hatályba.²² 1921-ben Belgiumban is elérte az ottani érdekvédelmi szervezet (SABAM) a követő jog bevezetését.²³ Teljes egészében a francia szabályozást vették át, azzal az indokolással, hogy felesleges lenne újra végigmenni a tárgyalásokon, mivel ezt már Franciaországban erre alkalmas szakemberek végigcsinálták. A követő jog bevezetésének következő helyszíne némileg meglepő, mert nem kötődik a francia jogi kultúrához: Csehország 1926-ban hozott a követő jogról szóló törvényt [1926. november 24-i törvény].

Nemzetközi szinten is foglalkozni kezdtek a követő jog koncepciójával: az ALAI és az IIC (International Institute for Intellectual Cooperation, a Nemzetek Szövetségének tanácsadó szerve) is felkarolta az ügyet.

A Berni Uniós Egyezmény (a továbbiakban: BUE) 1928-as római felülvizsgálati konferenciáján Franciaország felvetette a követő jog nemzetközi alkalmazásának szükségességét.²⁴ A felvetés alapjául az ALAI 1925. évi kongresszusán hozott határozata szolgált, amelyben kívánatos intézkedésként ("voeu" - francia: kívánság, vágy) határozták meg a követő jog nemzetközi bevezetését. Franciaország az ALAI

---

²⁰ GERVAIS, Daniel J., *Fairness, Morality and Ordre Public in Intellectual Property*, Edward Elgar Publishing, 2020, 77-78.

²¹ Ezek a szervezetek, és később a Bild-Kunst is sokáig valóban csak érdekvédelmi szervezetként működött, nem közös jogkezelő szervezetként. - BATA *i.m.* 999.

²² Loi du 20 mai 1920, frappant d'un droit au profit des artistes, les ventes publiques d'objet d'art.

²³ Loi du 25 juin 1921, frappant d'un droit les ventes publiques d'oeuvres d'art au profit des artistes, auteurs des oeuvres vendues.

²⁴ *Actes de la Conférence réunie à Rome du 7 mai au 2 juin 1928*, International Office, Berne, 1929, 103. (a továbbiakban: *Actes 1928*).

határozata nyomán a viszonyosság elvét jelölte meg a követő jog nemzetközi alkalmazásának alapjaként. A belga és a cseh delegáció (a követő jogot már alkalmazó államok) támogatta a javaslatot. A brit és a norvég delegáció aggályait fogalmazta meg a követő jog és a szerzői jogi általános védelem kapcsolata tárgyában.²⁵ A javaslat szövegét módosították - a viszonyosság elve kikerült belőle, és óvatosan fogalmazva csupán vágyként ("desire") határozták meg a követő jog bevezetését a BUE tagállamok vonatkozásában, azonban több ország (köztük Magyarország, Nagy-Britannia, Norvégia, Hollandia, Svájc) továbbra is tartózkodott annak megszavazásától.²⁶ A római konferencia hatására csak két tagállamban, Lengyelországban [1935. március 22-i törvény] és Olaszországban [1941. április 22-én hozott törvény] vezették be a követő jogot. Rajtuk kívül a nem BUE-tag Uruguay is bevezette a jogintézményt [1937. december 17-i törvény].

A konferenciát követően különböző nemzetközi szervezetek, entitások, köztük a belga kormány és a Berni Egyezmény Nemzetközi Irodája is vizsgálták a követő jog bevezetésének lehetőségét, majd az 1933. évi brüsszeli felülvizsgálati konferencián javaslattal álltak elő: ebben nemcsak az eredeti műalkotásokra, hanem a szerzői művek eredeti kézirataira is kiterjedően szerepelt a követő jog. Ezen kibővített formában még nagyobb ellenállásba ütközött a javaslat; egyes államok általánosságban elutasították a követő jog bevezetését, mások csak a kéziratokra való kiterjesztéssel vagy a javaslat egyéb elemeivel szemben éltek kritikai megjegyzésekkel.²⁷

Az 1936-ra tervezett brüsszeli felülvizsgálati konferencia elhalasztása miatt a követő joggal az UNIDROIT (Nemzetközi Intézet a Magánjog Egységesítéséért - 1926-ban alapított független kormányközi szervezet) által létrehozott bizottság foglalkozott 1935-től. Mivel úgy tűnt, a jogintézménynek a szerzői jogba való illesztése problematikus, a szomszédos jogok körében történő elhelyezése mellett kampányoltak. Azt javasolták, hogy a Berni Egyezményhez csatolt egyezményben vagy megállapodásban rendezzék azokat a kérdéseket, amelyek nem kapcsolódnak közvetlenül a szerzői jogosultságokhoz, de azokhoz közel állnak, a szomszédos jogok körébe beleférnek. Ezzel a technikai megoldással akarták lehetővé tenni, hogy a Berni Unió tagjai belátásuk szerint, nem kötelező jelleggel csatlakozhassanak ezen megállapodáshoz. A

---

²⁵ *Actes 1928*, 283.

²⁶ *Actes 1928*, 283.

²⁷ *Documents de la Conférence réunie à Bruxelles du 5 au 26 juin 1948*, International Office, Berne, 1951, 362-363. (a továbbiakban: *Documents 1948*).

javaslatot a Berni Egyezmény Nemzetközi Irodájának igazgatója, Fritz OSTERTAG állította össze, és egy 1939-ben, Samadenben összeült bizottság vitatta meg. A dokumentumban a követő jog a meglévő hat szomszédos jog mellé került hetedikként.²⁸

A II. világháború kitörése miatt a munka ideiglenesen aktualitását veszítette; a követő jog ügye csak a háborút követően kerülhetett újra fókuszba. Ekkor azonban már nem a Samaden-tervezet mentén haladt tovább a munka; annak csak a többi szomszédos jogot érintő elemei kerültek át egy későbbi nemzetközi egyezménybe,²⁹ a követő joggal kapcsolatos javaslatokat teljesen elvetették.

A háború után a belga kormány újra felvetette az 1934-ben tett javaslatát, miszerint a BUE-be kellene integrálni a követő jogot egy új, *14bis* cikk beiktatásával.³⁰ A javaslat érdeme, hogy a követő jogot igyekezett a szerzői jog részeként elfogadtatni, szemben a korábbi irányvonallal, amikor a szomszédos jogok között helyezték volna el azt.

A belga törekvés győzedelmeskedett végül: 1948-ban a brüsszeli konferencián a BUE *14bis* (1971-től, a Párizsi Egyezmény alapján *14ter!*) cikke emelte nemzetközi szintre a követő jog szabályozását. Az Egyezményben hangsúlyt kapott az eredetiség kritériuma, valamint a követő jog mint szerzői vagyoni jogosítvány elidegeníthetlensége. Ugyanakkor az Egyezmény csupán fakultatív módon vezette be a követő jog szabályait. A fakultatív jelleg abban áll, hogy a követő jog alkalmazása az államok közötti viszonzossági gyakorlat függvénye, valamint az államok által saját állampolgáraiknak biztosított jogok is alakítják a követő jog tartalmát. Tehát az 1928-ban még elvetett viszonzosság elve lett végül mégis a jogintézmény nemzetközi alkalmazásának alapja.

A brüsszeli konferenciával egy időben, 1948-ban került a követő jog bevezetésre a norvég jogba. A norvég koncepció rendkívül érdekes, mert a követő jogot eleve adóként kezelte, a műalkotások értékesítéséhez kapcsolódó adóként. Ez a megoldás a követő jogot és a fizető köztulajdon intézményét vegyíti, amely elképzelés némely elemében a magyar követő jogi szabályozásban is megjelenik.

A követő jog más országokbeli történetéhez képest a Németországban történt bevezetésének körülményeiről részletesebben szólok, mert a magyar követő jogi

---

²⁸ DUCHEMIN *i.m.* 255.

²⁹ 1949-ben kezdődött a BIRPI (a WIPO jogelődje), az ILO és az UNESCO közös kezdeményezésével a szomszédos jogokat érintő nemzetközi egyezménytervezet kidolgozása, amelynek eredménye az 1961-es Római Egyezmény lett.

³⁰ *Documents 1948*, 364.

szabályozás nagyban épít a német előzményekre. Németországban viszonylag későn, 1965-ben került sor a követő jog szabályozására [Urheberrechtsgesetz, BGBl.I 1273, §26]; bár az ország az elsők között kezdett foglalkozni a követő jog szabályozásával, és 1910-ben már megszületett az első javaslat, amelyet több másik követett, mégis több mint 50 évig tartott a jogalkotási folyamat és az azt megelőző viták. A javaslatokat heves ellenállás övezte, elsősorban a műkereskedők részéről, de (meglepő módon) számos művész is tiltakozott a követő jog bevezetése ellen. Mivel sokáig úgy tűnt, hogy a követő joggal együtt járó terheket nem tudják kellőképpen ellensúlyozni a várható előnyök, többször is elvetették a követő jog bevezetését. A követő jog 1948-ban történt BUE-be foglalása után azonban Németországban is felgyorsultak az események. Habár még ezt követően is születtek magas szintű, félhivatalos dokumentumok arról, hogy miért kellene elutasítani a követő jogot, egyre erősödött a követő jog mellett érvelők hangja. 1955-ben a Szövetségi Minisztérium megvalósíthatónak nyilvánította a jogintézményt. 1962-ben a kormány nyilvánosságra hozta a szerzői jogi törvény reformjának tervezetét, amelyben a követő jog is szerepelt, a 26. cikkben. A német követő jogi modell a francia és a belga szabályozást követi nagy vonalaiban. 1965-ben hirdették ki az új szerzői jogi törvényt, amely a követő jogot is tartalmazta; a jogszabály 1966-ban lépett hatályba.³¹ Az 1973-ban hatályba lépett törvénymódosítás alkalmával került be a követő joggal kapcsolatban az információhoz való hozzáférés joga, amely elem a jog gyakorlati érvényesülésének szempontjából bír jelentőséggel. Németországban azonban sokáig ténylegesen nem alkalmazták a követő jogot, nem került sor jogdíj érvényesítésére egy esetben sem, így a jogintézmény jogszabályba iktatása csak részleges eredménynek tekinthető. A műkereskedők bojkottálták a Bild-Kunsthöz, az 1978-ban létrejött német jogkezelő szervezethez csatlakozott művészeket. A Bild-Kunst erőfeszítései és a Bild-Kunst valamint a műkereskedők érdekvédelmi szervezetei között létrejött megállapodásoknak eredményeképpen az 1980-as évekre sikerült elérni, hogy a követő jog a gyakorlatban is érvényre jusson.

A követő jog nemzetközivé válásának eredményeként több európai ország is bevezette a jogintézményt, de mára már számos Európán kívüli állam is alkalmazza. A fejlődő országok számára a WIPO és az UNESCO által közösen, iránymutatásként készített és

---

³¹ NIMMER M. (ed.), *The Droit de Suite in German Law in Legal Protection for the Artist VI*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrecht, 1971.

1976-ban közreadott Tuniszi szerzői jogi modellegyezmény³² kompatibilis mind a BUE, mind az 1952-es Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény rendelkezéseivel, és mind az angolszász, mind a kontinentális jogi berendezkedésű államok számára alkalmazható jogi megoldásokat kínál [Tuniszi modellegyezmény, bevezető rész, 4. pont]. A modellegyezmény a 4*bis* cikkében kitér a követő jogra is.

A követő jogot bevezető államok számának örvendetes növekedését leszámítva a legnagyobb nemzetközi sikernek talán az tekinthető, hogy a követő jogot ellenző angolszász államok közül a műkereskedelemből jelentős részt bonyolító Ausztráliában és az Egyesült Királyságban³³ már bevezették, az USA-ban pedig időről időre komolyan fontolóra veszik a bevezetését, emellett a műkereskedelemben szintén meghatározó szerepet játszó Kínában és Svájcban is vannak a követő jog bevezetésére irányuló törekvések. A követő jog ilyen nagy léptékben való terjedését sem tekinthetjük azonban maradéktalan sikernek, ugyanis számos országban hiányoznak a jogintézmény gyakorlati érvényesüléséhez szükséges eljárási szabályok, így ezekben az országokban *de facto* nem részesülnek jogdíjban a művészek.

A BUE 20. cikke alapján *“az Unióhoz tartozó országok kormányai fenntartják maguknak azt a jogot, hogy egymás között külön megállapodásokat létesíthessenek, amennyiben ezek a szerzők javára szélesebb körű jogokat nyújtanak, mint amelyeket az Unió biztosít, vagy amelyek ezzel az Egyezménnyel ellentétben nem álló egyéb kikötéseket tartalmaznak. A fennálló megállapodásoknak azok a rendelkezései, melyek a most említett feltételeknek megfelelnek, hatályban maradnak.”* A követő jog nemzetközi sorsának alakulása szempontjából ez a rendelkezés két vonatkozásban bír jelentőséggel. Az egyik az, hogy a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló TRIPS-Megállapodás³⁴ 9. cikke a BUE 1-21. cikkeiben foglaltak betartását kötelezővé teszi a részes államok számára. A TRIPS-Megállapodás 4. cikk b) pontja pedig külön is kiemeli, hogy a BUE-ben szabályozott viszonyosság a követő jog tekintetében a TRIPS-Megállapodás hatálya alatt is fennáll. Ez azt jelenti, hogy a követő jogot egyébként nem

---

³² *Tunis Model Law on Copyright for developing countries*, UNESCO-WIPO, Geneva, 1976, IGC(1971)/II/11, LA.77/CONF.603/COL.5, elérhető: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000031414> (a továbbiakban: *Tunis Model Law 1976*).

³³ A követő jog Brexit utáni sorsával az V. fejezetben foglalkozom.

³⁴ A WTO égisze alatt, az 1994. évi Marrakeshi Egyezmény mellékleteként született, Magyarországon az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény hirdette ki.

alkalmazó, de a TRIPS-Megállapodásban részes államok is elismerik a követő jog terén a viszonyosságot. A BUE 20. cikke szempontjából a TRIPS-Megállapodás speciális megállapodásnak minősül.³⁵

A BUE 20. cikkének másik jelentősége témám szempontjából, hogy az európai követő jogi jogharmonizáció fontos legitimációs alapjának tekinthető.

II.2. A követő jog európai uniós szabályozásának létrejötte

1972-ben az UNESCO által Helsinkiben, az európai kulturális politikák témájában megrendezett kormányközi konferencián megfogalmazott fontos ajánlás a tagállamok számára, hogy elismerjék a művészek szerzői jogosultságát műveik nyilvános eladásai vonatkozásában. Ez a nemzetközi ajánlás kétségkívül előmozdította a követő jog ügyét az Európai Közösségen belül is.

Az EU-s közösségi szabályozás első generációja nem foglalkozott a követő joggal, az csak a második generációban került harmonizálásra. Az európai integráció eredeti céljai gazdasági jellegűek voltak, amelyektől a szerzői jog távolabb állt, így a digitális technikai fejlődéshez kapcsolódó szerzői jogi aspektusok szabályozásán kívül másra nem kerülhetett sor. Ekkor még nem ismerték fel a szerzői jog körébe tartozó művészeti alkotások fontos gazdasági szerepét, a műkereskedelemnek a belső piaci működésre gyakorolt hatását. Csak a második generációban terjesztették ki a jogharmonizációs folyamatot más jogterületekre is.³⁶

Az európai közösségi jogalkotás először nem kifejezetten foglalkozott magával a követő joggal, hanem messzebből, a kulturális szektor, azon belül is a kulturális örökség szabályozásának keretei között érintőlegesen tett említéseket a követő jogról, majd fokozatosan váltak konkrétabbá az elképzelések a követő jog kapcsán.³⁷ Az Európai Parlament 1974-ben állásfoglalást fogadott el a kulturális örökség védelme tárgyában,³⁸ melynek fontos része volt a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó

---

³⁵ *Implications of the TRIPS Agreement on Treaties Administered by WIPO*, WIPO, 2012., 12-13. elérhető: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/464/wipo_pub_464.pdf.

³⁶ TATTAY [2014] *i.m.* 38-39, 42.

³⁷ A kezdeti lépésektől az irányelvtervezet megszületéséig l. DUCHEMIN, Vladimir, *La directive communautaire sur le droit de suite*, RIDA, 191, 2002, 7- 15.

³⁸ European Parliament, Resolution nr. 11., *HL C 62.*, 1974.5.30.

harmonizációs igény megfogalmazása. Az Európai Bizottság a Parlament javaslatai³⁹ alapján megkezdte a munkát. Az 1976-ra a Bizottság által elkészített munkaanyagban⁴⁰ a követő jogot a szomszédos jogok között helyezték el. Ez jelentős visszalépésnek számít a nemzetközi szinten a szerzői jog rendszerében utat lelt jogintézmény fejlődésében. A dokumentum szerint a Közösség területén nagyfokú egyensúlytalanság figyelhető meg, ugyanis egyes tagállamokban nem is szabályozták ezt az intézményt, míg a többi tagállamban meglehetősen eltérő feltételeket írnak elő. A szabályozás hiánya ahhoz vezet, hogy a jogdíjak megállapítása terén sok a visszaélés, a jogátruházás helyszínékként sokszor a kedvezőbb szabályozást alkalmazó tagállamokat jelölik meg a felek.

1977-ben egy bizottsági közleményben fogalmazódott meg először a követő jog közösségi szintű, irányelv formájában megvalósuló egységesítésének igénye.⁴¹ A Bizottság ezt a szándékot 1980-ban még hangsúlyosabban tolmácsolta az Európai Parlament felé memorandum formájában, amelyet meghallgatás is követett. Azonban a kezdeményezés ezen a ponton elhalt, miután az Egyesült Királyság tiltakozását fejezte ki a követő jog bevezetésével kapcsolatban. Ez leküzdhetetlen akadállyá bizonyult, tekintettel arra, hogy akkoriban még egyhangú döntést kívánt meg az irányelvek elfogadása. Emellett a műtárgypiac szereplői is elleneztek a követő jogot, és a tagállamok közötti szabályozásbeli eltérések vagy éppen a szabályozás hiánya arra a következtetésre vezetett, hogy túl nagy kihívás lenne az álláspontokat közelíteni egy harmonizációs folyamat során.

Az európai törekvésekkel párhuzamosan 1980-ban újabb nemzetközi lépés történt a követő jog ügyében: egy az UNESCO által kiadott ajánlás,⁴² amely a művészek helyzetével foglalkozik, ugyancsak említi a követő jog szükségességét a művészi tevékenység társadalmi elfogadottságának javítása érdekében.

Ennek hatására 1982-ben egy újabb bizottsági közlemény⁴³ vetette fel a követő jog általános alkalmazásának kérdését a művészek életkörülményeivel összefüggésben.

---

³⁹ European Parliament, Parliamentary Resolution for Community Action in the Cultural Sector, SEC(76)217, 1976, *HL C 79.*, 1976.4.5.

⁴⁰ European Commission Working Document: Community Action in the Cultural Sector, 1976. január 21.

⁴¹ European Commission, Community Action in the Cultural Sector, Bulletin of the European Communities, Supplement 6/77, COM(77)560, 1977, 29. pont.

⁴² Recommendation concerning the Status of the Artist, UNESCO, 21 C/Resolutions, 1980., 150.

⁴³ Stronger Community action in the cultural sector, Bulletin of the European Communities, Supplement 6/82, COM(82)590, 1982, 21.

Ezt követően egy hosszabb elakadás jelentkezett a jogharmonizációs folyamatban. Csak 1991-ben foglalkozott újra a Bizottság a követő jogi jogharmonizációval: kérdőívek és közmeghallgatások útján konzultációkat folytatott 1991-ben, 1994-ben és 1995-ben a témában érdekeltekkel, melyek során a tagállamok mindinkább nyitottnak mutatkoztak egy közösségi szintű jogharmonizációs kezdeményezés elfogadására. A Bizottság a pozitív visszhangok hatására tanulmányozni kezdte a követő jog gazdasági és jogi vonatkozásait, átfogóan elemezte a műpiacot; megállapításait az 1996-ban benyújtott javaslatához fűzött indokolásban összegezte.⁴⁴ Ebben a javaslatban a követő jogot már a szerzői jog szerves részeként határozták meg (a szerzői jogok esetében általánosan elismert védelmi időt alkalmazták a követő jogra), és az egységes szabályozás szükségességét egyrészt azzal indokolták, hogy a BUE rendelkezései túl tág teret hagynak a tagállamok számára, másrészt a piaci verseny várható torzulásával magyarázták a harmonizáció igényét. A harmonizáció jogszabályi alapjaként az EK-Szerződés 95. cikkét (korábbi 100. cikk) jelölte meg a Bizottság. A javaslat fogadtatása pozitív volt: az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság még 1996-ban közzétette véleményét,⁴⁵ amelyben üdvözölte a belső piaci verseny torzulásainak megszüntetésére irányuló szándékot, 1997-ben pedig a Parlament lelkes támogatását fejezte ki az első véleményében,⁴⁶ ugyanakkor részletes változtatási javaslatokat tett - többek között az érintett műalkotások körére vonatkozóan is. A Bizottság az átdolgozást követően 1998-ban nyújtotta be második javaslatát.⁴⁷ A brit ellenállás miatt csak 2000-ben sikerült kölcsönös engedményekkel közös álláspontot kialakítani.⁴⁸ Ezt követően felgyorsult a jogalkotási folyamat: 2001 nyarán megérkezett az utolsó körös tanácsi jóváhagyás, ezzel létrejött a követő jogról szóló 2001/84/EK irányelv.⁴⁹

---

⁴⁴ European Commission, Proposal for a European Parliament and Council directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, COM(96)97, 96/085 (COD), 1996.

⁴⁵ Opinion of the Economic and Social Committee on the 'Proposal for a European Parliament and Council Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art', 97/C 75/03, *HL C 75.*, 1997.3.10., 17–20.

⁴⁶ Legislative resolution embodying Parliament's opinion on the proposal for a European Parliament and Council Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art (CC)M(96)0097 - C4-0251/96 - 96/0085(COD)), *HL C 132.*, 1997.4.28., 88-94.

⁴⁷ Amended proposal for a European Parliament and Council Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art. COM (98)78 final, *HL C 125.*, 1998.4.23., 8.

⁴⁸ Communication from the Commission to the European Parliament pursuant to the second subparagraph of Article 251 (2) of the EC Treaty concerning the common position of the Council on the adoption of a proposal for a Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, SEC/2000/1516 final - COD 96/0085.

⁴⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve (2001. szeptember 27.) az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról, *HL L 272.*, 2001.10.13., 32–36. o.

Az irányelv területi hatálya nem csupán az EK (EU) polgárait terjed ki, hanem az EGT összes tagállamának állampolgárára.⁵⁰ Időbeli hatályát illetően rögzíteni kell, hogy a tagállamok az átültetésre 4 évet kaptak (ez meglehetősen hosszú idő az általános gyakorlatot tekintve), tehát a határidő 2006. január 1-je volt. Azon tagállamok, amelyek korábban nem ismerték a követő jogot (Ausztria, Írország, Hollandia, Egyesült Királyság), lehetőséget kaptak arra, hogy egy 2010. január 1-jével záródó átmeneti időszak alatt csupán élő szerzőik javára alkalmazzák a jogintézményt. A könnyítést kapott tagállamok – amennyiben szükségesnek tartották a fokozatos alkalmazkodás megvalósításához – kérhették az átmeneti periódus 2 évvel (tehát 2012. január 1-jéig) való meghosszabbítását. Ez a túlságosan hosszú átmeneti időszak (mely az egyébként is elhúzódó jogalkotási, harmonizációs folyamatot tovább nyújtotta) azonban az Irányelv céljával ellentétesen hat, nem a belső piac egységesítése irányába. Egyértelműen a követő jogot korábban nem alkalmazó tagállamok és a területükön működő műkereskedői szervezeteik jelentős lobbijének volt köszönhető, különösen Nagy-Britannia járt élen ebben, ők ellenezték legjobban a követő jog bevezetését is saját angolszász műkereskedelmi hagyományaikra és globális műpiaci pozíciójukra tekintettel.

Az Irányelv jelentős számú kérdésben igen tágra szabta a tagállamok diszkrecionális hatáskörét, arra hivatkozással, hogy a belső piac működését nem vagy csak közvetetten érintő kérdésekben megmaradjon a tagállamok szabadsága a szabályozást illetően.⁵¹

II.3. A követő jog hazai fejlődése⁵²

Magyarország Európa sok államához képest jóval korábban bevezette jogrendszerébe a jogintézményt, és a szabályozás korszerű voltát igazolja, hogy az uniós irányelv hatályba lépésekor már nagyrészt megfelelt az irányelv rendelkezéseinek (noha ekkor Magyarország még nem volt az EU tagja).

A követő jog 1920. évi franciaországi szabályozása idején zajlott épp a magyar szerzői jog újrakodifikálása, ami jó alkalom lett volna arra, hogy hazánkban is elsők között

---

⁵⁰ Az EGT-Vegyészbizottság 171/2002. határozata (2002. december 6.) az EGT-megállapodás XVII. mellékletének (Szellemi tulajdon) módosításáról, HL L 38., 2003.2.13., 36-37.

⁵¹ Az irányelv létrejöttét követő európai és nemzetközi fejleményeket az V. fejezetben tárgyalom részletesen.

⁵² A hatályos szabályozás tartalmára a IV. fejezetben térek ki részletesen.

bevezessék a követő jogot.⁵³ A rekodifikáció eredményeként megszülető 1921. évi LIV. törvény azonban nem tartalmazza az akkoriban igen sok gyakorlati kérdést érintő és számos elméleti vitát kiváltó jogintézményt. SZALAI Emil behatóan foglalkozott a követő jog koncepciójával.⁵⁴ Arra a megállapításra jutott, hogy a követő jog eredeti koncepcióját már a francia törvényben sem sikerült megvalósítani, ugyanis egyrészt ott a követő jogot csak a nyilvános árverésekre rendelték alkalmazni, másrészt a leütési ár alapján kellett a jogdíjat megfizetni, így éppen a lényeg, az értéknövekedés kérdésének vizsgálata marad el a jogdíj megállapítása során. Ezt a mozzanatot egyébként máig gyakran kiemelik a követő jogot ellenzők ill. azok, akik a követő jogi jogdíjat a vételárra kivetett adónak (illetéknek) tekintik, így ezen vélekedés szerint már a kiindulási pont is hibás. A kérdéssel részletesebben foglalkozom a Dogmatikai alapvetés c. fejezetben. SZALAI tanulmánya a követő jog érvényesülésének technikai nehézségeire is kitért, tekintettel arra, hogy közös jogkezelés akkor még nem létezett.

Az újabb szerzői jogi törvényben, az 1969. évi III. tv.-ben (régi Szjt.) szintén mellőzték a követő jogot a várható gyakorlati nehézségek okán.

Az 1970-es években a követő jog szabályozásának kérdése ismét aktuálissá vált a BÁV jelentősen megnövekedett műkereskedelmi forgalma miatt. A magyarországi műkereskedelem történetében egyfajta törést jelentenek a II. világháború utáni évtizedek. Témám szempontjából azonban fontos kitérni ezen korszak jellegzetességeire.

A XIX. századtól kezdve pezsgő magyarországi műkereskedelemben a II. világháború után nagyfokú visszaesés volt jellemző. A vagyonmentés vagy éppen a menekülés során az értékektől való megszabaulás eszközeül ugyan sokan a zálogot választották, így néhány évig zajlottak aukciók is, de rendkívül mérsékelt mennyiségben. Alapvetően a háborút követő hatalmas infláció és a műtárgyállomány kifosztása okán alig működött a hivatalos műkereskedelem. A magánzálogházak az 1948-as államosításokig működhettek, akkor a Minisztertanács rendeletére létrejött az Állami Zálogház és Árverési Csarnok Nemzeti Vállalat. Ez szigorú minisztériumi felügyelet mellett

---

⁵³ A magyar szakirodalomban akkoriban "kísérő jog"-nak hívták a követő jogot. - I. ALFÖLDY Dezső, *A magyar szerzői jog, különös tekintettel a Királyi Kúria gyakorlatára*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1936, 28.; BALÁS P. Elemér, *Szerzői jogi reformtörekvések*. In: WÜNSCHER Frigyes (szerk.), *A sajtó könyvtára*, Csáthy Ferenc Egyetemi Könyvkereskedés és Irodalmi Vállalat Részvénytársaság, Budapest, 1927/2, 17.

⁵⁴ SZALAI Emil, *A droit de suite*, Kereskedelmi jog, 1921/15-18, 114-119.

működött, és beolvasztotta a magánzálogházakat. A vállalat 1951-től Bizományi Áruház Vállalat (BÁV) néven működött (működik ma is, jelentősen átalakult formában és kiterjedtebb tevékenységi körrel). Az árverések helyét fokozatosan a bizományi értékesítés vette át a BÁV-nál. A „láthatatlan műkereskedelem” azonban egyre nagyobb méreteket öltött. Az aukciós tevékenység csak 1957-től indult újra.⁵⁵

A műgyűjtés a kádári diktatúrában a „túrt” tevékenységek közé tartozott, majd egyre inkább az elfogadott kategóriába került a 80-as évekre. A BÁV a klasszikus művek forgalmazásával foglalkozott, az ugyancsak 1948-ban létrejött Képcsarnok a kortárs művek kereskedelmével. Ezek nem is keveredhettek, és a kortárs művek árazása állami monopólium volt, és kortárs műveket nem árvereztek. Csak a művész halála után kapott lényegében értéket (árat) a mű.⁵⁶ A gyűjtők ezen a két forráson túl a „láthatatlan műkereskedelem” helyszínein tájékozódtak és vásároltak.

Ebben a történelmi helyzetben, ahol nem létezett verseny, igazi piaci alapú műkereskedelem, a követő jog bevezetése és aztán gyakorlati érvényesülése nem ütközött semmilyen akadályba, tehát szerencsésnek mondható az akkori környezet a jogintézmény bevezetésére.

A régi Szjt.-t módosító 1978. évi 27. tvr.-ben jelent meg először a követő jog jogszabályi szinten. A rendelet alapján egy kétszintű szabályozás lépett életbe 1979. január 1-jén: a régi Szjt. 46/A.§-a egyetlen mondatban rendelkezett a követő jogról, miszerint *“az eredeti képzőművészeti és iparművészeti alkotás tulajdonjogának átruházásakor a művelődési miniszter által meghatározott esetekben és mértékben szerzői díjat kell fizetni”*. A részletszabályokat (tárgyi hatály, eredeti alkotások köre, jogdíj beszedésére és átutalására kötelezett állami vállalatok köre, a múzeumok és muzeális közgyűjtemények részleges mentessége, a szerzői díj mértéke, a beszedésre kötelezett közvetítő vállalat meghatározása, adatszolgáltatási kötelezettség) az Szjt. végrehajtási rendelete, a 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet [Szjt.V.]⁵⁷ 35/A.§-a tartalmazta.⁵⁸

---

⁵⁵ MARTOS Gábor, *Műkereskedelem - Egy cápa ára*, Typotex, Budapest, 2013, 79-80.

⁵⁶ GÁSPÁRDY Tibor, *A kortárs művészet piaca a magyarországi magángalériákban*, Doktori értekezés, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Sopron, 2014, 51-52.

⁵⁷ 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet a szerzői jogi törvény végrehajtásáról.

⁵⁸ A magyar követő jogi szabályozás szakmai előkészítésében nagy szerepe volt BATTÁ Jánosnak, akinek írásait jelen dolgozatban is több helyütt idézem.

A létrejött magyar szabályozás nagyrészt megfelelt a BUE 14ter cikkének, azonban meg kell említeni két eltérést. A magyar szabályozás nem terjed ki az írók és zeneszerzők eredeti kéziratának eladására - ez máig így maradt. Kimaradt emellett a magyar szabályozásból, hogy a *“szerző által eszközölt első átruházást követően”* jár a jogdíj. Ennek oka a korszak műkereskedelmének működési elvében keresendő, mégpedig a bizományi értékesítési formában. Mivel azonban ez kimaradt a jogszabályból, tulajdonképpen ezen első alkalommal is kellett volna jogdíjat fizetni, ha eladásra került a műtárgy, a gyakorlatban egy olyan áthidaló megoldást alkalmaztak, hogy a művész a mű eladásakor nyilatkozott a közvetítő vállalatnak, hogy az általa átvett vételár magában foglalta a követő jogi jogdíjat.⁵⁹

A követő jogi szabályozást magyarországi történetének első néhány évtizedében folyamatos módosítás, kiegészítés, pontosítás jellemezte,⁶⁰ amelyek többsége csupán technikai jellegű volt, de röviden ezekre is kitérek az alábbiakban.

A 18/1988. (VIII. 24.) MM rendelet⁶¹ a közvetítő vállalatok taxatív felsorolását elhagyta, a közvetítő vállalat általános kifejezést tartotta meg. Erre a galériák, antikvitások számának növekedése miatt volt szükség. Az általános jogszabályi megfogalmazás kapcsán a gyakorlatban alig merült fel problémás eset, csak egy olyan ismert, amiből peres eljárás lett.⁶²

A rendszerváltás, a piacgazdasági átmenet idején megváltozott a műkereskedelem és a teljes művészeti élet infrastrukturális, intézményi és szervezeti háttere. Ekkortól beszélhetünk ismét műkereskedelemről, valódi műgyűjtésről. Megnyíltak az első magángalériák, amelyek fejlődését a szintén újonnan alakult Budapest Art Expo Alapítvány támogatta.⁶³ A piacgazdaság létrejötte lehetővé tette a piaci verseny kialakulását. A műkereskedők, galériák rendkívül gyors ütemben szaporodó száma hívta életre Magyarországon a közös jogkezelési tevékenységet, mert a művészek ebben a

---

⁵⁹ GYÖRI Erzsébet, *A követő jog története, gyakorlata Magyarországon (1979-2009)*. In: TATTAY Levente (szerk.), *Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól*, Szent István Társulat, Budapest, 2009, 151.

⁶⁰ KISS Tibor, *A követő jog. Egy jogintézmény múltja, jelene és jövője a magyar szerzői jogban*. Miskolci Jogi Szemle, 2007/1, 48.

⁶¹ 18/1988. (VIII. 24.) MM rendelet a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény végrehajtása tárgyában kiadott 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet módosításáról.

⁶² BH 1991.391 - egy régiségkereskedő próbált azzal érvelni, hogy ő nem minősül közvetítő vállalatnak, de a Legfelsőbb Bíróság egyértelműen kimondta ítéletében, hogy minden kereskedelmi tevékenység folytatására jogosult vállalat szerzői díjat (járulékot) tartozik fizetni a művészeti alkotások tulajdonjogának átruházásakor.

⁶³ GÁSPÁRDY *i.m.* 52.

közegben már nehezen tudták volna követni műveik sorsának alakulását.

A rendszerváltást követően, 1992-ben megszüntették a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapját, és a 117/1992. (VII. 29.) Kormányrendelet létrehozta a Magyar Alkotóművészeti Alapítványt, amely 1994-től Magyar Alkotóművészeti Közalapítványként működött tovább; ez a szervezet lett a jogdíjak beszedéséért és felosztásáért felelős intézmény.

1994-ben egy a fizető köztulajdonnal kapcsolatos alkotmánybírósági döntés [14/1994. (III. 10.) AB határozat] értelmében az AB a fizető köztulajdonról rendelkező Szt.V. 13/A.§-át az elégtelen jogforrási szint miatt 1994. december 31-i hatállyal alkotmányellenessé nyilvánította és megsemmisítette. A jogalkotónak törvényi szinten kellett szabályoznia a tartalmukban egyébként nem alkotmányosértő rendelkezéseket. Annak okán, hogy a fizető köztulajdon és a követő jog szabályai meglehetősen összefüggnek, a jogalkotó egyúttal módosította a régi Szt. 46/A.§-át is, az 1994. évi LXXII. törvénnyel.⁶⁴ A korábban a végrehajtási rendeletben szereplő részletszabályok nagy részét a törvénybe tették át, az új végrehajtási rendeletben [24/1994. (XII. 28) MKM rendelet] csak a követő jogi jogdíj és a fizető köztulajdon címén beszedendő járulék átutalásának időpontja és a közzendő adatok valamint a Közalapítvány kötelezettségeinek felsorolása maradt. Ezzel a módosítással a törvény szóhasználata is változott: a *“kereskedelmi tevékenység folytatására jogosult jogi személy vagy magánszemély” (közvetítő vállalat)* fordulat helyett a régi Ptk. terminológiájának (rPtk. 685. § c) pont) megfelelő *“kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet”* kifejezés került be. Érdemi pontosítást jelent, hogy míg korábban minden konkrét meghatározás nélkül a vételár volt a jogdíj alapja, a módosítás után az általános forgalmi adót nem tartalmazó vételár lett a számítás alapja.

A követő jog magyarországi fejlődésének következő állomása a 146/1996. (IX. 19.) Kormányrendelet,⁶⁵ amely rendelkezései alapján 1997-től közös jogkezelési tevékenységet csak egyesület végezhet, ezzel az Alkotóművészeti Alapítvány felhatalmazása megszűnt. 1996-ban alakult meg képzőművészek, iparművészek és fotóművészek részvételével a HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium határozatában

---

⁶⁴ A fizető köztulajdonra vonatkozó rendelkezések sorsának alakulását l. részletesen a IV.8. alfejezetben.

⁶⁵ 146/1996. (IX. 19.) Kormányrendelet a szerzői és a szomszédos jogok közös kezeléséről.

felhatalmazást adott a HUNGART-nak a képzőművészet területén a közös jogkezelésre. A HUNGART lett jogosult ekkortól (1997-ben kezdett ténylegesen működni) a követő jogi jogdíj és a fizető köztulajdonnal kapcsolatos járulék beszedésére (egyebek között). A módosítás lényegét tekintve kiemelendő, hogy a korábbi állami szerv által végzett közös jogkezelés immár társadalmi, egyesületi szintre került.

Az új szerzői jogi törvény, az 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 70. §-ában rendelkezik a követő jogról. Pontosításra került, hogy csak a szerző általi első átruházást követően kell a jogdíjat megfizetni, valamint kötelezővé tették a közös jogkezelést. Ekkor az addig a végrehajtási rendeletben szereplő néhány részletszabályt is a törvényben helyezték el, jogtechnikai szempontból is egységessé téve a szabályozást.

Két évvel az Szt. létrejötte után fogadták el az uniós irányelvet, amely alapján Magyarországnak a 2004. évi csatlakozást követően 2006. január 1-jéig kellett megfeleltetnie az Szt.-t az irányelv kötelező rendelkezéseinek. Az implementáció a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényt módosító 2005. évi CVIII. törvénnyel történt meg. A korábban csupán hat bekezdést tartalmazó 70. §-t teljesen átszerkesztették, és tizenhárom bekezdésben helyezték el a követő jog szabályanyagát. A korábbi szabályozáshoz képest megjelent néhány újdonság, így bekerültek a jogdíjköteles alkotások körébe a fotóművészeti alkotások, rendelkeztek az eredetinek minősülő másolatok kérdéséről, és meghatározták a műkereskedő fogalmát. Ekkor került finomításra a jogdíj mértéke, az irányelvnek megfelelően sávosan degresszív kulcsokkal. A magyar műpiac volumenéhez igazítva állapította meg a jogalkotó az irányelv adta diszkrecionális jogkörén belül az 50.000 eurónak megfelelő forintösszeget meg nem haladó vételár rész esetén az 5%-os mértéket valamint az 5000 Ft-os küszöbértéket, a jogosultak érdekeit szem előtt tartva. Az Szt.-be ezzel a módosítással bekerült néhány eljárásjogi rendelkezés is, valamint a múzeumok mentessége is ekkor vált a magyar követő jogi szabályozás részévé.⁶⁶ A módosítás pontosította továbbá azt is, hogy a jogdíjat a műkereskedő fizeti meg a közös jogkezelő szervezetnek, azonban ez nem érdemi változás, mivel a gyakorlatban a műkereskedők korábban is figyelembe vették a jogdíjat az árképzésnél.

---

⁶⁶ Ilyen rendelkezés igen kevés EU-tagállam szerzői jogában található meg.

II.4. A követő jog karakterének változásai

Ahogy fentebb is láttuk, a követő jog sokoldalú jogintézmény, ezért története során korántsem volt egyetértés abban, hogy - bár a szerzői jogban való helyét Európában ma már nem kérdőjelezzük meg - dogmatikailag a személyiségi jogokhoz, a vagyoni jogokhoz vagy éppen a szomszédos jogokhoz áll-e közelebb, mára szélesebb körben elfogadottá vált, hogy a szerzői vagyoni jogok körében van a helye.

A követő jogról alkotott eredeti elképzelésektől mára igen messzire jutottunk, a jogintézményt *több alkalommal gondolták és formálták újra* (az egyes nemzeti szabályozások is mind saját képükre, saját jogrendszerükre igazították a követő jogot), az uniós *Irányelv* pedig jelentősen *modernizálta, a XXI. század és konkrétan az uniós belső piac megfelelő működésének elvárásaihoz igazította*. Ennek megfelelően a tisztességtelen verseny megszüntetése és az áruk szabad mozgása korlátainak eltörlése volt az elsődleges cél. Ezen kiindulópontok nyomán az egyenlőtlenségek kiigazításának, a diszkrimináció megszüntetésének és a fiatal művészek támogatásának speciálisabb célja is megjelenik az Irányelvben. Egyesek szerint egy “teljesen másik állat” lett mára a követő jog eredeti koncepciójából.⁶⁷ A kezdeti koncepcióhoz képest valóban jelentősen megváltozott a jogintézmény. Franciaországban például a bevezetéskor csak a nyilvános árverésekre rendelték alkalmazni, és csak 1957-ben terjesztették ki a hatályát a galérián keresztül történő eladásokra.⁶⁸ Ennek ellenére a követő jog még sokáig nem érvényesült ténylegesen az utóbbi eladások tekintetében. Ma azonban a BUE és az Irányelv hatására Európa-szerte a jogintézmény hatálya alá tartoznak a műkereskedő vagy más közvetítő közreműködésével bonyolított, de magánszemélyek között zajló eladások is.

Noha a követő jog történetének kezdeti szakaszaiban a jogintézmény még sokkal inkább a művészt helyezte előtérbe, a méltányossági, igazságossági érvek domináltak a követő jogot övező diskurzusokban, ezzel együtt akkoriban még *közelebb állt a személyhez fűződő jogokhoz*. *Napjainkra* a jogintézménynek a *vagyoni jogokhoz rokonítható vonásai kerültek fókuszba*, és a hangsúly magára a jogdíjra, annak hatékonyabb érvényesíthetőségére, a belső piac működésére gyakorolt hatására tolódott el. Ez a

---

⁶⁷ ERAUW, Johan, *Conflict of Laws with “Folgerecht” (‘Droit de Suite’) on the Sale of Works of Art in and out of Europe - after the EC Directive No. 2001/84*. In: BOELE-WOELKI, Katharina - EINHORN, Talia - GIRSBERGER, Daniel - SYMEONIDES, Symeon, (eds.), *Convergence and Divergence in Private International Law: Liber Amicorum Kurt Siehr*, Eleven International Publishing, The Hague, 2010, 791.

⁶⁸ Loi du 11 mars 1957 sur la propriété littéraire et artistique, no. 57-298.

tendencia egyébként nem kizárólag a követő jog esetében érvényes, hanem a szerzői jog egészére is jellemző. A szerzői jogászok gyakran felhívják a figyelmet arra, hogy a szerzői jog egyensúlyának helyreállításához nagy szükség lenne a személyhez fűződő jogokhoz való visszatalálásra.⁶⁹ A követő jog esetében ez azonban talán kevésbé kivitelezhető, mint a szerzői jogban általában, mert a jogintézmény *funkcionálisan* legszorosabban *a vagyoni jogokhoz kötődik* (még ha nem is illeszthető be maradéktalanul a vagyoni jogok rendszerébe), a vagyoni jogokhoz fűződő vonásait felhasználva tud a leghatékonyabban érvényesülni - ahogyan ezt a IV. fejezetben is látni fogjuk.

A követő jog kritikusai ma is előszeretettel hivatkoznak arra, hogy a követő jog mai formájában - illetőleg már első, franciaországi törvénybe foglalásától kezdve - ellentmondást tartalmaz, hiszen a művészek a műve által elért későbbi értéknövekedésből kíván részesedést nyújtani, ehhez képest viszont a jogi szabályozás alapja mindenhol az adott eladáskor kialakult vagy leütött ár, amely tehát figyelmen kívül hagyja a korábbi eladások során megállapított árat. Ez azonban a követő jog ellenzői szerint csak az egyik probléma. Hasonlóan jelentős gyakorlati gondot okoz a műkereskedelem transzparenciájának hiánya, a tulajdonosváltások nehezen követhető gyakorlata, a jogdíj kezelése kapcsán felmerülő adminisztratív terhek. Ez utóbbi tekintetben a követő jog sokat fejlődött XX. század eleji születése óta: az információhoz való hozzáférés, a transzparencia a közös jogkezelés rendszerének kialakulásával, fejlődésével egyre kielégítőbb mértékben tud teljesülni.

A követő jog fejlődésében öröndetes tendencia, hogy még az angolszász és más, a műkereskedelemben előkelő helyet elfoglaló államok szívós ellenállását is képes áttörni ez a sokat vitatott jogintézmény, és egyre több országban kap méltó szabályozást. A szabályozás azonban nem elegendő: a cél a tényleges érvényesülés. Korábban több országban is előfordult, hogy egy létező követő jogi szabályozás ellenére, a szabályozás hiányosságai, a tényleges gyakorlati érvényesülést elősegítő szabályok hiánya vagy pontatlansága a gyakorlatban nem alkalmazták a követő jogot. Ez volt a helyzet Olaszországban és Luxemburgban, amely országok az Irányelvnek való megfeleltetésként alakítottak ki részletesebb, pontosabb szabályozást, és csak ezt

---

⁶⁹ I. például JANSSENS, Marie-Christine, *Invitation for a 'Europeanification' of moral rights*, In: TORREMANS, Paul (ed.), *Research Handbook on Copyright Law*, E. Elgar Publishing, 2017, 200-233.

követően kezdték ténylegesen is alkalmazni a jogintézményt.

II.5. Részösszegzés

A követő jog fejlődése szempontjából elkerülhetetlen annak áttekintése, hogy a követő jog kialakulását megelőzően a művészet több évszázados története során hogyan alakult a művész megítélése a társadalomban. Ez a fejlődéstörténet magyarázatot ad a követő joghoz hasonló művészi jogosultság iránti igény felmerülésére, mind annak idejét, mind földrajzi determináltságát tekintve. A művészek szerepének, a társadalomban elfoglalt helyének változása azonban a követő jog kialakulása után sem állt meg. Ez indokolja a jogintézmény folyamatos formálásának szükségességét, az aktuális társadalmi környezetnek megfelelően. A fentiekből nyilvánvalóvá vált, hogy ez a formálódás nem mindig követte ideálisan a társadalmi igényeket, sőt a követő jog eredeti formájában sem feltétlenül felelt meg a művészek és a társadalom viszonyának, ebből fakadóan érte és éri a jogintézményt oly sok kritika. Álláspontom szerint ez a meg nem felelés okozza, hogy sokak nem találják az értelmet és a reális igazolást a követő jog létjogosultságára vonatkozóan.

A követő jog születésének és nemzetközi elfogadtatásának története izgalmas fordulatokkal teli. A kihívás nagy volt, és tulajdonképpen még ma is az, hiszen a szerzői jog bevett rendszerétől jelentősen idegen, eredetileg csak egy idealisztikus, romantikus gondolatként létező koncepciónak kellett és kell utat találnia mégis a szerzői jog rendszerében, a nemzetközi és nemzeti jogi normák világában. A kontinentális jogrendszerekben mára már meggyökeresedett jogintézmény azonban angolszász jogterületen nagyrészt még ma is a születésére vár, vagy ahol már megszületett, ott is igencsak gyerekcipőben jár a jogi szabályozás e téren.

A követő jog az eredeti koncepciójához képest százéves története során jelentősen átalakult. A kezdetekkor a személyhez fűződő jogokhoz állt közelebb, ami azzal indokolható, hogy akkoriban még dominánsabb volt az elméleti szerepe, a méltányossági, igazságossági megfontolások, és viszonylag kevés és kezdetleges részletszabállyal rendelkezett a jogintézmény. Ahogyan azonban a követő jog fejlődött, a változó igényekhez igazodott, nyilvánvalóvá vált, hogy a funkcionális oldalának erősítésére van szükség, mert a gyakorlati érvényesülést az szolgálja igazán. Egyre részletesebbé, cizelláltabbá vált a szabályozás, és ezzel párhuzamosan egyre közelebb

került a szerzői vagyoni jogokhoz.

Ugyanakkor elmondható, hogy bár valóban jelentős változásokon ment keresztül a követő jog, a változások szükségszerűek voltak, és a jövőben is szükségszerű lesz, hogy az újabb elvárásokhoz igazodni tudjon a jogintézmény. Mindazonáltal a követő jog mindvégig felismerhető maradt, csak a változások során hol a személyhez fűződő jogi jellege, hol a vagyoni jogokhoz köthető vonásai lettek hangsúlyosabbak.

III. Dogmatikai alapvetés

III.1. A követő jog jogi természete

III.1.1. A jogintézmény elhelyezkedése a jogrendszerben

A követő jog jogi természete a jogintézmény teljes története során meglehetősen vitatott volt, még ma sem mondhatjuk, hogy globális egyetértés van a kérdésben.

A követő jog különböző nyelveken kialakult elnevezése is eltérő megközelítésekre utal. Így például a francia *droit de suite* és az ennek nyelvtanilag megfelelő német *Folgerecht* valamint a főként a német szerzői jogra épülő magyar szerzői jog *követő jog* kifejezése alapvetően koherens a kontinentális szerzői jogi rezsimek szemléletével, hiszen azt fejezi ki, hogy a művész követi a mű jogi sorsát. Ezzel szemben az angolszász jogterületeken illetve az azt követő államokban a jogintézmény elnevezése, a *resale (royalty) right* elnevezés a copyright rendszer tulajdoni karakterére reflektál, és a jogintézmény funkcióját, természetét fejezi ki jobban.⁷⁰

Miért lett éppen *droit de suite* az elnevezése a jogintézménynek? Kézenfekvő válasznak tűnik, hogy természetesen azért, mert a műalkotások első eladását *követő* további eladások alkalmával kell a jogdíjat fizetni. Közelebb járunk azonban az igazsághoz azzal, ha azt mondjuk, hogy a művész *követi* a műve sorsának alakulását (a “*right to follow*” elnevezés is használatos).⁷¹

A követő jog jogi természete igen nehezen megfogható. Sokan tettek kísérletet a meghatározására, elméleti és gyakorlati (bírószági döntések) szinten egyaránt. Felmerül a kérdés, hogy a *droit de suite*-nek egyáltalán van-e helye a szerzői jogban. Amennyiben megelölegezzük, hogy igen, akkor további kérdés, hogy személyhez fűződő vagy vagyoni jogosultságról van-e szó. Mennyiben felel meg a vagyoni jogok karakterének?

---

⁷⁰ RICKETSON, Sam, *Proposed international treaty on droit de suite / resale royalty right for visual artists*, ADAGP, 2015, 8.

⁷¹ A kifejezés azonban ennél is mélyebben gyökerezik a francia jogrendszerben. A “követő jog” kifejezés a francia polgári jogban nem újdonság, a dologi jogban korábban is ismerték a *droit de suite* fogalmát bizonyos, tulajdonosváltás esetén visszatartható jogok vonatkozásában. A fogalom eredeti alkalmazása és a követő jog között tehát van egy halványan visszafejthető tartalmi kapcsolat. A követő jog elnevezésekor vélhetően az volt a szándék, hogy az újonnan születő, létjogosultságát még nehezen igazolni tudó jogintézmény mögé egy hagyományos jogi koncepció asszociációját helyezték, ezzel erősítve az új entitás szakmai körökben történő elfogadását.

A modern felfogás szerint a *droit de suite* a szerzői jog része. Ezt támasztja alá, hogy az európai országok ma többnyire a szerzői joggal foglalkozó törvényükben szabályozzák a jogintézményt. Ez azonban a kezdetekkor nem volt ennyire egyértelmű.

Az olasz, a cseh és a lengyel jogban egyfajta *illetékként*, *adófajtaként* kezelték a követő jogot: a járadék megfizetését csak abban az esetben írták elő, amikor a műalkotás értéke valódi növekedést mutatott.⁷² Ezt a nézetet osztja RUB is.⁷³ MERRYMAN úgy véli, ugyanezen okból utasítják el a múzeumok, gyűjtők, műkereskedők, aukciósházak és művészek is nagy számban, mert adóként tekintenek rá.⁷⁴ Az éhező művész koncepcióját ért kezdeti kritikák gyakran a követő jog szociális, redisztribúciót szorgalmazó funkciójából kiindulva jutottak el ahhoz a következtetéshez, hogy valójában egy speciális, a nyilvános eladások vevőinek vagyonát terhelő adófajtaról van szó.⁷⁵ DE PIERREDON-FAWCETT szerint a követő jog adókénti megítélése téves kiindulóponton alapul, ugyanis a követő jog korai magyarázataiban összekeverik azt a Franciaországban korábban alkalmazott “*levy for the poor*”-ral, ami az eladott színházi ülőhelyek megadóztatásáról szólt.⁷⁶ Ez mutat ugyan némi egyezést a követő jog működésével, de ez az elmélet nem nyert túl széles körben teret a későbbiekben. A követő jog esetében ugyanis inkább van szó privát célra történő elosztásról, mint közösségi célról (ami az adókra jellemző). Ki kell azonban emelnünk a német és a norvég megoldást, ahol a beszedett követő jogi jogdíjak egy részét szociális alapokon keresztül újra elosztják a kevésbé sikeres, vagy fiatal, vagy nyugdíjra nem jogosult idősebb művészek támogatására szociális támogatásként és ösztöndíjként. Ezzel egyúttal a kortárs művészet támogatására fordítják. Ez pedig már valóban megfelel az adók működési mechanizmusának, azzal együtt pedig fontos kultúrpolitikai eszközként is funkcionál.⁷⁷

Egyfajta *sui generis adóként*, kényszerített profitmegosztásként írta le a követő jogot Frederick WOOLWORTH, az Art Dealer’s Association of America elnöke és

---

⁷² RICKETSON *i.m.* 9.

⁷³ RUB, Guy A., *The Unconvincing Case for Resale Royalties*, 124 Yale Law Journal Forum 1, Ohio State Public Law Working Paper, 2014, 245, 5.

⁷⁴ MERRYMAN, John Henry, *The Proposed Generalisation of the Droit de Suite in the European Communities*, Intellectual Property Quarterly, 1997/1, 26.

⁷⁵ DUCHEMIN, Jacques-Louis, *Le Droit de suite des Artistes*, Thesis, Paris, 1948, 126.

⁷⁶ DE PIERREDON-FAWCETT, Liliane, *The Droit de Suite in Literary and Artistic Property: A Comparative Law Study*, Center for Law and the Arts, Columbia University School of Law, 1991, 22.

⁷⁷ I. erről részletesen: O’DWYER, Anthony, *The Nature of the Artists’ Resale Right (Droit de Suite): from Antiquity to Modernity*, Intellectual Property Quarterly, 2017/1, 117-121.

galériatulajdonos, arra hivatkozva, hogy az az egyébként is gazdag, befutott művészeket támogatja a szegény művészek kárára; a követő jog egyenesen káros hatással van a legtöbb művész számára - és kevésbé ösztönzi a gyűjtőket is.⁷⁸

Létezik olyan álláspont is, mely szerint a *szereződési jog* segítségével hívásával határozható meg legközelebről a követő jog természete: a szerződések jogában a nem előrelátható körülmények megalapozhatják a szerződés semmisségét - ezt az elvet lehetne kiterjeszteni a művészek vonatkozásában, mégpedig a művész és a mindenkori tulajdonos közötti “örökös kapcsolat” fikciójával, amely lehetővé teszi, hogy a mű későbbi elismerésének anyagi vonatkozásaiban a művész is részesüljön.⁷⁹

A követő jog helyzete 1948-ban, a BUE Brüsszeli felülvizsgálatakor lett egyértelmű, amikor a BUE a 14*bis* cikkel bővült; ettől fogva tekintik a szerzői jog integrált részének a jogintézményt. A követő jog mibenléte körüli dilemmák azonban ezzel nem értek véget, hiszen még maga a BUE sem foglalt egyértelműen állást abban a kérdésben, hogy a szerzői jogon belül hol van a követő jog helye; napjainkig több irány alakult ki erre vonatkozóan.

III.1.2. A követő jog elhelyezkedése a szerzői jog rendszerében

Egyesek szerint a követő jog a *személyhez fűződő jogok doktrínájából* nőtt ki.⁸⁰ FERRY, a francia követő jogi törvényalkotás vezetője 1914-ben azt mondta, hogy a követő jog tulajdonképpen a művész és műve közötti “*láthatatlan köteléket*” ismeri el törvényi szinten.⁸¹

A követő jogról szóló első francia törvény szövegében az áll, hogy a követő jog elidegeníthetetlen,⁸² az európai uniós irányelv (1) preambulumbekzdésében pedig az, hogy “nem átengedhető és elidegeníthetetlen jog”. Ez a szabályozásbeli alapvetés a követő jog személyhez fűződő jellegét emeli ki. Ezen túlmenően ugyancsak a

---

⁷⁸ Report of the Register of Copyrights, *Droit de Suite: The Artist's Resale Royalty*, 1992, 93. (a továbbiakban: *US Copyright Office Report 1992*).

⁷⁹ RECHT, Pierre, *Has the Droit de Suite a Place in Copyright?*, *Unesco Copyright Bulletin*, 1950, 3, 51, 55. - idézi: *US Copyright Office Report 1992*, 31.

⁸⁰ PASHARIKOV, Jacqueline, *Edvard Munch's The Scream Screams for Droit de Suite*, 26 *University of Florida Journal of Law and Public Policy*, 2015/3, 387.

⁸¹ FERRY, Abel, *Report*, 1914 J.O. Chambre des Députés, Document Parlementaire, annexe 3423, 2d Session de 23 Janvier 1914, 150.

⁸² Loi du 20 mai 1920, Article 1.

személyhez fűződő jogokhoz közelíti az a tény is, hogy a követő jogban foglalt jogosultság elválik a fizikai műpéldányra vonatkozó tulajdonjogtól,⁸³ hiszen éppen a műpéldány elidegenítését követően keletkezik a követő jog.

A személyhez fűződő jogokkal való kapcsolat ellenzői azzal érvelnek, hogy a követő jog nem átruházható és nem elidegeníthető volta nem a jogintézmény karakteréhez tartozik, hanem csupán a művészek köztudottan gyenge alkupozíciójára reflektálva biztosítékot nyújt számukra.⁸⁴ Így pedig nyilvánvaló, hogy a jogalkotó célja (már a követő jog történetének kezdetekor is, de napjainkban is) alapvetően nem a művész személyhez fűződő jogainak védelme volt, hanem annak elkerülése, hogy a követő jog kiüresedjen. A művészek a műkereskedőkkel szembeni tárgyalások során egy jobb alkupozíció, rövid távon előnyösebb megállapodás érdekében ugyanis gyakran lemondanak a számukra elérhető jogdíjról. Ennek a célnak felel meg az Irányelv azon rendelkezése is, amely szerint a követő jogról “a szerző előzetesen sem mondhat le”.⁸⁵ WUENSCHÉL kritikusabban áll a kérdéshez: szerinte az Irányelv kizárólagosan szerzői vagyoni jognak tekinti a követő jogot, és ezzel végérvényesen rossz irányba viszi az alapvetően személyhez fűződő jogi jelleggel is bíró jogintézményt.⁸⁶

Elképzelhető azonban az is, hogy a személyhez fűződő jogokra való hivatkozást csupán a követő jog támogatói tartották szükségesnek, azért, hogy a jogintézménnyel szembeni kritikus hangokat (pl. amelyek azt igazságtalan adóként minősítették) elnémítsák.⁸⁷

Egy másik elmélet szerint a követő jog a *szomszédos jogok* körébe tartozik. A gondolat messzire nyúlik vissza, ugyanis a BUE 1936-os brüsszeli felülvizsgálatát megelőző előkészítő munkák során az erre a célra létrejött bizottság egy külön, a BUE-hoz csatolandó egyezményben vagy megállapodásban történő szabályozását javasolta azon területeknek, amelyeket általában nem tekintenek a szerzői joghoz tartozónak, de azzal mindenképpen szorosan összefüggnek, azzal szomszédosak.⁸⁸ A külön dokumentumban történő szabályozásuk azonban lehetővé teszi, hogy fakultatív jelleggel lehessen ezeket

---

⁸³ STOKES, Simon, *Art and Copyright*, Hart Publishing, 2021, 87.

⁸⁴ FLOQUET, F., *Le droit de suite en Europe*, Dissertation, Paris, 1971, 38. - idézi: DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 159.

⁸⁵ 2001/84/EK irányelv, 1. cikk (1) bekezdés

⁸⁶ WUENSCHÉL, Joerg, *Article 95 EC revisited: is the Artist's Resale Right Directive a Community Act beyond EC competence?* Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2009/2, 135.

⁸⁷ O'DWYER, Anthony, *The Artists' Resale Right: The Greatest Good?*, Edinburgh Student Law Review 129, 2016, 133.

⁸⁸ DUCHEMIN *i.m.* 252.

elfogadni, de ne legyen kötelező a részes államok számára. Erre a listára javasolták felvenni a követő jogot is.⁸⁹ Az Európai Bizottság az 1976-ban készült munkaanyagában szintén a szomszédos jogok közé sorolja a követő jogot.⁹⁰ GABER nem is vizsgál más lehetőségeket, hanem *expressis verbis* kijelenti, hogy a követő jog szomszédos jog.⁹¹ Ha a követő jog jellemvonásai közül azt emeljük ki, hogy egy kizárólagos engedélyezési jog nélküli, megfelelő díjazásra vonatkozó igény, akkor ebben valóban rokonságot mutat a szomszédos jogokkal.⁹² Ez a hasonlóság csupán érintőlegesnek mondható, ugyanis a szomszédos jogok körében nem kizárólagosan jellemzők az engedélyezési jog nélküli díjigények, hanem kizárólagos engedélyezési típusú jogokat is találunk közöttük. Ezen túlmenően azonban végképp semmilyen szempontból nem tekinthetjük szomszédos jogi jellegűnek a követő jogot. Ha összehasonlításba bocsátkoznánk, rögtön az elején kizárhatjuk a követő jogot a szomszédos jogok köréből annak okán, hogy a követő jog a szerzőt megillető jog, a szomszédos jogokat azonban a szerzőtől eltérő személyek számára tartja fenn a szerzői jog, azoknak, akik értéket képviselő, és ennek okán szerzői jogi védelemben részesítendő, de a szerzőétől elkülönülő teljesítményt nyújtanak (nem művet hoznak létre!) egy szerzői művel összefüggésben - például az előadóművészek, hangfelvétel-előállítók, film-előállítók.⁹³

Létezik olyan szakmai álláspont is, amely alapján a követő jog *többarcú jogintézmény*ként határozható meg leginkább, magán hordozva a személyhez fűződő jogok (morális jogok) és a vagyoni jogok (anyagi jellegű elemek) főbb jellemzőit is, amelyek elválaszthatatlanul keverednek, ezzel egy teljesen egyedi jogi konstrukciót alkotva.⁹⁴ WUENSCHEL ugyanezt fejezi ki, amikor kimondja, hogy a követő jognak nincs pontosan meghatározható jogi karaktere általában véve, hanem mindig az adott

---

⁸⁹ A javaslat további sorsát l. részletesen jelen értekezés II. fejezetében.

⁹⁰ European Commission Working Document: Community Action in the Cultural Sector, 1976. január 21.

⁹¹ BENTLY, Lionel - SHERMAN, Brad, *Intellectual property law*, 3rd edn., Oxford University Press, Oxford, 2009, 303. - a szomszédos jogokat olyan szellemi tulajdonjogokként határozzák meg, amelyek nem tartoznak a szerzői jogi rezsim hatálya alá, de a szerzők számára valamiféle kapcsolódó védelmet biztosítanak. - GABER, Maximilian, *The Resale Right Directive: A Comparative Analysis of Its Implementation in Germany and the United Kingdom*. In: VADI, Valentina - SCHNEIDER, Hildegard E.G. (eds.), *Art, Cultural Heritage and the Market*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2014, 299.

⁹² POGÁCSÁS Anett: *Különbözőség az egységben. A szerzői jogi szabályozás differenciálódásának hatása a jogterület szerepére és hatékonyságára*. Pázmány Press, Budapest, 2017, 115.

⁹³ GYERTYÁNFY Péter (szerk.), *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*, Wolters Kluwer, 2020, 477-478. (a továbbiakban: *Nagykommentár*).

⁹⁴ RUFFINI, Francesco, *De la protection internationale des droits sur les œuvres littéraires et artistiques*, 12 Recueil de Cours de L'Académie de Droit International de La Haye 1926, 566. - idézi: DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 141.

jogrendszerhez igazodik.⁹⁵ Az, hogy egy jogintézmény országról országra változó jellegű, nem ritkaság. Az azonban meglehetősen egyedi vonása a követő jognak, hogy a lényege, az alaptermészete is ennyire sokféle irányban nyilvánul meg.

Egyesek azonban éppen a *sui generis* jellegére hivatkozva tekintik a szomszédos jogok körébe tartozónak a követő jogot.⁹⁶

A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság 1994-ben, a Beuys-ügy kapcsán azt mondta ki, hogy a szerzői jogban gyökerező *sui generis* jogról van szó, amely kétségtelenül kapcsolatban áll a terjesztési joggal, mégis attól független díjigényként határozható meg.⁹⁷ *Sui generis* jogok alatt a szellemi tulajdon körében a jogirodalom az újonnan kialakult szellemi tulajdonjogokat érti, amelyek nem illeszkednek jól egyik korábban ismert oltalmi formához sem, mint pl. az adatbázisok, a növényfajták, az integrált áramkörök stb. - vagy éppen a követő jog. Ezeket a szellemi tulajdonjogokat "szegény rokonoknak, a szellemi tulajdonjogok története baleseteinek" tekintik.⁹⁸ Ez a megközelítés áll legközelebb a kontinentális jogrendszerekben ma képviselt állásponthoz.

III.1.3. A követő jog elhelyezkedése a szerzői vagyoni jogok körében

Habár a vagyoni jogok sémájához sem illeszkedik maradéktalanul a jogintézmény, mégis hozzájuk áll legközelebb a funkcióját és célját tekintve. A vagyoni jogok nem egyszerűen az értékes alkotó tevékenységet végzőt akarják vagyoni juttatásban részesíteni, hanem az a kiindulópontjuk, hogy a mű felhasználása által létrejött profitból a szerző is részesüljön.⁹⁹ Ennek szellemében az Irányelv is akként fogalmazza meg a követő jog célját, hogy „*a követő jog célja az, hogy a képzőművészeti alkotások szerzőinek gazdasági részesedést biztosítson az alkotásuk sikeréből. Segítségével helyreáll az egyensúly a képzőművészeti alkotások szerzőinek és azon egyéb alkotóknak a gazdasági helyzete között, akik műveik további hasznosításából bevételhez jutnak*”

⁹⁵ WUENSCHER, Joerg, *Artists' Resale Right: Dalí's Royalties*, Journal of Intellectual Property Law & Practice, 5(8), 2010, 555-556.

⁹⁶ BENTLY-SHERMAN *i.m.* 330.

⁹⁷ BGH Urt. v. 16. Juni 1994—I ZR 24/92. (*Beuys-ügy*).

⁹⁸ SUTHERSANEN, Uma, *Function, art and fashion: Do we need the EU design law?* In: GEIGER, Christophe, *Constructing European Intellectual Property: Achievements and New Perspectives*, Edward Elgar Publishing, 2013, 358.

⁹⁹ POGÁCSÁS *i.m.* 245.

[Irányelv (3) preambulum-bekezdés].

A legtöbben azzal érvelnek, hogy *atipikus vagyoni juttatásról, díjigényről* van szó. A követő jog igazolására kidolgozott elméletek is mind vagyoni kompenzációként hivatkoznak rá. A vagyoni kompenzáció funkciója pedig lehet a mű értéknövekedésével elért gazdagodás és a művész által az első eladáskor kapott ár különbségének kompenzálása, de tekinthetjük a klasszikus terjesztési jog kimerülésének kompenzációjaként, kiegészítéseként is.¹⁰⁰

III.1.3.1. A követő jog felhasználási módként való definiálása

A legtöbb kérdés a vagyoni jogok és a követő jog kapcsolata körében abból adódik, hogy még abban sincs teljes egyetértés, hogy a követő jog melyik felhasználási módhoz áll a legközelebb, illetve, hogy egyáltalán magában foglal-e bármilyen felhasználást.

A képzőművészeti alkotások esetében a fizikai hordozó és maga a szellemi alkotás, a mű nem különül el egymástól úgy, mint más művészeti ágak esetében. Ez együtt jár azzal, hogy a mű egyedi, megismételhetetlen. Ez pedig meghatározza, hogy a képzőművészeti műalkotást nem lehet ugyanúgy felhasználni, abból ugyanúgy profitálni, mint más műalkotásokból. VAUNOIS a kezdetekkor úgy fogalmazott, hogy minden egyes újraeladás tulajdonképpen a mű anyagi hasznosítását jelenti.¹⁰¹ Lényegében tehát a képzőművészeti alkotások esetében ez az egyik olyan felhasználási mód, amelyből anyagi haszna származhat a művésznek, amelyhez hasonló a többi művészeti ágban a többszörözés vagy a nyilvános előadás. Képzőművészeti alkotások vonatkozásában a kiállítás, a kiállítási és árverési katalógusokban való szerepeltetés és a reprint lehet további, anyagi haszon előállítására alkalmas felhasználási mód. Mindezek közül azonban a mű eladásai, és az ezek folytán bekövetkező értéknövekedés tükröződése a vételárban lehet az, ami jelentősebb mértékű hasznot képes hozni a művésznek.

Alapvető eltérés ugyanakkor más vagyoni jogokhoz képest az engedélyezési jog hiánya, ehhez kapcsolódva pedig megállapítható, hogy míg a szerzői vagyoni jogok a szerzőnek

---

¹⁰⁰ OHLY, Ansgar, *Economic rights*. In: DERCLAYE, Estelle, *Research Handbook on the Future of EU Copyright*, Edward Elgar Publishing, 2009, 229-230.

¹⁰¹ VAUNOIS, Albert, *La Loi française du mai 1920 et le droit des artistes sur les ventes publiques de leurs oeuvres*, Droit d'Auteur, 1920, 33, 102. - idézi: DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 28.

általánosságban kizárólagosságot adnak a mű bármilyen felhasználására és a felhasználás engedélyezésére, a követő jogi szabályozás nem tartalmaz ilyen kizárólagosságra utaló rendelkezést, és nem is köthető engedélyhez a jog gyakorlása.

GOETZL és SUTTON a “follow-up model” elméletükben a követő jog lényegét a *nyilvános előadási jog* alapvonásában találták meg. Eszerint a követő jog esetében nem az a fontos, hogy a konkrét műpéldány tulajdonjogát átruházzák,¹⁰² hanem a mű által megtestesített közlés, mondanivaló hasznosításának lehetőségét teremti meg egy képzőművészeti alkotás eladása és újraeladása - a mű “privát előadása”, láthatóvá és érzékelhetővé tétele nyílik meg egy újabb felhasználói kör számára.¹⁰³ Szerintük hibás az a szemlélet, amely az újraeladás aktusára fókuszál, mert az csak a konkrét fizikai műpéldányra vonatkozik, de nem ragadja meg a mű mondanivalójának sorsát.¹⁰⁴ El kell határolni egymástól ugyanis a műben megtestesülő közlés esztétikai hasznosításának a vagyoni értékét magának a fizikai műnek a vagyoni értékétől.¹⁰⁵ Hangsúlyozzák, hogy a műpéldány eladása két fontos mozzanatot foglal magába: a fizikai műpéldány abszolút birtoklását és a “privát előadásra” való engedélyt. Az eladási ár mindkettőt tartalmazza. A követő jogi jogdíj pedig ennek az engedélynek a további megújítását ellentételezi.¹⁰⁶ Ez a modell a színdarabok újbóli előadásaival és az ezekhez kapcsolódó jogdíjakkal von párhuzamot. DE PIERREDON-FAWCETT ezen gondolatmenet mentén kimondja, hogy a követő jog megadja a művésznek a lehetőséget arra, hogy művét a legideálisabb módon kommunikálja, és ezáltal hasznosítsa; ez pedig a műalkotás láthatóvá tételén keresztül valósul meg.¹⁰⁷

A követő jog bölcsőjének számító francia jogirodalom sem egységes a jogintézmény természetével kapcsolatban. Csak annyiban van egyetértés - és ebben éppen az angolszász rendszerre alapító GOETZL és SUTTON álláspontjával ellentétes a francia jog szemlélete -, hogy egyrészt, szemben a többi vagyoni joggal, a követő jog nem foglal

---

¹⁰² Amint az angolszász szerzői jog minden más műalkotás esetében ezt kulcsfontosságú mozzanatként értékeli.

¹⁰³ KATZENBERGER, Paul, *The Droit de Suite in Copyright Law*, International Law Review of Industrial Property & Copyright, 1973/4, 365.; BATA János, *Eredeti képzőművészeti alkotás felhasználása a tulajdonjog átruházása útján*. Magyar Jog, 1978/11, 997. - arról, hogy a nyilvánossághoz közvetítés egyik esetéről van szó egyszerűen a követő jog esetében, amely bár szűk körben valósul meg, de az újraeladások ezt némileg kompenzálják.

¹⁰⁴ GOETZL, Thomas - SUTTON, Stuart, *The Visual Artis's Display Right. A New Doctrinal Analysis*, Columbia Journal of Art and the Law, 1984, 9(15), 15.

¹⁰⁵ GOETZL - SUTTON *i.m.* 28.

¹⁰⁶ GOETZL - SUTTON *i.m.* 51.

¹⁰⁷ DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 157.

magában hasznosításra, felhasználásra vonatkozó jogot, másrészt a követő jog abban is eltér a többi vagyoni jogtól, hogy nem magának a műnek, a szellemi alkotásnak az elidegenítéséhez kapcsolódik, hanem a művet megtestesítő fizikai hordozónak a tulajdonváltásaihoz.¹⁰⁸ Abban tehát mindenképpen közös a fent ismertetett angolszász szemléletű follow-up modell és a kontinentális alapokon nyugvó francia irányzat, hogy mindkettő a képzőművészeti alkotások egyedi karakteréből indul ki, azonban a kétféle szerzői jogi dogmatika teljesen másképpen értékeli ezen jellemvonásokat. A francia jogirodalomban is van azonban olyan irányvonal, ami az egységességet igyekszik erősíteni. POLLAUD-DULIAN például azt hangsúlyozza, hogy a követő jog a többi vagyoni joghoz hasonlóan a mű keletkezésétől fogva érvényes, és csak a jogdíj tényleges megfizetésének idejét határozza meg az elidegenítés aktusa.¹⁰⁹ A francia szerzői jogi törvény egyébként a vagyoni jogok között helyezi el a követő jogot.

A magyar jogirodalom már korábban a *terjesztési joggal* talált legközelebbi rokonságot, annak egy speciális eseteként, speciális felhasználási módként határozta meg a követő jog alapjául szolgáló újraeladás aktusát. Az Szjt. a 23. § (2) bekezdésében nevesíti is a terjesztés megvalósulási formái között a műpéldány tulajdonjogának átruházását. BATTÁ szerint a többi felhasználáshoz hasonlóan az újraeladás is díjfizetési kötelezettséget von maga után. Arra is hivatkozik továbbá, hogy míg egyes szerzők szerint a követő jog alapjául szolgáló újraeladás nem csupán speciális felhasználási mód, hanem *speciális szerzői jogosultság*, az ő álláspontja az, hogy minden felhasználási módhoz azonos szerzői jog fűződik, tehát ez nem változik felhasználási módonként.¹¹⁰ GYERTYÁNFY szerint is a *terjesztési jog speciális válfajáról* van szó, amely esetében nem érvényesül a jogkimerülés.¹¹¹ MEZEI kissé másfelől megközelítve azt mondja, hogy a terjesztési jog alól adott kivétel (vagyis a jogkimerülés) alól díjigény formájában biztosított kivétel - a *jogkimerülés belső korlátja*.¹¹² GYENGE úgy fogalmaz, hogy az első eladással a terjesztés joga ugyan kimerül, azonban ezzel csupán az engedélyezés lehetősége vész el a szerző számára, a *díjigényeket ez nem zárja ki*.¹¹³ Más szerzői vagyoni jogokhoz hasonlóan, ha a felhasználó oldalán nem keletkezik haszon, akkor is jár a díj,

---

¹⁰⁸ CARON, Christophe, *Droit d'auteur et droits voisins*, LexisNexis, Paris, 2013 (3e éd.), 270.

¹⁰⁹ POLLAUD-DULIAN, Frédéric, *Le droit d'auteur*, Economica, Paris, 2005, 553-554.

¹¹⁰ BATTÁ *i.m.* 998.

¹¹¹ GYERTYÁNFY Péter, *A szerzői vagyoni jogok újraszabályozásáról*, Jogtudományi Közlöny, 1995/10, 464.

¹¹² MEZEI Péter, *Jogkimerülés a szerzői jogban*, NMHH Médiatudományi Intézet, 2016, 66.

¹¹³ GYENGE Anikó, *A képzőművészeti alkotások szerzői jogi védelméről – különös tekintettel a követő jogi szabályozás módosítására*, Infokommunikáció és Jog, 2005/3, 88.

tulajdonképpen a *felhasználási tevékenység ellenértékeként*.¹¹⁴ azonban éppen emiatt azt mondja, hogy a követő jogdíj szerzői jogdíjként való kezelése nem helyénvaló, helyette a fizető köztulajdonhoz hasonló szabályozást javasol a jogintézménynek, jogtechnikailag pedig a vegyes rendelkezések között kell helyezné el ennek a szabályait.¹¹⁵ GYENGE szerint sem lehet egyenértékűnek tekinteni a követő jogot az engedélyezési jog nélküli díjigényekkel, mert azok valamely kizárólagos jog engedély nélküli formái, ezzel szemben a követő jog esetében nem beszélhetünk kizárólagos jogról.¹¹⁶

Az engedélyezési jog nélküli díjigények további csoportokra bonthatók.¹¹⁷ Az egyik csoportba azok a díjigények tartoznak, amelyek esetében törvényi engedély biztosítja az engedélykérés nélkül történő felhasználást, leszűkítve ezzel az eredetileg fennálló engedélyezési jogot. Ide sorolhatók a Szjt. 20. §-ában foglalt kép- és hanghordozóra történő magáncélú másolás, a Szjt. 21. §-ában rögzített reprográfiai másolás, a Szjt. 23. § (6) bekezdésében foglalt “videobérlet” és az irodalmi és kottában rögzített művek nyilvános könyvtári haszonkölcsönzésének esete, melyet a Szjt 23/A. § tartalmaz. Az engedélyezési jog nélküli díjigények másik típusaként a kommentár azokat a díjigényeket jelöli meg, amelyek esetében a jogosultnak eleve nincs kizárólagos engedélyezési joga. Ide sorolja a követő jogot. POGÁCSÁS ez utóbbi csoporthoz sorolja a Szjt. XI. fejezetében foglalt szomszédos jogokat is.¹¹⁸

A magyar szerzői jogi szakirodalom sem képvisel tehát teljesen egységes álláspontot, azonban mégis van közös nevező, közös kiindulópont: a követő jog atipikus jellege és a terjesztési joggal való kapcsolat. Ehhez képest határozzák meg a követő jog dogmatikai helyét. Mindegyik vázolt álláspont érzékelteti, hogy a vagyoni jogokhoz nem illeszkedik teljesen a követő jog, bizonyos szinten különáll azoktól.

---

¹¹⁴ GYENGE *i.m.* 91.

¹¹⁵ GYERTYÁNFY Péter, *Meddig terjedjen még a szerzői jog?* Jogtudományi Közlöny, 2001/9, 343.

¹¹⁶ GYENGE Anikó, *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere*, HVG-ORAC, Budapest, 2010, 122.

¹¹⁷ *Nagykommentár i.m.* 160.

¹¹⁸ POGÁCSÁS *i.m.* 86.

III.1.3.2. A követő jog és a jogkimerülés

A követő jognak a jogkimerüléssel való kapcsolata nem egyértelmű. MEZEI szerint ez abból is adódik, hogy magát a jogkimerülést sem határozták meg nagyon konkrétan, még az sem nyilvánvaló, hogy valójában a szerzői jog alapvető dogmájáról, vagy pedig a szerzői jogi érdekcsoportok érdekei közötti egyensúlyozó elvről van-e szó.¹¹⁹ SCHOVSBO is érzékelteti ezt a bizonytalanságot a “rule” (mint elismert szabály, dogma) és a “principle” (mint elv, elmélet) kifejezések egymás melletti feltüntetésével, mindamellet hangot ad azon álláspontjának, miszerint a jogkimerülés inkább egyensúlyozó elvnek tekintendő.¹²⁰

SCHOVSBO amellet foglal állást, hogy a követő jog nem a jogkimerülés alóli kivételként (“exception”) értékelhető, sokkal inkább attól való *eltérésként* (“*derogation*”), mivel a műpéldány eladása után a szerző megtartja a követő joggal elismert jogosultságot. A jogkimerülést rugalmasnak kell tekinteni, amely néha tágabban, máskor szűkebben érvényesül.¹²¹

Máshogyan érvényesül a jogkimerülés az angolszász szellemiségű brit jogban, de nem ugyanúgy az ugyancsak angolszász szemléletű amerikai jogban. A kontinentális jogrendszerekben is eltérő módon tekintenek a jogkimerülésre: a német jogban másként és ismét máshogyan a francia jogban. Európában alapvetően két “iskola” érvényesül a jogkimerülés elvét illetően:¹²²

A brit jogban nem törvényi szinten szabályozzák, hanem a szerződési szabadságnak (freedom of contract) és a szabad kereskedelem elvének (free circulation) megfelelően szerződésben rögzítik a felek, hogy a műpéldány eladását követően a vevő jogosult-e a mű újraeladására vagy sem. A brit jogban ezt nevezik jogkimerülésnek. Ez a jogkimerülés *liberális megközelítése*.

A “jogkimerülés elve” (principle of exhaustion) a német jogból ered, és ebben a rendszerben jogszabályban határozza meg a jogalkotó a terjesztési jog korlátait. A jogosult automatikusan elveszíti a terjesztési jog (egyres) részjogosultságait az első

---

¹¹⁹ MEZEI [2016] *i.m.* 66.

¹²⁰ SCHOVSBO, Jens, *Exhaustion of Rights and Common Principles of European Copyright Law*, In: Ansgar Ohly, *Common Principles of European Intellectual Property Law*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, 179.

¹²¹ SCHOVSBO *i.m.* 179.

¹²² SCHOVSBO *i.m.* 171-173.

értékesítéssel. Ez nem hagy teret mérlegelésre, kötelező érvényű¹²³ és szigorúan körülírt szabályt alkalmaz. Ez a jogkimerülés *instrumentális megközelítése*. KOHLER dolgozta ki az elvet 1900 körül, először a szabadalmi jogra vonatkozóan, aztán hamarosan a védjegyjogban és a szerzői jogban is alkalmazni kezdték.

Természetesen ez a két forma sehol nem érvényesül tisztán, ez inkább kiindulópontot jelent, de a liberális rezsimben is találunk rögzült jogi elveket, és az instrumentális rendszerben is van tere a szerződési szabadságnak még ebben a kérdésben is.¹²⁴ A közösségi jog egyvelege tovább árnyalja a képet, ami alapján azt lehet mondani, hogy Európában kezd *egységesedni*, egyúttal az *instrumentális sémához igazodni* az elv alkalmazása.

A terjesztési jog (*droit de distribution*) a francia szerzői jogban nem ismert kategória, legalábbis abban a formában nem, ahogyan azt az InfoSoc irányelv 4. cikke vagy a magyar szerzői jog alkalmazza.¹²⁵ Ezzel összefügg az is, hogy a francia szerzői jog hagyományosan nem ismerte a jogkimerülés jogelvét sem, hiszen a jogkimerülés alapját képező terjesztési jog sem volt része annak. A terjesztési jog helyett a *droit de destination* elvét alkalmazzák, amelynek lényege, hogy a szerző a mű elidegenítését, forgalomba hozatalát követően is gyakorolhatja a rendelkezési jogot.¹²⁶ A bírói gyakorlat által kimunkált jogelvről van szó, amely aztán normatív formát is kapott: a CPI L131-3. cikke rendelkezik róla. Eszerint a szerzői jogok átruházása esetén a jogosult számára kizárólag az átruházási szerződésben rögzített hatályú és rendeltetésű felhasználás megengedett, ugyancsak kizárólagosan rögzített hely és idő tekintetében.

A *droit de destination*-t a magyar szakirodalomban “rendelkezésre bocsátási jog”-nak¹²⁷ illetve “célhoz kötés jogá”-nak¹²⁸ is nevezik, hiszen a szerző határozza meg a felhasználás célját, feltételeit. További jellemzője ennek az elméletnek, hogy a szerző a további rendelkezési jogát nem kizárólag a vele szerződő féllel szemben, hanem mindenkivel szemben gyakorolhatja. A *droit de destination* jogelve teljességgel idegen a jogkimerülés elvétől. Az elmélet megvilágítja annak okát, hogy a francia jog miért

---

¹²³ REIMER, Dietrich, *Der Erschöpfungsgrundsatz im Urheberrecht und gewerblichen Rechtsschutz unter Berücksichtigung der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs*, GRUR Int. 1972/7, 227. - idézi: SCHOVSBO *i.m.* 172.

¹²⁴ SCHOVSBO *i.m.* 172.

¹²⁵ HAJDÚ Dóra, *A törvény által előírt közös jogkezelés a magyar és a francia szerzői jogban*, NMHH Médiatechnikai Médiatudományi Intézete, Budapest, 2016, 190.

¹²⁶ POLLAUD-DULIAN *i.m.* 476-478.

¹²⁷ HAJDÚ *i.m.* 195.

¹²⁸ MEZEI [2016] *i.m.* 45.

nem fogadta be organikus módon a jogkimerülés jogelvét, miért nem fejlesztette ki annak egy saját változatát. Egyúttal arra is választ ad, hogy a francia szerzői jog a követő jogot szerzői vagyoni jognak tekinti, a CPI is a szerzői vagyoni jogok körében helyezi el a jogintézményt.

Mindezek alapján érthetővé válik az is, hogy a francia jog nem könnyen “adta meg magát” a német jogból (“Reichgericht”) származó jogkimerülési elméletnek. Mivel azonban a közösségi jogban a német minta terjedt el, mind a szabadalmi, védjegy- és szerzői jogban, a francia jog is kénytelen volt idővel ehhez alkalmazkodni. Először a védjegyjogon keresztül szivárgott be a francia jogba, de a szellemi tulajdonnal foglalkozó szakirodalom egy része sokáig kritikusan állt a kérdéshez.¹²⁹ Mára azonban a szerzői jog is befogadta a jogkimerülés elvét, és ezzel párhuzamosan a terjesztési jog is egyre nagyobb teret nyer a francia szerzői jogban.¹³⁰

A brit jogban hasonló a helyzet: hagyományosan a liberális megközelítés dominál,¹³¹ de a közösségi jog hatása egyre jobban érvényesül, bár ott is akadnak kritikus hangok a kontinentális jogkimerülés elvével szemben.¹³²

Az angolszász, azon belül az amerikai szerzői jogban alkalmazott *first sale doctrine* megfeleltethető a kontinentális szerzői jog jogkimerülési elvének. Az Európában általánosan a jogkimerülés valamilyen szintű korlátjaként elismert követő jogot az angolszász szakirodalomban ill. bírói gyakorlatban általában nem a *first sale doctrine* korlátjának minősítik,¹³³ hanem egyszerűen azt mondják, hogy a követő jog *szembemegy a first sale doctrine jogelvvél*, és így az nem illeszthető be (több más ok mellett emiatt sem) az angolszász jogrendszerekbe. 1992-ben a követő jog bevezetésének lehetőségeit vizsgáló tanulmányban az amerikai Copyright Office azt mondta, hogy a követő jog bevezetése csak úgy lenne lehetséges, ha a *first sale* doktrínát módosítanák.¹³⁴ Nemrégiben az USA egyik fellebbviteli bírósága, a Ninth

---

¹²⁹ I. részletesen MATHÉLY, Paul, *Le Droit Francais des Signes Distinctifs*, Librairie du Journal des notaires et des avocats, Paris, 1984, 322-324, 340; CASTELL, Brigitte, *L'”épuiement” du droit intellectuel an droit allemande, français et communautaire*, Presses universitaires de France 1989; FOYER, *Actualité Législative Dalloz*, 1991, 9. Cahier – comm. legis, 64. - idézi SCHOVSBO *i.m.* 173.

¹³⁰ CARON *i.m.* 298.

¹³¹ I. részletesen ROTHNIE, Warwick A., *Parallel Imports*, Sweet&Maxwell, London, 1993; CORNISH, William - LLEWELYN, David, *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*, Sweet&Maxwell, London, 2007 (6th ed.), § 1-49. - idézi SCHOVSBO *i.m.* 173.

¹³² I. részletesen BLANCO WHITE, Thomas Anthony - JACOB, Robin, *Kerly’s Law of Trade Marks and Trade Names*, Sweet&Maxwell, London, 1986 (12th ed.), § 12.02. - idézi SCHOVSBO *i.m.* 173.

¹³³ MEZEI [2016] *i.m.* 106.

¹³⁴ US Copyright Office Report 1992, 134, 148.

Circuit¹³⁵ egy egyesített fellebbezés során kimondta, hogy a követő jog a first sale doktrínába ütközik, és ezzel együtt azt is rögzítette, hogy a követő jog a terjesztési joggal egyenértékű (ugyanakkor nem egyenlő azzal!).¹³⁶ Az egyre jobban kirajzolódó amerikai szemlélet éppen ellentétes a fentiekben bemutatott fő európai (és magyar) irányvonallal, amely a követő jog és a terjesztési jog viszonyát máshogyan látja. Ez még inkább eltávolítja a követő jogot az angolszász jogrendszertől, amely eddig is nehezen emésztgette a jogintézményt.

Ha a fentebb bemutatott *follow-up modell*t tekintjük a jogkimerülés szempontjából, amely a követő jogot a mű mondanivalójának, közlésének ellentételezéseként szemléli, mert ha az eladás aktusára fókuszálunk, akkor arra vonatkozóan a jogkimerülés (ill. az angolszász first sale doktrína) máris kiüresítené a követő jogi jogdíjigényt. Míg ha a közlés további előadásának lehetőségére és ennek vagyoni ellentételezésére koncentrálnak, akkor megtaláljuk a jogdíj létjogosultságát.

Amint azt fentebb láttuk, a magyar szakirodalom egységes vonalat képvisel abban, hogy a követő jogot a jogkimerülés egyfajta korlátjának, kivételének tekinti. Ahogyan a Szerzői Jogi Szakértő Testület egyik szakvéleményében kiemelte, a régi Szjt. a jogkimerülés elvét még nem tartalmazta, de éppen a követő jogi díjigény integrálásával hallgatólagosan elismerte, hogy a szerző által történt első átruházást követően a további terjesztéshez a szerző engedélye nem szükséges, csak díjazásra tarthat igényt.¹³⁷

A hallgatólagos elismerésnél azonban többet is kaphatna a követő jog: GYERTYÁNFY szerint helye lenne annak, hogy a Szjt. a 23.§ (5) bekezdésében a jogkimerülés alóli kivételek között megemlítsse a követő jogot is.¹³⁸ Ennek rögzítésére azonban sem az új Szjt. megszületésekor, sem az Irányelv implementációja alkalmával nem került sor.

---

¹³⁵ United States Court of Appeals for the Ninth Circuit - több állam, így pl. a követő jogot alkalmazó Kalifornia területén is illetékes szövetségi fellebbviteli bíróság.

¹³⁶ *Close v. Sotheby's, Inc.*, No. 16-56234, *The Sam Francis Foundation v. Christie's, Inc.*, No. 16-56235 and *The Sam Francis Foundation v. eBay Inc.*, No. 16-56252. 2018 WL 3322222 (9th Cir. July 6, 2018).

¹³⁷ SZJSZT 7/2006, 165., és SZJSZT 30/2002.

¹³⁸ GYERTYÁNFY [2001] *i.m.* 343 és 35.lj.

III.1.3.3. A követő jog elidegeníthetőségének kérdése

A BUE a szerzői jogi védelem alanyának a szerzőt és jogutódját tekinti [2. cikk (6) bek.]. A magyar szövegben a következőképpen szerepel - helytelenül: "... a szerző vagy más jogosult ..." Helytelen a fordítás azért, mert az eredeti francia és az angol hiteles szövegben is a szerző és az ő jogutódja kifejezés szerepel, tehát csak a szerzőtől származhat a védelem.¹³⁹

Az 1928. évi római felülvizsgálati konferencia során beiktatott *6bis* cikkben egyértelműen elismerte a szerzői vagyoni jogok élők közötti elidegeníthetőségének általános nemzetközi érvényét,¹⁴⁰ bár a szöveg ezt csak közvetett módon tartalmazza: "Függetlenül a szerző vagyoni jogaitól, sőt még azok átruházása után is, a szerző megtartja azt a jogát ..." - itt a személyhez fűződő jogok felsorolása következik [*6bis* cikk (1) bek.].

A főszabályként rögzített átruházhatóság alól a BUE egyetlen kivételt ismer, és ez éppen a követő jog. "... a szerzőnek ... elidegeníthetetlen joga, hogy a szerző által eszközölt első átruházást követően részt vegyen a mű eladására vonatkozó műveletekben." [14ter cikk (1) bek.]. A követő jog ennek megfelelően az Irányelvben [1. cikk (1) bek.] és az Sztj.-ben is átruházhatatlan szerzői vagyoni jogként szerepel. Az Sztj. a követő jog szabályai között konkrétan nem tér ki az átruházhatóságra, így a vagyoni jogok esetében rögzített főszabály, az átruházás tilalma érvényesül [Sztj. 9. § (3) bek.], a BUE-nyel és az Irányelvvel összhangban.

Ennek indoka a jogintézmény alapvető célja és funkciója, amely teljességgel kiüresedne, amennyiben a követő jog elidegeníthető vagy átruházható lenne. Ezt szerencsésen felismerték nemzetközi szinten is; mondhatjuk, hogy nemzetközi egyetértés van abban a kérdésben, hogy a követő jog elidegeníthetetlen jogosultság legyen. RICKETSON a követő jog elidegeníthetlenségét "fogyasztóvédelmi" jellegű rendelkezésként fogja fel, amely védelmet nyújt a művészek számára a gátlástalan műkereskedőkkel, ügynökökkel szemben.¹⁴¹

---

¹³⁹ BOYTHA György, *A szerzői jogok átruházására irányadó jog meghatározásának és alkalmazásának kérdései*, 2008, 100. (34.lj.). In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Boytha György válogatott írásai*, Gondolat, Budapest, 2015.

¹⁴⁰ BOYTHA [2008] *i.m.* 101.

¹⁴¹ RICKETSON *i.m.* 16.

Az angolszász jogrendszer a tulajdoni elmélet talaján állva az elidegeníthetőséget preferálja - ennek megfelelően ott a követő jog szabályozása kapcsán is gondolkodnak ilyen koncepcióban (is): a követő jog bevezetése kapcsán az USA-ban 2014-ben benyújtott törvényjavaslat (The American Royalties Too Act – ART Act) szerint a követő jog átruházható lenne,¹⁴² tehát az első eladást követő eladások alkalmával fizetett jogdíj nem a művészt, hanem a mindenkori jogtulajdonost illetné meg. Arra hivatkozással akarják átruházhatóvá tenni a jogot, hogy egyéb szerzői művek esetén is változhat a szerzői jog tulajdonosa, a művek tulajdonjogának átruházásával. Egy ilyen rendelkezés azonban teljesen kiüresítené a követő jogot, mert a vevők követelhetnék a műalkotás átruházásával együtt a követő jog átruházását is a művésztől.¹⁴³

III.1.3.4. A követő jogról való lemondás kérdése

Az elidegeníthetőség kérdéséhez kapcsolható a lemondás problémaköre, mégpedig annak okán, hogy mindkét eset a követő jogi jogosultságról való rendelkezés jogát érinti. Míg az elidegenítés esetében kétoldalú aktusról beszélünk, a lemondás egyoldalú nyilatkozat, amely megszünteti a jogosultságot.

Noha a BUE nem tartalmaz rendelkezést a lemondás kapcsán, számos ország nemzeti jogszabálya és az Irányelv kifejezetten kimondja a lemondás tilalmát, megerősítve ezzel, hogy a követő jog céljával kizárólag ez az értelmezés lehet konzisztens. Ha ez nem így lenne, a követő jog eleve kiüresedne, hiszen a művészek a műkereskedővel való tárgyalás során egy számukra rövid távon előnyösebb megállapodás létrehozása érdekében sok esetben valószínűleg lemondának az őket megillető követő jogi jogdíjról. Mindemellett álláspontom szerint fontos lenne, hogy a lemondás kérdése nemzetközi jogszabályi szinten is egyértelműen rögzítésre kerüljön.

Az Irányelv rögzíti, hogy a követő jogról *“a szerző előzetesen sem mondhat le”* [1. cikk (1) bek.].

Az Irányelvnek ez a rendelkezése nem enged eltérést, így az összes tagállam ennek megfelelően szabályozza a lemondás kérdését, a lemondás tilalmának kifejezett rögzítésével vagy hallgatólagosan.

---

¹⁴² ART Act, S. 2045 §3 (5) - US. Code §201 által rögzített esetekben átruházható a szerzői jog.

¹⁴³ RUB *i.m.*

A francia CPI nem tartalmazza kifejezetten a lemondás tilalmát, de az Irányelv szellemében mégis azt a következtetést kell levonni, hogy a követő jogról nem lehet lemondani.

Az UrhG sem tartalmaz konkrét rendelkezést a lemondás tilalmára vonatkozóan. Azonban ki kell térnünk egy részletre, amely valamelyest árnyalja a lemondás kérdését. A német normaszöveg ugyanis kifejezetten a konkrét részesedés („*Anteil*”) vonatkozásában tiltja az előzetes lemondás lehetőségét (*kann ... im Voraus nicht verzichten*) [UrhG §26 Abs.3.]. A német koncepcióban tehát megmarad a szerző arra vonatkozó szabadsága, hogy a követő jog érvényesítésétől eltekintsen, a követő jog alapján őt megillető részesedésről utólag lemondjon adott esetben.¹⁴⁴ Ez azonban nem értelmezhető úgy, hogy a szerző a követő jogi jogosultságról is lemondhat. A jogosultságról ugyanis az Irányelvnek megfelelően sem előzetesen, sem utólag nem lehet lemondani. Egyszerűen arról van szó, hogy a német jog megkülönbözteti a követő jogi jogosultságot és a konkrét, a mű eladása nyomán realizálódott részesedést. Ez utóbbit a követő jogi jogosultság kiegészítésének tekinti,¹⁴⁵ és csakis ennek kapcsán engedi meg, kizárólag utólag a lemondást.

A brit követő jogi szabályozás kifejezetten rendelkezik a lemondás tilalmáról [RRR sect. 8(1)], az Irányelvnek megfelelően általában véve kizárja a lemondást.

Hazánkban a szerzői vagyoni jogok esetében a lemondást általánosan az Szjt. 9. § (3) bekezdése kizárja, azonban a követő jog esetében nem ez a szabály, hanem a vagyoni jogok speciális szabályai között elhelyezett 16. § (5) bekezdés jelenti a kiindulópontot, amely a szerzőt kizárólagos engedélyezési jog hiányában is megillető díjigényekről rendelkezik. Ezekben az esetekben a főszabály a jogról való lemondás lehetősége; ez a rendelkezés azon részéből következik *a contrario*, miszerint a törvény kizárhatja az ilyen díjazásról való lemondás jogát.¹⁴⁶ Korábban az Szjt. nem tartalmazta a lemondás jogának kizárását - az erre vonatkozó kifejezett rendelkezés csak 2005-ben került a törvénybe, az Irányelvnek való megfeleltetés során, a követő jogra vonatkozó speciális szabályok között, a Szjt. 70. § (1) bekezdésében.

---

¹⁴⁴ LOEWENHEIM, Ulrich, *Handbuch des Urheberrechts*, Verlag C.H. Beck, München, 2010 (2. Aufl.), 2161; DREIER, Thomas - SCHULZE, Gernot, *Urheberrechtsgesetz. Kommentar*, Verlag C.H. Beck, München, 2018 (6. Aufl.), 491-492.

¹⁴⁵ DREIER - SCHULZE *i.m.* 492.

¹⁴⁶ GYENGE [2005] *i.m.* 89.

III.1.3.5. A követő jog jogtechnikai elhelyezése

A követő jog szerzői vagyoni jogoktól való különállása egyértelműen kifejeződik a jogintézmény jogtechnikai szempontú vizsgálata következtében. Érdemes áttekinteni, hogy a követő jog szempontjából releváns nemzetközi és egyes nemzeti szabályozások hogyan utalnak a követő jog mibenlétére a jogintézmény elhelyezésével.

A BUE jelenleg a 14*ter* cikkben szabályozza a követő jogot, a 14. cikkben és 14*bis* cikkben foglalt, az irodalmi és művészeti művek filmadaptációjával kapcsolatos jogok után. Némileg rendszeridegennek hat az elhelyezés. Ez arra a dilemmára mutat rá, hogy a BUE ezen módosításakor még nem igazán volt határozottan kialakult álláspont a követő jog besorolásával kapcsolatban.

A francia szerzői jogi törvény (Code de la Propriété Intellectuelle)¹⁴⁷ a II. fejezetben, a vagyoni jogok között helyezi el a követő jogot [CPI L.122-8. cikk]. Ahogyan azonban korábban láttuk, ezen határozott jogtechnikai állásfoglalás ellenére a francia jogirodalom sem egységes a jogintézmény jellegét tekintve.

A német szerzői jogi törvény (Urheberrechtsgesetz)¹⁴⁸ a szerző személyhez fűződő jogai és vagyoni jogai után, külön fejezetben, a szerző egyéb jogosultságai között tárgyalja a követő jogot. Ezek az egyéb jogosultságok: a szerző hozzáférési joga a műhöz vagy annak másolatához, másolat- vagy adaptációkészítés céljából, a követő jog valamint a bérleti és haszonkölcsönzési joggal kapcsolatos jogdíjhoz való jogosultság.

A brit jogalkotó külön jogszabályban, a Resale Right Regulations-ben¹⁴⁹ helyezte el a követő jog szabályait. Ez egyértelműen arra utal, hogy a britek nehezen találtak helyet a jogintézménynek a szerzői jogukban. Ezt az egész jogharmonizációs folyamat során tanúsított lobbiszerű tevékenység és ellenállás tanúsítja.

A magyar Szjt. egy újabb sajátos megoldást alkalmaz: nem a szerzői vagyoni jogok között, hanem az egyes műfajokra vonatkozó részben, a X. fejezetben szabályozza a követő jogot. Ezzel a magyar jogalkotó a képzőművészeti alkotások atipikus jellegét hangsúlyozza - az irodalmi, zenei alkotásokhoz képest.

---

¹⁴⁷ Loi n° 92-597 du 1er juillet 1992 relative au Code de la propriété intellectuelle (a továbbiakban: CPI).

¹⁴⁸ Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte 1965, BGBl. I S. 1273 (a továbbiakban: UrhG).

¹⁴⁹ The Artist's Resale Right Regulations 2006, No. 346. (a továbbiakban: RRR).

III.2. Igazolási elméletek

A követő jog a művészek és érdekképviselői szerveik azon igényéből indult ki, hogy a műkereskedőkkel szemben védelemben részesüljenek, és részt kapjanak a művük eladása okán őket jogosan megillető haszonból. De vajon az államnak, a jogalkotónak miért lenne feladata a művészek támogatása? Milyen megfontolások igazolhatják ennek a meglehetősen vitatott jogintézménynek a létét? A követő jog igazolásával foglalkozó fejezetben megvizsgálom a különböző elméletsoportokat. Mindegyiken belül található a követő jog mellett és ellen szóló érvek, ezek bemutatásával is hangsúlyozom a jogintézmény vitatott voltát. Mindezek mellett azonban a követő jog szükségessége mellett foglalom állást, elismerve, hogy az ellene szóló érvek is hasznosak a jogintézmény fejlődése szempontjából, mert a mindenkori jogalkotó számára megfontolandó szempontokat tartalmaznak.

A teljes képhez hozzátartozik, hogy a követő jogot ellenző jogirodalmi álláspontok többsége angolszász területről származik, és jól felismerhetően az angolszász jogi gondolkodásból indulnak ki. Ettől eltekintve fontos meglátásokat tartalmaznak, így megfontolásuk mindenképpen indokolt.

III.2.1. Kulturális megfontolások

Ralph Waldo EMERSON 1862-ben azt írta, hogy amelyik országnak nincs saját művészete, hanem csak importálja a műalkotásokat, az az állam nem civilizáltnak, hanem inkább barbárnak nevezhető.¹⁵⁰ Tehát a művészek szociális érdekein vagy a műkereskedelem gazdasági szempontú „patronálásán” túlmenően az *ország megítélése és kulturális megfontolások* is szerepet játszottak és játszanak a követő jog bevezetésében, alkalmazásában. Gondoljunk csak arra, hogy a műalkotás nem tekinthető pusztán fizikai tárgynak, hanem gondolatokat, ötleteket jelenít meg, amelyek a nemzet kulturális örökségéhez, az emberiség közkincséhez¹⁵¹ tartoznak. A kulturális szempontok rendkívül fontosak a követő jog igazolásában, azonban önmagukban nem elegendők.

A követő jog egyes ellenzői szerint a jogintézményre azért nincs szükség, mert a *tehetség* lesz ugyanis a döntő tényező a műpiacon. Csak kevés művész éri el azt, hogy az

---

¹⁵⁰ EMERSON, Ralph Waldo, *American Civilization*, The Atlantic, April 1862.

¹⁵¹ A közkinccs kifejezés itt nem a szellemi tulajdoni elméletben használt közkinccs értelemben szerepel!

elsődleges piacon szerepet kapjon, és még kevesebb jut el a másodlagos piacra. Ezen elmélet követői a művész személyére koncentrálnak, így figyelmen kívül hagyják a műpiac számos más tényezőjét, működési mechanizmusait, amelyek a gyakorlatban sokkal inkább meghatározzák, ki lesz sikeres, kinek a műve ér el magasabb értéket.¹⁵² Sokkal összetettebb tehát a művész sikerének kérdése annál, mintsem önmagában a tehetség döntő lehetne.

III.2.2. Méltányossági elméletek

Ebből indultak ki az érzelmi jellegű, *méltányossági* alapú érvek a követő jog szükségességének igazolására. A méltányossági érvek az igazságos, méltányos elbánás szempontjait tartják szem előtt. A követő jog méltányossági funkciója az európai szerzői jogi rendszerekben jól indokolható, mert azok KANT és HEGEL filozófiájára épülve az emberi jogokra, az egyénre, az egyéni szellemi teljesítményekre koncentrálnak,¹⁵³ így Európában a követő jog szabályozásában is hagyományosan a személyhez fűződő jogok voltak hangsúlyosak. Talán emiatt is fogadják be olyan nehezen a követő jogot az angolszász államok, ahol a BENTHAM és MILL nyomán kialakult utilitarista filozófia uralja a szerzői jogot is, az pedig a társadalmi haszon maximalizálására fókuszál, ennek megfelelően a művészek kizárólagos jogai és a felhasználók érdekei közötti optimális egyensúlyra törekszik.¹⁵⁴ Ez a filozófia a szellemi tulajdonra fókuszál, és a vagyoni jogokat részesíti előnyben.

Indokolja-e valami, hogy más művészeti ágak művészeitől eltérően, kiemelten előnyben részesítse a jogalkotó a képzőművészeket? Egyes elméletek szerint a képzőművészek az írókkal, zeneszerzőkkel szemben hátrányos helyzetben vannak, hiszen utóbbiak a művük többszörözéséből várnak profitot, míg a képzőművész alkotásának értéke éppen annak eredetisége és egyedi, megismételhetetlen volta. A képzőművészet terén nem jöhetnek szóba az ún. „dologi”, fizikai felhasználási formák. A mű egyetlen példánya

---

¹⁵² A műalkotások piaci értékének összetevőivel részletesen a III.3.5. és III.3.6. alfejezetekben foglalkozom.

¹⁵³ FISHER, William, *Theories of Intellectual Property*, In: MUNZER, Stephen, *New Essays in the Legal and Political Theory of Property*, Cambridge University Press, 2001, 170-171.

¹⁵⁴ FISHER *i.m.* 169.

testesíti meg az alkotást, ezért ennek kell az alkotás értékét is kifejeznie.¹⁵⁵ Ezt kompenzálná a jogalkotó az egyenlő elbánás szellemében.

A méltányossági szempontokon belül helyezhető el a profit méltányos elosztását, az *elosztó igazságosságot* hirdető elmélet. A művész az első eladáskor mérsékelt árat kap művéért, ami a műkereskedőnek kedvez. A további eladások alkalmával viszont a műkereskedő által meghatározott ár vagy az aukción elért ár lényegesen magasabb lehet, amelyből követő jog hiányában a művész nem részesülne. A jogdíj tehát a nyereség igazságosabb elosztásának eszköze, konkrétan pedig olyan állami beavatkozás, amely a piacon keresztül befolyásolja a kreatív folyamatokat.¹⁵⁶ Ez az elmélet álláspontom szerint megállja a helyét a követő jog megalapozása kapcsán.

Létezik olyan álláspont, amely szerint az információs társadalom korában fokozottan igaz, hogy míg az egyéb műfajokban alkotó művészek az Internet nyújtotta lehetőségeket is ki tudják használni a minél nagyobb számú eladás elérésére, addig a képzőművészek a technikai fejlődésből nem tudnak profitálni. Ezzel azonban nem értünk egyet teljes mértékben, hiszen globálisan viszonylag magas arányú az online műkereskedelem részesedése a piac teljes forgalmából.¹⁵⁷ Ugyanakkor egy műalkotás semmilyen technikai eszközzel nem reprodukálható ugyanolyan élvezeti értékű műalkotássá, amely ugyanúgy képes volna átadni a művész üzenetét, mint az eredeti - ebben különbözik a képzőművészet más művészeti ágaktól. A képzőművészeti alkotásnak van egy olyan belső, lényegi értéke, ami más műalkotásnak nincs.¹⁵⁸ Jelenleg a követő jog szabályozása világszerte arról tanúskodik, hogy a képzőművészek helyzetét eltérően kezelik más művészeti ágak alkotóihoz képest. Maga a követő jog léte is bizonyítja ezt.

Egy másik méltányossági koncepció a *megváltozott körülmények* elméletén alapul, amely az előre nem látható körülményekre való hivatkozás polgári jogi elméletét

---

¹⁵⁵ A modern és a kortárs művészetben már nem ritka az, hogy nem egyetlen, hanem korlátozott számú példány készül egy alkotásból. Egyes műfajok esetében különösen jellemző több eredeti példány készítése.

¹⁵⁶ A méltányos elosztás elméletével kapcsolatban l. részletesen HUGHES, Justin - MERGES, Robert P., *Copyright and Distributive Justice*, Notre Dame Law Review 92, 2017, 570-573.

¹⁵⁷ Az utóbbi néhány évben ugyan stagnált, stabilan 9% körül volt, ez a 10%-ot megközelítő érték azonban nem elhanyagolható. - MCANDREW, Claire, *The Art Market 2020*, An Art Basel & UBS Report, 2020, 244.; 2020-ban azonban a COVID hatására jelentősen meg is növekedett az online eladások aránya a műkereskedelem forgalmához viszonyítva: 25% volt. - MCANDREW, Claire, *The Art Market 2021*, An Art Basel & UBS Report, 2021, 212-214.

¹⁵⁸ DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 28.

terjeszti ki, hiszen az első eladáskor a felek nem láthatják előre, hogy a mű mennyire lesz sikeres később, így indokolt a majdani kompenzáció. Ezen elmélet kritikusai közül többen felvetették a kérdést, hogy milyen jogalappal élhet a szerző azokban a jogviszonyokban, amelyekben ő maga félként nem vesz részt. WAUVERMANS, az elmélet egyik képviselője az „örökös kapcsolat” teóriájával operálva azt állítja, hogy a mű szerzőjének minden egyes későbbi tulajdonossal szövetsége alakul ki, a tulajdonátruházó szerződés révén.¹⁵⁹ Ez a magyarázat azonban hiányos a tekintetben, hogy miként száll át a jogdíjfizetés kötelezettsége az újraeladások alkalmával.

III.2.3. Szociális alapú elméletek

A követő jog kialakulásakor az a romantikus elképzelés dominált, hogy a művészek jelentős része nélkülözésben él, miközben a műveikkel kereskedő galériások “zsebelik be” a nagy hasznot.

Az éhező művész romantikus képe csupán a 19. század Franciaországában jelent meg, amikor is a Párizsi Szalonban kiállított műveket a Képzőművészetek Királyi Akadémiája értékelt, és döntötte el, hogy kiből lesz „menő” művész, így a művészeti elitből rengeteg művész kizárásra került. Az éhező művész ideájának elterjedéséhez valószínűleg nagyban hozzájárult PUCCINI Bohémélet című operája is, amelynek kezdő felvonásában az éhező bohémek párizsi padlásszobájukban fagyoskodnak, nyomorognak, még a lakbért sem tudják kifizetni.¹⁶⁰

A legendás “éhező művész”-konceptió arra volt alkalmas, hogy felhívja a figyelmet a képzőművészek hátrányos helyzetére. Nekik ugyanis a többi művészeti ágban alkotó művészhez képest nem volt megfelelő vagyoni jogosultság a kezükben, őket nem kompenzálta semmi. A konceptió kialakulása korábban azonban a műkereskedelem a maitól teljesen eltérően működött. Napjainkban ez az elképzelés már nehezen állja meg a helyét, tekintve, hogy a kortárs művészek körében igenis gyakori az a jelenség, hogy harmincéves korukra már befutott művészek lehetnek, mivel a gyűjtők és így a kereskedők is az újabb, friss tehetségekre vadásznak, őket támogatják., sőt,

---

¹⁵⁹ RECHT, Pierre, *Has the -Droit de Suite- a Place in Copyright?*, 3 Unesco Copyright Bulletin 51, 55, 1950 – idézi: US Copyright Office Report 1992, 31.

¹⁶⁰ Puccini *Bohémélet* c. operáját 1896-ban mutatták be először Torinóban; a szöveg Henri Murger *Scenes de la vie de boheme* c. műve alapján Luigi Illica és Giuseppe Giacosa írta.

versenyeznek is a művészekért. Ezek a művészek kevésbé tekinthetők kizsákmányoltnak, mellőzöttnek, sokkal inkább haszonélvezői a műkereskedelem folyamatainak.¹⁶¹ Korábban is voltak ilyen sikeres művészek, mint PICASSO, CHAGALL, vagy később HOCKNEY és RAUSCHENBERG, akik milliommossá, nem ritkán milliárdossá váltak. Természetesen a művészek többsége nem tud elérni ekkora sikereket az elsődleges piacon, sokan pedig nem is jutnak el a másodlagos piacra. Így a szociális megfontolás álláspontom szerint ma már anakronisztikusnak tekinthető.

A kezdeti szociális segély-funkció a követő jog története során elsikkadt. Mivel a követő jog mára a szerzői vagyoni jogokhoz került közelebb, ez egyúttal azt jelenti, hogy a sikeres művészeket támogatja a jogintézmény, nem pedig a szociális funkciót erősíti. A követő jog tehát jelenlegi formájában nem alkalmas szociális szerep ellátására, a vagyoni jogokat ugyanis nem arra a célra találták ki.¹⁶² A szakirodalomban egyesek ezt “fordított Robin Hood-analógiának” nevezik - arra utalva, hogy a követő jog a műkereskedők (“gazdagok”) javára fennálló vagyoneletlódást a művészek (“szegények”) javára történő redisztribúcióval oldja meg.¹⁶³ Ezen gondolatmenetet követve hangsúlyozzák, hogy jogpolitikai szempontból az lenne előnyösebb, ha egy jogalkotói döntés eredményeképpen minél nagyobb számú jogosult részesülhetne a jog által biztosított juttatásból, de a követő jog esetében éppen ennek az ellenkezője áll fenn.¹⁶⁴

A követő jog ellenzői azzal is érvelnek, hogy a műveikből megélni nem képes művészek számára ma már sokkal szélesebb körben vannak lehetőségek a megélhetésük biztosítására, másrészt a követő jog a mai formájában a világon szinte sehol nem lát el szociális funkciót, azaz a kevésbé sikeres művészeket nem támogatja. Ugyanakkor gyakran felmerülő kérdés az is, hogy a követő jognak egyáltalán el kell-e látni vagy el tud-e látni szociális funkciót, hiszen a szociális szerep a szerzői jogon kívül eső, az állami szociális ellátórendszer hatáskörébe tartozó kérdés.¹⁶⁵

---

¹⁶¹ MERRYMAN *i.m.* 21.

¹⁶² ALDERMAN, Elliott C., *Resale Royalties in the United States for Fine Visual Artists: An Alien Concept*, 40 *Journal of the Copyright Society of the USA*, 1992, 265, 278-279; DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 144.

¹⁶³ MERRYMAN *i.m.* 27.

¹⁶⁴ PRICE, Monroe E., *Government Policy and Economic Security for Artists: The Case of the Droit de Suite*, 77 *Yale Law Journal*, 1967/68, 1333.

¹⁶⁵ O'DWYER [2017] *i.m.* 116.

Sajátos választ ad a szociális funkció szükségességének kérdésére a követő jog Németországban és Norvégiában alkalmazott formája: e két országban ugyanis a beszédett követő jogi jogdíj egy része többszintű rendszerben újraelosztásra kerül; fiatal, szabadúszó vagy kevésbé sikeres, illetve állami nyugdíjra nem jogosult idősebb művészeket támogatnak belőle.¹⁶⁶ Ennek van azonban az egyes művészek támogatásán felül is célja és hatása: a kortárs művészet társadalmi szintű támogatása. Ez a megoldás így tehát visszatér, sőt tovább is megy a követő jog eredeti célján, ti. a művészek egyénileg történő segélyezésének koncepcióján. Hasonló szociális jellegű funkciót tölt be Magyarországon a fizető köztulajdon (a követő jog kiegészítésének) intézménye.¹⁶⁷ Franciaországban jobban elkülönül egymástól a követő jog mint szerzői jogi anyagi juttatás és a művészek szociális támogatása. Amikor 1957-ben a követő jogot kiterjesztették a műkereskedőn keresztüli eladásokra is, a művészek érdekképviseleti szervezetei megállapodást írtak alá az aukciósházakkal és galériákkal, amelyben a galériák vállalták, hogy munkáltatói társadalombiztosítási hozzájárulást (social security subscription) fizetnek - habár a művészek nem a galéria munkavállalói -, amelynek összege nem függ a követő jogi szabályozás hatálya alá tartozó művek eladásától, hanem a galériák bruttó jövedelmének egy bizonyos százaléka.¹⁶⁸

III.2.4. Gazdasági szempontú elméletek

A gazdasági szempontú megközelítések magja az a megfontolás, hogy a műalkotás eladásából nem csupán a művész és a vevő profitál, hanem voltaképpen az egész társadalom is közvetetten. A műtárgyvásárlás a fogyasztás egy formája, így szociológiai szempontból is érdekes megfigyeléseket lehet végezni a műkereskedelem terén. A műtárgyba történő befektetés pedig az adott ország gazdasága számára is előnyös. Álláspontom szerint a gazdasági alapú elméletek nagyon fontosak a követő jog igazolása szempontjából, ugyanis ma leginkább ezen elméletek talaján áll a követő jog koncepciója. Ezt a meggyőződést támasztja alá az Irányelv (3) preambulumbekzdése is, amely egyfelől „*gazdasági részesedést*” kíván biztosítani a művészeknek, másfelől pedig „*segítségével helyreáll az egyensúly a képzőművészeti alkotások szerzőinek és azon egyéb alkotóknak a gazdasági helyzete között...*”.

---

¹⁶⁶ 1. erről részletesen O'DWYER [2017] *i.m.* 117-121.

¹⁶⁷ 1. erről részletesen jelen dolgozat IV.8. alfejezetét.

¹⁶⁸ *US Copyright Office Report 1992*, 23-24. - idézi Jean-Marc Guttont, az ADAGP akkori igazgatóját.

A *piaci kudarcok modelljén* alapuló elmélet szerint a mű első eladásakor nem határozható meg a valódi érték, az a további eladásokkal, a mű nyilvánosságához való jutásával egyre növekszik. Ráadásul a műkereskedelemben információs aszimmetria áll fenn a műkereskedők javára. A művészek általában nincsenek tisztában művük piaci értékével, így az első eladásakor meghatározott ár sokszor később túlzottan alacsonynak bizonyul. De még ha reálisan is mérné fel a művész az alkotásának értékét, akkor is a műkereskedő előnyösebb alkupozíciója határozza meg végső soron az eladási árat. A követő jog ennek tükrében egy korrekció lenne a művész javára. Az elmélet a piaci versennyel is foglalkozik és vizsgálja a műkereskedelemben felmerülő externáliákat.¹⁶⁹

A *kockázatmegosztási* elméletek tekintettel vannak arra, hogy az értéknövekedés egyaránt múlik a művészen és a műkereskedőn. Az üzleti kockázatot mindkét félnek vállalnia kell. Ezen elméletek kritikája szerint, ha az értéknövekedésből származó profiton osztozni kell a feleknek, akkor indokolt lenne az értékcsökkenés esetén is ugyanígy tenni. Azonban ez más művészeti ágak esetében nem merül fel, így kevésbé fogadható el érvként a követő jog ellenében.¹⁷⁰

III.2.5. Gazdagodási elméletek

Az igazolási elméletek egy újabb csoportját a *gazdagodási* elméletek alkotják. Ezek az elméletek az értéknövekedésre helyezik a hangsúlyt, és abból a feltételezésből indulnak ki, hogy a mű értékének növekedése a művésznak köszönhető. Ez tekinthető egyfajta szolgáltatásként is, amelyért ellenszolgáltatás jár. Ha a vételi és az újraeladási ár különbsége, a tulajdonos mindenkori haszna túlságosan magas, akkor a művész kárára *igazságtalanul* profitál. Belgiumban a műkereskedő oldalán jelentkező profitot *tisztességtelen* gazdagodásnak tekintették, Csehországban az *aránytalan* gazdagodás kifejezést használták.¹⁷¹ A gazdagodási elméletek ugyanakkor figyelmen kívül hagyják a befektetők (gyűjtők) és a galériások marketing szempontú munkáját, szakértelmét, amely tényezők azonban legalább annyira hozzájárulnak a mű értéknövekedéséhez, mint az alkotó. Hagyományosan valóban a művész tehetsége, a mű által képviselt esztétikai színvonal határozta meg a mű piacon elfoglalt helyét, értéknövekedését vagy

---

¹⁶⁹ A piaci kudarcokkal részletesen a III.3.7. alfejezetben foglalkozom.

¹⁷⁰ PERLMUTTER, Shira, *Resale Royalties for Artists: An Analysis of the Register of Copyrights' Report*, 16 Columbia-VLA Journal of Law & The Arts, 1992, 417.

¹⁷¹ RICKETSON *i.m.* 13-14.

értékcsökkenését. Ma azonban a műkereskedelem működéséből következően a tehetség, a művészi érték csak egy a számos tényező közül.

III.3. A követő jog közgazdaságtani vonatkozásai

Hagyományosan a művészetet érintő témák tárgyalása során nem kerültek szóba közgazdaságtani szempontok. Ezek csak a viszonylag újnak számító tudományág, a kultúra-gazdaságtan keretei között kezdtek teret nyerni, angolszász területről indulva. Jelen dolgozatban, amelyben kifejezetten törekszünk interdiszciplináris áttekintésre, nem kerülhető meg a releváns közgazdaságtani, kultúra-gazdaságtani kérdések vizsgálata.

A kultúra-gazdaságtan kiindulópontját a kultúra-gazdasági szereplők és azok viszonyai képezik (ellentétben a kontinentális területen elterjedt művelődés-gazdaságtani megközelítéssel, amely a kultúra társadalmi, gazdasági beágyazottságát vizsgálja). Mindeközben a kultúra-gazdaságtan nem köteleződik el egyetlen hagyományos közgazdasági irányzat mellett sem, azok mindegyikét elfogadja olyanként, ami kiindulópontot jelenthet egy-egy kultúra-gazdaságtani kérdés megválaszolásához.¹⁷²

Először a műkereskedelem főbb - és témánk szempontjából releváns - működési mechanizmusait tárgyaljuk, ezt követően a kulturális javakat, azon belül a műalkotásokat definiáljuk gazdasági jellemzőik alapján, majd a műalkotások piaci értékére és az értéknövekedésre ható tényezőket tanulmányozzuk. Az értéknövekedés kapcsán pedig vizsgáljuk a követő jog konkrét közgazdaságtani vonatkozásait, elemezzük a követő joggal összefüggésben felmerülő piaci kudarcokat és vázoljuk azok lehetséges megoldásait.

III.3.1. A piaci koordinációs mechanizmusok működése a műtárgypiacon

A piaci szereplők tevékenységét, gazdasági döntéseit átfogó piaci mikrofolyamatok összehangolását a javak minél hatékonyabb elosztása érdekében bizonyos koordinációs (allokációs) mechanizmusok valósítják meg. KORNAI vizsgálta és azonosította ezeket a mechanizmusokat, négy tiszta elméleti típust vázolt fel: piaci koordináció, bürokratikus

---

¹⁷² HORVÁTH Sándor, *Bevezetés: a kultúra-gazdaságtanról*. In: DAUBNER - HORVÁTH - PETRÓ (szerk.), *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*, Aula, Budapest, 2000, 10-11.

koordináció, etikai koordináció és agresszív koordináció.¹⁷³ A négy típus közül a piaci és a bürokratikus koordinációt a modern társadalomban stabil és domináns mechanizmusként, az etikai és az agresszív koordinációt instabil mechanizmusként értékelte. Ma az etikai és az agresszív koordináció szerepe a piaci mechanizmusok körében egyre kevésbé meghatározó. Az alábbiakban az egyes mechanizmusok jellemzőit tekintjük át, és vizsgáljuk, hogy a műkereskedelemben hogyan tudnak érvényesülni ezek a mechanizmusok, beszélhetünk-e tiszta mechanizmusokról. A legújabb közgazdaságtani elméletek szerint az egyes mechanizmusok nem tisztán érvényesülnek, hanem vegyesen.

A *piaci koordináció* alapvetése, hogy a gazdasági folyamatokat a szabadon, saját törvényei szerint működő piac hangolja össze. Ez a mechanizmus horizontálisan működik, a felek egyenrangúak, részvételük önkéntes és azon alapul, hogy mindketten megfelelő információkkal rendelkeznek ahhoz, hogy kölcsönösen hasznot hajtó ügyletet bonyolítsanak le. A gazdasági folyamatok pénz közvetítésével mennek végbe, és az árakat a piac működése határozza meg. A felek döntését az árak, a jövedelem, a nyereség, a veszteség és a költségek befolyásolják. Fontos jellemző, hogy teljes döntési, választási szabadsága van a feleknek, nem központi irányítás alapján szervezik a gazdasági folyamatokat.

Amikor a művész eladja alkotását, akkor az eladási folyamat alapvetően a piaci koordináció elvei alapján megy végbe. Ez azonban álláspontunk szerint nem érvényesül tisztán. BAUMOL szerint ugyan a műalkotások vásárlását az motiválja, hogy egy későbbi eladáskor profitot lehessen elérni (így a profitszerzésre való törekvés eleme megvalósul), tehát a műtárgyvásárlás pénzügyi spekuláción alapul.¹⁷⁴ Hiányzik azonban a tökéletes informáltság, a műtárgyak vevői ugyanis nem mindig lehetnek biztosak a műtárgy művészeti értékében és szinte soha nem ismerhetik a műtárgy jövőbeni gazdasági értékét.¹⁷⁵ A bizonytalansági tényező okán kockázatot kell vállalni a vásárlónak a befektetési döntés meghozatala előtt. A műtárgypiac árképzésének jellegzetességei más piacokhoz képest nem a "termék" objektíven megítélhető tulajdonságain alapulnak, hanem sajátos szabályok, működési elvek és nagyfokú

---

¹⁷³ KORNAI János, *Bürokratikus és piaci koordináció*, *Közgazdasági Szemle*, 1983/9, 1025-1038.

¹⁷⁴ BAUMOL, William, *Unnatural value: Or art investment as floating crap game*, *American Economic Review* 76, 1986, 10-15.

¹⁷⁵ MOULIN, Raymonde, *The French Art Market. A Sociological View*, Rutgers University Press, New Brunswick, NJ and London, 1987.

szubjektivitás alapján határozhatók meg.¹⁷⁶ A műtárgyak sajátos jellemzőkkel bíró termékek, amely jellemzők közül a piaci koordináció teljes megvalósulását legfőképpen az gátolja, hogy a kereslet és a kínálat nem tud egymáshoz maradéktalanul alkalmazkodni, a műtárgyak - többnyire - megismételhetetlen volta miatt.

A bürokratikus koordináció (centralizált koordináció) lényege, hogy a piac központilag irányított, hierarchikus, intézményesült rend alapján működik. Nagy mértékben épít a jogi szankciókkal alátámasztott adminisztratív kényszerre, utasítások és tiltások rendszerén alapul. A piac saját törvényszerűségei csak nagyon korlátozottan érvényesülhetnek. Ez a mechanizmus tiszta vagy majdnem tiszta formájában a diktatórikus berendezkedésű államokban jellemző.

A műkereskedelemre vetítve nagyon látványos a bürokratikus koordináció érvényesülése Magyarországon a szocializmus időszakában. A centralizált állam szinte egyáltalán nem tette lehetővé a piaci önszabályozó mechanizmusok működését a műkereskedelemben (sem). A műkereskedelem háttérét képező jogi szabályozásban is nagy törés és hiányosságok figyelhetők meg. Művészeti szempontból mély nyomot hagyott a 3T politikája (tiltott, túrt, támogatott művészek). Fentiek okán Magyarországon ma is hiányoznak a műkereskedői szakma alapvető szabályai, a műtárgyhamisításra vonatkozó szabályozás és annak elhelyezése a jogrendszerben, kérdéses az állami szerepvállalás mértéke a kultúra támogatása körében.¹⁷⁷ Hazánk műkereskedelme több évtizedes lemaradásban van a nyugat-európai vagy az angolszász államok műkereskedelméhez viszonyítva, ahol ezek az önszabályozó mechanizmusok töretlenül működtek, és ott a jogi szabályozás is koherensebben követte a fejlődést, jól kidolgozott írott és íratlan műkereskedelmi szabályrendszerek, kultúratámogatási modellek alakultak ki. Természetesen a magyar műpiac volumene nem hasonlítható össze a nemzetközi méretekkel, a nyugati műpiacok volumenével. De az egyértelműen látszik, hogy sok esetben a külföldről átvett vagy újonnan kialakított minták nem illeszkednek egymáshoz, így a rendszer egészét tekintve olyan, mintha a fogaskerekek egymástól függetlenül forognának.¹⁷⁸

A bürokratikus koordináció azonban nemcsak ilyen szélsőséges rendszerekben

---

¹⁷⁶ Ezekkel a szempontokkal a következő alfejezetekben foglalkozunk részletesen.

¹⁷⁷ KISS Zoltán Károly, *A műgyűjtés és a műkereskedelem jogi szabályrendszere*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2018/1, 70-71.

¹⁷⁸ GAJZÁGÓ György, *Nemes Marcell Program: a képzőművészeti iparág időszerű korszerűsítése*, Interart Alapítvány, 2017, elérhető: <https://www.slideshare.net/GyrgyGajzg/nemes-marcell-program-27>.

jellemző, bizonyos elemei a demokratikus működés keretei között is felismerhetők és szükségszerűek is. A jogi szabályozás, az állami támogatás minősége, mértéke napjainkban is fontos szerepet játszik a műkereskedelem alakulásában. Témánk szempontjából annak is jelentősége van, hogy a jogi szabályozás hogyan illeszkedik a nemzetközi tendenciákhoz. A követő jog jelenléte a műkereskedelem árképzésére, a piaci működési mechanizmusokra, a piaci szereplők által kötött szerződésekre egyértelműen hatással van - még ha ezeket a hatásokat mind jogi, mind művészeti, mind gazdasági szempontból többféleképpen értékelik is.

Az *etikai koordináció* mechanizmusa elsősorban erkölcsi, vallási, családi kapcsolatokon, hagyományokon, íratlan szabályokon alapul. Az előbbi két típussal szemben nem nyereségszerzés vagy valamilyen adminisztratív kényszer jelenti a motivációt, hanem tisztelet, kölcsönösség, a társadalmi normák betartásának szándéka. A szankciók nem jogi szankciók formájában, hanem a közvéleményen keresztül jelentenek visszatartó erőt. Ez a mechanizmus a modern társadalomban nem domináns, de kiegészítő funkcióval bír, egyes elemei ma is érvényesülnek.

A műkereskedelemben is léteznek íratlan szabályok, amelyeket a piac szereplői ismernek és betartanak. Ilyen szabályok vannak például arra vonatkozóan, hogy az aukciósházak és a galériák hogyan osztják le egymás között a szerepeket. Az angolszász államokban ismert az íratlan norma, hogy az aukciós házak nem foglalkoznak két évesnél újabb művekkel, egyrészt azért, hogy ezeket meghagyják a galériáknak, másrészt ezen művek esetében az aukciós ház által vállalt kockázat is nagyobb, hiszen az újdonságok még nem "bizonyítottak" a piacon.¹⁷⁹ Ugyanilyen íratlan szabálynak számít hagyományosan, hogy a galériákban az árak nem nyilvánosak.

Az *agresszív koordináció* legfőbb jellemzője az alkalmi jellegű erőszak, nem gazdasági jellegű kényszer alkalmazása. Emiatt a felek alá-fölérendelt viszonyban állnak egymással. Ez a mechanizmus csak nagyon kivételes körülmények között és csak korlátozott ideig érvényesülhet egy modern gazdaságban.

A műtárgypiacra vetítve a műtárgylopás, műtárgyhamisítás köre sorolható ide, amely cselekmények negatív hatással vannak a piac egészének működésére. Ezen negatív hatások és végső soron az agresszív koordináció mértékének csökkentését szolgálja például a lopott műtárgyakról az Interpol által vezetett nemzetközi adatbázis, a Stolen

---

¹⁷⁹ THORNTON, Sarah, *Seven Days in the Art World*, W.W. Norton, New York, 2008, 7.

Works of Art Database¹⁸⁰ vagy a világ legnagyobb privát katalógusa a lopott művekről, a The Art Loss Register.¹⁸¹ A műtárgyhamisítás elleni küzdelem hasonlóan jelentős kihívásokkal teli. Nyugaton kiterjedtebb jogi szabályozással igyekeznek védekezni ellene, de Magyarországon még igen elmaradott ez a terület. Különböző technikák, vizsgálati módszerek léteznek világszerte a hamis műtárgyak azonosítására, a hamisítók azonban mindig előrébb járnak. Ezt bizonyítja, hogy időnként még a legnevesebb aukciósházaknál is felbukkannak, és akár valódi műalkotásként történő elismerést nyernek az egyébként hamis műtárgyak. A művészeti alkotások sajátos jellemzői miatt igen nehéz feladat kiszűrni a hamisítványokat. Gondot okoz például az a gyakorlat, hogy egy híres művész szignálja a műhelyében dolgozó tanítványok műveit is, vagy éppen fordítva, a híres művésznek tulajdonított műveken a tanítványok is dolgoztak. Problematikus lehet a sorozatban készült művek példányszámának azonosítása is. Az ehhez hasonló sajátos gyakorlatok megkönnyítik a hamisítók dolgát, és megnehezítik a hamisítás ellen küzdőket. Újabban a mesterséges intelligencia alapján működő eszközöket is használnak a hamisítás elleni küzdelemben.

III.3.2. A műkereskedelem jellemzői kultúra-gazdaságtani szempontból

A műkereskedelem mint piac működésében részben követi az általános piaci működési mechanizmusokat, speciális tárgyánál és szereplőinél fogva azonban sajátos jellemzői is vannak, amelyek determinálják a követő jog jogi struktúráként való gyakorlati érvényesülését. Speciális tényezők hatnak a működésére, de országonként eltérő módon - amely tényezők közül az egyik a követő jog.

A műtárgypiacon a gazdaság egyéb ágazataihoz hasonlóan a fogyasztási szokások meghatározók, napjainkban jellemzően a már bizonyított, népszerű "termékeket" keresik a gyűjtők, emellett a folyamatos értéknövekedés jellemző a piac egészére. A művészek egy része természetesen nem válik híressé, keresetté, de tendenciáját tekintve a műkereskedelem felfelé irányul. Ez a "duzzasztás" hasonló az ingatlanpiac folyamatos emelkedéséhez. Míg azonban az ingatlanpiacon időnként megfigyelhető egy visszarendeződés, recesszió, a műtárgypiacon inkább konstans növekedés

---

¹⁸⁰ <https://www.interpol.int/How-we-work/Databases/Stolen-Works-of-Art-Database>

¹⁸¹ <https://www.artloss.com/>

tapasztalható.¹⁸² Ez annak a következménye, hogy a műtárgyak egyedi volta miatt a kínálat korlátozott. Egyes szakértők szerint azonban el kell jönnie ezen a területen is egyszer (hamarosan) egy visszaesésnek, összeomlásnak.¹⁸³ Más műpiaci szakemberek szerint ez nem fog bekövetkezni, mert a műtárgypiacon mindig lehet többet és többet ígérni és fizetni egy műalkotásért. Tekintve, hogy az ingatlanüzlethez képest a műtárgyvásárlás magasabb presztízs szintet képvisel, ez utóbbi álláspont reálisnak látszik. Jelentős eltérés a gazdaság más ágazataihoz képest - akár csak az ingatlanpiacot tekintve is -, hogy a műpiacon a gyűjtők nem árérzékenyek, illetve bizonyos értelemben nagyon is érzékenyek az árra, de más területektől eltérően nem az olcsóbb "termékeket" keresik, hanem a presztízs érték miatt éppen a drágábbat, vagyis az aukciókon egyre magasabbra licitálnak, ezzel növelve egyre jobban egy adott műalkotás értékét. Így jönnek létre újabb és újabb rekordok a leütési árakban, és ezzel együtt folyamatos növekedés a műpiacon.

A műtárgypiac működésében jelentős szerepe van továbbá a *gyűjtők magatartási anomáliáinak*, amelyeket FREY és EICHENBERGER azonosított.¹⁸⁴ A *tulajdoni hatás* lényege, hogy a birtoklás ténye nyújtotta különleges élmény miatt a gyűjtők vásárlásaiban a birtoklási vágy jelentős szerepet játszik. Ez hasonló az ingatlanba fektetők által érzett birtoklási vágyhoz illetve birtoklási örömhöz.¹⁸⁵ Az *alternatív költség-hatás* azt jelenti, hogy a gyűjtők nem foglalkoznak a műtárgyvásárlásra szánt összeg más hasznosítási opcióival. Az *elsüllyedt költség-hatás* magában foglalja a műgyűjtemény darabjainak megszerzésére fordított energiát, utánajárást, tanulást és az adminisztrációs ill. tranzakciós költségeket is, amelyek az elköltött összegekben nem feltétlenül jelennek meg. A műgyűjtők magasabbra értékelik az örökösöikre hagyott gyűjteményt, mint ha pénzt hagynának örökül, mert ezzel személyiségük egy részét is át kívánják adni: ez a *hagyatéki hatás*.

A műkereskedelem működését vizsgáló nemzetközi tanulmányok számos tényezőt említenek, amelyek hatással vannak a műpiac működésére. Egy ország

---

¹⁸² A műkereskedelem gazdasági aspektusainak mérésére szolgál a nemzetközi Mei Moses Art-index valamint az artprice.com által kialakított Global Art Index - bár valamelyest más a mérítés korban, földrajzilag és a számítás módszerei is eltérnek, mindkettő egyértelműen a folyamatos növekedést igazolja.

¹⁸³ The Price of Everything c. film

¹⁸⁴ FREY, Bruno S. - EICHENBERGER, Reiner, *On the Return of Art Investment Return Analyses*. Journal of Cultural Economics, 1995/3, 212.

¹⁸⁵ Amy Cappellazzo, a Sotheby's szépművészeti üzletágának vezetője szerint a műtárgypiac sokkal közelebb áll az ingatlanpiachoz, mint pl. a részvények piacához. - THORNTON *i.m.* 28.

műkereskedelmét alapvetően meghatározza a művészek száma és a művészek kreatív produktivitása. Fontos tényező az ország kulturális aktivitása és földrajzi mérete is. Jelentős hatással bír a piaci szereplők optimizmusa és az ország általános gazdasági növekedése. A gazdasági környezet, az adójogszabályok (pl. a hozzáadottérték-adó) és a szerzői jogi szabályok (pl. a követő jog) tartalma is befolyásolja a műpiac működését. Nem kevésbé jelentős az állami művészettámogatási politika jelenléte, minősége sem. Széles körben idézhet elő pozitív hatásokat például egy olyan állami mecenatúra-rendszer, amely közfinanszírozású alapokkal vagy éppen társadalombiztosítási hozzájárulással, esetleg kiállítások szponzorálásával segíti a művészeket.¹⁸⁶

A műtárgypiac nem tekinthető homogén gazdasági egységnek. Több szintjét különbözteti meg a szakirodalom, amelyek működése különböző vonásokat mutat. A művészeti piacot szokás háromszintű rendszerben is vázolni (kezdő piac, második szint, nemzetközi piac), de ez a rendszer általánosan vonatkoztatható a különböző művészeti ágakra.¹⁸⁷ MOULIN egy kettős csoportosítást alkalmaz, konkrétan a műkereskedelem vonatkozásában. Az egyik csoportban a művészek és a galériák eladásait magában foglaló privát eladások helyezkednek el, a másik csoportban az árveréseket átfogó nyilvános eladások találhatók.¹⁸⁸ Témánk szempontjából leginkább egy harmadik csoportosítás, az elsődleges piac-másodlagos piac rendezőelv¹⁸⁹ bír relevanciával.

Az *elsődleges piac* a mű első eladásának “helyszíne”, ide tartoznak a művész műtermében, a művészeti vásárokon, a galériákban bonyolított ügyletek. Az elsődleges piac egyrészt az “új belépők” területe, az ismeretlen művészeké, akik itt kezdik építeni művészi karrierjüket. Másrészt az elsődleges piacon indul a befutott művészek újabb munkáinak útja is.

Ez a piac a kereslet-kínálat általános elvei alapján működik. Jellemzője, hogy a vevők nem tökéletesen informáltak - egy ismeretlen művész értékét vagy várható értékét tekintve nem is lehetnek -, így nagyobb kockázatot vállalnak egy-egy vásárlásnál. Emellett más fogyasztási cikkekhez viszonyítva magasabb tranzakciós költségekkel is számolniuk kell a vevőknek.

---

¹⁸⁶ PFENNIG, Gerhard, *Practical aspects of the exercise of the droit de suite, including in the digital environment, and its effects on developments in the international art market and on the improvement of the protection of visual artists*, UNESCO, IGC(1971)/XII/6, 2001, 6-7.

¹⁸⁷ DAUBNER Katalin, *Kultúra és piac*. In: DAUBNER - HORVÁTH - PETRÓ (szerk.), *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*, Aula, Budapest, 2000, 97-98.

¹⁸⁸ MOULIN, Raymonde, *L'artiste, l'institution et le marché*, Flammarion, Paris, 1992, 168-205.

¹⁸⁹ DAUBNER [2000] *i.m.* 119-126.

Az árképzés az elsődleges piacra belépő új művészek esetében több tényező figyelembevételével alakul: a korábban eladott hasonló minőségű művek ára, a vevői preferenciák, a kereslet mértéke és a művész által meghatározott minimum ár¹⁹⁰ is befolyásolja az árképzést. Az alkotás árának a művész önköltségén felül tartalmaznia kell egy bizonyos nagyságú hasznot is, ezen osztozik a művész és a forgalmazó.¹⁹¹ A műkereskedők igyekeznek alacsonyan tartani az árat az elsődleges piacon. Kissé eltérő ehhez képest a már befutott művészek új műveinek árképzése. Ezek esetében ugyanis a jelentős értéknövekedést elért korábbi munkák ára ill. a művész hírneve hatással van az újabb alkotások árára.¹⁹²

Témánk szempontjából a *másodlagos piac* bír igazi jelentőséggel. A másodlagos piac a művek első eladását követő további eladásainak piaca. Az elsődleges piaccal szemben a vevők kockázata alacsonyabb, mert bizonyítottan elismert művész munkáját vehetik meg, és szélesebb körben tudnak információt szerezni a művek értékéről, amelyek már megfordultak az elsődleges piacon. A művek (egyre) magasabb árakon találhatnak új gazdára, ami tovább növeli a művész elismertségét.

Ezen a piacon is jelen vannak a galériák, műkereskedők, tehát a piac egyrészt a privát eladásokból áll.¹⁹³ Ennek a piacnak képezi részét azonban az aukciós piac is, amely szintén garanciát jelent a minőségre, illetve az aukciós eseményekre készülő katalógusok releváns információkat tartalmaznak, így a befektetők, gyűjtők könnyebben tájékozódhatnak.

A másodlagos piac árképzésében jelentős szerepe van az idő múlásának, ugyanis az antik művek, a régi mesterek alkotásai mindig más árszínvonalon mozognak, mint a modern és a kortárs munkák. Kínálati oldalról fontos tényező az alkotó termelési költsége, a műtárgy mérete és a munka típusa, az elkészítés technikája, keresleti oldalról pedig a vevők jövedelmi szintje, esztétikai értékítélete, és nem utolsósorban a piacon

---

¹⁹⁰ A szakirodalomban a "reserve price" kifejezést használják. - I. HEILBRUN, James - GRAY, Charles M., *The market in works of art*. In: HEILBRUN, James - GRAY, Charles M., *The Economics of Art and Culture*, Cambridge University Press, 2001, 170.

¹⁹¹ DAUBNER [2000] *i.m.* 108.

¹⁹² 1. az elhíresült *Thaw- esetet*, a III.3.6. alfejezetben.

¹⁹³ A privát eladások itt a galériák, műkereskedők által bonyolított, nem nyilvánosság előtt zajló eladásokat jelentik. Ez nem egyezik meg a követő jog vizsgálata során privát eladásoknak tekintett ügyletekkel; ott a privát eladás kifejezést a magánszemélyek között, műkereskedő vagy más közvetítő bevonása nélkül bonyolított eladásokra használjuk.

elérhető egyéb vagyontárgyak jövedelmezőségi rátája is hatással van az árakra.¹⁹⁴ Általánosan jellemző, hogy stabil piaci környezetben a befektetők pénzügyi eszközökbe fektetnek szívesebben, mert azok jövedelmezőségi rátája nagyobb, mint a műalkotásoké. Válságidőkben, amikor a piacba vetett bizalom megrendül, többen fordulnak a műtárgyak piaca felé, ilyenkor felértékelődnek a műalkotások.¹⁹⁵

Az árverések pszichológiája is nagyban közreműködik a másodlagos piac árának alakulásában, ugyanis a művek egyedi volta (a kínálat korlátozottsága) növeli a keresletet, és a műgyűjtők, befektetők más piacokhoz képest *fordítottan érzékenyek*: a mű megszerzésének presztízse miatt, és amiatt is, hogy a kínálatot a piac nem tudja a kereslethez igazítani.¹⁹⁶ Szintén pszichológiai tényező, hogy a növekvő hírnév nagyobb keresletet produkál egy adott művész művei iránt, és ez egyre magasabb árakat generál. A magasabb árak tovább növelik a keresletet, mert a vevőket a magas árak győzik meg a minőségről. Ez a *Veblen-hatás*.¹⁹⁷ Az aukciókon a galériák is gyakran fellépnek saját művészeik értékének védelmében. Az egyszer (az elsődleges piacon) már elért árszínvonalat igyekeznek megtartani, így maguk is licitálnak. Ha pedig a licitek nem érik el a kívánt szintet, a galériák gyakran megveszik a művet.¹⁹⁸

III.3.3. A műalkotások mint kulturális javak meghatározása¹⁹⁹

A képzőművészeti alkotások tágabb értelemben a szellemi tulajdon tárgyai, szűkebb értelemben pedig a kulturális javak kategóriájába tartoznak. A kulturális javakhoz az a jellemzőjük kapcsolja őket, hogy nem a konkrét műalkotás jelenti az előállított és fogyasztható terméket, hanem a kulturális, művészi élmény, amit magában foglal.

A kultúra finanszírozásában az állam, a kormányzat jelentős szerepet töltött be hagyományosan és tölt be ma is. A közgazdaságtan két elméletet állít fel ezzel

---

¹⁹⁴ FREY, Bruno S. - POMMEREHNE, Werner W., *Art Investment: An Empirical Inquiry*, Southern Economic Journal, 1989/2, 396-409.

¹⁹⁵ Pénzügyi válság és műkereskedelem - GOLOVICS Lajos nyilatkozata, <https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/53c1c280bf2951690ad6fa9ef77d204d>.

¹⁹⁶ DAUBNER [2000] *i.m.* 108.

¹⁹⁷ DAUBNER Katalin, *A művészetek és a piac kapcsolata*. In: Sólymos Sándor (szerk.), MKE DLA-01 Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktoriskolájában elhangzott előadások, I. kötet, MKE Művészetelméleti Tanszék, Budapest, 2003, 50.

¹⁹⁸ KOVÁTS Lajos, *A kortárs műkereskedelem is egy piac*, 2013. október 8-i blogbejegyzés, <https://kovatslajos.wordpress.com/2013/10/08/a-kortars-mukereskedelem-is-egy-piac/>

¹⁹⁹ PETRÓ Katalin, *A kulturális javak gazdasági jellemzői*. In: DAUBNER - HORVÁTH - PETRÓ (szerk.), *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*, Aula, Budapest, 2000, 16-32.

kapcsolatban. Az egyik a kulturális javakat *kívánatos (érdemi) javak*nak tekinti,²⁰⁰ amelyek fogyasztása kívánatos, ezért azt ösztönözni kell. Az ilyen javak esetében a fogyasztók oldalán ugyanis információhiány áll fenn, ami miatt nem tudják megfelelően értékelni ezen javak hasznosságát, így a fogyasztók preferenciáit külső beavatkozással, ösztönzőkkel kell alakítani.²⁰¹ A másik elmélet a piaci kudarcok elméletéből kiindulva azt állítja, hogy a kulturális javak fogyasztása pozitív externáliákkal jár, nemcsak a fogyasztó számára hasznos, hanem mások is élvezhetik az előnyeiket, bár ők nem fizetnek érte. Ez - elsősorban az angolszász - szerzői jogi szakirodalomban "potyautas magatartás"-ként ismert jelenség ugyanakkor azt is jelenti, hogy a művek piaci és társadalmi értéke nem felel meg teljesen egymásnak.²⁰²

A kulturális javak a tulajdon más tárgyaihoz képest - amelyek versengő közjavak - *nem versengő közjavakként*, hanem mindenki által egyszerre, egyidejűleg hozzáférhető (ubikvitás) javakként határozzák meg a kulturális javakat. Alapvetően *közjavak*nak minősülnek, mert általában nem valósítható meg a fogyasztásból való kizárás (de vannak kivételek, pl. belépőjegy, díjfizetés, egyetlen eredeti példány elérhetősége stb. - nem teljes kizárás, mert az információ, a mondanivaló mindenkihez eljuthat birtoklástól függetlenül), és a fogyasztók között nincs versengés. A fogyasztás nem csökkenti a mások számára elérhető élményt, legalábbis alapesetben, de lehetnek kivételek, pl. egy zsúfolt rendezvény látogatása már csökkenti a hasznosságot. A bizonyos esetekben való kizárhatóság (pl. egy műgyűjtő megvesz egy festményt, amely azután a nyilvánosság számára nem hozzáférhető) miatt nem tisztán közjavaknak, hanem inkább tökéletlen közjavaknak, *vegyes javak*nak minősülnek a kulturális javak.

A kultúra-gazdaságtanban pedig információs javakként, élményjósággként (tapasztalati jósággként) illetve szenvedélyjósággként definiálják a kulturális javakat.

*Információs javak*nak azokat a javakat nevezzük, amelyek piaci értékét és hasznosságát a bennük rejlő információ határozza meg. A felhasználás során válik értékessé az információ, amely érték a későbbiekben a fogyasztó, felhasználó választását befolyásolja; ahogy fentebb is láttuk, a kulturális javak, műalkotások vásárlása során

---

²⁰⁰ GRAMPP, William D., *Pricing the Priceless. Art, Artists and Economics*, Basic Books, Inc., New York, 1989, 56.

²⁰¹ MUSGRAVE, Richard A., *The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy*, McGraw-Hill, New York, 1959.

²⁰² GRAD-GYENGE Anikó - SARKADY Ildikó, *Közös jogkezelés az audiovizuális médiában*, NMHH Médiatanács Médiatudományi Intézete, Budapest, 2014, 31.

nagy szerepe van annak, hogy egy mű vagy művész ismert és értékes a piacon.

Az *élményjóság* jellege két fő mozzanatból tevődik össze: egyrészt az alkotás folyamatából és az ennek eredményeképpen létrejövő termékből, a műalkotásból, másrészt a megalkotott műben foglalt információnak, üzenetnek a fogyasztó felé közvetítéséből, a művészi élményből. Ez a meghatározás megfelel a műalkotások szerzői jogi megközelítésének is, ahol a fizikai műpéldány elválik a mű által megtestesített művészi értéktől, mondanivalótól, művészi élménytől. A művészi élmény, a mű által közvetített információ kapcsolja össze az élményjavakat és az információs javakat. Az információ, az élmény valamilyen közvetítő eszközön át jut el a fogyasztóhoz, képzőművészeti alkotások esetében pl. kiállítások révén.

A gazdasági javak hasznosság alapján történő csoportosítása során a kulturális javak a tapasztalati vagy élményjavak csoportjába kerülnek, mert az élmény, a fogyasztó tapasztalata a javak hasznosságáról csak a fogyasztás során jön létre, szemben a keresési javakkal, amelyek esetében a fogyasztó előre ismeri a javak tulajdonságait és hasznosságát.

Ugyancsak a kulturális javak jellemzője, hogy a művészi élmény befogadása műveltség, képzettség meglétét feltételezi a fogyasztók oldaláról. Ez viszont éppen a fogyasztás folyamatában tud tovább fejlődni. Tehát a nagyobb tudás, tapasztalat magasabb fokú művészi élmény megtapasztalásához járul hozzá. Így a fogyasztás ezen a területen nem csupán fogyasztás, hanem egyúttal tanulás, fejlődés, szakmai kifejezéssel *tőkeakkumuláció*. A megszerzett tudás, műveltség pedig a kulturális tőke. A kultúragazdaságtanban gyakran a humán tőke egyik önálló kategóriájaként hivatkoznak a kulturális tőkére. A kulturális tőke felhalmozása hatással van a jövőbeli fogyasztásra, a tudás gyarapodására. Ez a jövőbeli dimenzió pedig felveti a kulturális javak *szenvedélyjavakkénti*²⁰³ meghatározását: ezek olyan javak, ahol a múlt-jelen-jövő dimenziója szorosan összefügg - a múltbeli fogyasztás a jelenbeli fogyasztást, a jelenbeli fogyasztás pedig a jövőbeli fogyasztást növeli. A szenvedélyjavak fontos sajátossága, hogy látszólag a közgazdaságtan egyik alaptételével, a *csökkenő határhaszon elvével* megy szembe - az elv szerint a fogyasztás növelése a hasznosságot növeli, de egyre csökkenő mértékben (a fogyasztó egyre kevésbé értékeli a javak újabb

---

²⁰³ A szenvedélybetegségeket, de a gyűjtőszendélyt is ennek példájaként szokás emlegetni. Utóbbi pedig már egészen közel áll a kulturális javakhoz, ha a műgyűjtés pszichológiáját illetve gazdasági vonatkozásait tekintjük, különösen azt a két mozzanatot, amelyet egyrészt a tárgy birtoklása, másrészt az annak megszerzése körüli versengés vált ki. - DAUBNER [2000] *i.m.* 118.

és újabb egységeit). A szenvedélyjavakból a fogyasztó változatlan áron is többet vásárol. Valójában ez mégsem ellentétes a csökkenő határhaszon elvével, mert ha a fogyasztó preferenciáinak és személyiségének változásait is figyelembe vesszük, akkor látjuk, hogy a kulturális javak jelenbeni fogyasztása a jövőbeni fogyasztás hasznosságát növeli - ezt pedig a preferenciák megváltozásával magyarázzák. Minél többször kerül kapcsolatba a fogyasztó minőségi művészettel, annál inkább ezt fogja keresni, mert közben a személyisége is ennek megfelelően alakul. A kulturális javak ezért pozitív szenvedélyjavak. A preferenciák, az ízlés változása pedig visszautal a kulturális tőke változására, halmozódására.

A kereslet jövedelemrugalmasságának oldaláról tekintve a kulturális javakat a *normál javak* közé soroljuk, ami azt jelenti, hogy a jövedelem növekedésével a fogyasztás nő, a fogyasztók a Maslow-piramis magasabb fokain lévő szükségleteik egyre növekvő mértékben történő kielégítésére hajlamosak a jövedelem növekedésével.²⁰⁴

III.3.4. A műalkotás mint termék meghatározása

Az előző fejezetekből nyilvánvalóvá vált, hogy a műkereskedelem ugyan sajátos működési mechanizmusokkal rendelkezik, alapvetően mégis a gazdaság egyik fontos szegmense. A műalkotások, bár egyedi jellemzőkkel bírnak, mégis *gazdasági javakként* értékelhetők, termékek a szó közgazdasági értelmében. Bármely más áruhoz hasonlóan a műalkotások is részt vesznek a gazdasági forgalomban, olyannyira, hogy a *világ totális esztétizálása* jellemző tendenciává vált napjainkra, aminek következtében már majdnem *bármilyen áru műalkotásnak* minősülhet.²⁰⁵ Míg hagyományosan az alkotás folyamata más volt, mint a termelés folyamata, ma már sok esetben elmosódnak az eltérések. Elég Marcel Duchamp *ready-made eljárására* gondolni.²⁰⁶ A műalkotás létrejöttének folyamata termelésből és kiválasztásból áll, hasonlóan, ahogy az ipari termékek esetében. A kiválasztás folyamatában van leginkább felismerhető különbség: az ipari terméket előre meghatározott objektív szempontok alapján szelektálják, a

---

²⁰⁴ PETRÓ Katalin, *A kulturális javak kereslete*. In: DAUBNER - HORVÁTH - PETRÓ (szerk.), *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*, Aula, Budapest, 2000, 47.

²⁰⁵ GROYS, Boris, *Einführung: Kunstwerk und Wahre*. In: GROYS, Boris, *Topologie der Kunst*, Carl Hanser Verlag, München/Wien, Edition Akzente, 2003, 9-29. - Borbély András és Székely Örs fordításában, elérhető: <https://aszem.info/2016/02/boris-groys-mualkotas-es-aruj/>

²⁰⁶ GROYS *i.m.*

műalkotást szubjektív motiváció alapján választják ki.²⁰⁷

A műalkotásokra vonatkozó *keresleti-kínálati viszonyok* és az *árképzés* is arra utal, hogy termékről beszélünk. Tény azonban, hogy a műalkotások egyediek, többnyire megismételhetetlenek, de még a több példányban vagy sorozatban gyártott műalkotások esetében is igaz, hogy objektív szempontok alapján nem hasonlíthatók össze a hasonló stílusú, méretű, minőségű vagy azonos technikával készült alkotásokkal. Éppen azon jellemzőjük miatt, hogy a műalkotás nemcsak egy tárgy, hanem fizikai hordozó és művészeti érték, mondanivalót megtestesítő tárgy, olyan, amit társadalmi, politikai, gazdasági kontextusban kell értelmezni. KARPIK a műalkotásokat *egyedi javakként* definiálja, amelyek egyediségükből kifolyólag objektív szempontok alapján nem összehasonlíthatók más műalkotásokkal, ezen túlmenően pedig minőségbeli bizonytalanság, átláthatatlanság és opportunizmus jellemző rájuk.²⁰⁸ Az átláthatatlanság a fogyasztó/vevő oldalán fennálló információhiányból fakad, és ez a *kognitív deficit* azt eredményezi, hogy a fogyasztó nem objektív szempontok alapján, hanem különböző szubjektív tényezők, *ítéletek* (meggyőződés, vonzerő stb.) alapján hoz döntést.²⁰⁹

A műalkotások kapcsán a szakmabeliek gyakran használnak *közgazdasági ill. marketing* területről származó *fogalmakat*.²¹⁰ Az aukciós zsargonban eszközként, tételként határozzák meg a műtárgyat. Egy műtárgy műpiaci várható vagy elért teljesítménye nem kritika, hanem pénzügyi elemzés, értékelés formájában készül. A műpiaci szakértők nem a művek jelentéséről, művészi értékéről beszélnek, hanem USP-ről.²¹¹ A szakmán kívüli közönség irányában azonban éppen ellenkező kommunikációt alkalmaznak, retorikai megfontolásból és üzleti érdekből a közönség számára igencsak idealizált művészeti kifejezéseket használnak egy-egy mű ismertetésekor, például az aukciós katalógusokban.

Napjainkban a legismertebb, legsikeresebb művészek, a “sztárok” neve egyúttal egy brandet, márkát is jelent, és a művészek menedzserei vagy a velük szerződő galériák nagyon tudatos *márkaépítéssel* igyekeznek minél nagyobb érdeklődést generálni a

---

²⁰⁷ GROYS *i.m.*

²⁰⁸ KARPIK, Lucien, *Valuing the Unique. The Economics of Singularities*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2010, 13.

²⁰⁹ KARPIK *i.m.* 39, 44-45.

²¹⁰ THORNTON *i.m.* 7.

²¹¹ A USP (“unique selling proposition” vagy “unique selling point”) fogalma a marketingben használt kifejezés, egy termék kapcsán a termék egyedi jellemzőjét jelenti, amiben más vagy több, egyedibb mint más hasonló termékek. Erre a jellemzőre épül a marketingstratégia.

művész művei iránt. Ilyen sztár-művészek ma pl. Jeff KOONS, Yayoi KUSAMA vagy Ai WEIWEI. Szintén közgazdasági, a részvénytőzsdéről kölcsönzött „blue-chip”²¹² kifejezéssel is szokás a sztár-művészekre hivatkozni.

A márkaépítésnek természetesen az is része, hogy a hagyományostól jelentősen eltérő, meglepő vagy egyenesen felháborító alkotásokkal igyekeznek felhívni magukra a figyelmet a művészek. Azt akarják elérni, hogy a gyűjtők egymással versengve akarják megszerezni műveiket. Ismert példa erre Jeff KOONS „Nyula”, amely hagyományos értelemben vett esztétikai értékkel még némely vásárlója szerint sem rendelkezik. KOONS 1986-ban alkotta meg a „Nyúl” („Rabbit”)²¹³ c. szobrát fényes rozsdamentes acélból. Az alkotás a XX. század egyik ikonikus műve lett, egy megosztó mű, amely sokak szerint megreformálta a kortárs művészetet, mások szerint viszont egyáltalán nem is nevezhető művészetnek. Képregényszerű, minimalista alkotásról van szó, amely vidám és egyben frivol, „vagány”. Három (plusz egy) példányban készült el. A „Nyúl” 2. számú példánya 2019-ben 91.075.000 dollárért kelt el a Christie’s New York-i árverésén,²¹⁴ ezzel ő lett a legdrágább élő művész. A gyűjtők egyszerűen azért keresik és veszik meg lehetetlenül magas áron, mert az ismerőseiknek is van egy, és mert egyfajta presztízst jelent egy KOONS-mű birtoklása, legyen szó lufikutyáról vagy lufinyúlról vagy bármi másról az életműből.

A kortárs alkotások kapcsán az *esztétikai érték* sok esetben *minimális vagy hiányzik*. Sokszor a *tömegkultúra*, a *fogyasztási szokások* ihletik a művészeket, akik az aktuális társadalmi problémák, fogyasztási szokások tükrét akarják nyújtani alkotásukkal. Az esztétika alárendeli magát a *divatnak*, az életstílus kifejezésére való törekvésnek,²¹⁵ a *korszellemnek*.²¹⁶

Hagyományosan a műalkotás nem funkcionális jellegű. Mára azonban jellemzővé vált a *művészet hasznossá tételének igénye*, ami általában társadalomkritika formájában jelenik meg.²¹⁷

---

²¹² A „blue-chip” fogalom a pókerből ered, az ott használt legértékesebb, kék zseton színéről nevezték el frappánsan a részvénytőzsdét, legnagyobb forgalmú, leginkább likvid részvényeket.

²¹³ Ez a szobor ihlette Koons későbbi, 2005-2010 között készült „Lufinyúl” („Balloon Rabbit”) c. sorozatát.

²¹⁴ <https://www.christies.com/lot/lot-jeff-koons-rabbit-6205139/?lid=1&from=relatedlot&intobjectid=6205139>

²¹⁵ GROYS *i.m.*

²¹⁶ BENHAMOU-HUET, Judith, *A művészet mint üzlet*, Glória, Budapest, 2002, 18.

²¹⁷ GROYS *i.m.*

A műalkotások termékként való definiálásától egyébként a művészek egy része sem határolódik el, hiszen valójában ez a termék, annak eladása, eladásai biztosítják számára a megélhetést. Hans HAACKE amerikai konceptualista művész így fogalmazott: „*Biztos vagyok benne, hogy helyes a művészettel kapcsolatos tevékenységek egészét 'iparnak' (industry) tekinteni és ezt a terminust alkalmazni. Egy tollvonással eloszlathatnánk ezzel a művek alkotásával, terjesztésével és fogyasztásával kapcsolatos tévhitek és sztereotípiák romantikus felhőit. A művészek – éppúgy, mint a galériák, múzeumok, újságírók és művészettörténészek – nem szívesen beszélnek tevékenységük ipari, és a műtárgyak termék-jellegéről. Ezek kimondása tudniillik veszélyeztetné az önmagukra vonatkozó, dúsan virágzó romantikus elképzelések kertjét.*”²¹⁸

III.3.5. A műalkotás piaci értékének összetevői

Korunkat az értékek plurális felfogása uralja, ami azt jelenti, hogy - nemcsak a művészet területén - a minőség és az érték is relatívvá vált.²¹⁹ Hogyan alakul ki tehát egy ilyen környezetben, egy eleve sajátos mechanizmusokkal működő piacon, eleve egyedi tulajdonságokkal rendelkező termék ára? Milyen szempontok, módszerek alapján történik az árképzés? Képes-e a műalkotások ára a művek művészeti, befektetési, piaci értékét valóban kifejezni?

ERDÉLY Miklós neoavantgárd művész Téziseiben²²⁰ szerepel a szakmai körökben sokat idézett mondat: “*Hogy mi a művészet, azt megállapítani nem, csak eldönteni lehet.*” Ezzel együtt pedig gyakran emlegetik az ugyancsak neoavantgárd művész, SZENTJÓBY (St.Auby) Tamás parafrázisát: “*Hogy mi a műalkotás ára, azt megállapítani nem, csak eldönteni lehet.*” Ez utóbbi mondat jól tömöríti mindazt a bizonytalanságot, szubjektivitást, a műpiac domináns szereplői értékítéletének való kiszolgáltatottságot, a műkereskedelem öntörvényűségét, ami a műalkotások árképzését jellemzi.

Hogy mennyire nehéz megállapítani a műpiacon egy műalkotás értékét, GRAMPP könyvének a címe talán a legfrappánsabban foglalja össze: “*Pricing the Priceless*”

---

²¹⁸ HAACKE, Hans, *Museums: Managers of Consciousness*. In: PREZIOSI, Donald - FARAGO, Claire (eds.), *Grasping the World. The Idea of the Museum*, Routledge, London, 2004, 411.

²¹⁹ DANKOVICSNÉ SZÜCS Olga, *Művészet és piac, avagy mit nevezhetünk értéknek?* Társadalom és Gazdaság Közép- és Kelet-Európában, 2000/2, 126.

²²⁰ ERDÉLY Miklós, *Tézisek az 1980-as Marly-i konferenciához*. In: PETERNÁK Miklós (szerk.), *Művészeti írások (Válogatott művészetelméleti tanulmányok I.)*, Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1991, 126–128.

(magyarul kevésbé frappánsan így lehetne: A felbecsülhetetlen felbecslése).²²¹

A közgazdaságtanban alkalmazott munkaérték-elmélet szerint a munkával korlátlanul szaporítható, tömegesen gyártható termékek ára azt az értéket tükrözi, amit az előállításukhoz szükséges munka mennyisége fejez ki. Azoknak a termékeknek, amelyek munkával nem szaporíthatók korlátlanul - mint a műalkotások -, *ritkaság-értékük* van, tehát az ár nem felel meg a ráfordított munka értékének, hanem egyedileg meghatározott. A határhaszon-elmélet alapján a ritkaság-érték miatt az adott termék nagyobb hasznosságot nyújt, ami miatt a fogyasztó, műgyűjtő a magasabb árat is elfogadja. Az ár kialakulásában tehát jelentős szerepe van annak, hogy a termék milyen intenzitással képes kielégíteni a szükségleteket.²²²

A műtárgy mint termék piaci értékét befolyásolja továbbá, hogy fogyasztási cikként vagy befektetési eszközként keresik. Előfordul, hogy egyszerre tölti be a két szerepet, de ha “tisza gyűjtő” veszi meg, pusztán a művészet vagy a birtoklási vágy által motiváltan, vagy ha “tisza spekuláns” veszi meg, a jövőbeni profitban bízva, akkor elkülönül a két szerep.²²³

A műtárgypiacon jellegzetes érték-elemet jelent a művek *státusz-értéke*. A vásárlók, gyűjtők egy része kifejezetten státuszszimbólumot keres a megvásárolt művekben.²²⁴ Ez kifejeződik a minél magasabb áron történő vásárlásban, de abban is, hogy a korszellemnek megfelelő, divatos alkotásokat keresik. Ez magyarázza, hogy bizonyos korszakok művei felkapottak lesznek, a kortársban is vannak divatos, “menő” és kevésbé keresett irányzatok. Ez a fajta vásárlói szemlélet nemcsak befektetési eszközt lát a műtárgyban, de nem is feltétlenül a művészeti értéket tartja nagyra, hanem a művész által elért sikerben, jólétben akar részesülni.²²⁵

Bár egy műalkotás esetében elsősorban nem erre gondolunk, a fizikai megtestesülésük is értéket hordoz. A felület, amelyen az alkotás megjelenik (vászon, fa, kő stb.), és az elkészítés technikája sem hagyható figyelmen kívül. Egyes műalkotások anyaga (márvány, gyémánt, arany stb.) önmagában jelentős értékkel bír. MARTOS ezt hívja

---

²²¹ GRAMPP *i.m.*

²²² DAUBNER [2000] *i.m.* 98.

²²³ DAUBNER [2000] *i.m.* 118.

²²⁴ DOSSI, Piroshka, *Hype! Művészet és pénz*, Corvina, Budapest, 2008, 138.

²²⁵ KEMÉNY Gyula, *Essünk neki még egyszer!* Artmagazin, 2005/5, 9-12.

*elsődleges - anyagi értéknek.*²²⁶

Ezen túlmenően van a műalkotásnak egy elvont, eszmei tartalma, *esztétikai értéke*, amelyet meghatároz, hogy egy-egy korban mit tekint a közönség szépnek, milyen elvárásokat támaszt egy műalkotással szemben, és nem feledkezhetünk meg a *művészettörténeti értékről* sem: az alkotó személye, az alkotás keletkezésének története, a témaválasztás, a mű technikája, a kidolgozás részletessége stb.²²⁷

BELTING szerint a művészet egy fikció, amelyben a kultúra materializálódik; az eszményi és a materiális érték összefonódik, ami ugyan paradoxon, de a piaci érték vagy a birtoklási vágy ellenére mégis a művészeti érték az, ami megfogja az embert, és csak ezt követően jön szóba az ár kérdése.²²⁸ Ez a megállapítás talán nem teljesen helytálló, ugyanis gyakran megfogalmazott kritika a műpiaci szereplőkkel kapcsolatban, hogy a művészeti értéket háttérbe szorítva az árakat kísérik elsősorban figyelemmel, és befektetési eszközként tekintenek a műalkotásokra, nincsenek tisztában a mű művészeti kvalitásaival: “Egyesek mindennek tudják az árát, de semminek nem tudják az értékét.”²²⁹

Hagyományosan a művész *tehetsége*, a mű által képviselt esztétikai színvonal határozta meg a mű piacon elfoglalt helyét, értéknövekedését vagy értékcsökkenését. Ma azonban a műkereskedelem működéséből következően a tehetség, a művészi érték csak egy a számos tényező közül. Ettől függetlenül nem kérdőjelezhető meg a művész személyének szerepe a mű értékében. Létezik egy *értékrangsor* a szerzők között, és rögtön más szemmel nézünk egy művet, ha tudjuk, hogy az értékrangsor tetején helyet foglaló művész az alkotója. Emiatt is érdekes az eredetiség kérdése, ill. hogy egy adott művet kinek tulajdonítanak. Más kategóriába kerül a korábban egy nagy művésznak tulajdonított mű, amelyről kiderül, hogy valójában nem a nagy művész, “csupán” egy tanítványa vagy egy kortársa készítette (“névfetisizmus”)- és ez még akkor is igaz, ha a mű kvalitásai azonosak a nagy művészéével, és így a nagy művészek szintjére emelnék a tanítványt, aki azonban talán nem is azonosítható vagy nem rendelkezik hírnévvel.

---

²²⁶ MARTOS *i.m.* 87.

²²⁷ MARTOS *i.m.* 88.

²²⁸ BELTING, Hans, *A művészettörténet vége*, Atlantisz, Budapest, 2006, 161-162.

²²⁹ A “the price of everything and the value of nothing” mondás OSCAR WILDE-től származik (Lady Windermere legyezője), és a cinikus emberről mondja az egyik szereplő, Lord Darlington; a *The Price of Everything* (szintén Wilde-től kölcsönzött) című filmben ezt idézik, elég találóan, a műpiaci szereplők attitűdjére vonatkoztatva. A film meglehetősen kritikus megközelítéssel prezentálja a műpiaci viszonyokat. *The Price of Everything* (2018) – rendezte: Nathaniel KAHN.

Pedig a mű minősége nem lesz más azáltal, hogy kiderül a valódi szerző kiléte. Számtalan példa van erre a művészettörténetben, így pl. egy korábban RAFFAELLOnak tulajdonított, Férfiképmás címet viselő alkotás, amelyről később kiderült, hogy egy PIOMBO nevű művész alkotása, de ilyen újra azonosított mű a korábban REMBRANDT-képnek hitt Saskia mint Minerva c. festmény, amelyet vélhetően nem a mester, hanem egy tanítványa, Aert DE GELDER festett.²³⁰

Jelentős szerepe van az *időfaktor*nak is a művek értékében. Hagyományosan teljesen más nagyságrendeket érnek el aukciókon például a németalföldi mesterek (és azon belül is árnyalják az árak szintjét az ún. kismesterek), mint a kortárs alkotók.²³¹ Az idő értékszelektáló szerepével kapcsolatban JUHÁSZ azt mondja, hogy a változó korszakok, változó ízlések próbáját kiállt alkotásoknak nagyobb értéket tulajdonítunk, mint a kevésbé bizonyított műveknek.²³² Pedig “minden művészet volt egyszer kortárs”, ahogy ezt a berlini Altes Museum bejárata fölötti felirat is hirdeti. A kortárs művészetnek egy időben volt (talán még ma is van, bár mérsékeltebben) egy negatív felhangja. Ma azonban már egyre inkább az a tendencia érvényesül, hogy kortárs alkotások a klasszikus művek árszínvonalát is elérik, egyes esetekben túl is szárnyalják azokat.²³³ Ez az eltolódás annak a jelenségnek is következménye, hogy a műkereskedelemben elérhető klasszikus vagy modern alkotások köre egyre szűkül, a kínálat egyre inkább a kortársra korlátozódik. Ez azzal is együtt jár, hogy egyre kevesebb idő kell ahhoz, hogy a műhelyből piacra került alkotások újra gazdát cseréljenek, a másodlagos piacon jelenjenek meg.²³⁴

A vizuális alkotások esetében alapvetően igen elenyésző a *használati érték*, de annak ellenére, hogy a művek többségénél az esztétikai érték dominál vagy kizárólagos, léteznek funkcionális művek, amelyeket eredetileg is használatra szántak.

A szakirodalomban gyakran említik azt a jelenséget, hogy a műalkotásokhoz az idők során bizonyos “*történeti érték*” társul: információk, legendák, műpiaci események, feldolgozások, szélsőséges esetben műtárgylopás vagy hamisítás áldozatává válik egy

---

²³⁰ MARTOS *i.m.* 94-97.

²³¹ MARTOS *i.m.* 94.

²³² JUHÁSZ Sándor, *Művészet centivel és kalkulátorral*, 2008, elérhető: <https://artportal.hu/magazin/juhasz-sandor-muveszet-centivel-es-kalkulatorral/>

²³³ JUHÁSZ *i.m.*

²³⁴ THORNTON *i.m.* 6.

alkotás. Ezek mind hozzátesznek a *hírnevéhez*, ezáltal pedig az értékéhez is.²³⁵ Ha egy mű korábban már megfordult aukciókon, szerepelt jól dokumentált gyűjteményekben, kiállításokon, az megjelenik a mű piaci árában.²³⁶ Egyesek pedig ennél is tovább mennek, amikor azt állítják, hogy a műtárgylopás vagy hamisítás kifejezetten kedvezőbb helyzetbe hozza az érintett eredeti műalkotásokat a “művészetiipar globális versenyfutásában”.²³⁷ Egyértelműen hozzájárult a Mona Lisa és MUNCH két alkotásának, a Sikoly és a Madonna hírnevének (és piaci értékének) jelentős növekedéséhez a művek elrablása. MUNCH esetében vélhetően ennek a rablásnak köszönhető az is, hogy a művész többi munkája iránt is megélnékült a kereslet, pl. a Lányok a hídon meglepően magas leütési árat ért el nem sokkal a másik két mű elrablását követően. A rablások vagy a hamisítások ilyen hatása nem egyedülálló: bármilyen más botrány, de a legendák is hasonlóan befolyásolják a művészek és a művek hírnevét. Ez nem is kizárólag a műtárgypiac sajátossága. Az emberiség teljes történelmét a történetek, mesék, fikciók szövik át, ezek jelentik a társadalom és a jog alapját is.

A korábban is említett bizonytalansági faktor a műpiacon - a vásárlók nem lehetnek tökéletesen informáltak a műalkotás értékét illetően - jelentősen befolyásolja a piaci értéket. A bizonytalanság csökkentésében óriási szerepe van a médiának. Egy műhöz vagy művészhez társuló *mediafigyelem* és az ezáltal elért *hírnév* bizonyítottan megnyugtatólag hat a potenciális vásárlókra, a fogyasztókra, egyfajta igazolást ad a mű kvalitásait illetően.²³⁸ Tény, hogy egy aukciósház nagyobb hírverést tud kelteni, mint egy galéria - ez látszik is az elsődleges és másodlagos piac árain.²³⁹

A műtárgypiac, hasonlóan más gazdasági ágazatokhoz, a *kereslet-kínálat* viszonyán alapul. A műalkotások piaci értékét hagyományosan nem a műpiaci események határozták meg, hanem a művész tehetsége, tehát az esztétikai-művészi színvonal. A műkereskedelem fejlődésével azonban a piac és annak működése egyre inkább meghatározóvá vált a művészet trendjeinek alakításában. Megkérdőjeleződött az a korábbi alapvetés, hogy a mű értéke eleve a műben foglaltatik, és egyre dominánsabbá

---

²³⁵ MARTOS *i.m.* 98-99.

²³⁶ MARTOS *i.m.* 99.

²³⁷ RIEDER Gábor, *Népszerűsítő sikolyok. Tolvajok a műtárgyakért*, elérhető: <https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/10496dec94c0af5e2f319987d9f3524c>

²³⁸ BECKERT, Jens - RÖSSEL, Jörg, *The Price of Art. Uncertainty and reputation in the art field*, *European Societies*, 15:2, 2013, 178-195.

²³⁹ BENHAMOU-HUET *i.m.* 38-39.

vált az a nézet, hogy az értéket csak utólag, más műalkotásokhoz viszonyítva, a műgyűjtők preferenciái alapján illetve a műkereskedelemben befutott pályája alapján tulajdonítják a műalkotásnak.²⁴⁰

Ahogy a gazdaság más területein is, egyes művészek alkotásai, “termékei” sikeresebbek lesznek, a márka értéke nagyobb, így a *befutott művész* további munkáinak értéke eleve magasabb szintről indul.

Jelentős szerepet játszik egy művész és műveinek értékében az őt menedzselő *műkereskedő* promóciós *tevékenysége*, valamint a műpiac többi szereplőjének (műkritikusok, műgyűjtők, kurátorok) a saját területén végzett *tevékenysége*. Ma egy műkereskedő lényegesen szélesebb körű *tevékenységet* végez, mint akár 100 évvel ezelőtt. Munkájához tartozik az értébecslés, eredetvizsgálat, időnként restaurálás, marketing, művészeti tanácsadás, értékesítés és még számos egyéb feladat. A francia Paul DURAND-RUEL-t, az impresszionista művészek fő mecénását tartják a mai műkereskedő “prototípusának”, aki korábbi társaihoz képest már nemcsak tárgyak, régiségek adásvételét látta a műkereskedői *tevékenységben*, hanem kiállításokat szervezett a művészeknek, maga és mások által írt írásokat jelentetett meg a művészekről, albumokat adott ki, amelyben a művek reprodukciói szerepeltek. Hosszú távon gondolkodott, menedzserként működött.²⁴¹

A művek értékéhez hozzájárulnak az *eladások*, amelyek aztán a másodlagos piac (az újraeladások piaca) árait határozzák meg. Ki kell emelnünk az *aukciósházak munkáját*, amelynek során lehetőség nyílik licitálásra, a műalkotás és ezzel együtt a művész magasabbra pozícionálására.²⁴²

Jelentős tényező a piaci érték alakulásában a *szerzői jogi szabályozás tartalma, terjedelme*, azon belül is az, hogy egy adott országban alkalmazzák-e a *követő jogot*. A követő jog léte hatással van az érintett művek piaci értékére. A piaci értékből kialakuló eladási konkrét eladási árak pedig meghatározzák a fizetendő jogdíj összegét. Így látható, hogy egyfajta kölcsönhatás működik a követő jog és a művek piaci értéke között. Az már nagyon változó képet mutat, hogy mekkorának ítélik ezt a hatást. Alapvetően létezik az a jelenség, hogy a galériák, aukciósházak és egyéb műkereskedők igyekeznek a vevőre telepíteni a jogdíj végső megfizetésének terhét és a követő jog

---

²⁴⁰ MERRYMAN *i.m.* 21-22.

²⁴¹ MARTOS *i.m.* 110.

²⁴² MERRYMAN *i.m.* 23-24.

megfizetésével együtt járó adminisztrációs költségeket, tehát azt beépítik az előzetesen meghatározott árba.

III.3.6. Részesedés a műalkotás értékének növekedéséből

Az eladások és aukciók nyomán a műalkotás értéke egyre magasabbra kerülhet. Kérdés, hogy ki részesül az értéknövekedésből. Amennyiben az adott eladásra alkalmazandó a követő jogi jogdíj, akkor a művész *közvetlenül is részesedik* a műalkotás magasabb értékéből. Amennyiben azonban az eladás olyan országban történik, ahol nem alkalmazzák a követő jogot, vagy éppen az adott ügylet nem tartozik a követő jog alkalmazási területéhez, akkor a művész jó esetben is csak *közvetve részesül* a sikerből: további munkáit, illetve korábbi, még nála lévő munkáit az elsődleges piacon is magasabb áron kínálhatja. Ez alapvetően nem elhanyagolható előny, de még maguk a művészek sem egyformán értékelik ezt a műpiaci hatást.

Robert RAUSCHENBERG 1958-ban még 900 dollárért adta el Robert C. SCULLnak, a taximogul műgyűjtőnek Thaw c. alkotását, amelyet SCULL egy 1973-as aukción már 85.000 dollárért adott el. RAUSCHENBERG összeszólalkozott SCULL-lal; trágár kifejezésekkel adott hangot felháborodásának, hogy a műgyűjtő mekkora haszonnal adta el a párszáz dollárért szerzett alkotást.²⁴³ Az eset felnyitotta RAUSCHENBERG szemét, és ettől kezdve legfőbb támogatója lett a követő jog USA-ban történő bevezetése ügyének. Jasper JOHNS másképp reagált egy hasonló esetre, amikor alkotása a korábbinál jelentősen magasabb összegért kelt el: ő pezsgőt bontott örömeiben, mert belátta, hogy a magasabb ár a jövőben elkészülő művei árát is lényegesen emelni fogja.²⁴⁴ Ma már talán gyakoribb az utóbbi reakció a művészek részéről.

Az értéknövekedés kapcsán sokszor felmerül, hogy annak analógiájára az értékcsökkenés kockázatát is meg kellene osztani a művész és a műkereskedő között. A *kockázatmegosztás elmélete* azon alapul, hogy a két szereplő közvetlen tevékenységén kívül a műkereskedelem számos más tényezője is befolyásolja a műalkotás értéknövekedését, így mivel vannak rajtuk kívül álló faktorok, indokolt a kockázat ennek megfelelő megosztása.

---

²⁴³ "For Christ's sake, you didn't even send me flowers. I've been working my ass off for you to make that profit?"

²⁴⁴ ENTZ Sarolta Réka, *Cápák és tonhalak. Perpatvar a New York-i művészeti piacon*, Műértő, 2010. június 15.

III.3.7. A követő jog válasza a műkereskedelem piaci kudarcaira

Piaci kudarcoknak olyan gazdasági jelenségeket tekintünk, amelyekben a gazdasági szereplők piaci magatartása nem a kívánt társadalmi optimumhoz vezet. A szerzői jog gazdasági alapját az jelenti, hogy valamilyen piaci kudarcot korigáljon.

A hagyományos piaci kudarcok közül a műkereskedelem esetében is lehetséges piaci kudarcok: a műkereskedők monopóliuma, az információs aszimmetria és az externáliák. Vizsgáljuk, hogy ezek valódi piaci kudarcokként értékelhetők-e a műkereskedelem vonatkozásában, és áttekintjük, hogy a követő jog léte alkalmas-e illetve mennyiben alkalmas ezek orvoslására.

III.3.7.1. Tökéletlen verseny - monoposzónia

A monoposzónia a monopólium ellentétéként a tökéletlen verseny egyik megvalósulási formája. Azt a jelenséget írják le a monoposzónia fogalmával, amikor a terméknek több termelője vagy eladója, de csak egyetlen fogyasztója vagy vevője van.²⁴⁵

A műkereskedelemben ez a helyzet úgy fordulhat elő, hogy egy műkereskedő kizárólagos megállapodást köt a művésszel, amely alapján egyedül ő veszi meg és kínálja eladásra a művész összes művét, és ebben a monoposzónikus helyzetben bármilyen alacsony árat kínálhat a művésznak a művész aszimmetrikus alkupoziója miatt.²⁴⁶ Az ár lehet annyira alacsony is, hogy éppen csak elérje a művész által megszabott minimum árat (reserve price). Ez tehát az elsődleges piacot érinti közvetlenül, és csak közvetve a másodlagos piacot.

Életszerűbb azonban egy olyan helyzet, amikor több galéria, műkereskedő versenyez a fiatal művészekért, és ilyen környezetben nem igazán lehet monoposzóniáról beszélni.

Egy erős monoposzónikus helyzetben a követő jog léte negatív hatással lehet az elsődleges piacon a monoposzónikus helyzetben lévő műkereskedő által meghatározott árra. A másodlagos piacon azonban ezt az aszimmetrikus alkupoziót megfelelően

---

²⁴⁵ ROBINSON, Joan, *Critical Assessments of Leading Economists*, Routledge, London, 2002, 2-3.

²⁴⁶ MCCAIN, Roger A., *Bargaining Power and Artists' Resale Dividends*, 18 *Journal of Cultural Economics* 1994, 101-112.

ellensúlyozza a követő jogi jogdíj. Ez persze azt feltételezi, hogy az érvényben lévő szabályozás kizárja a követő jogi jogdíjról való lemondást.

III.3.7.2. Információs aszimmetria

A műkereskedelem működésével kapcsolatban a legtöbbet hivatkozott piaci kudarc az *információs aszimmetria*, amely igen szerteágazó problémát jelent.

Egyrészt a műkereskedelem kultúra-gazdaságtani megközelítése szerint mind a fogyasztó/műgyűjtő, mind a művész *tökéletlenül informált*, egyikük sem tudja előre, hogy a műalkotás milyen művészi élményt fog nyújtani.²⁴⁷ Az az érdekük, hogy ezt az információs bizonytalanságot csökkentsék. Ehhez különböző, a közgazdaságtanban jelzéseknek hívott eszközökre van szükségük. Képzőművészeti alkotások esetében ez nagyrészt az árat jelenti, de a műpiac egyéb tényezői is lehetnek jelzések a művész és a fogyasztó számára.²⁴⁸ A tökéletlen informáltság által jelzett piaci kudarc egyúttal azt is jelenti, hogy fennáll a *fogyasztói és termelői tehetetlenség* a kulturális javak piacán, amely tehetetlenség a javak *piaci keresletének és kínálatának elégtelenségéhez* vezet. Ez a jelenség megnehezíti a piacra újonnan belépők helyzetét, esetünkben a fiatal művészek helyzetét, mert a fogyasztók a már “bevált”, a piacon és számukra is bizonyított, elismert művészeket keresik jobban.²⁴⁹

Az információs aszimmetria másik aspektusa, hogy a műkereskedelmet nagyfokú *diszkréció és transzparencia-hiány* jellemzi, a műkereskedők “ádázul” óvnak minden, az eladásokkal kapcsolatos információt.²⁵⁰ Az elsődleges piac árai többnyire nem kerülnek nyilvánosságra, a galériákban sokszor nem írnak ki a mű mellé árat. Emiatt a másodlagos piac árképzése problematikus, mert a szereplők nem jutnak információhoz. A művész és az őt képviselő közös jogkezelő szervezet szempontjából is aggályos a helyzet, mert sok esetben a másodlagos piacon történő eladásokat nem jelentik be. Így egyrészt a jogdíj érvényesíthetősége nehezebb, másrészt nem tudják könnyen nyomon követni a mű sorsát, hogy hányszor cserélt gazdát, vagy éppen hol található meg. Ehhez járul még a követő jogot támogatók sokat említett érve, hogy a művész így a

---

²⁴⁷ PETRÓ *i.m.* 19.

²⁴⁸ PETRÓ [A kulturális javak gazdasági jellemzői] *i.m.* 20.

²⁴⁹ PETRÓ [A kulturális javak gazdasági jellemzői] *i.m.* 20.

²⁵⁰ US Copyright Office: *Resale Royalties, An Updated Analysis*, 2013, 26. (a továbbiakban: *US Copyright Office Analysis 2013*).

műkereskedővel szemben gyengébb alkupozícióba kerül, különösen a karrierje elején járó művész.

Ugyancsak az információs aszimmetria kérdéskörébe tartozik, hogy mivel a műkereskedelem főként *önszabályozó mechanizmusok* alapján működik - Európában ez nagyobb mértékben, az USA-ban kisebb mértékben igaz -, így más művészeti ágazatokhoz képest nem tud olyan hatékony lenni az igényérvényesítés. Túl sok az íratlan szabály, a szóbeli megállapodás, a féltve őrzött információ. Az átfogó szabályozás hiánya miatt a szereplőknek nincsenek határozott igazodási pontjaik, leginkább a piaci törvényszerűségek alapján igyekeznek megtalálni saját pozíciójukat.

A piaci kudarc orvoslása *kormányzati beavatkozással* történik, egyrészt a műkereskedelem jogi szabályozásának kialakításával, másrészt a követő jogi szabályozás kidolgozásával. Az előbbi Magyarországon igen csekély. Nyugat-Európában sokkal részletesebben szabályozott műpiac működik. Az elmaradás Magyarországon betudható valamelyest a szocializmus éveinek, amely időszak alatt nem működhetett piaci alapú műkereskedelem. A követő jog kötelező alkalmazása egy országban jelentősen hozzájárul a képzőművészek helyzetének javításához, még olyan környezetben is, ahol a műkereskedelem szabályozása egyébként nem annyira fejlett.

Alapvetően a követő jogi szabályozás részletességén múlik, hogy az az információs aszimmetriát mennyiben képes helyreállítani. A közös jogkezelés és az adatszolgáltatás minél részletesebb szabályozása, a kötelező közös jogkezelés ösztönzése alkalmas lehet arra, hogy a fenti aggályokat nagyrészt eliminálja, a művek, eladások nyomon követhetőségét, nyilvántartásának feltételeit biztosítsa.²⁵¹

III.3.7.3. Externáliák

A műkereskedelem működésének jellemzője, hogy amikor a művész eladta a művét egy műkereskedőnek, az értéknövekedésből nem ő, hanem a műkereskedő illetve a mű további tulajdonosai részesülnek, anélkül, hogy ezt a hasznot meg kellene osztaniuk - ez *externális haszon*.

---

²⁵¹ l. részletesen IV.6. alfejezet.

Ezen externália *internalizálásának* módja a követő jog alkalmazása, amelynek segítségével a művész is részesülhet valamelyest a mű megnövekedett értékéből. A művész számára ez ösztönzést jelent a további munkához.

További externáliaként értékelhető egy adott művész *jövőbeli munkáinak hatása* a jelenlegi művek értékére.²⁵² A művészek megítélésében a teljes életmű szerepet játszik. A jövőbeli alkotások minősége vagy népszerűsége hatással van a korábbi művek értékére is, akár pozitív, akár negatív irányban. Az értéknövekedés *pozitív externáliát* jelent, az értékcsökkenés negatív externáliát. A pozitív externáliák hatása, hogy a művész keresettebb lesz, mint amekkora kínálatot a piacon lévő munkái jelentenek, tehát alultermelés (underproduction) jelentkezik. Negatív externália esetén viszont túltermelés (overproduction) alakulhat ki, a kínálat meghaladja a keresletet.

Úgy tűnhet, hogy a követő jog csak a pozitív externáliára reagál, az értéknövekedésből akarja részesíteni a művészt. Mivel azonban jelenleg a szabályozás fókusza globálisan jellemzően nem az értéknövekedésre helyeződik, így valójában részben az értékcsökkenés *internalizálására* is alkalmas lehet a követő jog. Ha azonban a jövőbeli munkák nem lesznek annyira értékesek, az csökkenti a korábbi művek forgalmát és ezzel együtt a jogdíjakat is, így ebben a vonatkozásban a követő jog nem képes a negatív externália internalizálására.

III.4. Részösszegzés

A követő jog természetét szerteágazó elméletek jellemzik. A sokféle szemlélet az angolszász és kontinentális szerzői jogi rezsím alapvető különbözőségéből adódik; számunkra is, a követő jog továbbfejlesztése szempontjából is tanulságos az angolszász nézőpontot is megismerni, megérteni, annak egyes elemei közelebb visznek a követő jog karakterének megértéséhez.

A követő jog igazi *többarcú jogintézmény*, ez okozza a besorolásával kapcsolatos dilemmákat. A célja, eredeti koncepciója a személyhez fűződő jogokhoz közelíti, a funkciója azonban a vagyoni jogokhoz teszi hasonlónvá. Vitatott, hogy eltávolodik a személyhez fűződő jogoktól, ugyanakkor gyakorlati érvényesülését jobban biztosítja a vagyoni jogok körében történő elhelyezése. Éppen ezért ma a kontinentális

---

²⁵² MOUREAU, Nathalie, *Droit de Suite*. In: MARCIANO, Alain - RAMELLO, Giovanni (eds), *Encyclopedia of Law and Economics*, Springer Science+Business Media, New York, 2014, 7.

jogrendszerekben inkább a vagyoni jogokhoz tartják közelebb állónak, bár a vizsgált országok jogirodalmából illetve a követő jog jogtechnikai elhelyezéséből inkább az rajzolódik ki, hogy egy *atipikus, a vagyoni jogoktól is különálló jogintézményről* van szó.

Az igazolási elméletek - bár kellő kiindulási pontot biztosítanak a követő jog megalapozásához - ma már nem elegendők. Tekintettel arra, hogy a műkereskedelem is számottevő változáson ment keresztül a követő jog kialakulása óta, ma már nem kielégítő a hagyományos alapokra helyezni a jogintézményt. Kialakulásakor a követő jog szociálisan és gazdaságilag is progresszív, haladó szellemű lépésnek számított, amely mai szemmel nézve talán hibás alapokon nyugodott (bár a szándék helyességét többnyire nem kérdőjelezzük meg).²⁵³

A követő jog közgazdaságtani hátterét a műkereskedelem működése és a műalkotások gazdasági javakként történő értékelése adja. A kultúra-gazdaságtan szempontjainak alkalmazása fontos ismereteket nyújt a követő jog jogon túli, tágabb aspektusairól.

A műkereskedelmet alapvetően a különböző érdekcsoportok érdekei közötti egyensúlyozás, a sajátos kereslet-kínálati viszonyok és a műpiacot jellemző árképzési mechanizmusok határozzák meg. A műalkotások piaci értékét számos olyan összetevő alakítja, amelyek kifejezetten a műkereskedelemre jellemzők.

A műkereskedelem piaci kudarcaira a követő jog részben képes megoldást adni, így ez a szempont mindenképpen a követő jog mellett szól - a követő jog létjogosultságát igazoló számos másik megfontolás mellett. Ugyanakkor a követő jog által kínált megoldás csak részleges lehet, a műkereskedelem teljesebb körben történő szabályozása a művészek kiszolgáltatott helyzetén legalább ennyit javítana.

---

²⁵³ MERRYMAN *i.m.* 17.

IV. A követő jog egyes fogalmi elemei

Jelen fejezetben sorra vesszük a követő jog karakterét képező egyes fogalmi elemeket. Elsőként a követő jogot tárgyaló első nemzetközi jogszabályt, a Berni Unió Egyezményt és a mai igényeknek való megfelelésre törekvő 2001/84/EK irányelv rendelkezéseit vizsgáljuk.

A BUE igen nagy szabadságot hagyott a részes államoknak a követő jog részletszabályainak kidolgozásában. Az EU kihasználta a kapott felhatalmazást, és többnyire a meglévő nemzeti rendelkezésekre (elsősorban a német és francia szabályozásra) támaszkodva, a belső piac megfelelő működését szem előtt tartva alkotta meg a 2001/84/EK irányelvet.

Az EU tagállamai közül a követő jog bölcsőjeként számon tartott francia, az európai kontinensen hasonlóan mintaadó német és az ezekből táplálkozó hazai szabályozást tanulmányozzuk. Ezek mellett kitérünk az egyesült királyságbeli szabályozásra, amely tanulságos példája annak, hogy a követő jog hogyan talál utat egy angolszász jogrendszerben, amely ráadásul a világ egyik vezető műpiacának számít. Tesszük ezt annak ellenére, hogy az Egyesült Királyság immár nem tagja az EU-nak, azonban az Irányelv hatályba lépésekor még az volt, és a brit szabályozás éppen az implementációs kötelezettség teljesítéseként született meg. A követő jognak a Brexit utáni egyesült királyságbeli sorsával az V. fejezetben foglalkozunk.

Míg Franciaországban, Németországban és Magyarországon a szerzői jogi (vagy szellemi tulajdonnal foglalkozó) törvényben helyezték el a követő jogot, az Egyesült Királyságban külön jogszabály tartalmazza a követő jog szabályait. Ez mutatja, hogy a briteknél a követő jog szabályozása külső nyomásra történt, és nem talált kellő helyet a szellemi tulajdont szabályozó törvényben.²⁵⁴

Fentiekén túlmenően számba vesszünk egyéb, a követő jog fejlődése, jövőbeli fejlesztése szempontjából releváns, az Európai Unió valamely más tagállamából származó rendelkezéseket is.

A fogalmi elemek körében a jogintézmények tárgyalása során klasszikusan bevett tárgy-alany-tartalom hármását vesszük sorra. A tárgy esetében vizsgáljuk a közvetlen és közvetett tárgyat, az alanyok körében a jogosultak és kötelezettek kérdéskörét, a

---

²⁵⁴ Copyright, Designs and Patents Act 1988, c 48 (a továbbiakban: CDPA).

tartalom keretében pedig a jogdíj alapjával és mértékével kapcsolatos problémákat, valamint a követő jog érvényesülése szempontjából elengedhetetlen közös jogkezelés működését, a védelmi idő kérdéseit, a tájékoztatási kötelezettség (információszerzés joga) problémakörét és a szankcióra vonatkozó szabályanyagot.

IV.1. A közvetlen tárgy

A követő jog közvetlen tárgyat illetően azon alkotások körét kell meghatározni, amely alkotások esetében szóba jön a díjfizetési kötelezettség. Emellett fontos kritérium az eredetiség fogalma, így ezt is vizsgálnunk kell.

IV.1.1. A díjköteles alkotások köre

A BUE 14ter cikke eredeti képzőművészeti alkotásokat valamint írók és zeneszerzők eredeti kéziratait említi a jogdíjban való részesedés lehetséges tárgyaként. A Magyarországon a BUE-t kihirdető 1975. évi 4. tvr.²⁵⁵ fordítása helytelen, csak az írók és zeneszerzők eredeti műalkotásait és eredeti kéziratait említi, kizárva ezzel az egyéb képzőművészeti alkotásokat, a követő jog alapvető tárgyait. A fordítás hibás voltának oka minden bizonnyal az, hogy az eredeti francia szövegben használt birtokos szerkezet a francia nyelv szabályainak megfelelően kétféleképpen is értelmezhető; a fordítónak észlelnie kellett volna, hogy csupán a nyelvtani értelmezést követve nem lehetséges a szöveg egyértelmű fordítása, hanem a teleologikus módszert is alkalmazni kell. A BUE kommentárja egyértelműen utal arra, hogy a BUE minden képzőművészeti alkotásra ki akarja terjeszteni a jogdíjfizetési kötelezettséget.²⁵⁶

Az Irányelv szóhasználata a BUE szövegénél részletesebb: az eredeti műalkotások körét – „*a képzőművészeti alkotás (ezen belül a kép, a kollázs, a festmény, a rajz, a metszet, a nyomat, a litográfia, a szobor, a falikárpit, a kerámia, az üvegtárgy) és a fotóművészeti alkotás, feltéve, hogy azt maga a művész készítette, vagy eredeti műalkotásnak minősül*” [Irányelv 2. cikk (1) bek.] – a követő jog hatálya alá tartozóknak tekinti, ám a

---

²⁵⁵ 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről

²⁵⁶ MASOUYÉ, Claude, *Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works*, WIPO, Geneva, 1978, 90.

kéziratokkal kapcsolatban csak annyit mond, hogy az Irányelv harmonizációja nem vonatkozik ezekre [Irányelv (19) preambulumbekzdés]. Ezzel ennek a kérdésnek az eldöntését meghagyja a tagállamoknak,²⁵⁷ tulajdonképpen a BUE rendelkezésének megfelelően.

Álláspontom szerint nem feltétlenül indokolt a kéziratok esetében a díjfizetési kötelezettség előírása, hiszen a kézirat felhasználása nem speciális, mint a képzőművészeti alkotásoké, illetve a követő jog eredeti koncepciója nem kifejezetten a kéziratok vonatkozásában merült fel. Továbbá a kéziratok esetében a mű és hordozója közötti kapcsolat, és így a kézirat nyilvánosságához jutása közvetett, hiszen fizikailag nem az eredeti műpéldány kerül a közönséghez, hanem az abból készült könyv, zenemű stb.²⁵⁸ Ezen kívül az is tény, hogy kéziratok sokkal ritkábban szerepelnek eladások tárgyaként, így a követő jogi jogdíj termeléséhez is kevésbé járulnak hozzá, mint más műalkotások.²⁵⁹ Alig néhány tagállam terjesztette ki nemzeti követő jogi szabályozását a kéziratokra – Olaszország, Lengyelország, Litvánia.²⁶⁰ Más országok (pl. Franciaország és Németország) pedig sokat hezitáltak korábban a kéziratokra való kiterjesztés indokoltságát illetően, tekintetbe véve azon eseteket, amikor rekordárakon adnak el eredeti kéziratokat.²⁶¹ Végül nem vezették be, ahogyan a britek sem. A magyar Szjt. sem tesz említést a kéziratokról.

PFENNIG kiemeli, hogy a “klasszikus” értelemben vett műalkotásokon kívül a hagyományos (levélnyomással és mélynyomással) és modern (ofszetnyomással vagy selyemnyomással) *reprodukciós technikákkal készült alkotások* is a követő jog hatálya alá tartoznak,²⁶² a nyomtatás szerepe is az Irányelv felsorolásában.

Az Irányelv nem taxatív felsorolást tartalmaz, de a (21) preambulumbekzdésben a műkategóriák harmonizálására való felhívást fogalmaz meg. Lentebb azonban látjuk majd, hogy ez a törekvés sajnos nem valósult meg máig sem maradéktalanul, igen sokszínű a követő jog hatálya alá sorolt alkotások köre Európában. Felmerül a kérdés,

---

²⁵⁷ DUCHEMIN, V. *i.m.* 55.

²⁵⁸ BATTI, *i.m.* 997.

²⁵⁹ MASOUYÉ *i.m.* 90.

²⁶⁰ WALTER, Michel M – VON LEWINSKI, Silke, *EUROPEAN COPYRIGHT LAW – A COMMENTARY*, Oxford, 2010, 855.

²⁶¹ SCHMIDT-WERTHERN, Konrad, *Die Richtlinie über das Folgerecht des Urhebers des Originals eines Kunstwerks*, Nomos Verlagsgesellschaft, 2003, 33. - Mintegy 340 000 euróért kelt el 2001-ben Proust *Az eltűnt idő nyomában* című regényének kézírata.

²⁶² PFENNIG, *i.m.* 1.

hogy a hagyományostól eltérő, modernebb felületeken (pl. videoinstalláció, fényinstalláció stb.) megalkotott művekre mennyiben vonatkozik az Irányelv. A szakirodalomban van olyan álláspont, amely egyértelműnek tartja, hogy ezeket az Irányelv kizárja hatálya alól.²⁶³ A nem taxatív felsorolás azonban nem jelent automatikusan kizárást. Ha az EU-t tekintjük, kifejezetten egy tagállam követő jogi szabályozása sem említi a multimédia alkotásokat, video alkotásokat vagy digitális alkotásokat. Ausztráliában azonban ezekre az alkotásokra is kitér a törvény felsorolása.²⁶⁴ Ilyen típusú alkotások napjainkban egyre nagyobb számban készülnek, ezért a jövőben érdemes lenne ezek jogi helyzetét egyértelművé tenni a követő jog szempontjából Európában ill. nemzetközi szinten is. Bár ezen alkotások a művész által korlátlanul többszörözhetőek, és így a szerző könnyen szerezhethet ezek értékesítéséből bevételt. Azonban az, hogy valóban érdemes-e korlátlanul többszörözni, továbbra is kérdés marad, hiszen a műalkotás annál értékesebb, minél kevesebb (de legalábbis korlátozott számú) példány készül belőle.

A BUE és az Irányelv sem definiálja a képzőművészeti alkotás fogalmát. Ugyanakkor a szerzői jog általánosan alkalmazott fogalmai szerint az építészeti és iparművészeti alkotások nem tartoznak a képzőművészeti alkotás fogalmához. Az Irányelv nem tartalmazza az iparművészeti alkotások kifejezett kizárását, azonban két korábbi, az 1996-os és az 1998-as szövegtervezet is kifejezetten kizárta ezen alkotásokat.²⁶⁵ A korábbi szövegváltozatok vizsgálatából levont következtetések szerint az *expressis verbis* történő kizárás szükségtelen is, hiszen ezeknek a változatoknak a példálódzó felsorolása tartalmazza a gobelint, a kerámiát és az üvegtárgyat, mint a tárgyi hatály alá tartozó alkotásokat. Így alappal feltételezhető, hogy az iparművészeti alkotásokat általánosságban nem, hanem csupán az előzőekben felsorolt műfajú alkotásokat kívánták bevonni a körbe, ezeket képzőművészeti alkotásoknak tekintve.²⁶⁶ Mivel azonban az Irányelv nem zárja ki kifejezetten az iparművészeti alkotásokat a tárgyi hatálya alól, a tagállamok szabadon dönthetnek a kérdéstről. Az Irányelv példálódzó felsorolását a francia szellemi tulajdonról szóló törvény végrehajtási rendelete átvette; a joggyakorlat

---

²⁶³ WUENSCHER [2009] *i.m.* 134.

²⁶⁴ Resale Royalty Right for Visual Artists Act 2009, sect. 7(2).

²⁶⁵ Proposal for a European Parliament and Council directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, COM(96)97, 96/085 (COD), *HL C 178.*, 1996.6.21., 16.; Amended proposal for a European Parliament and Council Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, COM (1998)78 final, *HL C 125.*, 1998.4.23., 8.

²⁶⁶ GYENGE [2005] *i.m.* 89.

feladata eldönteni, hogy adott esetben egy iparművészeti alkotás jogdíjköteles műnek számít-e.²⁶⁷ A francia szakirodalom mindenesetre megosztott abban, hogy az iparművészeti alkotásokra mennyiben terjed ki a követő jog. Az EU-ban a dán, a finn és a svéd szabályozás csak az egy példányban létrejövő iparművészeti alkotásokra terjeszti ki a követő jog hatályát.²⁶⁸

A CPI a fentiekől eltérő fogalom-kategóriákat alkalmaz a követő jog hatályának meghatározása kapcsán, ugyanis nem képzőművészeti alkotásokról beszél, hanem grafikai és plasztikai/térbeli művekről (oeuvres graphiques et plastiques) [CPI L122-8. cikk]. A törvény végrehajtási rendelete tartalmazza a fent említett példálózó felsorolást.

A német szerzői jogi törvény a képzőművészeti alkotásokat (Werke der bildenden Künste) és a fotóművészeti alkotásokat emeli a jogdíjköteles művek közé [UrhG §26 (1)]. Emellett a jogalkotó szükségesnek tartotta kifejezetten kizárni a követő jog hatálya alól az építészeti alkotásokat és az alkalmazott művészeti alkotásokat [UrhG §26 (8)]. Ezzel a megfogalmazással valójában az iparművészeti alkotásokat zárja ki a német törvény.

A brit követő jogi szabályozás szó szerint átveszi az Irányelv rendelkezéseit ebben a kérdésben [RRR section 4.]. Ez a rendelkezés azonban tartalmában valamelyest különbözik a CDPA által meghatározott eredeti műalkotás-fogalomtól, a CDPA ugyanis műalkotásnak tekinti az iparművészeti alkotásokat átfogó jelleggel [CDPA section 4(1)], viszont a RRR ezek közül csak a falikárpitot, a kerámiát és az üvegtárgyakat nevesíti. Ugyanakkor a RRR sem taxatív felsorolást tartalmaz (“such as”). Az Egyesült Királyságban tehát két, némileg eltérő szabályozás él egymás mellett, ami jogvitákhoz vezethet annak kapcsán, hogy bizonyos művekre vonatkozik-e a követő jog vagy sem. Emellett ez a szabályozás kizárhat számos népszerű kortárs műfajban alkotó művészt, mint pl. az installációs művészeket.²⁶⁹

A magyar szerzői jogban korábban az volt a gyakorlat, hogy a követőjogdíj-köteles művek közé sorolták az iparművészeti alkotásokat. Ez az Irányelv átültetése következtében a törvénybe is bekerült. Az Szt. az Irányelvet követi nagyrészt, legalábbis a példálózó felsorolást tekintve, azonban külön említi a képzőművészeti ill.

---

²⁶⁷ CARON *i.m.* 270.

²⁶⁸ GYENGE [2005] *i.m.* 89.

²⁶⁹ CAVE, Joanna, *Celebrating the artist's resale right*. In: ROBERTSON, Iain - CHONG, Derrick (eds.), *The Art Business*, Routledge, London, 2008, 160-161.

iparművészeti alkotások kategóriáját. Ez utóbbiban szerepelteti a falikárpitot, a kerámiát és az üvegtárgyat, azonban a rendelkezés szerkesztéséből egyértelművé válik, hogy a magyar szabályozás az iparművészeti alkotásokat átfogó jelleggel a követő jog hatálya alá tartozónak tekinti. [Szjt. 70.§ (2) bek.]. Ennyiben tehát a magyar szabályozás az Irányelvénél tágabb meghatározást alkalmaz. A fotóművészeti alkotás a Szjt.-ben is szerepel, mint jogdíjköteles eredeti műalkotás, ez nálunk újdonság. A fotóművészeti alkotásokkal kapcsolatban megjegyzendő, hogy azok a többi képzőművészeti alkotáshoz képest egyediek annyiban, hogy esetükben a többszörözés is gyakori felhasználási mód, így ezek szerzői a többszörözéssel kapcsolatban is bevételhez juthatnak.²⁷⁰

Az építészeti alkotások vonatkozásában elmondható, hogy egyik európai szabályozás sem vonja a követő jog hatálya alá.²⁷¹ Ezen belül egyes tagállamok kifejezetten kizárják (ld. fentebb a német szabályozás), mások nem tesznek említést ezen művekről. Az építészeti alkotások jellegüknél fogva más felhasználási módokat érintenek, mint a mozdítható képzőművészeti alkotások. A követő jog szempontjából nem is igazán értelmezhető az építészeti alkotások bevonása, így ez az általános gyakorlat helyénvalónak tekinthető.

IV.1.2. Az eredetiség kritériuma

Fontos kritérium a követő jog esetében az eredetiség. Az itt alkalmazott eredetiség fogalmát azonban meg kell különböztetnünk az általános szerzői jogi eredetiség követelményétől. Míg utóbbi az alkotás jellegére, egyéni stílusára, újszerű voltára vonatkozik, a követő jog szempontjából az eredetiség a mű *származását* fejezi ki, egy adott műpéldány eredetisége relevanciával bír - szemben pl. az irodalmi alkotásokkal, ahol bármely példány, másolat, reprodukció is képes reprezentálni a művet.²⁷² Fontos azonban, hogy a mű származására utaló eredetiség mellett az általános szerzői jogi eredetiségnek is fenn kell állnia a követő jogi díjigényhez.²⁷³

---

²⁷⁰ HAJDÚ *i.m.* 209.

²⁷¹ SCHMIDT-WERTHERN *i. m.* 28- 31.

²⁷² GYENGE [2005] *i.m.* 89.

²⁷³ GYENGE [2005] *i.m.* 90.

A BUE meglehetősen szigorú megközelítéssel csak a közvetlenül a művésztől származó műveket ismeri el eredetiként.²⁷⁴ Ez azonban nem szerepel kifejezetten a szövegben, csak a szöveggörnyezetből állapítható meg.²⁷⁵

Az Irányelv szerint azok a művek eredetiek, „*amelyeket korlátozott számban maga a művész készített vagy az ő irányítása alatt készítettek*” [Irányelv 2. cikk (2) bek.]. Ez objektív meghatározás ugyan, de tág értelmezésre ad lehetőséget. A további szöveg pedig annak a vélelmét tartalmazza, hogy amennyiben a művész sorszámmal vagy kézjeggyel látja el a művet, vagy más módon jóváhagyja, akkor ezek a példányok eredetinek tekintendők. Ez a megfogalmazás igencsak relativizálja az eredetiség fogalmát és ezzel együtt az alkotó folyamat megismételhetetlenségét. A követő jog a képzőművészeti alkotások szerzőinek ad védelmet, amely alkotások esetében a legfontosabb az egyetlen eredeti műpéldány, amelyben „*a mű legteljesebb valójában testet ölt*”.²⁷⁶ Az Irányelv megengedőbb eredetiség-fogalma az alkotófolyamatnak egyrészt azt a gyakran előforduló formáját ismeri el, amikor nem maga a művész készíti a műveket, hanem a műhelyéhez tartozó tanítványok. Ez nem újkeletű dolog: már évszázadokkal ezelőtt is bevett gyakorlat volt, hogy a híres mester irányítása, szellemi vezetése mellett a tanítványok készítették el egy-egy művet (amelynek stílusa teljes egészében a mester stílusát követi), de a magasabb anyagi haszon reményében a mester látta el szignóval; ez már szinte köztudomású ténynek számít. Ez a gyakorlat szerzői jogi szempontból teljesen jogszerűnek tekinthető, mivel a szerző jogszerűen vehet igénybe közreműködőt (teljesítési segédet). A szignóval a mester mintegy felelősséget vállal a segéd munkájáért, és a szignó azt is jelzi, hogy az eredeti elképzelés a mestertől származik. Ez utóbbi mozzanatnak kell egyértelműen bizonyíthatónak lennie ahhoz, hogy ez a speciális gyakorlat jogszerűnek minősüljön.²⁷⁷ Hátrányos következménye ugyanakkor ennek a jelenségnek, hogy megnehezíti a hamisítás elleni küzdelmet. Az ilyen művek létezése miatt nehezebb kiszűrni a jogszerűtlen, bűncselekménynek minősülő hamisítványokat.

---

²⁷⁴ MASOUYÉ *i.m.* 90.

²⁷⁵ A koncepciót megerősíti a Tuniszi szerzői jogi modellegyezmény, amely kifejezetten kizárja az alkalmazott művészet alkotásait a követő jog tárgyai közül, hivatkozással azok replika-jellegére. A jogszabály kommentárja azt is hozzáteszi, hogy csak a művész által saját kezűleg alkotott művek minősülnek eredetinek. - *Tunis Model Law 1976*, 8.

²⁷⁶ GYENGE [2005] *i.m.* 90.

²⁷⁷ Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 13 octobre 1993, n° 91-14037.

Az Irányelv megfogalmazásából kitűnik, hogy egy másik gyakori alkotási módot is respektál, ez pedig a sorozat. Szintén nagy gyakorlati relevanciával bír, hogy egy alkotó több számozott példányt készít egy műből. Ez a gyakorlat azt a gyűjtői igényt elégíti ki, hogy egy más által is birtokolt ugyanolyan alkotást kíván valaki megvenni. A gyűjtők körében még annak is jelentősége van, hogy minél alacsonyabb sorszámú alkotást szerezzenek meg, mert az nagyobb presztízs értékkel bír, mint a sorban hátrébb álló példányok. Az eredetiség dogmatikai elemzésének tehát igen nagy szerepe van a követő jog szempontjából, mind a művész irányítása alatt, mind a művész saját keze által sorozatként gyártott művek esetében; az eredetiként elismert műpéldányok mindegyike úgy tekintendő, mintha egyetlen példány lenne, amelyben megtestesül a teljes alkotás.²⁷⁸

A francia szabályozás megfelel az Irányelvnek, a CPI is a művész által saját kezűleg egy vagy több példányban illetve a művész irányítása, felügyelete, felelősségvállalása (szó szerint: *responsabilité = felelősség*) mellett készült műveket tekinti eredetinek [CPI L122-8. cikk (2) bek.]. Az árverésvezetők kamarája és a közös jogkezelő szervezet között létrejött egy megállapodás, amely alapján a metszetek és falikárpitok maximum 75 példányra, a fotóművészeti alkotások maximum 30 példányra tekinthető eredetinek.²⁷⁹ A bírói gyakorlat is ad némi iránymutatást a kérdésben: a bíróság az Auguste RODIN által készített modellek alapján, de a művész halála után öntött bronz szobrok kapcsán vizsgálta az eredetiség kérdését. A bíróság szerint a vitatott művek nem tekinthetők eredetinek, mert nem a művész irányítása, felügyelete alatt készültek, így nem jut bennük kifejezésre a művész személyisége.²⁸⁰

A német felfogás tekintetében - az UrhG erre vonatkozó kifejezett rendelkezése hiányában - a Bild-Kunst egyik korábbi meghatározása ad támpontot: eredetinek kell tekinteni azokat a sajátkezű ismétléseket is, melyek művészi értéke olyan fokú, hogy ez alapján nem csupán másolatok, hanem önálló műként is megállnak. Ez az értelmezés összhangban áll az Irányelvvvel, és a műkereskedelem közfelfogásához igazodik, így vita esetén eligazítást adhat.²⁸¹

---

²⁷⁸ GYENGE [2005] *i.m.* 90.

²⁷⁹ SCHMIDT-WERTHERN *i. m.* 33-35.

²⁸⁰ Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 5 novembre 1991, n° 90-13.528.

²⁸¹ BATA *i.m.* 997.

A RRR az eredetiség kapcsán sajátos rendelkezést tartalmaz. Az ellenkező bizonyításáig a művön feltüntetett névhez tartozó művészt kell a mű szerzőjének tekinteni [RRR sect. 6(1)].

A magyar szabályozás az Irányelvvel megegyezően definiálja az eredetiséget [Szjt. 70.§ (2) bek.].

A skandináv államokban jellemző, hogy nem írják elő követelményként az eredetiséget, így ezekben az országokban a joggyakorlatban problémát okozhat az eredeti másolatok azonosítása.²⁸²

IV.2. A közvetett tárgy

A követő jog közvetett tárgyát a jogdíjköteles ügyletek képezik, ebben a fejezetben ezt járjuk körül.

A BUE nem ad konkrét támpontot a jogdíjköteles ügyletekre vonatkozóan, meglehetősen általánosan fogalmaz: a jogdíjköteles alkotások szerzőinek *“elidegeníthetetlen joga, hogy a szerző által eszközölt első átruházást követően részt vegyenek a mű eladására vonatkozó műveletekben”* [BUE 14ter cikk (1) bek.]. A BUE meghatározása igen homályos, nem teszi egyértelművé, hogy pontosan milyen jogosultságot ad a szerzőknek azzal, hogy részt vehetnek a mű eladására vonatkozó műveletekben. Az általános megfogalmazás ellenére az angol és ennek megfelelően a magyar szöveg is különbséget tesz az első, a szerző részéről történő *“átruházás”* (“transfer”) és a további *“eladások”* (“sales”) terminológiájában, amely megkülönböztetés utal arra, hogy a szerző nem feltétlenül visszerthes ügyletben ruhazza át a művet, hanem az megtörténhet ajándékozás vagy végintézkedés keretei között is. Ezzel szemben, a további eladások esetében egyértelművé teszi az eltérő terminológia-használat, hogy azok csak visszerthes ügyletek keretében valósulhatnak meg, így nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor a mű pl. ajándékozás, végintézkedés vagy közgyűjtemény számára adományként való felajánlás következtében cserél gazdát.²⁸³ A

---

²⁸² SCHMIDT-WERTHERN *i. m.* 33-35.

²⁸³ RICKETSON *i.m.* 31.

BUE nem tesz különbséget a privát és nyilvános eladások között, ezzel potenciálisan mindkét típusú eladást a követő jog hatókörébe vonja.²⁸⁴

Az Irányelv szerint az alkotás minden, az első eladást követő újbóli eladása, amelyben a műpiac hivatásos képviselője közreműködik, díjköteles ügylet [Irányelv 1.cikk (2) bek.]. A magánszemélyek közötti (közreműködő nélküli) adásvétel nem díjköteles [Irányelv (18) preambulumbekkezdés].

A magánszemélyek között bonyolított ügyletek kivétele azzal indokolható, hogy ezek nyomon követése szinte “detektívszerű” módszereket igényelne, így ezekkel kapcsolatban az igényérvényesítés is szinte lehetetlen, ráadásul a személyes adatok megsértésének problémáját is felveti.²⁸⁵

A követő jog irányelvi általános megfogalmazásából²⁸⁶ csak annyi állapítható meg, hogy a visszterhes ügyletek közül az adásvétel jogdíjköteles. Nem világos azonban, hogy más visszterhes ügyletekre kiterjed-e az Irányelv hatálya, illetve az sem, hogy az eladások közül a privát és a nyilvános aukciókon történő eladásokra is vonatkozik-e a jogdíjfizetési kötelezettség. Az Irányelv hiányos megfogalmazása következtében különbség van az egyes államok szabályai között az eladási mód tekintetében. Például Franciaország és Belgium korábban csak a nyilvános árverést tekintette jogdíjkötelesnek, ma már azonban más eladásokat is a követő jog hatálya alá von a szabályozása.

Franciaország és Németország nem vezetett be megkötést e téren, így ezekben az országokban mindenfajta eladás követőjogdíj-köteles. Ezen országok más szempontok alapján korlátozzák az ügyleteket (pl. érték vagy adókötelezettség szempontjai) - ezeket lentebb fejtjük ki részletesebben.

Az Irányelv szövegéből egyértelművé válik, hogy csak a visszterhes átruházások jogdíjkötelesek, erre az “eladási ár” kifejezés utal [Irányelv 1.cikk 1.bek.].

Az újraeladások az Irányelv szerint azokra az ügyletekre korlátozódnak, amelyeknek valamelyik fázisa hivatásos képviselő (pl. aukciósház, művészeti galéria, műkereskedő és múzeum egyes esetekben) közreműködésével valósul meg.

---

²⁸⁴ RICKETSON *i.m.* 30-31.

²⁸⁵ PFENNIG *i.m.* 3.

²⁸⁶ „A követő jog olyan vagyoni értékkel bíró jog, amelynek révén a szerző/művész díjazásban részesülhet a mű további eladásaiából.” [Irányelv (2) preambulumbekkezdés].

Az Irányelv lehetőséget ad a tagállamoknak, hogy a mű megszerzését követő három éven belül történő eladások esetében mentességet adjanak a jogdíjfizetési kötelezettség alól, amennyiben az eladó a művet közvetlenül a művésztől szerezte, és az eladási ár nem haladja meg a 10.000 eurót [Irányelv 1. cikk (3) bek.]. Ezt a mentesítési lehetőséget a galériák érdekeinek védelmében adja meg az Irányelv. Kiegyensúlyozásként, a művészek érdekeinek védelmében került a szövegbe az eladási árra vonatkozó korlát [Irányelv (18) preambulumbekzdés].

Az Irányelv által a hatálya alá sorolt ügyletek kapcsán látnunk kell, hogy azon kereskedelmi jellegű ügyleteket kívánja a szabályozása alá vonni, amelyek a belső piac működése szempontjából relevánsak - mértékük vagy az abban közreműködők okán. Ezen ügyletek esetében fontos szabályozási szempont, hogy a belső piac torzulásait megakadályozzák. Emellett szinte lehetetlen is lenne a magánszemélyek közötti eladásokat nyomon követni - olyan környezetben, amikor sok esetben még a hivatásos közreműködőn keresztül történt eladások is a jogalkalmazók, közös jogkezelő szervezetek látószögén kívül maradnak. További indok a magánszemélyek közötti eladások mentesítésére, hogy ezek adatai magántitoknak minősülnek illetve az ilyen eladásokat nehezen lehetne könyvelni.²⁸⁷

A francia CPI olyan kitételt tartalmaz az ügyletek meghatározásánál, hogy azon eladások tartoznak a követő jog hatálya alá, amelyek vagy francia területen realizálódtak, vagy amelyek a hozzáadottérték-adót tekintve adóköteles ügyleteknek minősülnek. Az eladásokra vonatkozóan pedig egy közbevetést tartalmaz a CPI, miszerint azok bármely formában történő lebonyolítás esetén díjkötelesek [CPI R122-2. cikk].

Az UrhG semmilyen kikötést nem tesz az ügyletek formájára, módjára vonatkozóan; a jogdíjköteles ügyleteket kizárólag érték alapján határolja be.

A RRR a BUE terminológiáját követi, amikor a művész által megvalósított első ügyletet átruházásnak nevezi (transfer of ownership), míg az ezt követő ügyleteket eladásnak (sale). Az eladások tekintetében nem tartalmaz megkötést, minden eladást a követő jog hatálya alá tartozónak minősít [RRR sect. 3(1)], a művész által történő átruházás formáira azonban több példát is említ: végrendelet vagy törvényes öröklés útján történő

---

²⁸⁷ ERAUW *i.m.* 797.

átruházás, a szerző személyes képviselője általi rendelkezés a szerző vagyonának kezelése céljából, felszámolóbiztos vagy csődgondnok általi rendelkezés a szerző vagyonának kezelése céljából [RRR sect. 3(5) a)-c)].

Az Szjt. az Irányelv szövegéhez képest pontosabban fogalmaz: visszterhes átruházások esetében írja elő a jogdíjfizetési kötelezettséget [Szjt. 70. § (1) bek.]. Így egyértelmű, hogy a magyar jogalkotó nemcsak az eladásokra gondolt, hanem más lehetséges visszterhes átruházási ügyletekre is, mint amilyen pl. a csere.²⁸⁸

A követő jog gyakorlati érvényesülésének elősegítése, a jogdíjbevételek fokozása érdekében a HUNGART a műkereskedőkkel való együttműködést kísérelte meg azzal, hogy az éves díjszabásában az árverési katalógusokról szóló rendelkezését az alábbiak szerint rögzítette: *“Művészeti alkotások reprodukcióját díj- és engedélymentesen - azaz csak előzetes bejelentési kötelezettség mellett - lehet felhasználni olyan katalógusban, árverési meghívóban, plakáton és az Interneten, amelyet a műalkotások kereskedelmi forgalomban való értékesítése céljából a közreműködő aukciós (árverési) házak, galériák adnak ki, és amelynek egyedüli célja a műtárgyak árverésen való értékesítésének elősegítése.”* A HUNGART kikötötte, hogy a fenti felhasználás esetén, amennyiben annak eredménye értékesítés lesz, a jogdíjat a műkereskedő megfizesse, az előírt adatszolgáltatásnak eleget tegyen, és az árverezést megelőzően a HUNGART számára eljuttassa a katalógus egy példányát. Amennyiben fenti kötelezettségeinek a műkereskedő nem tesz eleget, a HUNGART jogosult fellépni a reprodukált művek tekintetében a jogosulatlan felhasználás szabályai szerint.²⁸⁹ Tehát ez a jogosultak (illetve az őket képviselő HUNGART) részére ellenőrzési lehetőséget biztosított, a jogdíjfizetési kötelezettség teljesítését elősegítette.

Hasonló tartalommal, de általánosabb megfogalmazással (azonban egyértelműen az árverési katalógusokra, reklámanyagokra vonatkozóan) az Szjt. 2012. január 1-jei hatállyal új szabad felhasználási esetet vezetett be, a 2001/29/EK irányelv (INFOSOC-Irányelv) 5. cikk (3) bekezdésének j) pontjában található felhatalmazása alapján. Az új szabály alapján *„eredeti műalkotások kiállítása vagy műkereskedő közreműködésével történő visszterhes átruházása esetén a műalkotások szabadon többszörözhetők és terjeszthetők az esemény reklámozása céljából, az esemény népszerűsítése által indokolt mértékben és körben, amennyiben az egyéb jövedelemszerzési vagy jövedelemfokozási*

---

²⁸⁸ HAJDÚ *i.m.* 211.

²⁸⁹ GYÖRI *i.m.* 163-164.

célt közvetve sem szolgál” [Szjt. 36.§ (5) bek.]. A HUNGART korábban követett gyakorlata miatt az új szabad felhasználási eset tehát ugyan a műkereskedők jogdíjterhét nem csökkentette, azonban a jogosultak részéről megszűnt a korábbi ellenőrzési lehetőség.²⁹⁰

Fenti szabad felhasználási esetkör bevezetése kapcsán a magyar jogalkotó csak az irányelv hivatkozott pontját vette figyelembe, az 5. cikk (5) bekezdésében foglalt korlátozást, a háromlépcsős teszt elvégzését már nem teljesítette. Annak alapján ugyanis világossá vált volna, hogy már a teszt első lépcsőjének sem felel meg ez a rendelkezés, mivel nem egyes kivételes esetekre vonatkozik, hanem a műalkotások esetében önállónak tekinthető felhasználási módot általában veszi ki az engedélyezési jog alól.²⁹¹ A HUNGART által megfelelő cél érdekében bevezetett előírást tehát jogszabályi szinten nem sikerült megfelelő kidolgozottsággal rekonstruálni a jogalkotónak. Amennyiben a mű értékesítésre kerül, akkor a művész előnyére is válik közvetetten a szabály, azonban ha nem kerül eladásra a mű, még erre sem lehet alappal hivatkozni a szabad felhasználás ezen esetének igazolásaként.²⁹² Ráadásul az új rendelkezés éppen a követő jogi jogdíj 5%-ról 4%-ra történő csökkentése idején született,²⁹³ így akkoriban ez különösen rosszul érintette a képzőművészeket. A fenti szabad felhasználási mód emellett a követő jog elidegeníthetlenségének és a jogról való lemondás kizárásának - abszolút értékűnek hitt - szabályát relativizálta.

A követő jog által érintett tranzakciók körében érdemes rövid kitérőt tenni Olaszországba. Ott ugyanis sajátosan értelmezték korábban a követő jog közvetett tárgyát. A műkereskedelemben gyakori eljárás (egyébként nemcsak Olaszországban, hanem mindenhol máshol is), hogy a galéria a művésztől nem veszi meg a művet, hanem bizományosként kínálja eladásra. Az Irányelv átültetésekor az olasz szabályozás ezt nem vette figyelembe, így ezekre, a valójában az elsődleges piacon bonyolított ügyletekre is alkalmazni rendelte a követő jogot. A műkereskedők szervezetei éveken át tárgyaltak az olasz közös jogkezelő szervezettel (SIAE), és 2019-ben megállapodásra jutottak. A SIAE által ennek megfelelően kibocsátott iránymutatás egyértelműen elhatárolja az elsődleges és másodlagos piacot a jogdíj tekintetében. Az elsődleges piac

---

²⁹⁰ *Nagykommentár i.m.* 284.

²⁹¹ GRAD-GYENGE [2012] *i.m.* s.p.

²⁹² GRAD-GYENGE Anikó, *Még egyszer az Szjt. új szabad felhasználási szabályairól*, http://eszerint.blog.hu/2012/01/08/meg_egyszer_az_szjt_uj_szabad_felhasznalasi_szabalyairol, s.p.

²⁹³ A módosítás részleteit l. a IV.5.2.1. alfejezetben.

ügyleteit kiveszi a jogdíjfizetési kötelezettség alól, egyúttal pedig egy technikai feltételt is támaszt: a galéria és a művész írásban rögzítse, hogy a művész eladja vagy bizományba adja a galériának a művet.²⁹⁴

IV.3. A jogosultak köre

A követő jog elsődleges célja, hogy az alkotóknak méltányos díjazást biztosítson az értéknövekedett művek eladási árából. Az EU Irányelve ezen a körön belül is a fiatal művészek támogatását tűzte ki célul, hiszen ők vannak a legkevésbé kedvező alkupozícióban a művek eladásakor és az igényeik érvényesítésekor, mert ők maguk még nem váltak híressé és a műveik kelendővé. Az alkotókat azonban – korosztálytól függetlenül – mindenképpen alkotásra ösztönzi a követő jogdíj.

Az eredeti koncepció alapján tehát elsősorban az élő szerzőknek jár a jogdíj. Mára azonban a legtöbb országban elismerik a szerzők jogutódainak jogosultságát is. Ez ugyan eltávolítja a követő jogot annak személyhez fűződő karakterétől és tulajdonképpen eredeti céljától is, ezzel együtt tovább erősíti a vagyoni jogokkal fennálló szoros kapcsolatot, kiterjesztve az oltalmat a művész örökösire is. Az azonban még az Európai Unióban sem egységes, hogy jogosultként illetve jogutódként kiket ismer el egy adott állam követő jogi szabályozása a jogdíjigény tekintetében.

IV.3.1. Az élő művészek jogosultsága

A nemzetközi szerzői jogban, így a BUE-ben is általánosan érvényesülő nemzeti elbánás alóli kivételként a BUE megengedi az anyagi viszonyosság alapján biztosítani a követő jogi jogosultságot a tagállamok számára, és két aspektusra bontva rendelkezik e tekintetben: egyrészt akkor jogosult egy szerző követő jogi védelemre, amennyiben a saját nemzeti joga elismeri a követő jog intézményét, másrészt pedig olyan terjedelemben áll fenn a követő jogi jogosultság, amilyen terjedelemben annak az államnak a joga lehetővé teszi, ahol a védelmet igényli a szerző [BUE 14ter cikk, (2) bek.].

---

²⁹⁴ BRADY, Anna, *Italian galleries no longer have to pay artist royalties on primary market sales*, The Art Newspaper, 8th May 2019, elérhető: <https://www.theartnewspaper.com/news/italian-galleries-no-longer-have-to-pay-artist-royalties-on-primary-market-sales>.

A TRIPS-Megállapodás tagjai a Megállapodás 9. cikke alapján elismerték a BUE követő jogra vonatkozó szabályait; ez azoknak a TRIPS-tag államoknak a szempontjából releváns, akik nem BUE-tagok ugyan, de a Megállapodás előtt is alkalmazták a követő jogot, mert rájuk nézve a BUE viszonyossági szabályai kötelezők.²⁹⁵ A TRIPS-Megállapodás 4. cikke alapján a Megállapodás a legnagyobb kedvezmény kapcsolóelvét követi, azonban a b) pont kifejezetten kivételként rögzíti, hogy a követő jog tekintetében a viszonyosság a Megállapodás hatálya alatt is fennáll.²⁹⁶

Az EU is kiindulópontként viszonyossági alapon szabályozza a jogosultak körét, azonban a BUE-hoz képest sokkal részletesebben kidolgozza, háromlépcsős rendszerbe foglalja.²⁹⁷ Ennek lényege, hogy

1. EGT-állampolgárok esetében a viszonyosság elvét megelőzi az EK-Szerződés 12. cikke szerinti diszkrimináció-tilalom alapján a nemzeti elbánás elve – már az Irányelv elfogadása előtt is, de azt követően is. Az Irányelv 7. cikk (1) bekezdése a viszonyosságot csak harmadik országok állampolgárait tartja fenn;²⁹⁸
2. nem EGT-tag, de BUE-tagokat illetően állam-EGT viszonylatban elvárt a viszonyosság - az adott állam szerzőinek (ill. jogutódainak) csak akkor biztosítja az Irányelv a jogosultságot, ha az adott állam valamennyi EGT-tagállam számára biztosítja a jogdíjat a BUE alapján. Ezen harmadik országról a Bizottság tájékoztató jellegű listát készít, amelyet folyamatosan bővít [Irányelv 7. cikk (1)-(2) bek.]. Ezzel a rendelkezéssel a nem EGT-tag országokat az Irányelv közvetve nagylelkűsége kényszeríti, ugyanis nemcsak a követő jogi jogdíj igénylésének helye szerinti EGT-tagállam, hanem valamennyi EGT-tagállam felé biztosítaniuk kell az adott nem EGT-tagállamoknak a követő jogi oltalmat.²⁹⁹
3. BUE-n kívüli, de a követő jogot alkalmazó államok viszonylatában a viszonyosság nemzetközi jogi kapcsolóelvé alapján biztosítja az Irányelv a jogosultságot.

---

²⁹⁵ GYENGE [2005] *i.m.* 86-87.

²⁹⁶ GYENGE [2005] *i.m.* 8.lj.

²⁹⁷ GYENGE [2005] *i.m.* 91.

²⁹⁸ WALTER – VON LEWINSKI *i.m.* 878-879.

²⁹⁹ GYENGE [2005] *i.m.* 91.

A viszonyossági rendelkezéseken túlmenően egy további jogosulti körről is említést kell tennünk: bármely tagállam a saját állampolgáraival azonos elbírálásban részesítheti az adott tagállamban szokásos tartózkodási hellyel rendelkező harmadik országbeli szerzőket, akik egyik tagállamnak sem állampolgárai [Irányelv 7. cikk (3) bek.].

Érdekes - de szerencsére, a 2001-es Irányelv óta már csak teoretikus - konfliktus merül fel a követő jog esetében a BUE alapján a nemzeti elbánás elvétől eltérően alkalmazható szabályok és az EU-tagállamok között az EK-Szerződés 12. cikke alapján érvényesülő diszkrimináció-tilalom esetleges ütközése kapcsán. Az Európai Bíróság korábbi, Puccini II.-ügyben³⁰⁰ és Phil Collins-ügyben³⁰¹ hozott határozata ugyanis egyértelműen kimondta, hogy tilos minden, állampolgársági alapon történő diszkrimináció, a szerzői jog területén is. Ezen tilalom pedig elsőbbséget élvez a speciális szerzői jogi rendelkezések ellenében is.³⁰² Így egy fentebb említett, az Irányelv előtti időszakban felmerülő konfliktus eredménye ugyan borítékolható lett volna a diszkrimináció-tilalom alapján, azonban egy ilyen tartalmú döntés a követő jog szempontjából a jogosultak jogdíjhoz való méltányos hozzáférést korlátozta volna. A diszkrimináció tilalmát kimondó cikk tartalmaz azonban egy kivételt is: megengedhető a különbségtétel, ha objektív kritériumokon és objektíven igazolható tényeken alapul. A Phil Collins-eset kapcsán megfogalmazott szakmai kritikák³⁰³ szerint a szerzői jog nemzetközi egyezményeken nyugvó anyagi viszonyossági szabályai megfelelnek ezen kivételnek, tehát objektív körülményeken és objektíven igazolható tényeken alapulnak, ráadásul éppen egy magasabb védelmi szintet garantálnak. Ennek ellenére az EuB a fenti esetekben nem ezt tartotta szem előtt a döntés meghozatalakor.³⁰⁴ A követő jog esetében, az Irányelvnek köszönhetően már nem is merülhet fel egyébként hasonló konfliktus. Maga az Irányelv tisztázza a fenti kérdést, és konkrétan is említi a Phil Collins-döntést a (6) preambulumbekkezdésben.

---

³⁰⁰ C-360/00. Land Hessen v. Ricordi&Co. Bühnen- und Musikverlag GmbH. ügyben 2002. június 6-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:2002:346].

³⁰¹ C-92/92. és 326/92. Phil Collins v Imtrat Handelsgesellschaft mbH. és Patricia Im- und Export Verwaltungsgesellschaft mbH és Leif Emanuel Kraul és EMI Electrola GmbH ügyben 1993. október 20-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:1993:847].

³⁰² GYENGE [2005] *i.m.* 87-88.

³⁰³ FLECHSIG, Norbert - KLETT, Alexander, *Europäische Union und europäisches Urheberrecht – Ende der internationalen Urheberrechtsregeln und nationalen Ausländerschutzregeln in EU?* In: ZUM 1994/11, 687. és WANDTKE, Arthur-Axel – BULLINGER, Winfried, *Urheberrechtsgesetz. Praxiskommentar*, C. H. Beck Verlag, 2002, Vor §§ 120 ff. Rdnr. 38. - idézi: GYENGE [2005] *i.m.* 18.lj.

³⁰⁴ GYENGE [2005] *i.m.* 87-88.

A francia CPI 2006 óta³⁰⁵ úgy rendelkezik, hogy “az Európai Közösség tagállamaiból vagy az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodás részes államaiból származó, eredeti képzőművészeti alkotás szerzőjét elidegeníthetetlen követő jog illeti meg [...]” [CPI L. 122-8. cikk 1.bek.]. Az Irányelv 7. cikk (1) bekezdésével összhangban a CPI is valamennyi tagállam vonatkozásában elvárja a viszonyosságot a harmadik országok részéről [CPI L. 122-8. cikk 5. bek.]. Az Irányelvnek a szokásos tartózkodási hellyel rendelkezők részére biztosítható követő jog feltételeit Franciaországban külön jogszabály, az Államtanács rendelete szabályozza. A CPI csak annyiban konkretizálja a feltételeket, hogy a szokásos tartózkodási hely mellett megköveteli a szerző legalább 5 éves részvételét a francia művészeti életben [CPI L. 122-8. cikk 6. bek.].

A RRR a jogosultként történő kvalifikációhoz két feltételt határoz meg: vagy valamely EGT-tagállam állampolgára [RRR sect. 10(3) a)] vagy a RRR 2. számú mellékletében felsorolt valamely állam állampolgára legyen [RRR sect. 10(3) b)]. A 2. számú mellékletben azokat az államokat listázza az RRR, amelyek alkalmazzák a követő jogot, és így a BUE szerinti viszonyosság alapján jogosultak követő jogi jogdíjra az Egyesült Királyságban.

A német UrhG nem a követő jogi rendelkezések között, hanem a törvény személyi hatályáról szóló részben rendelkezik külön a követő jog kapcsán a jogosulti körről. Az Irányelv 7. cikk (1) bekezdését Németország lényeges tartalmi eltéréssel ültette át: a viszonyossági követelményt csak a német állampolgárok vonatkozásában támasztja az EGT-n kívüli államokkal szemben, és egy technikai követelménnyel egészíti ki a jogi viszonyossági követelményt: a harmadik ország általi elismerés tényének a Szövetségi Közlönyben előzetesen meg kell jelennie [UrhG §121 Abs. 5].

Az Szjt. alapvetően az EGT-tagállamok állampolgárainak biztosítja a követő jogi jogosultságot [Szjt. 70.§ (12) bek. a) pont]. Az irányelvet átültető Szjt. módosítás alapján lehetőség van a követő jog biztosítására EGT-n kívüli országok állampolgárai számára, az Irányelv 7. cikk (1) bekezdésével teljes összhangban, viszonyosság alapján [Szjt. 70.§ (12) bek. b) pont], illetve olyan szerzők és jogutódaik számára is, akik nem állampolgárai az EGT egyik tagállamának sem, de szokásos tartózkodási helyük Magyarország területén van [Szjt. 70.§ (12) bek. c) pont].

---

³⁰⁵ Az Irányelvet a francia jogba átültető törvény, Loi n° 2006-961 du 1 août 2006 relative au droit d'auteur et aux droits voisins dans la société de l'information módosította a CPI L. 122-8. cikkét.

IV.3.2. Jogutódlás a követő jogi jogosultság tekintetében

A jogdíjból nemcsak az élő szerző, hanem a jogutóda(i) is részesülnek/hetnek, tagállamtól függően.

Az Irányelv (27) preambulum-bekezdése ugyan úgy rendelkezik, hogy „*meg kell határozni a követő jogi díjra jogosult személyeket ... a szerző jogutódait ... a szerző halála után a követő jog teljes mértékben meg kell, hogy illesse*”, azonban arra nézve nem ad kötelező iránymutatást, hogy a jogutódok mely csoportja legyen jogosult. Az Irányelv szövegének vitája során az Európai Parlament előtt volt egy olyan javaslat, amely szerint csak a törvényes örökösöknek kellett volna biztosítani a követő jogi jogdíjat. Ez a megfontolás kifejezetten szociális szempontokat, a követő jog szociális célját vette volna figyelembe. Szó volt arról is, hogy az állam(kincstár) öröklési lehetőségét kizárják, illetve hogy a szerző halálát követően a közös jogkezelő szervezet legyen a követő jog jogosultja, és az ilyen címen beérkező jogdíjat szociális és kulturális célokra fordítanak. Egyik kezdeményezésnek sem lett azonban fogantója, az EU végül semleges pozíciót vett fel: *“Ez az irányelv nem érinti a tagállamok öröklési jogát”* [Irányelv (27) preambulumbekzdés].³⁰⁶

A harmonizációnak ez a hiányossága vezetett odáig, hogy Salvador DALÍ örökösének ügyében a francia Tribunal de Grande Instance de Paris bíróság előzetes döntés iránti kérelmet terjesztett az EuB elé, mert kollízió támadt a francia és a spanyol jognak a követő jog jogosultjait érintő rendelkezései között.³⁰⁷

A tényállás szerint³⁰⁸ a híres festő végrendeletében a spanyol államra hagyta szellemi tulajdonjogait, amely a festő által létrehozott Fundación Gala-Salvador Dalí nevű alapítványra bízta a jogok kezelését. Az Alapítvány további meghatalmazást adott a spanyol jogkezelő szervezetnek, a VEGAP-nak, hogy érvényesítse világszerte a művész jogait. Ez a szervezet szerződéses kapcsolatban állt a francia jogkezelővel, az ADAGP-vel, mert a franciaországi jogok kezelésével ezt a szervezetet bízta meg. Az ADAGP a francia jog alapján eljárva a követő jogi díjakat – elkülönítve a többi beszedett jogdíjtól

---

³⁰⁶ SATTLER, Hauke, *Das Urheberrecht nach dem Tode des Urhebers in Deutschland und Frankreich*, V&R Unipress GmbH, 2010, 25-26.

³⁰⁷ C-518/08. Fundación Gala-Salvador Dalí és Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP) kontra Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (ADAGP) és társai ügyben 2010. április 15-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2010:191].

³⁰⁸ Az eset ismertetését l. TOMASOVSKY Edit, *A követő jog alapproblémái, szabályozási kérdései*, De iurisprudentia et iure publico - Jog- és politikatudományi folyóirat, 2013/2, 12-13.

– közvetlenül DALÍ törvényes örökösének utalta, hiszen a francia jog szerint az alkotó halála után a követő jogi díj jogosultjai kizárólag a törvényes örökösök [CPI L. 123-7. cikk]. Ez a rendelkezés az öröklési jog általános szabályaitól eltérően került kialakításra, azzal a céllal, hogy a követő jogi jogdíj ne gazdagíthasson mást (végrendeleti örökös, hagyományos stb.), mint magát a művészt és közeli hozzátartozóit, akik a törvényes öröklés rendje alapján örökölnék a művész után. A francia szakirodalomban PLAISANT ezt a gondolatmenetet erősíti meg, amikor azt mondja, hogy mind a racionalitásnak, mind a törvény céljának az felel meg, hogy amennyiben a művész nem a törvényes örökösre hagyja a jogdíj iránti jogot, akkor is, az ő akaratával szemben is csak a törvényes örökösök kaphassák meg azt, vagy másik megoldásként inkább enyészzen el a jogosultság, mintsem távolabbi rokonok rendelkezessenek vele.³⁰⁹ A francia jog a kezdetektől ezt a koncepciót követte, egy korai bírósági ítéletben is azt mondta ki a bíróság, hogy a törvényes örökös örökösei örökölhettek tovább a követő jogi jogosultságot, a távolabbi rokonok nem.³¹⁰ A szakirodalomban gyakran említett három eset három híres festő örökségével kapcsolatban merült fel, és vezetett jogvitához: MONET, UTRILLO és BRAQUE halála után a távolabbi rokonok vagy házastársaik leszármazottai esetében is a francia bíróságok következetesen arra hivatkoztak, hogy a nem vérszerinti rokon vagy az a vérszerinti rokon, aki nem törvényes örökös az elhunytak illetve a törvényes örökösnek sem válik később törvényes örökösévé, nem tarthat igényt a követő jogi jogdíjra. DE PIERREDON-FAWCETT kritikusan szemléli ezt a joggyakorlatot, és azt mondja, hogy a követő jognak a többi szerzői vagyoni jog között történő elismerésére való jogalkotói törekvés esetén nem helyes erre a jogintézményre szigorúbb öröklési jogi szabályokat alkalmazni, mint más vagyoni jogok esetében.³¹¹

A spanyol jog szerint azonban a személyek egyetlen csoportja sincs kizárva a követő jog örökléséből. Az eredeti keresetben a felperes spanyol jogkezelő szervezet és a DALÍ Alapítvány az ADAGP ellenében annak megállapítását kérte, hogy a spanyol jog alkalmazandó az adott esetben, mivel DALÍ spanyol állampolgár volt, és így az Alapítvány a jogosultja a jogdíjnak.

---

³⁰⁹ PLAISANT, Robert, *The French Law on Proceeds Right: Analysis and Critique in Legal Protection for the Artist* IV, IV-9. - idézi: *US Copyright Office Report 1992*, 17-18.

³¹⁰ Trib. Civ. Seine 5 Feb. 5th 1937. D.P. 1937 II. 41 note Escarra, *Gazette Palais* 437, I. 351. *Conclusions du procureur Jodelet* - idézi: *US Copyright Office Report 1992*, 18.

³¹¹ DE PIERREDON-FAWCETT *i.m.* 44-47, 300.

Ahogy fentebb említettük, az Irányelv nem határozza meg a jogutód fogalmát, hanem a szubszidiaritás elvére hivatkozva a tagállamok mérlegelésére bízta ennek szabályozását. Tehát jogvita esetén a nemzeti jogszabályt, annak hiánya esetén a nemzetközi kollíziós szabályokat kell alkalmazni.

Az alapügy bírósága két kérdéssel fordult az EuB-hoz:

1. Az irányelvet követően a Francia Köztársaság fenntarthatja-e a követő jogot az [törvényes – T.E.] örökösök javára, kizárva a jogosultak köréből a végrendeleti örökösöket és az egyéb jogutódokat? [Ez a kérdés arra vár választ, hogy a vitatott francia rendelkezés összeegyeztethető-e az Irányelvvel.]
2. Az irányelv átmeneti rendelkezései lehetővé teszik-e, hogy a Francia Köztársaság eltérő rendszert alkalmazzon?

Az első kérdés kapcsán az EuB rámutatott, hogy a jogutód kifejezést illetően az Irányelv nem tartalmaz magyarázatot, így ennek hiányában az Irányelv céljait kell vizsgálni. Az Irányelv kettős célt követ: a szerzők gazdasági részesedésének biztosítását és a belső piaci verseny torzulásának megszüntetését. Az első célt nem veszélyezteti a jogdíj jogosultjainak bizonyos személyi kategóriákra való szűkítése. A második cél tekintetében az EuB úgy foglalt állást, hogy az Irányelvnek nem volt célkitűzése, hogy olyan tagállami szabályozásbeli különbségeket számoljon fel, amelyek a versenyképességet nem érintik, továbbá az uniós jogalkotók a tagállamok számára a lehetőségekhez képest minél nagyobb mozgásteret akartak biztosítani. Bár a már említett (27) preambulumbekzdés szerint az volt a szándék, hogy a jogutódokat is teljes mértékben megillessa a követő jogdíj, azonban a szubszidiaritás elve miatt ez a szándék nem lehetett annyira elsődleges, hogy az EU beavatkozzon a tagállamok öröklési jogába ennek érvényesítése címén. Tehát konklúzióként arra jutott az EuB, hogy a francia nemzeti jogszabály nem ellentétes az Irányelvvel, majd hozzátette, hogy az előterjesztő bíróság feladata feloldani a konfliktust a nemzeti törvény és a problémára irányadó más szabályok között.³¹²

---

³¹² C-518/08. sz. ítélet, 25-36. pont.

A második kérdésre úgy válaszolt az EUB, hogy az első kérdésre adott válasz ismeretében nem szükséges válaszolni a további kérdésre.³¹³

A CPI L. 123-7. cikke nemcsak az EUB előtt, hanem nemzeti szinten is vizsgálatra került; felmerült ugyanis, hogy a cikk megfelel-e az Alkotmány rendelkezéseinek. A francia Alkotmánytanács a Semmitőszék indítványára³¹⁴ azt vizsgálta, hogy az egyenlőség, egyenlő bánásmód követelményét sérti-e az említett rendelkezés, amely a szerző jogutódai közül kizárólag a törvényes örökösöknek biztosítja a követő jogi jogdíjat.³¹⁵ Az Alkotmánytanács megállapította, hogy a vitatott rendelkezés az örökösök között azok eltérő helyzete okán tesz különbséget, amely különbségtétel azonban nem hagyja figyelmen kívül az egyenlőség elvét, így nem ütközik semmilyen, az Alkotmány által garantált jogba vagy alapjogba.³¹⁶ Az egyenlőség elvét nem sérti az olyan rendelkezés, amely egyrészt azon alapul, hogy különböző helyzeteket kezel a jogalkotó különbözőképpen, másrészt amely rendelkezés összhangban áll az azt tartalmazó törvény céljával. Márpedig a követő jog esetében a jogalkotó célja, hogy a szerző anyagilag részesüljön a műve sikeréből, és ezt a szorosan a személyéhez fűződő jogosultságot terjeszti ki a jogalkotó a közeli hozzátartozóira: a törvényes örökösökre és a házastársra.³¹⁷ Így tehát nemzeti szinten is igazolásra került az érintett jogszabályi rendelkezés.

A CPI L. 123-7. cikkének 2016-os módosításakor azonban kikerült a szövegből az a rész, amely kifejezetten kizárta a törvényes örökösökön és a házastárson kívüli jogutódokat a jogdíjból.³¹⁸ A módosítás célja az, hogy a szerző által a halála esetére kijelölt vagy létrehozott, a jogait kezelő alapítvány vagy más hagyományos részesülhessen a jogdíjból. Ez különösen abban az esetben lehet fontos, ha a szerzőnek nincs törvényes örököse, illetve túlélő házastársa.³¹⁹

A RRR részletes meghatározást alkalmaz a jogutódok tekintetében. A jogosultak egyrészt természetes személyek, másrészt minősített entitások (qualifying body)

---

³¹³ C-518/08. sz. ítélet, 38. pont.

³¹⁴ A Fondation Hans Hartung et Anna Eva Bergman kérelmező állítása szerint a törvényes örökösökön kívül minden más jogutód kizárása a jogdíjból sérti az egyenlőség elvét.

³¹⁵ Décision n° 2012-276 QPC du 28 septembre 2012.

³¹⁶ Décision n° 2012-276 QPC du 28 septembre 2012. 7-8. pontok.

³¹⁷ Décision n° 2012-276 QPC du 28 septembre 2012. 3. és 6. pontok.

³¹⁸ Loi n° 2016-925 du 7 juillet 2016 relative à la liberté de la création, à l'architecture et au patrimoine, Art. 31.

³¹⁹ *Régime successoral du droit de suite*, elérhető: <https://www.senat.fr/questions/base/2017/qSEQ170700548.html> (letöltve: 2020.07.07.)

lehetnek [RRR sect. 9(2) a)-b)]. A jogosultként elismert entitásokat még részletesebben felsorolja [RRR sect. 7(4)-(5)]. Utóbbi azzal a céllal került a jogszabályba, hogy teret engedjenek annak a gyakorlatnak, amely szerint a művészek gyakran jótékonyági szervezetekre hagyják szellemi tulajdonjogaikat. Ezzel a rendelkezéssel számos nemes ügy és több nyilvános múzeum is részesül a jogdíj előnyeiből.³²⁰

Sem az UrhG, sem az Szjt. nem tartalmaz külön rendelkezéseket a követő jogra vonatkozóan a jogutód fogalmával kapcsolatban, így a német és a magyar szerzői jogban minden örökös és hagyományos jogutódnak tekinthető a követő jogi jogdíj szempontjából.

IV.3.3. Derogáció

A követő jog jogosultjai tekintetében még egy rendelkezésre kell kitérnünk. Az Irányelv ugyanis az átültetésére nyitva hagyott átmeneti időszakban, 2010. január 1-jéig csak az élő szerzők számára biztosította kötelezően a követő jogot azokban az országokban, ahol a jogintézményt az Irányelv hatálybalépésének napjáig nem alkalmazták [Irányelv 8. cikk (2) bek.]. Ez a határidő “szükség esetén” 2 évvel meghosszabbítható, de ezt a Bizottsághoz benyújtott, indoklással ellátott tájékoztatásnak kell megelőznie, amely kapcsán a Bizottság véleményét nyilvánít, és a tagállamnak eleget kell tennie az abban foglaltaknak, vagy annak megtagadásáról indoklással ellátott tájékoztatást kell benyújtania a Bizottsághoz [Irányelv 8. cikk (3) bek.]. Az Irányelv ezen rendelkezései azt a célt szolgálták, hogy a követő jog bevezetése kellően fokozatosan történhessen meg az azt korábban nem alkalmazó tagállamokban, a követő jogi szabályozás az adott állam gazdasági viszonyait figyelembe véve jöhessen létre és a türelmi idő alatt a műpiaci szereplők is alkalmazkodni tudjanak az újonnan életbe lépő rendszerhez. Az átmeneti rendelkezések - különösen a két évvel történő meghosszabbítás lehetősége - egyértelműen az Egyesült Királyság érdekeit, lobbizási tevékenységének eredményét tükrözik, és egy gesztusként értékelhető az EU részéről. Valójában az Egyesült Királyság ezt kapta cserébe azért a kompromisszumért, amit a követő jog maga számára történő elfogadásával tett. Emellett ez természetesen a többi, a követő jogot korábban nem alkalmazó tagállam számára is kedvező – így például Hollandia vagy Málta számára.

---

³²⁰ CAVE *i.m.* 162.

IV.4. A kötelezettek köre

A követő jog jogdíj megfizetésének kötelezettjét egyrészt az adásvételi folyamatban betöltött szerepe alapján kell meghatározni (eladó, vevő vagy közreműködő), másrészt pedig körül kell járni a “műkereskedő” ill. a “műpiac hivatásos képviselője” fogalmát, amely fogalmak konkrétabban determinálják, hogy adott országban, adott eladás során ki viseli a jogdíjfizetés kötelezettségét. Ebben a fejezetben rámutatunk, hogy még ezen alapfogalmak tekintetében sincs nemzetközi szinten egyetértés. Abban pedig, hogy végső soron kit terhel a jogdíj összege, még kevésbé van konszenzus. Alapvetően ugyanis külön kell választani a díjfizetési kötelezettség alanyát és a beszédésért ténylegesen felelős személyt - ez meglehetősen bonyolulttá teszi a teljes beszédési folyamatot, pedig a célja éppen az, hogy minél jobban biztosítsa a jogdíj tényleges megfizetését.

Fentiekén túlmenően kitérünk arra, hogy milyen személyi körben léteznek mentességek a jogdíjfizetés kötelezettsége alól.

IV.4.1. Kötelezettek az újraeladási ügyletben betöltött szerep alapján

A BUE a részes tagállamokra bízta a kötelezettek körének megállapítását.

Az Irányelv alapján a díjfizetési kötelezettség az eladót terheli [Irányelv (25) preambulum-bekezdés és 1. cikk (4) bek.]. Ez azonban nem kógens szabály, hiszen a jogszabály felhatalmazása alapján a tagállamok eldönthetik, hogy amennyiben hivatásos képviselő működik közre (de nem eladóként vesz részt), akkor ő egyedül, vagy az eladóval együtt feleljen a díj megfizetéséért. Ez a szabály a díj beszédésének legbiztosabb realizálására törekszik. Azonban olyan sokféle variáció képzelhető el ez alapján a tagállami szabályozásokra, ami már önmagában kétségbe vonja ennek a tág rendelkezésnek a helyességét, a cél megvalósulását.³²¹ PFENNIG szerint az biztosítja leginkább a jogdíj érvényesítésének sikerét, ha a jogosult (vagy az őt képviselő közös jogkezelő szervezet) közvetlenül a műkereskedőhöz fordulhat az eladásokat érintő információért és közvetlenül tőle igényelheti a jogdíj megfizetését. Tehát az a minimum elvárás, hogy a nemzeti szabályozás a műkereskedőt mindenképpen jelölje meg

---

³²¹ GYENGE [2005] *i.m.* 91.

lehetséges kötelezettként, és a jogosult számára hagyja meg a választás lehetőségét e tekintetben.³²²

A francia CPI úgy rendelkezik, hogy alapvetően az eladót terheli a követő jogi jogdíj. A jogdíj megfizetéséért felelős személy azonban az ügyletben résztvevő hivatásos műiaci képviselő, illetve abban az esetben, ha két hivatásos műiaci képviselő között zajlik az adásvétel, akkor az eladó [CPI L. 122-8. cikk].

A CPI rendeleti része fejt ki bővebben a részletszabályokat. Ezek alapján vagy az eladónak vagy a vevőnek vagy egy közvetítőnek szakmai tevékenysége keretében kell részt vennie az ügyletben [CPI R122-2. cikk]. Azon nyilvános árveréseken, ahol a műiac hivatásos képviselője közreműködik, ő a díj megfizetésének kötelezettje, aki adott esetben az igazságügyi árverésvezető is lehet. Amennyiben több hivatásos képviselő is közreműködik, a kötelezettek sorrendje a következő: az eladó felel elsősorban (amennyiben szakmai tevékenységének keretében vesz részt); másodsorban a műkereskedő, aki közvetítőként beszedi a vevőtől a vételárat; harmadsorban a vevő felel, amennyiben szakmai tevékenységén belül vesz részt az ügyletben [CPI R122-9. cikk].

Az UrhG is az Irányelvnek megfelelően az eladóra telepíti alapesetben a jogdíjfizetési kötelezettséget [UrhG §26 Abs. 1 S. 1]. A joggyakorlat eladónak tekinti a műkereskedőt és az árverésvezetőt is abban az esetben, ha bizományosként *saját nevében* adja el a műalkotást.³²³

A német szabályozás szerint abban az esetben, ha az eladó magánszemély, és a vevő vagy az eladásban közreműködő személy műkereskedő, akkor ez a hivatásos műiaci képviselő egyetemlegesen felelős a jogdíj megfizetéséért az eladóval, de végső soron, az ő belső viszonyukban az eladó a jogdíj kötelezettje [UrhG §26 Abs. 1 S. 2].

A brit szabályozás szerint az eladó és a “releváns személy” egyetemlegesen felel a jogdíj megfizetéséért [RRR sect. 13(1)]. Releváns személynek a RRR az eladó közvetítőjét, annak hiányában a vevő közvetítőjét, annak hiányában a vevőt tartja [RRR sect. 13(2)]. További feltétele a jogdíjfizetési kötelezettségnek, hogy az eladó vagy a vevő vagy valamelyikük közvetítője műalkotásokra vonatkozó üzleti tevékenysége

---

³²² PFENNIG *i.m.* 3.

³²³ OLG München, 21.06.1979 - 6 U 1075/78 u. 6 U 3869/78, GRUR 1979, 641-642.

alapján járjon el az ügyletben, és az eladási ár érje el az 1000 euró összeget [RRR sect. 12(3)].

A jogdíjfizetési kötelezettség a tranzakció teljesülésével keletkezik. A jogdíjfizetés kötelezettje azonban visszatarthatja a jogdíj megfizetését addig, amíg a jogdíjra vonatkozó jogosultság igazolása nem áll rendelkezésére [RRR sect. 13(3)]. Ha több jogosulttal szemben áll fenn jogdíjfizetési kötelezettség, a jogdíj egyikük részére történő megfizetésével a kötelezettség megszűnik [RRR sect. 13(4)].

A régi Szjt. és az új Szjt. az Irányelv átültetése előtt úgy szabályozta a kérdést, hogy a vevőt terhelte a kötelezettség, azonban mindig a kereskedelmi tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet (korábban: közvetítő vállalat³²⁴) felelt a beszédés és átutalás megtörténtéért. Ez a szervezet szerepelhetett az ügyletben eladóként, közvetítőként vagy vevőként is. Tágabb értelmezésben a gazdálkodó szervezet nemcsak műkereskedelemmel üzletszerűen foglalkozó szervezet lehetett. A gyakorlatban azonban szűken értelmezték a kérdést: a HUNGART akkori Felosztási Szabályzatának 14.1 pontja szerint és az Szjt. 70.§ alapján csak a műkereskedelemben üzletszerűen tevékenykedők voltak alanyai a díjfizetési kötelezettségnek. Ugyanakkor látható, hogy így néhány esetben elválik egymástól a kötelezettség alanya (neki mögöttes a felelőssége), és a megfizetésért felelős személy (neki lesz közvetlen felelőssége), amely megkülönböztetés azonban nem célravezető. GYENGE Anikó elképzelése szerint minden esetben a műkereskedőre kellene telepíteni a megfizetés kötelezettségét, illetve megszüntetni a kettősséget a kötelezettség alanya és a megfizetésre kötelezett tekintetében, és nem csupán a magyar, hanem az uniós szabályozás szintjén is.³²⁵ Ez valóban ésszerű megoldás, hiszen így biztosítható legjobban a beszédés. Az Irányelv átültetésekor helyesen ezt a megoldást választották: a hatályos Szjt. szerint a díjat a műkereskedő fizeti meg a közös jogkezelő szervezet részére [Szjt. 70.§ (9) bek.]. A törvény arról is rendelkezik, hogy amennyiben több műkereskedő közreműködésével valósul meg az ügylet, akkor egyetemlegesen felelnek. Eltérő megállapodás hiányában a közülük eladóként szereplőt terheli a kötelezettség, vagy ha egyikük sem eladói minőségben vett részt, akkor azt, aki vevőként szerepelt az ügyletben [Szjt. 70.§ (9) bek.].

---

³²⁴ Kereskedelmi tevékenység folytatására jogosult jogi személy vagy magánszemély [Szjt.V. 35/A.§ (3) bek.].

³²⁵ GYENGE [2005] *i.m.* 91.

A műkereskedelem sajátos működéséből adódóan a részletesen kidolgozott szabályozás ellenére előfordul olyan eset, amikor a műkereskedő szerződésben vagy általános értékesítési feltételek alkalmazásával áttelepíti a jogdíj megfizetésének kötelezettségét a vevőre. Ezt meg is teheti azzal, hogy a kikötés nem veszélyeztetheti a jogdíj végső megfizetését.

A Christie's France az általános értékesítési feltételeiben olyan kikötést tett, amely alapján a katalógusában λ szimbólummal jelölt, követőjogdíj-köteles művek után a vevőnek egy bizonyos összeget (a jogdíj összegét) meg kell fizetnie az eladó számlájára, ahonnan ezután a jogdíj továbbításra kerül a szerzőnek.

A Syndicat national des antiquaires (SNA) nevű szakszervezet tagjai versenyhelyzetben állnak a Christie's-zel. A szakszervezet fellépett a fent ismertetett magatartással szemben. A 2008-as és 2009-es eladások alapján ugyanis úgy vélte, hogy a jogdíjnak szerződéses úton a vevőre történő terhelése tisztességtelen versenymagatartásnak minősül, ráadásul a CPI L-122.8. cikkébe ütközik.

Az SNA keresetet indított a Christie's France ellen az érintett kikötés semmisségének megállapítása érdekében.

A Tribunal de Grande Instance de Paris (párizsi általános hatáskörű elsőfokú bíróság) 2011. május 20-án kihirdetett ítéletében³²⁶ elutasította az SNA keresetét; álláspontja szerint a követő jogi jogdíj fizetési kötelezettségének áttelepítése önmagában nem minősül tisztességtelen versenymagatartásnak.

Az SNA az ítélettel szemben fellebbezést nyújtott be a Cour d'Appel de Paris-hoz (párizsi fellebbviteli bíróság). Ez a bíróság a következőképpen érvelt: először is a követő jog célja a művészek számára annak kompenzálása, hogy az első eladáskori vételárhoz képest a későbbi eladások alkalmával megállapított vételár általában jóval magasabb, és egyre magasabb. Másodszor a 2001/84/EK Irányelv (a továbbiakban: Irányelv) a követő jog hatékony érvényesülésének biztosítékát jelenti, így a rendelkezéseitől való bármilyen szerződéses eltérés ellentétes az Irányelv céljával.

---

³²⁶ Tribunal de Grande Instance Paris, 3e chambre, 2e section, 20 mai 2011, n° 09/10883, SNA c/ Christie's France SNC.

Fentiekre hivatkozva a bíróság 2012. december 12-én kihirdetett ítéletében³²⁷ semmisnek nyilvánította a vitatott kikötést.

A Christie's France felülvizsgálati kérelmet terjesztett elő, amelyben sok más mellett azt is állította, hogy az Irányelv pontosítás vagy bármilyen korlátozás nélkül mondja ki, hogy a követő jogi díj az eladót terheli, tehát elvileg nincs kizárva az a megoldás, hogy a jogdíj végleges viselését szerződésben másra telepítse az eladó.

Az ügyet vizsgáló Cour de Cassation (Semmitőszék) felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjesztette az Európai Unió Bírósága elé:

„Úgy kell-e értelmezni a [2001/84 irányelv] 1. cikkének (4) bekezdésében található szabályt, amely szerint a követő jogi díj megfizetése az eladót terheli, hogy véglegesen az eladó viseli e költséget, szerződésben kikötött eltérés lehetősége nélkül?”

Az EuB a következők szerint vizsgálta az elé terjesztett kérdést.

Az Irányelv a tagállamok kötelezettségévé teszi, hogy követő jogi jogdíjfizetést írjanak elő, és a jogdíjbeszedés hatékony érvényesüléséről gondoskodjanak. Ennek keretében rendelkezniük kell a tagállamoknak arról, hogy ki legyen a jogdíj megfizetésére kötelezett személy. Ennek meghatározásával teljesül a szerzők szempontjából megfelelő és egységes védelem követelménye, ami az Irányelv legfontosabb célja.³²⁸

Az Irányelv szerint alapvetően az eladót terheli a jogdíjfizetés kötelezettsége, de az Irányelv ezt csak diszpozitív jelleggel rögzíti. A tagállamok ettől – korlátozással ugyan, de – eltérhetnek. A korlátozást az Irányelv 1. cikkének (2) bekezdésében találjuk: eszerint a jogdíjfizetésre kötelezett személyt a jogalkotónak a művészeti piac képviselői közül kell kijelölnie, vagyis az eladót, a vevőt vagy az eladásban valamilyen módon közreműködő személyt lehet kötelezni a jogdíj megfizetésére.³²⁹

Az EuB összevetette az Irányelv vitatott bekezdésének különböző fordításait, és úgy találta, hogy egyes nyelvi változatok lehetőséget kínálnak a jogdíj fizetésére köteles,

---

³²⁷ Cour d'Appel Paris, pôle 5, chambre 4, Arrêt du 12 décembre 2012, n° 11/11606, SNA c/ Christie's France SNC

³²⁸ C-41/14. sz., Christie's France SNC kontra Syndicat national des antiquaires ügyben 2015. február 26-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:2015:119], 20. pont.

³²⁹ C-41/14. sz. ítélet, 21-24. pont.

azért felelős személy és a költséget véglegesen viselni köteles személy megkülönböztetésére.³³⁰ Más fordítások azonban nem tesznek ilyen engedményt, tehát szigorúan egyetlen személyre terhelik a jogdíj megfizetésének és befizetésének kötelezettségét.³³¹ Így az EuB-nk vizsgálnia kellett, hogy melyik változat figyelembe vételével valósulhat meg leginkább az uniós jog egységes értelmezésének követelménye. E körben az irányadó gyakorlat szerint³³² egyrészt a rendelkezést az azt magába foglaló jogszabály kontextusában, másrészt annak céljára figyelemmel kell elemezni. A kontextust illetően az EuB úgy érvelt, hogy az Irányelv a követő jogi jogdíj több eleme tekintetében pontos rendelkezéseket fogalmaz meg (így a követő jog jogosultjára, az érintett művekre, a díj mértékére vonatkozóan stb.), de a jogdíj összegének végleges viselése kérdésében nem határoz meg ennyire konkrét és kötelező szabályt. A vizsgálatnak tehát tovább kell mennie, az Irányelv céljaira. Nem újdonságként állapítja meg az EuB az Irányelv céljait: egyrészt a képzőművészek anyagi elismerése, gazdasági helyzetének támogatása az Irányelv fontos célkitűzése. Az Irányelv másik, a jogeset szempontjából releváns célja az, hogy a harmonizáció következtében elkerülhetők legyenek a műkereskedelmi piacon a verseny torzulásai. Ezt a célt azonban korlátok között kell értelmezni, ugyanis a harmonizációval az EU csak a belső piacra közvetlen torzító hatással lévő eltérő rendelkezéseket szándékozik összehangolni, a csak közvetetten érvényesülő hatásokat nem tartja szükségesnek kiküszöbölni.³³³

Az EuB ugyan elismeri, hogy a követő jogi jogdíj terén a vitatott rendelkezés torzító hatással lehet a belső piacra, azonban egyértelműen kijelenti, hogy ez a hatás csak közvetett, mert a jogdíj végleges megfizetésére kötelezett személy meghatározásától függetlenül a jogdíj beszedése hatékonyan megvalósítható, ugyanis minden esetben van egy olyan személy, akit a jogdíjfizetés tekintetében felelős személynek kell tekinteni, ez pedig az eladó.³³⁴

Fentiekből következően az EuB úgy határozott, hogy a 2001/84/EK Irányelvvel – és

---

³³⁰ A spanyol, portugál, francia és olasz változatokban figyelhető ez meg.

³³¹ Az angol, német, svéd, dán és román változat tartozik ide.

³³² I. C-510/10. sz., DR és TV2 Danmark A/S kontra NCB - Nordisk Copyright Bureau ügyben 2012. április 26-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:2012:244]; C-89/12. sz., Rose Marie Bark kontra Galileo Joint Undertaking ügyben 2013. április 25-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2013:276].

³³³ C-41/14. sz. ítélet, 25-30. pont. Ezt az EuB korábban is kimondta már, a Dalí-ügyben hozott ítéletében.

³³⁴ C-41/14. sz. ítélet, 31. pont.

különösen annak 1. cikk (4) bekezdésével – nem ellentétes az a gyakorlat, miszerint a díjfizetésre kötelezett eladó vagy a műkereskedelem más képviselője bármely, az ügyletben érintett más személlyel (a vevőt is beleértve) megállapodjon arról, hogy a követő jogdíj címén megfizetendő összeget részben vagy egészben véglegesen a vevő viselje, amennyiben ez a megállapodás teljes mértékben független a díjfizetésre kötelezett személyt terhelő kötelezettségtől és felelősségtől.³³⁵

2015. június 3-án a francia Cour de Cassation az EuB döntésének megfelelően jóváhagyta a Christie's által folytatott gyakorlathoz hasonló magatartásokat, tehát azt, amikor szerződéses kikötés révén szétválasztják a jogdíj megfizetéséért felelős és a tényleges megfizetésre kötelezett személyt.³³⁶

A Dalí-ügyben már kezdett körvonalazódni, a jelen ügyben pedig pontosabban kirajzolódott az EuB ítélkezési gyakorlatának tendenciája: a belső piacra látszólag semleges hatást gyakorló piaci magatartásokkal szemben megengedő attitűdöt vesz fel. Ez a tendencia könnyen általánossá tehet Európa-szerte az aukciós házak körében egy olyan gyakorlatot, amellyel a Christie's eljárásához hasonlóan általános szerződési feltételeikben a jogdíj tényleges viselését a vevőre hárítják majd.

IV.4.2. A műpiac hivatásos képviselőjének meghatározása

Ahogy fentebb vázoltuk, a visszterhes ügyletek közül is csak azok díjkötelesek, amelyek lebonyolításában valamelyik szerepben hivatásos képviselő működik közre. A hivatásos képviselő lehet többek között aukciósház, művészeti galéria, műkereskedő vagy múzeum egyes esetekben. Az azonban nem minden esetben egyértelmű, hogy ki minősül műkereskedőnek, vagy milyen tevékenység minősülhet műkereskedői tevékenységnek. Itt nem tételes meghatározásról van szó, nem a szakmai követelményeket ismertetjük, hanem csupán azt vizsgáljuk, hogy a követő jogi jogdíjfizetési kötelezettség szempontjából milyen személyi kör, milyen tevékenység tartozik ebbe a körbe.

Az Irányelv a műpiac hivatásos képviselője gyűjtőkifejezést használja, amelynek tartalmát példálódzó felsorolással magyarázza [Irányelv 1. cikk (2) bek.].

---

³³⁵ C-41/14. sz. ítélet, 33. pont.

³³⁶ Cour de cassation, chambre civile 1, 3 juin 2015, n° 13-12.675.

A CPI az Irányelvhez hasonlóan a műpiac hivatásos képviselője gyűjtőfogalmat alkalmazza.

Az UrhG nem használja a műpiac hivatásos képviselője gyűjtőfogalmat, ehelyett minden esetben a műkereskedő és árverésvezető kifejezéseket alkalmazza. Nem határozza meg azonban a műkereskedő fogalmát, az csak a joggyakorlatban került kimunkálásra. A BGH az Ahlers-ügyben kimondta, hogy „műkereskedő az, aki saját gazdasági érdekéből a műalkotás elidegenítésében közreműködik”.³³⁷ Felmerült a konkrét ügyben, hogy a művészeti tanácsadó ilyenek minősül-e, és így a törvény hatálya alá tartozik-e a tevékenysége. A BGH egyértelművé tette, hogy az a tanácsadó is, aki az eladásban közreműködik, és szolgáltatásáért anyagi ellentételezésben, honoráriumban részesül, műkereskedőnek minősül. Tehát a műkereskedő tág értelemben vett meghatározásába beletartozhat a közvetítői tevékenység is. A tág értelmezés indokául a bíróság arra hivatkozott, hogy így megnehezíthető a követő jog kijátszása. A döntés elleni fellebbezés során a BGH más értelmezést adott a kérdésnek: mivel a műkereskedőnek tekintett személy aktív közreműködésére nem utalt semmi a felek előadásából, hiszen az csupán egy gazdasági társaság lehetséges tagja volt, ez a tény nem elegendő a műkereskedői tevékenység fennállásához, még a tág értelmezés alapján sem.³³⁸

A RRR sem ad túlságosan egzakt meghatározást a műpiac hivatásos képviselőjét illetően, csak annyit rögzít, hogy műalkotásokra vonatkozó üzleti tevékenysége körében járjon el az ügyletben [RRR sect. 12(3)].

A Szjt. a műkereskedő fogalmát a következőképpen határozza meg: „*műkereskedőnek minősül a műalkotásokat forgalmazó természetes vagy jogi személy.*” [Szjt. 70.§ (3) bek.] A műkereskedőként való működéshez meg kell felelni néhány adminisztrációs és képzettségi előfeltételnek: egyéni vállalkozó természetes személyek esetében a vállalkozói igazolvány, szervezeteknél az alapító okirat tartalmazza a TESZOR'15 szerinti 477901 számú Használcikk-kiskereskedelem, illetve 829803 számú Aukció, árverés tevékenységeket. Az egyes ipari és kereskedelmi tevékenységek gyakorlásához szükséges képesítésekről szóló 21/2010. (V. 14.) NFGM rendelet melléklete alapján a zálogházi és aukciós tevékenység, a régiségek, műtárgyak értékesítésének feltétele az

---

³³⁷ BGH Urteil v. 17.07.2008 - I ZR 109/05. (Sammlung-Ahlers I.)

³³⁸ BGH, Urt. v. 18. November 2010 – I ZR 86/09. (Sammlung-Ahlers II.)

Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) szereplő bizonyos szakképesítések valamelyikének megszerzése: ékszerbecsüs, bútor- és szőnyegbecsüs, festménybecsüs, műtárgybecsüs. Ezen túlmenően a műkereskedői szakma megfelelő és etikus működését bizonyos íratlan szabályok és etikai kódexek is támogatják.³³⁹

IV.4.3. A muzeális intézmények mentessége

Az Irányelvben a műpiac hivatásos képviselői körében felsorolt szereplők közül a múzeum mentességet élvez abban az esetben, amennyiben non-profit jellegű tevékenységet folytat, és magánszemélytől vásárol (ezek tehát konjunktív feltételei a mentesülésnek) [Irányelv (18) preambulum-bekezdés].

A mentességet - az Irányelv többi ilyen rendelkezésétől eltérően - nem a belső piac kiegyenlítése, hanem a közérdekű gyűjtőtevékenység elősegítése, a kultúrához való hozzáférés mint közérdek érvényesítése indokolja.³⁴⁰ Ebből következően, ha a múzeum eladóként vagy hivatásos képviselőként szerepel az ügyletben, ugyanúgy terheli a díjfizetési kötelezettség, mint bármely más hivatásos képviselőt – közérdek hiányában.³⁴¹ Ilyenkor a múzeum tevékenysége úgy tekinthető, mint amelyet magánszemélyként végez.³⁴²

Az Irányelv ugyanakkor a rendelkező részben nem ismétli meg ill. nem pontosítja a múzeumok mentességére vonatkozó kivételt. Noha ettől függetlenül ez harmonizációs kötelezettséget jelent(ene) a tagállamok számára, a mentesség említés szintjén sem szerepel sem a CPI, sem az UrhG, sem a RRR követő jogi rendelkezései között.

A magyar törvény kifejezetten rendelkezik erről a mentességről, valamelyest más megfogalmazással, de lényegében az Irányelvnek megfelelő tartalommal (a konjunktív feltételek fennállnak): „*Ha muzeális intézmény³⁴³ nem műkereskedőtől szerzi meg az eredeti műalkotás tulajdonjogát, az (1) bekezdésben meghatározott szerzői díjat nem*

---

³³⁹ Ilyen például a Kortárs Galériák Egyesületének etikai kódexe: <http://www.kortarsgaleriak.hu/hu/etikai-kodex.html>.

³⁴⁰ GYENGE [2010] *i.m.* 123.

³⁴¹ GYENGE [2005] *i.m.* 90.

³⁴² WALTER, Michael M., *Europäisches Urheberrecht. Kommentar*, Springer, Wien, 2001, Art. 1. Rdnr. 7.

³⁴³ A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 37/A. § (7) bekezdése alapján muzeális intézmény a közérdekű muzeális kiállítóhely, a közérdekű muzeális gyűjtemény és a múzeum.

kell megfizetni, feltéve, hogy a muzeális intézmény működése jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja” [Szt. 70.§ (8) bek.]. A rendelkezés kizárja azokat a muzeális intézményeket, amelyek műkereskedelemmel is foglalkoznak. Az Szt. legújabb, 2021. évi módosítása a rendelkezést a korábbiaknál pontosabban igazítja az irányelvi megfogalmazáshoz, ugyanis a korábbi *“nem műkereskedőtől”* fordulatot a következőre módosítja: *“műkereskedőnek nem minősülő természetes személytől”*.³⁴⁴ Ezzel a változással nagyobb hangsúly kerül arra az egyértelmű irányelvi kitételekre, amely szerint a mentesség arra az esetre vonatkozik, amikor a múzeum magánszemélytől vásárol.

A muzeális intézmények mentessége egyébként a magyar törvényben nem az Irányelv hatására jelent meg; ez a kivétel már a régi Szt. végrehajtási rendeletében is szerepelt, azzal a megszorítással, hogy amennyiben a mű szerzője életben van, a jogdíjat meg kell fizetni [Szt.V. 35/A.§].

IV.5. A jogdíj alapja és mértéke

IV.5.1. A követő jogi jogdíj alapja

A szakirodalom álláspontja nem egységes arra vonatkozóan, hogy a követő jog céljának minél nagyobb mértékű beteljesítése érdekében mit kellene a jogdíj alapjának tekinteni. Az egyik irányvonal szerint az eladási ár megfelelő kiindulási alapot képez, mivel ez az egyetlen reális, ismert adat.³⁴⁵ Ez tehát a jogdíj mértékének megállapítása, kezelése, érvényesítése szempontjából célravezetőbb.³⁴⁶ Az Irányelv is ezen megfontolást követve az eladási ár alapján rendeli meghatározni a díjmértékeket.

Egy másik lehetőség, hogy a jogdíj alapjaként a mű eladási árai által megtestesített értéknövekedést határozzák meg. A gyakorlatban azonban ez a koncepció nehezen megvalósítható, hiszen egyedileg kellene vizsgálni, hogy az adott esetben keletkezett-e profit vagy sem, adott esetben a mű keletkezéséig visszamenő nyilvántartások vezetésével, ami szinte lehetetlen vállalkozás lenne. Ezen kívül egy ilyen megoldás teljesen kizárná a szerzőt a jogdíjban való részesedésből, ha az adott mű értéke nem

---

³⁴⁴ 2021. évi XXXVII. törvény a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról, 32.§ (6) bek.

³⁴⁵ BATTÁ *i.m.* 998.

³⁴⁶ GYENGE [2005] *i.m.* 48.lj.

növekszik, hanem csökken, így a szerzői jog alaptézisével is szembemenne, ugyanis a szerzői jog alapvetően a felhasználónál keletkezett profit tényétől, mértékétől függetlenül díjazásban részesíti a szerzőt; ezen alapul a többi jogdíjfajta esetében is a megfizetés kötelezettsége.³⁴⁷

A BUE nem ad iránymutatást sem a jogdíj alapjára, sem annak mértékére.

Az Irányelv a követő jogdíj alapjának az adót nem tartalmazó eladási árat tekinti [Irányelv (20) preambulum-bekezdés és 5. cikk].³⁴⁸ Az uniós jogalkotó ezen dogmatikai jelentőségű választása, hogy az eladási árat tekinti a jogdíj alapjának, a rendelkezés gyakorlati hasznán túlmenően a szerzői jog fentebb említett alapvető koncepciójához is illeszkedik. A szabályozás szándéka az, hogy a lehető legtöbb újraeladást hatálya alá vonja. A műkereskedelem szelektív mechanizmusa következtében egyébként általában a piac számára vonzó művek jutnak el legnagyobb számban a másodlagos piacra, és ezek esetében jellemzően értéknövekedés történik. Még ha kisebb számban is, de előfordulnak olyan esetek, amikor a korábbi eladáshoz képest alacsonyabb áron értékesítenek egy művet. Ezen helyzetnek a kiegyensúlyozására a jogdíj összegeként egy átlagos rátát határozott meg az uniós jogalkotó.³⁴⁹

Az EU tagállamainak többsége a vételárat tartja kiindulási pontnak, de annak nem ugyanazt a részét tekinti a jogdíj alapjának. Szemléltetésképpen: Franciaország a nyilvános árverések esetében az adók nélküli vételárat (leütési ár), más átruházásoknál pedig az eladó által megszabott eladási árat veszi alapul [CPI R122-5. cikk], Németország és az Egyesült Királyság az ügyletek típusától függetlenül egységesen az adók nélküli vételárat, a leütési árat tartja a díj alapjának [UrhG §26 (2); RRR sect. 3(4)].

A magyar jogalkotó az Irányelvnek megfelelően alakította át a szabályozást, az Irányelv szövegéhez hozzátéve azonban a “más köztartozás” kifejezést, azzal a szándékkal, hogy elejét vegyék minden erre vonatkozó vitának. A korábbi rendelkezés alapján ugyanis csak az általános forgalmi adóval kellett csökkenteni a vételárat, míg más adók,

---

³⁴⁷ GYENGE [2005] *i.m.* 91.

³⁴⁸ Proposal for a European Parliament and Council directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, COM(96)97, 96/085 (COD), *HL C 178*, 1996.6.21., 16. - Gyakorlati szempontokat figyelembe véve a követő jog érvényesítésének hatékonyabb módját teszi lehetővé, ha az eladási árat tekintik a jogdíj alapjának.

³⁴⁹ PFENNIG *i.m.* 2.

köztartozások növelhették a díjalapot [Szjt. korábbi 70.§ (3) bek.]³⁵⁰ A pontosítás (adókat és más köztartozást nem tartalmazó vételár) ellenére a gyakorlatban viták merültek fel arra vonatkozóan, hogy egyéb díjak, járulékok levonhatók-e, ezekre vonatkozó tilalmat ugyanis nem tartalmazott a szöveg. Így a műkereskedők gyakran a jutalékkal csökkentett összeget³⁵¹ szerepeltettek az adatszolgáltatásban, nem csupán az adókkal és más köztartozással csökkentett vételárat. Egyértelműnek tűnik, hogy az „*adót és más köztartozást nem tartalmazó ... ellenérték*” kitétel [70.§ (4) bek.] azt jelenti, hogy semmilyen más költséggel nem csökkenthető a vételár, így nem vonhatók le a közvetítói és aukciós jutalékok illetve egyéb költségek.³⁵² Az Szjt. legutóbbi, 2021-es módosítása azonban beiktatott egy rendelkezést, amely a korábbinál is egyértelműbben rögzíti, hogy „*a (4) bekezdés szerinti vételár megállapítása során a mű ellenértékéből az adón és más köztartozáson kívül semmilyen más összeg nem vonható le*” [70.§ (4a) bek.]³⁵³ A módosítás végső előterjesztői indokolása hangsúlyozza, hogy az irányelv megfogalmazásából („... eladási ár az adót nem tartalmazó eladási ár” [Irányelv 5. cikk]) a contrario következik, hogy minden más díj, költség beleszámítandó a díjalapba. Minden más értelmezés az irányelvvel nem konform. Azonban az ilyen értelmezések kiküszöbölése, a fogalom tisztázása érdekében szükséges a kiegészítő rendelkezés beiktatása.³⁵⁴

Fontos emellett azt is szem előtt tartani, hogy az eladási ár nem spontán módon alakul ki. Befolyásolja a mű esztétikai és piaci értéke és a műkereskedelem számos árképző tényezője, amelyeket a III. 3. fejezetben részletesen elemeztem.

IV.5.2. A követő jogi jogdíj mértéke

A követő jogi jogdíj elemei közül talán a legnagyobb gyakorlati jelentőséggel bír a jogdíj mértékének beállítása. E körben fontos kiindulópont, hogy a műtárgypiac egy dinamikusan változó, fejlődő piac, amely országonként eltérő sajátosságokkal

---

³⁵⁰ GYENGE *i.m.* 47.lj.

³⁵¹ A közvetítói és aukciós jutalék általában 20% körüli összeget tesz ki a vételár viszonylatában. Ez jelentős veszteséget jelentene a művésznek, ha enélkül számítanánk a jogdíj összegét.

³⁵² *Nagykommentár i.m.* 471.

³⁵³ 2021. évi XXXVII. törvény 21.§.

³⁵⁴ Végső előterjesztői indokolás a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2021. évi XXXVII. törvényhez, 21.§-hoz fűzött részletes indokolás, Indokolások Tára, 2021. évi 58.sz., 702.

rendelkezik. A jogalkotónak a legnehezebb dolga talán a jogdíjmértékek meghatározása terén van, hiszen ez nemcsak azt dönti el, hogy mennyi lesz a fizetendő jogdíj összege, hanem a kategóriák, sávok megállapítása azt is determinálja, hogy mely műalkotások lesznek kizárva a jogdíjból. A jogdíj mértékét úgy kell beállítani, hogy a jogdíjra való jogosultság lehetőség szerint a műalkotások (és így a művészek) minél szélesebb körét átfogja. A jogdíjmérték reális meghatározása megakadályozhatja, vagy éppen ellenkezőleg, kiválthatja a műkereskedelem eltolódását a kedvezőbb jogszabályi környezettel rendelkező államok irányába.

IV.5.2.1. Sávosan degresszív kulcsok

A díj mértékének megállapítása Európában ma többnyire az Irányelv szerint alakul [Irányelv 4. cikk (1) bek.]. Sávosan csökkenő rátákat állapított meg az Irányelv, egységes tarifákkal. Az alapráta 4%, és az eladási ár növekedésének egyes intervallumaiban egyre csökkenő százalékot kell díjként megfizetni. Az Irányelv a 4. cikk (2) bekezdésében lehetőséget ad arra, hogy a 4%-os alapráta helyett 5%-os alaprátát alkalmazzanak a tagállamok.

Az UNESCO Kormányközi Szerzői Jogi Bizottsága számára készült, a követő jog gyakorlati kérdéseivel foglalkozó tanulmány kritikusan értékeli az Irányelv sávosan degresszív kulcsait.³⁵⁵ A tanulmány szerint a követő jogot hatékonyan alkalmazó államokban egykulcsos rendszer működik, ez vonatkozik minden érintett tranzakcióra. Ezzel szemben az Irányelv által alkalmazott többkulcsos rendszer lehet éppen az az elem, ami beváltja az uniós jogalkotó arra vonatkozó félelmét, hogy a kereskedelem a követő jogot nem alkalmazó államok felé tolódik el. PFENNIG álláspontja szerint a követő jog léte, annak egy államban való bevezetése önmagában nem eredményezi a kereskedelem eltolódását, de a sávos rendszer már alkalmas lehet egy ilyen negatív hatás előidézésére. Az ármanipulációk és az adminisztratív akadályok elkerülése érdekében a legegyszerűbb és leghatékonyabb megoldásnak az egykulcsos rendszer alkalmazását látja. RICKETSON azonban éppen ellenkező állásponton van: pozitívan értékeli ezt az unikális megoldást, gondosan kidolgozott, a tagállami körülményekhez

---

³⁵⁵ PFENNIG *i.m.* 4-5.

igazított rendszernek tekinti, amely egyúttal a követő jog kezdeteihez nyúl vissza, az akkori francia és belga szabályozást tükrözi.³⁵⁶

Az Irányelv által kínált megemelt, 5%-os alaprátát a kisebb műkereskedelmi volumennel rendelkező tagállamokban indokolt alkalmazni, ahol az alacsonyabb vételár-intervallumokban bonyolódik a kereskedelem túlnyomó része. Ennek megfelelően mind a francia szabályozás [CPI R122-6. cikk], mind a német törvény [UrhG §26 Abs. (2)], mind a brit szabályozás [RRR 1. számú melléklet] 4%-os alaprátát alkalmaz.

Magyarországon korábban élt a jogalkotó az Irányelv adta lehetőséggel, és 2006-tól 5%-ban határozta meg a díj alapmértékét, a korábbi 4% helyett, amely jogszabályi rendelkezés a művészek szempontjából üdvözlendő volt. A 2012-től hatályos 2011. évi CLXXIII. törvény³⁵⁷ rendelkezése alapján azonban ismét csökkentett, 4%-os rátát alkalmaznak hazánkban [Sztj. 70.§ (4) bek. a) pont]. A módosítás indokaként a jogalkotó a piaci igényeket jelölte meg, amelyek alapján nem célszerű az irányelv által javasoltnál magasabb mértékű díjrata fenntartása.³⁵⁸ Valójában az új szabályozás a műkereskedőknek kedvez, a jogosultak kárára. A törvényi rendelkezés ezen pontja, a 4 vagy 5%-os ráta alkalmazása nagy gyakorlati relevanciával bír, hiszen a műtárgyak többsége Magyarországon ehhez a rátához tartozó árkategóriában cserél gazdát. Műkereskedelmünk volumene azonban meg sem közelíti a fentebbi uniós tagállamokban elért volument, így az alaprátát csökkentő intézkedés nem tekinthető szakmailag megalapozottnak, sokkal inkább politikai játszmák, lobbik eredményének. Mindez azonban a művészek oldalán jelentős bevételkiesést hozott, hiszen gyakorlatilag 20%-os csökkentésről van szó, amely csökkentést szakmailag elfogadható indokkal nem tudta a jogalkotó alátámasztani.

---

³⁵⁶ RICKETSON *i.m.* 45.

³⁵⁷ 2011. évi CLXXIII. törvény a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról.

³⁵⁸ Miniszteri indokolás a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló T/4859. számú javaslatához, 47.

IV.5.2.2. Mentességek

Az Irányelv egy mentességet is lehetővé tesz, a tagállamok mérlegelésére bízva annak bevezetését: amennyiben az első újraeladás a szerzőtől való vételt követő 3 éven belül történik, és az eladási ár 10 000 € alatt van. Azokban a tagállamokban azonban, ahol a műtárgypiac sajátosságai miatt a művek átlagára nagyon alacsony, ennek a mentesülési szabálynak a bevezetése kiüresítheti a követő jog intézményét.³⁵⁹ Ebből a megfontolásból maradt ki az Szjt.-ből ez a rendelkezés. A magyar műpiac volumene ugyanis valóban igen alacsony, emellett sajátos jellemzője az is, hogy az első eladást követően a galériából gyorsan magánszemélyhez kerülnek a művek, és hosszú ideig nem is kerülnek újra forgalomba.³⁶⁰ A magyar műkereskedelemlél lényegesen magasabb volument képviselő Németország sem vezette be ezt a mentesülési szabályt. A francia CPI azonban már tartalmaz ilyen rendelkezést [CPI L 122-8] és ugyanígy a brit szabályozás is [RRR sect. 12(4)].

IV.5.2.3. Küszöb- és plafonértékek

Az Irányelv kitér a mértékről szóló rendelkezések körében arra is, hogy a tagállamoknak meg kell állapítaniuk egy 3000€ alatti minimumot, amely alatt realizált eladások mentesülnek a díjfizetési kötelezettség alól [Irányelv 4. cikk (3) bek.]. A rendelkezés indoka, hogy a nagyon kis értékű eladások elenyésző hatással vannak a belső piac működésére. Ez rendkívül tág teret hagy a tagállamoknak, és az alacsony átlagárral rendelkező műpiacokon is van értelme bevezetni egy ilyen küszöbértéket, csak ezekben az országokban nagyon alacsony minimum összeget kell meghatározni. Fontos szem előtt tartani, hogy a kevésbé ismert, fiatalabb művészek érdekében alacsonyabb értéket célszerűbb meghatározni a tagállamoknak [Irányelv (22) preambulumbekzdés], hiszen ha túl magas az érték, akkor elképzelhető, hogy egy művész teljes mértékben elesik a jogdíj által biztosított részesedéstől, ráadásul a mű sorsának alakulása sem kerül nyilvántartásba vételre. Vitatható ugyanakkor, hogy a fiatal művészek támogatásának irányelvben megfogalmazott céljának mennyiben felel meg egyáltalán a minimumértékhez kötött mentesülési lehetősége. Bármennyire is alacsony, mindig lehetnek olyan művészek nagy számban is, akik kimaradnak a

---

³⁵⁹ GYENGE [2005] *i.m.* 92.

³⁶⁰ GYENGE [2005] *i.m.* 92.

jogdíjból. Az alacsony eladási árak pedig jórészt a fiatal művészeket érintik. Tehát ellentmondás érződik ezen mentesülési eset és a (22) preambulumbekkezdésben rögzített törekvés között.

A német UrhG 400€-s [UrhG §26 (1) bek.], a francia CPI 750€-s [CPI 122-5. cikk], a brit RRR 1000€-s [RRR sect. 12(3) b)] minimumot szab a díjkötelezettség keletkezéséhez. A küszöbértékek jól tükrözik az említett országok műtárgypiacának volumenét. Ez azonban korábban nem így volt: a németeknél 50 €, a franciáknál 15 € volt a minimum vételár.³⁶¹ A fiatal művészek szempontjából mindenképpen kedvezőbbek voltak ezek a korábbi összeghatárok.

Különös rendszert alkalmaz Olaszország: műtípusonként külön-külön küszöbértéket határoz meg az olasz törvény.³⁶²

Magyarországon a műpiac alakulására tekintettel a küszöbértéket 5000 Ft-ban határozták meg az Szjt. 70.§ (6) bekezdésében (15-20€ közötti összeg). Ez az 5000 Ft-os határ egyfajta jelképes küszöbértékként, pusztán adminisztratív korlátként is tekinthető, hiszen ez alatt már magasabb beszedési és adminisztrációs költségekkel kellene számolni, mint maga a számított jogdíj összege. Ez az összeg egyrészt megfelel a fiatal művészek támogatására vonatkozó törekvésnek is, sokkal inkább, mint az Irányelvben meghatározott érték, másrészt lényegében ki is üresíti az irányelvi rendelkezést, éppen az összeg jelképes volta miatt. Gyakorlatilag ezen a címen egyetlen adásvétel sem tud mentesülni, hiszen eredeti műalkotás ezen ár alatt szinte soha nem is kerül eladásra Magyarországon.³⁶³

A művészek érdekeinek védelme mellett fontos a műkereskedők számára is garanciális szabályt alkotni. Erre szolgál a díj maximumának meghatározása: legfeljebb 12.500€ lehet a jogdíj egy műpéldány eladása után. A maximum bevezetésének azon ügyleteknél van jelentősége, amelyeknél az eladási ár kirívóan magas. Az uniós jogalkotók indokolása szerint a maximum a követő jogot nem alkalmazó országokba való súlypont-áthelyeződést gátolja. A felső határként rögzített összegben az Irányelv nem enged eltérést. Magyarországon gyakorlati jelentősége nincs a plafonértéknek, hiszen maximum összegű jogdíjra jogosító vételár nem jellemző a magyar műpiacon.

---

³⁶¹ SCHMIDT-WERTHERN *i.m.* 37.

³⁶² SCHMIDT-WERTHERN *i.m.* 37.

³⁶³ GYÖRI *i.m.* 157.

IV.6. A jogdíj megfizetése és a jogkezelés szabályai

A követő jog érvényesülésének technikai hátterét a közös jogkezelés biztosítja. A képzőművészet terén azonban a közös jogkezelés nem rendelkezik olyan kiforrott hagyományokkal, mint más műfajok, jellegzetesen az irodalom vagy a zene területén. Ennek oka, hogy a képzőművészeti alkotások esetében nem jellemző a tömeges felhasználás. Egyértelmű tendencia azonban napjainkban a közös jogkezelés megerősödése ezen a területen is, a digitális technológia fejlődése, az online felhasználások egyre nagyobb fokú elterjedése következtében, és a felhasználások nyomonkövethetőségének igénye egyre szélesebb körben jelen van a művészek körében, így az önkéntes közös jogkezelés szerepe is erősebbé válik.³⁶⁴ Jelen fejezetben azt vizsgálom, hogy a képzőművészek számára a másodlagos piacon történő eladások alkalmával fizetendő jogdíj érvényesítésében a közös jogkezelés képes-e betölteni szerepét az aktuális szabályozási környezetben, illetve milyen megoldások képzelhetők el a közös jogkezelés helyzetének javítása érdekében. Először röviden vázolom a közös jogkezelés általános problematikáját, majd az európai uniós és egyes releváns európai nemzeti modellek alapján a megoldási lehetőségeket vizsgálom.

A közös jogkezelés a szerzői jogok érvényesítésére szolgáló speciális eszköz. A közös jogkezelő szervezet jogszabály vagy szerződés alapján gyakorolja több szerző azonos típusú jogát, például a felhasználások engedélyezését és feltételeinek meghatározását, a jogdíj megállapítását és beszedését, a felhasználás körülményeinek figyelemmel kísérését, a jogdíjak beszedését és felosztását, abban az esetben, ha a felhasználás jellege vagy körülményei miatt a művészek egyénileg nem tudnák gyakorolni azokat. A szerzői jog valamely megsértése esetén is a szervezet lép fel a művész érdekében. Ezek a szervezetek non-profit alapon működnek. A szervezetek nyilvántartást vezetnek a művészekről; a művész feladata, hogy felvétesse magát a nyilvántartásba.

A közös jogkezelés nemcsak a szerzők érdekét szolgálja, hanem a felhasználókét is, könnyebbé téve az adminisztrációt, a komplex adatbázis és a közös jogkezelő szervezetek egymás közötti kommunikációja által is.

---

³⁶⁴ HAJDÚ *i.m.* 205.

Az Európai Unió szempontjából különös jelentősége van a közös jogkezelés általánosan kötelezővé válásának, mert jelentős mértékben hozzájárul az egységes belső piac megvalósulásához, a jogharmonizációhoz a szerzői jog terén.

A közös jogkezelési tevékenység szabályozása és a szerzők, jogtulajdonosok tudatában való meggyökeresedése ugyanakkor jelenleg nem kielégítő mértékű. A jogtulajdonosok sok esetben nem megfelelő vagy hiányos tájékoztatást kapnak a jogkezelő tevékenységről, és a jogkezelő szervezetek tevékenysége fölött nem tudnak ellenőrzést gyakorolni, különösen a jogdíjak beszedése és felosztása tekintetében, ill. általában véve a pénzgazdálkodás körében. Tehát mára nyilvánvalóvá vált, hogy nem elégséges, hogy ezek a szervezetek önszabályozással működjenek, szükséges egy központi irányítás a működésük fölött. A nem kielégítő működés sok esetben valójában nem költségcsökkenést, hanem épp ellenkezőleg, magasabb költségeket, több adminisztrációt eredményez a jogtulajdonosok számára - ezt állítja a szerzői jogi közös jogkezeléssel és a zenei művek online felhasználásával kapcsolatos közös jogkezelésről szóló EU-irányelvhez készült hatásvizsgálati dokumentum.³⁶⁵ A dokumentum a közös jogkezeléssel kapcsolatos általános problémákat, tendenciákat is felvázol. Az Európai Bizottság ezek megoldására különböző javaslatokkal élt. A javaslatok általános jellegűknél fogva a képzőművészet terén működő közös jogkezelés megfelelőbb szabályozásának kiindulópontjaként is szolgálhatnak, ezért az alábbiakban röviden ismertetjük ezeket.

1. *Status quo megőrzése* - Nincs szükség további szabályozásra, hanem a meglévő uniós és nemzeti szabályozásokat kellene hatékonyabban érvényesíteni. Bár ez javítaná a szabályozási felügyeletet, de az irányítási hatékonyság terén nem jelentene nagy előrelépést, a jogtulajdonosok ellenőrzési lehetősége csak korlátozottan javulna ezáltal.

2. *A fennálló alapelvek kodifikációja* - A meglévő uniós jogszabályok és a nem kötelező alapelvek rögzítése, kodifikálása. Ez egy irányítási és átláthatósági minimumkeret bevezetésével hatékonyabb lenne ugyan, de a pénzgazdálkodás terén nem hozna javulást.

---

³⁶⁵ Bizottsági szolgálati munkadokumentum. A hatásvizsgálat összefoglalója - amely a következő dokumentumot kíséri: Javaslat: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek jogainak belső piacon történő online felhasználásra szóló, több területre érvényes engedélyezéséről, SWD(2012) 205 final, 2-3.

3. Irányítási és átláthatósági keret - A hézagok kitöltése, az alapelvek által biztosított keret kiegészítése, a pénzügyi műveletek átláthatóságát és a jogtulajdonosoknak a döntéshozatali folyamatokban való részvételét biztosító rendelkezésekkel. Ezáltal a jogtulajdonosok részletes és pontos információkhoz jutnának a jogkezelő szervezetek teljesítményének referenciaértékeire vonatkozóan, a pénzügyi információkat is beleértve, és így a döntéshozatalban való hatékonyabb részvételük biztosított lenne.

Előrelépésként értékelendő, hogy 2014-ben a főbb európai közös jogkezelő szervezetek, a művészek, műkereskedők és aukciós házak főbb képviselői aláírtak egy dokumentumot, *Key Principles and Recommendations on the Management of the Author Resale Right* címmel,³⁶⁶ amely három kiemelt területen ösztönzi az együttműködést:

I. Átláthatóság, adminisztráció - Ennek keretében a közös jogkezelő szervezetek vállalják, hogy közérthető nyilvántartásokat tesznek elérhetővé az általuk képviselt művészekről a műtárgypiac szereplői számára, és a nem regisztrált művészeket felkutatják, azonosítják és nyomon követik. A műtárgypiac szereplői pedig vállalják, hogy meghatározott időn belül átadják a közös jogkezelőknek az eladásokról szóló információkat. Mindkét fél működése során az átláthatóság és elszámoltathatóság magas fokát célozza meg, egyszerűsített jelentéstételi rendszer kidolgozásával, megegyezésre töreksenek a jogdíjak beszedése kapcsán kialakítandó határidők tekintetében, a gyakran felmerülő és mindkét felet érintő kérdésekre közös megoldásokat dolgoznak ki, a releváns piacra vonatkozóan adatokat gyűjtenek, értékelnek, a jövőbeli tárgyalásokhoz mérhető adathalmazt gyűjtenek össze.

II. A követő jogról szóló ismeretek terjesztése - A jogkezelő szervezetek vállalják, hogy világos útmutatókat és FAQ-et tesznek közzé a művészek számára, különösen a követő jog működéséről, és a jogkezelő szervezetnél történő nyilvántartásba vételről, a jogkezelők és a művészek szervezetei együttműködnek ebben (pl. esettanulmányok készítése formájában). A jogkezelők vállalják, hogy nyílt kommunikációt folytatnak a művészekkel, ösztönzik a csatlakozást és kapcsolattartást a szervezetükkel, hogy szemináriumokat és workshopokat szervezzenek, hogy szervezetenként legalább egy

---

³⁶⁶ *Key Principles and Recommendations on the Management of the Author Resale Right*, 2014, elérhető: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/resale/140214-resale-right-key-principles-and-recommendations_en.pdf

személy kapcsolatban áll a jogalkotókkal, és információval, tanácsadással áll rendelkezésre, hogy eseményeket szerveznek, tréning anyagokat és legjobb gyakorlatra vonatkozó modelleket osztanak meg, hogy a teljesítéssel kapcsolatos ügyeket tárgyalásos-megegyezéssel úton kezelik; szükség esetén a jogkezelő bevonhatja a műpiac oldaláról érintett szervezetet.

III. A dominóhatás és a jogdíj megfizetésével kapcsolatos problémák - Egyrészt felmerülhet egy adott EU-tagállamban, ha a végső vevő magánszemély, és a tagállam joga ebben az esetben nem engedi, hogy a vevőre terheljék a jogdíjat, akkor az eladó fizeti meg végső soron, és lehet, hogy ő ekkor már másodjára fizet. Másrészt előfordulhat határon átnyúló ügyletek esetében, ha pl. egy olyan országban vásárol egy műkereskedő, ahol a szabályozás alapján a vevő fizet, és később olyan országban adja el a művet, ahol az eladónak kell megfizetnie a jogdíjat, akkor szintén kétszer fizet.

A 2015-ben esedékes jelentés elkészítésekor a Bizottság vizsgálta volna³⁶⁷ (egyebek mellett) annak a gyakoriságát, hogy egy műpiaci szereplő kétszer fizeti meg ugyanannak a műnek az eladásából felmerülő jogdíjat, és az így megfizetendő jogdíjak mértékét – ezt külön is vizsgálja EU-tagállamok és határon átnyúló ügyletek esetében; azt is vizsgálni kell, hogy milyen mértékben történik sikeres eladás műkereskedők, aukciósházak, galériák között (tehát olyan eladás, ami a követő jog hatálya alá tartozik).

Bár a dokumentum nem jogszabályi szinten áll, mégis jelentős előrelépésnek tekinthetjük a közös jogkezelés és az átláthatóság szükségességének felismerését a műkereskedelemben érintett szereplők részéről.

Jelenleg a követő jogot több mint 80 államban alkalmazzák, azonban nem mindenhol működik közös jogkezelés a képzőművészek jogai tekintetében.

A BUE 14ter cikk (3) bekezdése értelmében a díj mértékét és beszedésének módozatait az egyes nemzeti jogszabályok határozzák meg.

Az Irányelv sem tartalmaz ennél részletesebb rendelkezést, a 6. cikk (2) bekezdésében csak annyit mond: *“A tagállamok az 1. cikkben meghatározott követő jogi díj érvényesítése tekintetében kötelező vagy fakultatív közös jogkezelést írhatnak elő.”* Csak az Irányelv preambuluma ad némileg bővebb iránymutatást a tagállamoknak, a közös

---

³⁶⁷ Az Irányelv jelentéstételi kötelezettséget ír elő, amelyet a Bizottságnak négyévente kell teljesíteni; a 2011-ben közzétett jelentés óta azonban nem készítettek továbbiakat.

jogkezelés megvalósulása esetére: „*A tagállamokra tartozik a követő jog gyakorlásának – különösen a jogérvényesítés feltételeinek – szabályozása. A közös jogkezelő szervezet útján történő jogérvényesítés csak egy a jogérvényesítés lehetséges módjai közül. A tagállamoknak biztosítaniuk kell a közös jogkezelő szervezetek átlátható és hatékony működését. A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról is, hogy a más tagállamokból származó szerzőknek járó díjakat ténylegesen beszedjék és felosszák...*” [Irányelv (28) preambulum-bekezdés]. Tehát a tagállamok többféle módon szabályozhatják a közös jogkezelés kérdését: teljes egészében a szerzőkre bízhatják a jogok érvényesítését, bevezethetnek fakultatív vagy kötelező közös jogkezelést. Az Irányelv e körben a transzparencia és a hatékonyság követelményét hangsúlyozza, amelyeket azonban az érdemi részben nem ismételt meg konkrét rendelkezésekkel, így ezek *soft law* jellegű elvárásoknak tekinthetők.³⁶⁸

A jogkezelés módja meghatározza, hogy a szerzők hozzájuthatnak-e az őket megillető jogdíjhoz, így a szabályozás minősége végső soron meghatározza a követő jog tényleges értékét.³⁶⁹ Ezen kívül a hatékonyságnak van egy másik aspektusa, mégpedig a szankció alkalmazása. Enélkül ugyanis még egy kötelezően előírt közös jogkezelési rendszer sem nyújt kellő garanciát a jogdíj tényleges megfizetésére.

A követő jogi közös jogkezelés témájának körében a követő jogi Irányelv rendelkezésein túlmenően a közös jogkezelésről szóló 2014/26/EU irányelvre³⁷⁰ (a továbbiakban: Kjk. irányelv) is ki kell térnünk. A Kjk. irányelvnek nem tárgya annak előírása, hogy a tagállamok kötelező vagy fakultatív jogkezelést alkalmazzanak egy-egy szerzői jogi területen. Az irányelv általános célként az EU kulturális örökségének és sokszínűségének kiemelt védelmét és tiszteletben tartását tűzi ki [Kjk. irányelv (3) preambulumbekezdés]. A konkrét szerzői jogi jogérvényesítési célok körében az irányelv egyrészt a közös jogkezelő szervezetek működésének intézményi kereteit kívánja összehangolni [Kjk. irányelv (9) preambulumbekezdés]. Másrészt a közös jogkezelő szervezetek működésének átláthatóbbá tétele, a jogdíjbevételek kezelésével kapcsolatos elszámoltatás megkönnyítése, a jogosultak jogvédelmének hatékonyabb

---

³⁶⁸ GRAD-GYENGE – SARKADY *i.m.* 150.

³⁶⁹ VANHEES, Hendrik, *Does only compulsory collective management guarantee that an author actually receives his resale right?* In: TORREMANS, Paul (ed.), *Research Handbook on Copyright Law*, E. Elgar Publishing, 2017, 235.

³⁷⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve (2014. február 26.) a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről, *HL L 84.*, 2014.3.20., 72–98. o.

biztosítása, a jogdíjak méltános elosztása [Kjk. irányelv (5)-(8) preambulumbekendések] tartoznak az irányelv kiemelt törekvései közé.

A legtöbb uniós tagállam joga kötelező közös jogkezelést ír elő. A közös jogkezelő szervezeteknek nagy szerepük van a követő jog befogadásában: ahol korábban is működtek ilyen érdekképviseleti szervezetek, azok az országok hamarabb és könnyebben elfogadták a követő jog szükségességét, éppen ezen szervezetek lobbitevékenységének hatására. A jogkezelő szervezetek nemcsak a díj beszedése körében, hanem az információszerzés és a szerzők igényérvényesítése, tárgyaló pozíciójának erősítése terén is jelentős szerepet töltenek be.

A következőkben megvizsgáljuk, hogy szükséges-e kötelező közös jogkezelés alkalmazása ahhoz, hogy a szerzők ténylegesen hozzájussanak az őket megillető jogdíjakhoz.

Franciaországban *fakultatív közös jogkezelés* működik, amely azonban formáját tekintve *törvény által előírt közös jogkezelés*.³⁷¹ a közös jogkezelésre ill. a jogkezelő szervezetekre vonatkozó rendelkezéseket a francia szerzői jogi törvényben találjuk. Az önkéntes közös jogkezelés módozatát tekintve a CPI alapján két esetet különíthetünk el. Az egyik esetben a jogosult kérésére történik a beszedés, ilyenkor a kötelezettnek a kérelem kézhezvételét követően 4 hónapon belül teljesíteni kell a díjfizetést – illetőleg, amennyiben az adásvétel lebonyolítását megelőzően érkezett a kérelem, akkor az adásvétel időpontjától kell a 4 hónapot számítani. A másik esetben, kérelem hiányában, a kötelezett az adásvételt követő naptári negyedév letelte után legkésőbb 3 hónapon belül ajánlott levélben értesíti az egyik jogkezelő szervezetet az adásvételről [CPI R122-10. cikk].

A francia közös jogkezelés a követő jog terén bár alapvetően önkéntes, a szigorú és részletesen kidolgozott szabályok miatt sokkal inkább úgy tekinthető, hogy átmenetet képez a kötelező és az önkéntes közös jogkezelés között.³⁷²

A közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szabályokat is a szerzői jogi törvényben helyezték el [CPI R122-7. cikk].

---

³⁷¹ HAJDÚ *i.m.* 216.

³⁷² HAJDÚ *i.m.* 216.

Franciaországban a követő joggal kapcsolatos közös jogkezelési tevékenységet a Société des Auteurs des arts visuels et de l'Image Fixe (SAIF) és az ADAGP végzi. Franciaországban teljesen megszokott, hogy egy adott területen több közös jogkezelő szervezet működik. A képzőművészet területén korábban az ADAGP mellett a SPADEM működött, amelyet 1996-ban felszámoltak. A SAIF csak ezt követően, 1999-ben jött létre. Az ADAGP és a SAIF ugyanazon műfajok körében végez közös jogkezelési tevékenységet. A két szervezet közötti különbség inkább abban ragadható meg, hogy az ADAGP által jogosított művészek köre sokkal szélesebb, és ez a szervezet képviseli a legtöbb jelentős bevétellel rendelkező művészt. Jól érzékelhető a két szervezet volumenében fennálló különbség a kiállítási jog példáján keresztül, ugyanis az ADAGP sokkal kevésbé fektet energiát a kiállítási joggal kapcsolatos jogdíjkötelezettség nyomon követésébe, mert az általa képviselt művészek esetében nem ez jelenti a fő bevételi forrást, hanem a kiállítási jogot inkább úgy tekintik, mint amely hozzájárul a művészek láthatóságához, ismertségéhez. A kezelési költségek arányában a kiállítási jogdíj nem jelentős, így nem is éri meg ezzel foglalkozni. A SAIF ezzel szemben minden egyes esetben érvényesíti a jogdíjigényt, az ő tevékenységük illetve az általuk képviselt művészek sokkal kisebb volumenűek, akiknek még a viszonylag alacsony összegű kiállítási jogdíj is fontos.³⁷³ Fentiek csupán szemléltetésként kerültek említésre, a két szervezet volumenét érzékelteti; a követő jog tekintetében egyébként vélhetően nem lehet ehhez hasonló különbséget felfedezni a két szervezet között, ugyanis a művek eladása során elérhető jogdíjbevétel nyilvánvalóan más tartományokban mozog, mint a kiállítási díj, és fontos bevételt jelent minden művésznek.

A német jogkezelés a követő jog terén sajátosan alakult. A követő jog 1965-ben történt bevezetése idején még nem volt megfelelő eljárás annak érvényesítésére. A műkereskedők pedig megtagadták a jogdíjfizetést arra hivatkozással, hogy valójában nem ők az eladók. Ezzel egyidejűleg hivatásbeli titokra hivatkozással megtagadták a valódi eladó adatainak közlését.³⁷⁴ A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság 1971-ben hozott döntése értelmében a műkereskedő abban az esetben tagadhatja meg az

---

³⁷³ *Rapport droit d'exposition*, Comité Pluridisciplinaire des Artistes-Auteurs et des Artistes-Autrices, 2004, 13., elérhető: https://caap.asso.fr/IMG/pdf/rapport_droit_exposition.pdf.

³⁷⁴ FICSOR Mihály, *Collective Management of Copyright and Related Rights*, WIPO, 2002, 63.

adatszolgáltatást, ha ő maga fizeti meg a jogdíjat.³⁷⁵ Az UrhG 1972. évi módosítása³⁷⁶ adatközlési kötelezettséget írt elő és nagyobb szerepet kapott a közös jogkezelés.³⁷⁷

1980 óta létezik egy *keret-megállapodás* a műkereskedők egyesületei és a közös jogkezelő szervezet (VG Bild-Kunst) között, amely szerint a kereskedők az eladás után az eladási árnak hozzávetőlegesen az 1%-át egy alapba fizetik be az 1990. január 1-je után keletkezett művek esetében. A közös jogkezelő szervezet évente felhívja a műkereskedőket, galériákat az előző évben végbement eladásokról való adatszolgáltatásra, és a megküldött adatok alapján maga állapítja meg a szerzőket megillető összegek nagyságát, és ez alapján érvényesíti a művészek érdekeit. Ez a rendszer a művészek *önkéntes csatlakozásán* alapul; azon műkereskedők pedig, akiknek keret-megállapodásuk van valamelyik műkereskedő egyesülettel, azon keresztül egyéni szerződést köthetnek a közös jogkezelő szervezettel, így egyénileg is fizethetik a követő jogdíjat.³⁷⁸ Külön törvény, a 2016. június 1-jétől hatályos BGBI. I S. 1190 sz. törvény³⁷⁹ rendelkezik a közös jogkezelő szervezetek működéséről, tevékenységéről. Az UrhG csupán érintőlegesen tárgyalja a követő joggal kapcsolatos közös jogkezelési tevékenységet: csak az adatszolgáltatásra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz.

A brit szabályozás *kötelező közös jogkezelésről* rendelkezik [RRR sect. 14(1)]. Így, még ha a művész nem is bíz meg közös jogkezelő szervezetet a műveivel kapcsolatos jogkezeléssel, akkor is úgy kell tekinteni, hogy a közös jogkezelő szervezetnek megbízása van erre [RRR sect. 14(2)]. A RRR a világon egyedülálló módon lehetővé teszi, hogy a jogosult válassza meg, melyik közös jogkezelő szervezetet bízta meg [RRR sect. 14(3)]. A követő jog egyesült királyságbeli bevezetését megelőzően csak egy közös jogkezelő szervezet, a DACS működött a képzőművészet terén. A követő jog bevezetésekor kiemelt célként tűzték ki a hatékony jogérvényesítést és a művészek választási lehetőségét a szolgáltató tekintetében, így létrejött két új szervezet, az Artists' Rights Administration Ltd. és az Artists' Collecting Society (ACS). A közös jogkezelő szervezetek tehát egymás versenytársai, de a verseny igen korlátozott mértékű, hiszen a

---

³⁷⁵ BGH, Urt. v. 07.06.1971 - I ZR 32/70.

³⁷⁶ Gesetz zur Änderung des Urheberrechtsgesetzes, 1972, BGBI I S.2081.

³⁷⁷ FICSOR *i.m.* 63.

³⁷⁸ www.bildkunst.de

³⁷⁹ Gesetz über die Wahrnehmung von Urheberrechten und verwandten Schutzrechten durch Verwertungsgesellschaften (Verwertungsgesellschaftengesetz - VGG) 2016, BGBI. I S. 1190 - a 2014/26/EU irányelvnek való megfelelés jegyében alkotott törvény, a korábbi, 1965-től hatályban lévő BGBI I S. 1294 törvényt hatályon kívül helyezte.

jogdíjmértékeket jogszabály rögzíti; csak a jogkezelés költségeit határozhatja meg szabadon a közös jogkezelő szervezet. Mivel azonban a közös jogkezelő szervezetek nem for-profit szervezetekként működnek, így ebben sincs túl sok mozgástér számukra.³⁸⁰ Azon művészek esetében, akik nem bízzák meg egyik közös jogkezelő szervezetet sem, a DACS végzi a jogkezelést.³⁸¹ Ezen művészeknek ugyanazokat a jogokat biztosítja és ugyanazokat a kötelezettségeket írja elő a RRR, mint azoknak, akik megbíztak egy közös jogkezelő szervezetet [RRR sect. 14(4)].

A magyar jogalkotó *kötelező közös jogkezelést* írt elő a követő jog tekintetében [Szjt. 70.§ (9) bek.]. A feladatot a HUNGART egyesület látja el. Az Szjt. úgy rendelkezik, hogy a műkereskedő a díjat negyedévenként, a negyedévet követő hónap 20. napjáig fizeti meg, az adott negyedévben kötött szerződések alapján. Ez a határidő természetét tekintve elévülési jellegű határidő. A díjat a közös jogkezelő szervezetnek kell megfizetni, amely szervezet aztán kifizeti a szerzőnek vagy jogutódjának az őt megillető összeget [Szjt. 70.§ (10) bek.]. A HUNGART jelenleg hatályos Felosztási Szabályzatának³⁸² 15. pontja rendelkezik arról, hogy a befizetési kötelezettségre előírt határidőt követő 60 napon belül kell teljesíteni a jogdíj kifizetését a jogosult részére.

A Kjk. irányelv implementációját technikailag a magyar jogalkotó a német megoldáshoz hasonlóan oldotta meg: külön törvénybe, a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvénybe (a továbbiakban: Kjkt.) foglalta a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó szabályanyagot. Korábban a Szjt. tartalmazta a közös jogkezelésre vonatkozó összes rendelkezést [Szjt. 85-92/P.§]. Ezeket a Kjkt. 193. b) pontja hatályon kívül helyezte, és ezen érdemi szabályok a Kjkt.-be kerültek, módosított illetve kiegészített tartalommal, mint például a gazdálkodásra, adatkezelésre, könyvvitelre vonatkozó szabályokkal.³⁸³ Továbbra is a Szjt. tartalmazza a közös joggyakorlás módjával kapcsolatos anyagi szabályokat, de a Kjkt.-re utaló rendelkezések kerültek a Szjt.-be.³⁸⁴ A képzőművészeti alkotások vonatkozásában ezt az utalást, a Kjkt.-vel való kapcsolatot egyrészt a Szjt. a 16.§ (8) bekezdésének beiktatásával tette meg a jogalkotó, másrészt a 70.§ (9)-(11)

---

³⁸⁰ CAVE *i.m.* 168.

³⁸¹ CAVE *i.m.* 169.

³⁸² HUNGART 2021. május 31-én elfogadott Felosztási Szabályzata.

³⁸³ *Nagykommentár i.m.* 549.

³⁸⁴ *Nagykommentár i.m.* 549.

bekezdései is utalnak arra, hogy a jogdíjigény érvényesülése közös jogkezelésen keresztül valósul meg.

Ahogy egyébként engedélyezési jog nélküli díjigények esetében, a követő jog esetében is a Szjt. kötelező közös jogkezelést ír elő. A nemzeti jogszabályok csak olyan esetekben írhatnak elő közös jogkezelést, amely esetekben a BUE a joggyakorlás feltételeinek meghatározását megengedi, vagyis amikor lehetőséget ad nem önkéntes engedélyezésre. Ilyen a követő jog esete, ahol a jogosultság csak közös jogkezelés keretében gyakorolható. Tehát valójában a közös jogkezelés jelenti a joggyakorlás feltételét.³⁸⁵

A követő jog esetében a közös jogkezelési tevékenység egy korlátozott, „megcsonkított” közös jogkezelést jelent, hiszen nem kezelnek kizárólagos engedélyezési jogot, illetve a díjmértékeket nem a jogkezelő szervezet határozza meg, hanem törvény rögzíti azokat.³⁸⁶ A közös jogkezelésnek ez a formája kifejezetten a hatékonyságot szolgálja, a felhasználók részére megkönnyíti a jogosult felkutatásának és a díjfizetés teljesítésének a folyamatát.³⁸⁷

A Kjkt. rendelkezése alapján kötelező közös jogkezelés körébe tartozó esetekben kizárólag reprezentatív közös jogkezelő szervezet végezheti a közös jogkezelési tevékenységet [Kjkt. 5.§ (1) bek.]. Ennek abból a szempontból van jelentősége, hogy a reprezentatív közös jogkezelő szervezet kiterjesztett hatályú közös jogkezelési tevékenységet végezhet, tehát a jogosult által adott jogkezelési megbízástól függetlenül jogosult jogkezelési tevékenységet végezni, valamennyi jogosult művei és teljesítményei felhasználása vonatkozásában [Kjkt. 17.§].

A reprezentatív közös jogkezelő szervezetek működése az SZTNH engedélyéhez kötött [Kjkt. 33.§ (2) bek.]. Ez a rendelkezés szigorúbb feltételt jelent az egyéb közös jogkezelő szervezetekkel szemben támasztott feltételekhez képest, azok esetében ugyanis csak bejelentési kötelezettséget ír elő a törvény [Kjkt. 33.§ (1) bek.].

Bár a lehetősége adott [Kjkt. 89.§ (1) bek.], Magyarországon a képzőművészeti alkotások vonatkozásában nem jött létre újabb közös jogkezelő szervezet, így ezt a területet a HUNGART egyedüli, egyben reprezentatív közös jogkezelő szervezetként kezeli. A brit példából láthatóvá vált, hogy amikor több közös jogkezelő szervezet

---

³⁸⁵ GYENGE - SARKADY *i.m.* 64.

³⁸⁶ HAJDÚ *i.m.* 189.

³⁸⁷ HAJDÚ *i.m.* 189-190.

végez azonos közös jogkezelési tevékenységet, egymással versenyezve, az nem feltétlenül teszi hatékonyabbá a jogdíjak érvényesülését, sőt bizonyos szempontból vissza is vetheti azt.

A közös jogkezelés körében létezik egy sajátos modell Európában, a belga modell. Ők a kötelező közös jogkezelés egy egyedi formáját valósították meg, ezért érdemes ezt a rendszert közelebbről megvizsgálni.

2015 előtt Belgiumban opcionális volt a közös jogkezelés. 2015-ben vált kötelezővé,³⁸⁸ de a szerzőknek nem kötelező regisztrálni a jogkezelő szervezetnél. A rendszer lényege, hogy a szerző felkutatásának költséges és időigényes folyamatát megspórolja a jogdíj kötelezettje azzal, hogy létrejön egy központi platform ('unique platform'), amelyet a jogkezelő szervezetek (Belgiumban két ilyen van: SABAM és SOFAM) kooperációban állítanak fel és működtetnek, amelyhez beérkeznek a műkereskedőktől a befizetések, amely nyilvántartja és elérhetővé teszi az eladási adatokat, és amelyhez a művészek fordulhatnak a jogdíjigényükkel.³⁸⁹ A platform a gyakorlatban egy weboldalt jelent.³⁹⁰ A weboldalon megjelennek azok az eladások, amelyekről tájékoztatták a jogkezelő szervezeteket. Ez a megoldás egy gyors és átlátható módja a művészek tájékoztatásának és a jogdíjak beszedésének és kifizetésének. Megkönnyíti mindhárom fél munkáját: a művészek tényleges felkutatása a műkereskedők részéről korábban sokszor elmaradt, annak idő- és költségigényes volta miatt. A jogkezelő szervezettel kapcsolatban nem álló művészek számára pedig a unique platform előtt szinte lehetetlen volt az igényérvényesítés.

A szerzőket egyenlő módon kezeli a rendszer, attól függetlenül, hogy azok tagjai-e valamelyik jogkezelő szervezetnek vagy sem; a műkereskedőtől való adatbekérés módja is független attól, hogy a szerző tagja-e valamelyik jogkezelő szervezetnek vagy sem [Art 5§ 1 (1) és Art. 5§ 1 (2) Royal Decree, 2015].

Belgiumban az Irányelv előtti időben és ma is különbséget tesznek a nyilvános és a privát eladások között.

---

³⁸⁸ Art. XI.177 §2 Code of Economic Law - Book XI 'Intellectual Property' szabályozza.

³⁸⁹ Explanatory Memorandum to the draft law introducing Book XI 'Intellectual Property' in the Code of Economic Law, Parliamentary Documents 2013-2014, nr. 53K3391/001, 28-29.

³⁹⁰ www.resaleright.be

A francia és a belga közös jogkezelés szabályozása tehát a követő jog terén más-más utakat vázol fel. Ezek után érdemes betekinteni a holland szabályozása. Hollandiában a követő jogi szabályozás meglehetősen felületes.³⁹¹ Nincs kötelező közös jogkezelés, de még a jogkezelő szervezetnél tagként szereplő szerzők esetében sem működik egységes központi eljárás. A műkereskedők nem kötelesek automatikusan adatot szolgáltatni, csak a jogkezelő szervezet megkeresésére - ezt azonban a jogkezelő szervezet csak a nála tagként regisztrált szerzők esetében teszi meg. De a privát eladásokról általában ekkor sem szereznek információkat. A nem regisztrált szerzők maguk kutathatnak információk után, de a nyilvános aukciókon történt eladásokat kivéve nehezen juthatnak hozzá a privát eladások adataihoz, és kérhetik a jogdíj kifizetését. A holland rendszer egyáltalán nem tartalmaz garanciát arra, hogy a művészek hozzájussanak a jogdíjhoz.³⁹² Egy jogdíjfizetéssel kapcsolatos ügyben nyilvánvalóvá vált, hogy a holland közös jogkezelési rendszer annak a művésznek kedvező (de számukra is igen kevés előnnyel jár), aki regisztrált valamely közös jogkezelő szervezetnél, míg a nem regisztrált művészek számára alig nyújt bármilyen lehetőséget műveik sorsának követésére és jogdíjigénnyel való fellépésre.³⁹³

A közös jogkezelési tevékenység hatékonysága szempontjából fontos, hogy az EU területén működő közös jogkezelő szervezetek szoros együttműködést folytatnak egymással, ami a nemzeti működésükön túlmenően is biztosítja a követő jog érvényesülését.

IV.7. A védelmi idő

A követő jog hatálya alá eső alkotások esetében – hasonlóan a többi szerzői jogi jogosultsághoz – *post mortem auctoris* 70 év a védelmi idő. Ez az Európai Unióban mindenhol egységesen így van. Az Irányelv a 93/98/EGK irányelv 1. cikkére hivatkozik, abban került ugyanis meghatározásra a védelmi idő korábban. A 93/98/EGK irányelvet egyébként hatályon kívül helyezte a 2006/116/EK irányelv, de ez utóbbi változatlanul hagyta az általános szerzői jogi és ezzel együtt a követő jogi védelmi időt is.

---

³⁹¹ Art. 43c (1) Dutch Copyright Act.

³⁹² VANHEES *i.m.* 247-249.

³⁹³ Simonis & Buunk v. Stichting Pictoright, [2016] IEF 15676, IEPT 20160202.

A védelmi idő fenti keretek között történt meghatározása azt jelenti, hogy a követő jog hatálya alá csak modern és kortárs képzőművészeti alkotások tartozhatnak. A korábbi alkotások esetében „kisegítő megoldásként” a fizető köztulajdon, a *domaine public payant* jogintézménye hívható segítségül.

IV.8. A fizető köztulajdon (domaine public payant)

A jogintézmény jelen körben való tárgyalását a követő joggal való szoros kapcsolata teszi indokolttá. A *domaine public payant* szükségessége, szerepe legalább annyira vitatott, mint ahogyan azt a követő jog esetében láttuk. Előre kell bocsátani, hogy jelenleg nincs mindenhol párhuzamos jogi szabályozás a *domaine public payant*-ra ott, ahol egyébként a követő jogot alkalmazzák.

A fizető köztulajdon mibenléte egyébként nem egyértelmű, és a különböző nemzeti megoldások a szabályozása kapcsán eltérnek abban is, hogy egyáltalán szerzői jogi, kultúra-támogatási vagy pusztán pénzügyi megközelítéssel szemlélik a *domaine public payant*-t.³⁹⁴

Victor Hugo - aki elvülhetetlen érdemeket szerzett a BUE létrejöttében is - elsők között szorgalmazta a *domaine public payant* bevezetését Franciaországban,³⁹⁵ egy olyan korban, amikor a *post mortem* szerzői jogi oltalom még csak néhány évtizede létezett, és viszonylag kevés időre biztosította azt a szerzői jog.³⁹⁶ A jogintézmény francia eredete okán terjedt el globálisan a francia elnevezés. Franciaországban azonban csak jóval később, 1956-ban vezették be a *domaine public payant*-t,³⁹⁷ de rövid életűnek bizonyult, ugyanis 1976-ban már el is törölték. Az eredeti koncepció szerint a művek közkinccsé válását követő 15 évig a mű többszörözése és előadása esetén egy meghatározott díjat kellett volna fizetni, amely aztán egy alapba kerül. Ebből támogatni

---

³⁹⁴ WALTER – VON LEWINSKI *i.m.* 541.

³⁹⁵ HUGO, Victor, *Le domaine public payant*, In: HUGO, Victor, *Actes et paroles - Depuis l'exil*, 1878, séance du 21 et du 25 juin, 92-104.

³⁹⁶ Csak 1810-ben vezette be a Décret du 3 février 1810 (20 évben határozta meg), azt követően a Loi du 8 avril 1854 módosította a szabályozást (30 év lett), majd az újabb módosítással, a Loi du 14 juillet 1866 *post mortem auctoris* 50 évre biztosította a szerzői jogi védelmet. Ezt követően csak sokkal később, a loi du 27 mars 1997 emelte 70 évre.

³⁹⁷ Loi du 25 février 1956.

lehetett volna a művészeket, különösen a fiatal művészeket. A koncepció csak az irodalmi művekre vonatkozott.³⁹⁸

Később nemzetközi szinten is foglalkozni kezdtek a *domaine public payant* kérdésével. A UNESCO 1949-ben jelentést adott ki a témában,³⁹⁹ amelyben egyrészt megkísérelte definiálni a jogintézményt, másrészt vizsgálta a *domaine public payant*-t alkalmazó országok rendelkezéseit.⁴⁰⁰ A jelentés meghatározása szerint “a normál védelmi idő lejártá után - amikor a mű közkinccsé válik - a művet nem lehet szabadon felhasználni, mint a normál, szabadon felhasználható közkinccs esetében. Ehelyett a felhasználónak jogdíjat kell fizetnie, általában a szerzők szervezetei részére, amelyek az így létrejövő alapot kulturális célokra vagy a nélkülöző művészek vagy ezek családjai megsegítésére használják fel.”

A BUE nem rendelkezik a *domaine public payant*-ról. Konkrét javaslat nem is merült még fel a jogintézmény nemzetközi szintű bevezetésére.⁴⁰¹

A WIPO által 2010-ben a közkinccs témájában készített munkaanyag⁴⁰² külön foglalkozik a *domaine public payant* témájával. A dokumentum a fizető köztulajdont egyfajta „kényszerengedély”-nek tekinti, mert az csak díjfizetést tartalmaz, előzetes engedélyhez nem kötött a felhasználás.⁴⁰³ A dokumentum kitér arra, hogy a fizető köztulajdon általában azokra a felhasználásokra terjed ki, amelyek lejárt védelmi idejű műre vonatkoznak, és legtöbbször csak a kereskedelmi vagy profitorientált felhasználásokra terjed ki.⁴⁰⁴ Megemlíti ugyanakkor, hogy néhány fejlődő országban a folklórhoz tartozó művek felhasználásaival kapcsolatban alkalmazzák a *domaine public payant*-t.⁴⁰⁵

---

³⁹⁸ POLLAUD-DULIAN *i.m.* 20.

³⁹⁹ *Domaine Public Payant*, UNESCO, UNESCO/DA/7, 1949.

⁴⁰⁰ Akkor még csak öt ország alkalmazta a jogintézményt: Uruguay, Bulgária, Olaszország, Románia és Jugoszlávia. A jelentés utalt arra, hogy Oroszországban és Kolumbiában is ismerik valamilyen formában a fizető köztulajdont, de kellő információ hiányában ennél részletesebben nem foglalkozik a jelentés ezen országokkal.

⁴⁰¹ RICKETSON, Sam – GINSBURG, Jane C., *International Copyright and Neighbouring Rights – The Berne Convention and Beyond*, Oxford University Press, 2006, 9.59.

⁴⁰² *Note on the Meanings of the Term “Public Domain” in the Intellectual Property System with special reference to the Protection of Traditional Knowledge and Traditional Cultural Expressions/Expressions of Folklore*, WIPO/GRTKF/IC/17/INF/8, WIPO Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, Seventeenth Session, Geneva, December 6 to 10, 2010.

⁴⁰³ *Note on the Meanings i.m.* 12.

⁴⁰⁴ *Note on the Meanings i.m.* 12.

⁴⁰⁵ *Note on the Meanings i.m.* 13.

A követő jogi Irányelv a tárgyából fakadóan nem foglalkozik a *domaine public payant*-nal. Itt ki kell emelni, hogy a jogintézmény koncepciója nem is speciálisan a képzőművészeti alkotásokkal összefüggésben merült fel, hanem először főként az irodalmi, később a zenei művek kapcsán. A képzőművészeti alkotásokkal és kifejezetten a *droit de suite*-tel való összekapcsolódása ma sem rajzolódik ki egyértelműen mindenhol, ahol egyáltalán alkalmazzák a *domaine public payant*-t.

Európában felmerült több alkalommal is az egységes *domaine public payant* koncepciója, többek között a Védelmi idő irányelv harmonizációs folyamata során. Az (akkor még) 50 éves védelmi időt egy 20 éves határozott idejű periódussal javasolta kiegészíteni. Az irányelv azonban végül egységesen 70 évben állapította meg a védelmi időt, ahogyan azt akkoriban már több tagállam is alkalmazta, és nem került sor külön a *domaine public payant* rezsim bevezetésére. Ettől függetlenül az irányelvvel nem ütközik a *domaine public payant* bevezetése, arra minden tagállamnak lehetősége van. Egységes *domaine public payant* szabályozás ugyanakkor nehezen elképzelhető, a tagállamok nagyon különböző álláspontja miatt.⁴⁰⁶

Franciaországban jelenleg a szerzői jogi szabályozás nem tartalmazza a *domaine public payant*-t. A korábban említett 1976-os eltörlése óta is időről időre felizzanak azonban a kérdést érintő szakmai viták.⁴⁰⁷

A német szerzői jog sem tartalmazza a fizető köztulajdon intézményét. Németországban 1965-ben terjesztették ki a *post mortem auctoris* védelmi időt 70 évre – amit egyébként a *domaine public payant* jogintézménye nagyban inspirált –, ezt követően azonban magának a *domaine public payant*-nak a bevezetése elmaradt, éppen a védelmi idő kiterjesztése miatt.⁴⁰⁸ Meg kell jegyezni, hogy erre hivatkozással nem volt indokolt elvetni, hiszen a *domaine public payant* nem a szerzőt vagy jogutódját érinti.

Nagy-Britanniában sincs *domaine public payant* szabályozás. Ott egyébként annyira nagy múltja van a kultúratámogatásnak, és annyira kiterjedt rendszerként működik,

---

⁴⁰⁶ WALTER – VON LEWINSKI *i.m.* 541-542.

⁴⁰⁷ I. például: <https://scinfolex.com/2020/01/25/rapport-racine-le-domaine-public-payant-une-nouvelle-fois-ecarte/>

⁴⁰⁸ European Parliament, *Literary Works in the Public Domain – Copyright and Related Rights*, Working paper, PE 166.091, 1996, 11.lj.

hogy nehezen lenne elfogadtatható, ebbe a rendszerbe beilleszthető a fizető köztulajdon koncepciója, valójában fel sem merül rá az igény.⁴⁰⁹

A domaine public payant a magyar szerzői jogi szaknyelvben „fizető köztulajdon”-ként gyökeresedett meg.

Korábban a fizető köztulajdonra vonatkozó szabályokat a régi Szjt. (1969. évi III. tv.) 15/A.§-a és annak végrehajtási rendelete, a 9/1969. (XII.29.) MM rendelet (Szjt.V.) 13/A.§-a tartalmazta - a követő jog szabályait érintő jogtechnikai megoldáshoz hasonlóan. 1994-ben szerzői jogi törvénymódosításra került sor (1994. évi LXXII.tv.), amelyet éppen a fizető köztulajdon körüli viták váltottak ki. Ekkor kerültek a fizető köztulajdonra vonatkozó szabályok egységesen a Szjt.-be, egyúttal a követő jog szabályain is finomított a jogalkotó. A végrehajtási rendelet ezt követően csak technikai jellegű szabályokat tartalmazott. Ezek is bekerültek azonban az új, 1999-es Szjt.-be.

Az 1994. évi törvénymódosítás háttére az, hogy a műkereskedők ki akarták iktatni a fizető köztulajdont a magyar szerzői jogból. Ez a szándékuk egyébként a követő joggal szemben is fennállt, azonban a követő jog egyre elterjedtebbé vált nemzetközi szinten, így a könnyebben támadható fizető köztulajdon jogintézményét tűzték céltablájukra.⁴¹⁰ 1994-ben az Alkotmánybíróságtól kérte a műkereskedők szervezete a Szjt.V. módosított 13/A.§ megsemmisítését, arra hivatkozással, hogy a Szjt.V.-t módosító rendelet sérti a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. tv. (Jat.) 2.§ b) pontját és 4.§ c) pontját, amelyek alapján törvényben kell szabályozni az adó jellegű kötelezettségeket. Az indítványozó további érvei a járulék árnövelő hatására, a műkereskedők adóhatósági jogkörrel való felruházásának helytelen voltára és a Művészeti Alap elosztási és döntési jogkörének ellenőrizhetetlen voltára vonatkoztak. Az Alkotmánybíróság megsemmisítette az érintett rendelkezést,⁴¹¹ de nem az indítványozók által kérelmezett érdemi okokból, hanem jogtechnikai indokkal, a Jat.-ra hivatkozással. A vitatott rendelkezés az alkotmányossági szempontból elégtelen jogforrási szint miatt alkotmányellenes, noha nem annak adó jellege miatt - amelynek megállapítására az Alkotmánybíróság nem látott alapot -, hanem azon oknál fogva, hogy a Jat. értelmében a szellemi alkotáshoz fűződő jogokat és kötelezettségeket törvényben kell szabályozni. Az Alkotmánybíróság kellő időt hagyott a jogalkotónak, hogy a kérdést törvényi szinten szabályozni tudja. Ennek a

---

⁴⁰⁹ STOKES *i.m.* 70.

⁴¹⁰ GYŐRI *i.m.* 152.

⁴¹¹ 14/1994. (III.10.) AB határozat.

jogalkotó eleget is tett, a fent említett 1994. évi LXXII. törvénnyel. A fizető köztulajdon szabályai azt követően a régi Szjt. 54/A.§-ba kerültek, csupán egy apró változtatással: kikerült az írók és alkotóművészek támogatása kifejezésből az írók köre, így hangsúlyosabbá vált a fizető köztulajdonnak a képzőművészeket támogató célja.⁴¹² Jogalkotás-technikai, de egyben fontos elvi kérdés, hogy míg korábban a fizető köztulajdon intézménye a szerzői vagyoni jogok között szerepelt, az 1994-es módosítással külön fejezetbe került, kifejezve ezzel a szerzői vagyoni jogoktól való különállását, hiszen a járulékot nem a szerzőnek fizetik ki.

Így tehát az indítványozók nem érték el céljukat: a fizető köztulajdon intézménye máig is létezik. A járulék felhasználása a gyakorlatban komoly támogatást jelent a művészeknek: ebből a keretből jelenteti meg a HUNGART 2009 óta azt a monográfiásorozatot, amely kortárs képző-, ipar- és fotóművészek munkásságát dolgozza fel.⁴¹³ Ugyancsak ebből támogatja a HUNGART a jelentősebb országos alkotóművészeti szervezeteket, művészeti rendezvényeket, kiállításokat. A szociális cél pedig a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének segélyezési bizottságain keresztül valósul meg.⁴¹⁴ Ezzel a járulék alkalmas a nagyrészt megszűnt állami mecenatúra pótlására, a kortárs művészet támogatására.⁴¹⁵

A fizető köztulajdon esetében látszólag a követő jog kiegészítéséről van szó, mivel Magyarországon egyértelműen a követő jogi szabályozáshoz kapcsolódik annyiban, hogy ugyanazon képzőművészeti alkotási kör és ugyanazon ügyletek után rendeli az Szjt. a járulék megfizetését, mintegy a követő jogi szabályozás meghosszabbításaként. A további szabályokban azonban fontos eltérések azonosíthatók: a követő jog esetében alkalmazott sávosan degresszív kulcsok a fizető köztulajdonnál nem jelennek meg. Itt ehelyett az adóval és más köztartozásokkal csökkentett vételár 4%-a (2012 óta - ez a követő jogi küszöbértékkel párhuzamosan változott). További fontos különbség, hogy míg a követő jogi díj jogdíjnak minősül, amelyben konkrétan a szerző vagy jogutódja részesül, a fizető köztulajdon ettől mind a jogosultját tekintve, mind terminológiai

---

⁴¹² GYÖRI *i.m.* 154.

⁴¹³ A könyvsorozat hiánypótló és egyedi jellegű kezdeményezés; más jogkezelő szervezetek nem készítenek ilyet Magyarországon.

⁴¹⁴ GYÖRI *i.m.* 165.

⁴¹⁵ GYÖRI *i.m.* 167.

szempontból elhatárolandó - mivel nem a szerző vagy jogutódja, hanem az alkotó közösség kapja, így nem is minősülhet jogdíjnak.⁴¹⁶

A fizető köztulajdon lényege, hogy a szerzői vagyoni jogok védelmi idejének lejárta után kell fizetni a járulékot, amit az alkotóművészek szociális céljaira, az alkotó tevékenység támogatására használnak fel [Szjt. 100.§ (2) bek.]. A fizető köztulajdon jogpolitikai indoka az, hogy a műalkotások a gyakorlatban sok esetben csak a védelmi idő letelte (közkinccsé válásuk) után értékelődnek fel igazán. Így ha a szerző vagy jogutódjai nem is, de a jogintézmény által legalább az alkotói közösség részesül bizonyos mértékben a sikerből.⁴¹⁷ Kiváló példa erre az esetre a 2012-ben a Virág Judit Galéria téli aukcióján, a magyar aukciós piacon minden idők legmagasabb leütési árát, 240 millió Ft-ot elért CSONTVÁRY-festmény, a Traui látkép naplemente idején c. alkotás.⁴¹⁸ A szerzői jogi védelem lejártát követően (a művész 1919-ben hunyt el) bekövetkezett óriási értéknövekedésből az alkotói közösség a fizető köztulajdon létének köszönhetően részesülhet.

A jogintézményre az Szjt. alapvetően a követő jog szabályait rendeli alkalmazni, a fentebb részletezett eltérésekkel és egy kiegészítéssel: a járulék címén befolyt összegeket a közös jogkezelő szervezet külön kezeli és külön tartja nyilván [Szjt. 100.§ (4) bek.]. A követő jog esetében alkalmazott „múzeumi kivétel”-hez hasonlóan itt is találunk: amennyiben a műalkotás tulajdonjogát muzeális intézmény szerzi meg vagy ilyen intézménytől szerzik meg, nem kell megfizetni a járulékot [Szjt. 100.§ (3) bek.]. A járulék mértéke a követő jogi jogdíj alapmértékéhez igazodik, annak változásakor (2012-ben) a járulék is változott, így jelenleg 4%. Fontos technikai részletszabály, hogy a nyilvánosságot évente tájékoztatni kell a járulék összegéről és annak felhasználásáról a Hivatal hivatalos lapjában [Szjt. 100.§ (5) bek.].

IV.9. Az információszerzés joga - a tájékoztatási kötelezettség

A követő jog érvényesülésének *előfeltétele*, hogy a jogosult illetve a közös jogkezelő szervezet a megfelelő információk birtokába kerüljön a releváns ügyletekkel

---

⁴¹⁶ Az, hogy az alapvetően közjogi, a társadalombiztosításhoz kapcsolható “járulék” kifejezés mennyire helytálló egy szerzői jogi jogintézmény esetében, vitatható.

⁴¹⁷ GYÖRI *i.m.* 158.

⁴¹⁸ <https://viragjuditgaleria.hu/hu/kapcsolat/tortenet/>

kapcsolatban. A jogdíjigény hatékony érvényesítése érdekében indokolt az információszerzéshez való jogról illetve a tájékoztatási kötelezettségről a lehető legrészletesebben rendelkezni. Az Irányelv is ilyen irányú törekvést fogalmaz meg: *“Az újraeladási ügyletek ellenőrzésére megfelelő eljárásokat kell bevezetni, amelyek a gyakorlatban biztosítják a követő jog tényleges alkalmazását a tagállamokban. Ez magában foglalja a szerzőnek vagy meghatalmazottjának azt a jogát is, hogy a díjfizetésre kötelezett természetes vagy jogi személyektől minden szükséges információt megszerezhessen. A követő jog közös jogkezelő szervezet útján történő érvényesítését előíró tagállamok rendelkezhetnek úgy is, hogy az információszerzéshez való jog csak az illetékes közös jogkezelő szervezetet illeti meg”* [Irányelv (30) preambulumbekzdés].

Az Irányelv nem ad kötelező eligazítást, csupán annyit ír elő, hogy *a tagállamok biztosítják, hogy a 6. cikk szerinti jogosultak az újraeladást követő három éven belül követelhessék a művészeti piac 1. cikk (2) bekezdésében meghatározott képviselőjétől mindazon információk megadását, amelyek az újraeladással kapcsolatos követő jogi díj fizetésének biztosításához szükségesek lehetnek”* [Irányelv 9. cikk].

A CPI alapján az értesítésben meg kell jelölni az adásvétel időpontját, a műalkotás szerzőjének a nevét és egyéb, a jogosultat érintő információkat, amelyekkel a kötelezett rendelkezik [R122-10. cikk]. A francia jog szerint a jogkezelő szervezet kötelezettsége, hogy amint értesül egy követő jogdíjigényt megnyitó adásvételről, arról tájékoztatja a jogosultat. Amennyiben a jogosult nem érhető el, vagy a személye nem ismert, a szervezet az elvárható gondossággal eljárva értesíti a követő jog lehetséges jogosultjait; szükség esetén más jogkezelő szervezetekkel együttműködve jár el. Ha még mindig nem található a jogosult, a szervezet hirdetmény útján a nyilvánossághoz fordul a jogosult felkutatása céljából [CPI R122-10. cikk].

Az UrhG a díjjal kapcsolatos tájékoztatás körében az alkotónak szintén 3 éves időkorláton belül megadja azt a lehetőséget, hogy felvilágosítást kérjen a 3 éven belül eladott műveivel kapcsolatban a jogkezelő szervezettől. További garanciális szabály, hogy amennyiben az igényérvényesítéshez szükséges, az eladók nevét és címét is elkérheti a jogkezelő szervezeten keresztül, valamint tudakozódhat az eladási ár felől is. Az eladó nevének és címének kiadását a műkereskedő csak abban az esetben tagadhatja meg, ha megfizette a művészt megillető részesedést. A művész csak közös jogkezelő szervezeten keresztül élhet információkéréssel [UrhG §26 (4)-(6)]. Ez utóbbi

rendelkezés elősegíti a követő jog gyakorlati érvényesülését, hiszen a közös jogkezelő szervezet rendelkezik megfelelő műtárgypiaci ismeretekkel, a műkereskedőkkel személyes kapcsolatban áll többnyire, és részletes információs listája van a műtárgypiac eseményeiről. Egy, a közös jogkezelő szervezeten keresztül érkező megkeresést a műkereskedők is komolyabban vesznek, és együttműködésre ösztönzi őket. Ahogyan a közös jogkezelés német modelljében is láttuk, a közös jogkezelő szervezet és a műpiac hivatásos közötti megállapodások, szakmai kapcsolatok jelentősen hozzájárulnak a követő jog tényleges érvényesüléséhez. Ez még inkább igaz a határokon vagy kontinenseken átnyúló ügyletek esetében. Ezzel párhuzamosan a műkereskedők számára is megnyugtatóbb egy ilyen eljárás, mert a közös jogkezelő szervezet a műkereskedelmet csak a szükséges és a célnak megfelelő mértékben zavarja. Egyes esetekben azonban praktikusabb megoldás lehet, hogy a művész személyesen kérjen információt és érvényesítse jogdíjigényét.⁴¹⁹

A brit szabályozás szerint azoktól kérhető információ, akiket a RRR lehetséges kötelezettként meghatároz [RRR sect. 15(2) a)]. Az információkérés határideje a vonatkozó eladás teljesülésétől számított 3 év [RRR sect. 15(2) b)]. A RRR nem határozza meg pontosan a bekérhető adatok körét, csak körülírja, hogy a jogkezeléshez szükséges bármilyen adat lehet, különösen a jogdíj megállapításához szükséges adatok, vagy amennyiben az információkéréssel érintett személy nem fizeti meg a jogdíjat, a jogdíj kötelezettjének meghatározásához szükséges személy(ek) neve és lakcíme [RRR sect. 15(3)]. Akitől adatszolgáltatást kérnek, meg kell tennie minden tőle telhetőt, hogy 90 napon belül megadja a kért információkat [RRR sect. 15(4)]. Ha ezen időn belül nem szolgáltat adatot, a jogosult bírósághoz fordulhat, és a bíróság kötelezi ilyenkor adatszolgáltatásra [RRR sect. 15(5)]. Az információkérés körében megszerzett adatokat bizalmasan kell kezelni [RRR sect. 15(7)].

Az Szjt. előírja, hogy a jogdíj megfizetésekor a műkereskedő köteles közölni a szerző nevét (ha az lehetséges), a mű címét, a vételárat (művenként külön) és a fizetendő díj összegét [Szjt. 70.§ (10) bek.]. Ezzel az eljárással könnyen teljesíthető a kifizetés a szerző javára. A Legfelsőbb Bíróság egy ügyben kimondta, hogy a fenti bekezdésben rögzített adatokon kívül további adatok nem követelhetők a műkereskedőtől,

---

⁴¹⁹ PFENNIG *i.m.* 3-4.

gazdálkodó szervezettől, így tehát a szerző sem tarthat igényt ennél szélesebb körű adatszolgáltatásra.⁴²⁰

További rendelkezés a Szjt.-ben, hogy a jogkezelő szervezet az átruházásra vonatkozó szerződés megkötésétől számított 3 éven belül követelheti a díj beszedéséhez szükséges adatok szolgáltatását a műkereskedőtől [Szjt. 70.§ (11) bek.]. Ez jogvesztő határidő, és a műkereskedő számára nyújt biztonságot.

Az Szjt. arra vonatkozó rendelkezéseket nem tartalmaz, hogy a közös jogkezelő szervezet milyen adatokat köteles szolgáltatni a jogosultaknak történő kifizetés során. Ezt a hiányt a HUNGART Felosztási Szabályzata pótolja: a 12. pontban részletesen felsorolja azon adatokat, amelyekről a jogosultat tájékoztatja.⁴²¹ Egy, a Fővárosi Ítéltábla elé került ügyben a jogosult nem találta elégségesnek a közölt adatokat, további adatok kiadását követelte. A bíróság azonban megalapozatlannak ítélte a kereseti kérelmet - és ezzel a HUNGART gyakorlatát helyesnek ismerte el -, hiszen nincs erre vonatkozó jogszabályi előírás, a HUNGART pedig a saját szabályzata által előírt gyakorlatot követi.⁴²²

Látható, hogy az UrhG sokkal részletesebb eligazítást ad, és garanciális szempontból meggyőzőbb az információszerzést illetően, mint az Szjt.; hozzá kell tenni, hogy Németországban ez már az Irányelv elfogadását megelőzően is részletesen szabályozott kérdéskör volt.

---

⁴²⁰ Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.273/2008/7. sz. ítélet.

⁴²¹ - minden olyan elérhetőségi adatra, amelynek használatára a jogosult felhatalmazta a HUNGART-ot a jogosult azonosítása és felkutatása céljából, - a jogosult részére felosztott jogdíjbevételekre, - a jogosult számára kifizetett összegekre, a kezelt vagyoni jogok fajtái és a felhasználási módok szerinti bontásban, - követő, reprodukciós és sugárzási jogdíj esetében a mű címére, az értékesítő, vagy a felhasználó nevére, a kiadvány, vagy a műsor címére, amelyben a felhasználás történt, kivéve akkor, ha a felhasználók általi adatszolgáltatáshoz kapcsolódó objektív okok megakadályozzák a HUNGART-ot ezen információk elérhetővé tételében, - azon időszakra, amelynek során a jogosult részére felosztott és kifizetett összegek alapjául szolgáló felhasználásra sor került, kivéve akkor, ha a felhasználók általi adatszolgáltatáshoz kapcsolódó objektív okok megakadályozzák a HUNGART-ot ezen információk elérhetővé tételében, - a kezelési költség címén történt levonásokra, - a kezelési költség címén történt levonásoktól eltérő célra történt levonásokra, ideértve a jogdíjak közösségi célra történő felhasználására levont összeget, - a számfeltés adataira (jogdíj, egyéni költség, adóelőleg, kifizetendő összeg) - a jogosult számára felosztott, bármely időszakra vonatkozó, még ki nem fizetett jogdíjbevételekre.

⁴²² Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.304/2007/7. sz. ítélet.

IV.10. A követő jog érvényesülése, szankciók

Az Irányelv nem rendelkezik szankciók alkalmazásáról a követő jog vonatkozásában. A (30) preambulumbekzdésben említett “megfelelő eljárások” azonban teoretikusan magukban foglalhatják szankciók bevezetését. Egyes tagállamok jogszabályaiban meg is jelennek bizonyos szankciók, amelyeket a nemzeti jogszabályok többnyire a díjfizetési kötelezettség, az értesítési kötelezettség és a tájékoztatási kötelezettség elmulasztásához fűznek.

A CPI tartalmaz szankciót egyes kötelezettségek megsértése esetére: ha a kötelezett a jogosult kérelme ellenére elmulasztja a díjfizetést, ha nem értesít egy jogkezelő szervezetet sem, vagy ha nem adja meg a szükséges információkat, bírsággal sújtható [CPI R122-12. cikk]. A francia törvény igen részletes szabályokkal és a hatékonyságot fokozó szankcióval biztosítja az alkotók jogainak érvényre jutását. Fontos kiemelni, hogy bár Franciaországban nem kötelező a közös jogkezelés, a szankcióval támogatott szigorú tájékoztatási kötelezettség lényegében azt eredményezi, hogy az összes eladás adata nyilvánosságra kerül, így kellően hatékonyan érvényesíthető a jogdíjigény.⁴²³

Az UrhG a jogkezelő szervezet jogaként határozza meg, hogy amennyiben alapos kétség merül fel a tájékoztatás helyességét vagy teljességét illetően, a szervezet követelheti, hogy a tájékoztatásra kötelezett választása szerint vagy a saját, vagy egy általa megjelölt könyvvizsgáló betekinthessen az üzleti könyveibe vagy más okirataiba, amilyen mértékben az a tájékoztatás helyességének vagy teljességének megállapításához szükséges. Ha kiderül, hogy a tájékoztatás nem valós, vagy nem teljesszerű, akkor az ezt feltáró vizsgálat költségei a kötelezettet terhelik [UrhG §26 (7)].

A brit szabályozás sem tartalmaz anyagi jellegű szankciót. Az adatszolgáltatás elmaradása esetére arra ad lehetőséget, hogy a bíróság kötelezze az adatszolgáltatást elmulasztó felet az adatszolgáltatás teljesítésére [RRR sect. 15(5)].

A belga modellben a tájékoztatási kötelezettség elmulasztása ill. kifejezett megtagadása vagy a valótlán adatszolgáltatás 26 euró és 25.000 euró közötti bírsággal sújtható [Art. XV.110 (1) 2 CEL, Art. XV.110 (2) CEL és Art. XV.70 (4) CEL]. Ez rendkívül széleskörű mérlegelésre ad lehetőséget a szankció kiszabása kapcsán.

---

⁴²³ VANHEES *i.m.* 251.

Az Szjt. nem vezet be külön szankciót a követő jog szabályai között, hanem a XIII. fejezetben található polgári jogi jogkövetkezmények alkalmazására kerül sor valamely követő joggal kapcsolatos kötelezettség elmulasztása esetén. A HUNGART gyakorlata, hogy az önkéntes teljesítés elmulasztásáról való tudomásszerzést követően először peren kívül, felszólító levelek útján, majd annak sikertelensége esetén peres eljárásban érvényesíti a jogkezelő szervezet a követő jog díjigényt. A tapasztalatok azt mutatják, hogy egy valóban működő, és magát komoly szereplőnek tartó galéria, műkereskedő - már csak a jó hírnevének megőrzése érdekében is - általában hajlandóságot mutat a perben egyezség kötésére. Amennyiben nem ez a helyzet, annak oka általában az, hogy a műkereskedő működése problémás, általában be is zárnak hamarosan. Természetesen a műkereskedők mindig próbálkoznak valamilyen magyarázatot adni a mulasztásra.⁴²⁴ A HUNGART beszámolója szerint a műkereskedők fizetési fegyelme csekély mértékű elégtelenséget mutat; általában a felszólító levelek hatására már megtörténik a jogdíj megfizetése.⁴²⁵ Ez azt mutatja, hogy Magyarországon a követő jogi szabályozás megfelelő, és a közös jogkezelési rendszer hatékonyan érvényesül.

IV.11. Részösszegzés

A követő jog szabályozásának részletes áttekintését követően kijelenthető, hogy az EU szabályozása jelenlegi formájában nem elég korszerű. Törekszik arra, hogy megfeleljen a mai igényeknek, és némely kérdésben igen korszerű (például a követő jog hatálya alá eső ügyletek meghatározásánál vagy a küszöb- és plafonértékek meghatározásánál), más kérdéskörök tekintetében azonban kissé bátortalan és - valószínűleg a műkereskedők szervezeteinek aktív lobbizásának következtében is - inkább konformista megoldásokat rögzít. Ez utóbbira utal, hogy nem zárja ki, de nem is terjeszti ki hatályát a népszerű modern műfajokra, mint a digitális (video, audio) alkotások, installációk, így ezek tekintetében bizonytalanság van. Ebben a kérdésben mindenképpen fejlesztendők a követő jog anyagi jogi szabályai.

A különböző modellek áttekintése után az a következtetés látszik helyénvalónak, hogy közös jogkezelő rendszer nélkül a művészek meglehetősen nehezített terepen találják magukat: képviselet, információk valamint érdekvédelem hiányában a jogdíj

---

⁴²⁴ GYÖRI *i.m.* 163.

⁴²⁵ HUNGART 2020. évi beszámolójának kiegészítő melléklete, 2021, 6.

iránti igényt nem tudják érvényesíteni. Az is láthatóvá vált, hogy a követő jog területén a közös jogkezelés leghatékonyabban akkor alkalmazható, ha azt kötelezően írják elő - nem csupán nemzeti szinten, hanem szükség lenne ennek európai uniós szinten történő szabályozására is. Sőt, úgy is tekinthetjük, hogy a követő jogi jogdíjigény gyakorolhatóságának *feltétele* a közös jogkezelés.⁴²⁶ Ezt látszik alátámasztani a holland - negatív - példa is.

Az európai szinten zajló jogalkotási tendenciák abba az irányba mutatnak, hogy előbb-utóbb készítenek majd egy egységes, minden tagállamban kötelező közös jogkezelést előíró jogszabályt a követő jog vonatkozásában. A művészek, műkereskedők és a jogkezelő szervezetek érdeke is az lenne, hogy komplex, kötelező jogkezelési tevékenység folyjon az EU területén, egységesebb adatbázisok épüljenek ki, és ezek egymással hatékonyabban kommunikálni tudjanak.

Üdvözlendő tendenciának tartom, hogy a műkereskedelem különböző oldalait képviselő piaci szereplők párbeszédet, egyeztetést kezdtek el. A műkereskedelemnek nagy szüksége van a közös jogkezelés átláthatóságának, hatékonyságának növelésére, de ez soft law eszközökkel – mint amilyen a 2014-es dokumentum – nem biztosítható, irányelv szintjén kellene rendelkezni a közös jogkezelésről.

Ugyanakkor az is kitűnik a fenti elemzésből, hogy bár rendkívül fontos szempont, hogy adott tagállamban kötelező vagy önkéntes közös jogkezelési rendszer működik-e, ezen felül a részletszabályokon is múlik, hogy mennyire hatékonyan érvényesíthető a közös jogkezelés keretein belül a követő jogi jogdíj. *Így a tájékoztatási kötelezettség részletes kidolgozottsága, az adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása vagy megtagadása esetére előírt szankció megléte, összege illetve opcionális kötelezettként az ügyletben résztvevő hivatásos képviselő, műkereskedő megjelölése - ezek a tényezők ideális esetben ténylegesen garantálni tudják, hogy végül a szerző hozzájusson az őt megillető jogdíjhoz. Ezek azok a területek, amelyeket elsősorban egységesíteni kellene ahhoz, hogy az Irányelv célja - a művészek számára anyagi juttatás biztosítása művük sikere esetén - megvalósulhasson.* Az Irányelv tekintetében tehát a jelenleginél teljesebb körű harmonizációra lenne szükség. Ebben a kérdésben az Irányelv meglehetősen visszafogott utat választott: a belső piac működését közvetlenül érintő, annak (esetleges) torzulásait előidéző magatartásokat szándékozta csupán a követő jogi jogharmonizáció

---

⁴²⁶ GYENGE - SARKADY *i.m.* 64.

hatókörébe vonni.⁴²⁷ Ezzel egyet is értek, és nem tartom sem szükségesnek, sem kivitelezhetőnek a teljes harmonizációt. De a fentebb kiemelt pontokban igenis fontos lenne jobban közelíteni az egyes tagállami szabályozásokat. Ennek legfőbb eszköze az Irányelv módosítása lenne. Világos, hogy ez politikai okokból nem egyszerű feladat, szakmailag azonban feltétlenül indokolt.

A vizsgált államok szabályozásából nyilvánvalóvá vált, hogy a követő jog szabályozása Európában az Irányelv által kijelölt keretek között történik, a tagállamok mégis nagy mértékben saját jogrendszerük illetve műpiaci sajátosságaik alapján alakítják azt. Ennek előnye, hogy a piaci viszonyokat az egyes nemzeti szabályozások képesek tükrözni, hátránya azonban, hogy az EU-n belül így igen sokféle, sokszor egymásnak is ellentmondó szabályozás él egymás mellett. Az EU mint gazdasági egység műpiaca versenyképességének megtartását, növelését ez nem segíti, sőt, ahogyan az például a jogosultak meghatározása körében is problémaként merül fel, a határon átnyúló ügyletek esetében a sokféleség inkább hátrány, a bizonytalanságot növelő tényező. A tagállami szabályozások egyedisége ugyanakkor azt is jelzi, hogy a követő jog szabályozása sehol sem csupán szakmai kérdés, hanem legalább ennyire politikai játszmák eredménye. Ez a megállapítás az EU szabályozására is igaz.

A magyar követő jogi szabályozás európai uniós viszonylatban is rendkívül alaposan kidolgozott, részletes. Sok tekintetben megelőzte az Irányelvet már annak megszületésekor. Még ma is igen korszerűnek számít a tagállami szabályozások között. Magyarország követő jogi szabályozása a kötelező közös jogkezelési rendszer működtetésével igen haladó szemléletűnek mondható az EU tagállamai között, és alkalmas arra, hogy a követő jog hatékony érvényesülését biztosítsa.

---

⁴²⁷ I. erről részletesen az V. fejezetet.

V. A követő jog nemzetközi és európai uniós szabályozásának kérdései

Az előző fejezetekben egyértelművé vált, hogy a követő jog intézménye meglehetősen vitatott. Ennek ellenére a nemzetközi, globális tendencia az, hogy a korábban elutasító vagy vonakodó államok is egymás után vezetik be a jogintézményt. Ez mindenképpen sikerként értékelhető, és azon alapfeltevésünket, miszerint a követő jognak van létjogosultsága a szerzői jogban, megerősíti, az állandóan jelenlévő dilemmák, a folyamatos szakmai és politikai viták mellett is. A követő jogról nemcsak a szerzői jogászok vitáznak, hanem a műkereskedelem szereplői is, és ezáltal a gazdaság jelentős mértékű érintettsége miatt a viták politikai szinten is zajlanak.

A követő jog kialakulása óta jelentősen formálódott, a különböző korok kihívásaihoz részben alkalmazkodott, ennek ellenére érezhető (mind nemzetközi, mind hazai vonalon), hogy funkciójának mind teljesebb betöltése helyett a fókusz sokszor még napjainkban is a jogintézmény létjogosultságának igazolásán van. Jellemző, hogy a jogintézmény ismertsége és elismertsége más, régebbre visszanyúló szerzői jogi jogintézményekhez, szerzői vagyoni jogokhoz, szerzői jogdíjakhoz képest még ma is jóval kisebb. A korábbi dilemmákon közel sem jutott még túl a jogintézmény.

A kontinentális jogrendszerekben, és ennek nemzetközi valamint európai uniós szintjén, tehát ahol a követő jog már létezik, az aktuális kérdések a követő jog jövőjére vonatkoznak. Az EU-ban fontos kérdés a követő jog és egyáltalán a szerzői jog Brexit utáni helyzete, a Brexit műkereskedelemre gyakorolt hatásainak elemzése. Nemzetközi szinten pedig eközben lassan körvonalazódik egy követő jogi egyezmény. Talán annak keretein belül sikerül a BUE hiányosságait, számtalan nyitva maradt kérdését megnyugtatóan rendezni. A reménybeli egyezmény mindenképpen hatással lesz az európai uniós jogharmonizációs folyamatra is, az immár 20 éves irányelv átértékelésére, modernizálására lesz szükség az egyezmény és természetesen az irányelv tapasztalatai alapján. E fejezetben ezekkel a tapasztalatokkal, a tagállami követő jogi szabályozásokkal és az irányelvnek a műkereskedelemre gyakorolt hatásaival is foglalkozunk.

A világ államai két csoportra oszthatók: a követő jogot alkalmazó és az azt nem alkalmazó államok csoportjára. A dilemmák is más jellegűek a két csoportot tekintve. A követő jogot alkalmazó államokban a kontinentális dilemmákhoz hasonlóak merülnek fel: a követő jog jövője, minél hatékonyabb működtetése, a műkereskedelem

alakulásának tendenciái a követő jog tükrében. A követő jogot nem alkalmazó államokban azon kérdések tárgyalásánál tartanak, amelyeket a kontinentális jogrendszerekben zajló jogalkotási folyamatok rég meghaladtak: szükség van-e a követő jogra, illetve (a követő jogot már alkalmazó angolszász államok példája ezt némileg eliminálta) beilleszthető-e és hogyan illeszthető be az állam jogrendszerébe a követő jog.

V.1. Aktuális szabályozási kérdések az Európai Unióban

V.1.1. A követő jogi jogharmonizáció a szerzői jogi jogharmonizációs folyamatban

Az európai szerzői jogi jogharmonizációt több tényező együtthatása indította el, még az EGK keretében. A nemzetközi szerzői jogi jogfejlődés igen eseménydús volt a XX. században, ez már önmagában is kellő inspirációt nyújthatott a közösségi jogalkotónak egy jogegységesítési, jogközelítési folyamat elindításához, annál is inkább, mivel a nemzeti szabályozások különbözősége jelentős problémákat okozott a belső piac torzulásmentes működésében, ezek kiküszöbölése szükségessé vált. Ehhez társult még annak felismerése, hogy a szellemi alkotások jelentős versenyeszközként funkcionálhatnak, különösen a rendkívül felgyorsult technikai fejlődésre tekintettel. Mindezzel párhuzamosan a bővülő közösségi hatáskörök megteremtették egy nagyobb volumenű jogharmonizációs folyamat jogi hátterét.

Míg a Közösség gazdasági prioritásainak megfelelően az iparjogvédelem területén korábban elindult a jogharmonizációs folyamat, a szerzői jogban először 1988-ban merült fel kifejezetten a jogharmonizáció iránti igény, a Bizottság szerzői jogról és technológiai kihívásokról szóló zöld könyvében.⁴²⁸ A Bizottság már ekkor foglalkozott a territorialitás kérdésével és ezzel összefüggésben az áruk és szolgáltatások szabad mozgásának akadályaiival, a jogvédett áruk és szolgáltatások jogvédett belső piacának kialakításával.⁴²⁹

A jogharmonizációs folyamat egyik legszembetűnőbb és leggyakrabban kritizált sajátossága, hogy annak első évtizedeiben egyáltalán nem törekedtek egységes és komplex jogharmonizációra. A jogharmonizáció kezdeti szakaszában meghatározott

---

⁴²⁸ *Zöld könyv a szerzői jogról és a technológiai kihívásokról*, COM (88) 172 final, Brüsszel, 1988, elérhető: [http://aei.pitt.edu/1209/1/COM_\(88\)_172_final.pdf](http://aei.pitt.edu/1209/1/COM_(88)_172_final.pdf), 10-11, 13-14.

⁴²⁹ TÓTH Andrea Katalin, *Az európai szerzői jogi harmonizáció és a territorialitás kérdése*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2016/4, 10.

célok meglehetősen általánosak voltak. Szerepelt közöttük a szerzői műpéldányok forgalma és a művek közönséghez juttatása (mint szolgáltatásnak) terén meglévő közösségen belüli akadályok lebontása, a belső piaci verseny torzulásainak kiküszöbölése, az alapvető érdekek (tulajdonhoz való jog, szellemi tulajdonhoz való jog, véleménynyilvánításhoz való jog, közérdek) összehangolása. Emellett megfogalmazták a kulturális piacon meglévő jogi különbségek és jogbizonytalanság csökkentésének, a kulturális befektetések ösztönzésének, a szerzői jognak az új gazdasági és technikai körülmények között történő kiigazításának, az új kihívásokra (pl. új felhasználási módok megjelenése) adott tagállami válaszok közelítésének, a szellemi alkotások védelmi szintje emelésének, az egyes országokban már bevált megoldások harmonizálásának szándékát.⁴³⁰ A célok többségéről elmondható, hogy inkább a belső piac működésének prioritásai felől közelítettek, és nem a szerzői jog kihívásai szempontjából. Ennek következménye például az a jelenség is, hogy a személyhez fűződő jogok jelentősen háttérbe szorultak a vagyoni jogokkal szemben, mégpedig egy olyan jogi és filozófiai környezetben, amelyet a kontinentális jogrendszerben a természetjog személyiség-központúsága fémjелеz.

Csak a 2010-es években kezdett láthatóvá válni a törekvés a szerzői jog egységes megközelítésére. A 2010-ben európai vezető jogtudósok közreműködésével indult Wittem-projekt egy egységes szerzői jogi kódexet kívánt megalkotni. A kezdeményezés hamar elhalt, de arra mindenképpen jó volt, hogy az európai jogalkotás inkonzisztenciáira és transzparencia-hiányára felhívta a figyelmet.⁴³¹ Elkészült ugyan egy tervezet, de fontos szerzői jogi területek maradtak ki belőle, többek között a követő jog, de a szomszédos jogok, a szerzői jogi szerződések joga vagy az adatbázisok sem szerepeltek benne.⁴³²

A szerzői jogi reform kezdetekor, 2015-ben kiadott Európai Bizottsági közleményben a személyhez fűződő és a vagyoni jogok egységesítésén túl ismét megjelent egy egységes szerzői jogi kódex megalkotásának igénye.⁴³³ A kódex megvalósulásának azonban több akadálya volt (és van is). Egyrészt az EUMSz 114. cikke (korábban EK Sz 95. cikk,

---

⁴³⁰ GYERTYÁNFY Péter, *A szerzői jogi jogharmonizáció eredménye az EU-ban*, Jogtudományi Közlöny, 2002/6, 271.

⁴³¹ HUGENHOLTZ, P. Bernt, *The Wittem Group's European Copyright Code*. In: SYNODINOU, Tatiana-Eleni (ed.), *Codification of European copyright law: challenges and perspectives*, Wolters Kluwer, 2012, 339-354.

⁴³² TÓTH *i.m.* 15.

⁴³³ JANSSENS *i.m.* 220.

azelőtt EK Sz 100a. cikk) képezi az EU jogharmonizációs tevékenységének alapját, ez a cikk azonban csak olyan jogszabályalkotásra hatalmazza fel az EU-t, amely jogszabály a belső piac létrehozásának és működésének érdekét szolgálja.⁴³⁴ Másrészt a szerzői jog területiális jellege: a tagállamonkénti külön szerzői jogi jogcímek miatt nehézkes a felhasználások határokon átnyúló engedélyezése. A szerzői jogi reform eredményeként létrejött 2019/790/EU irányelv azonban elmozdulást jelent a territorialitás elvétől, kifejezett szándéka a határon átnyúló felhasználások és engedélyezések megkönnyítése. Az egységes szerzői jogi kódex előtt álló harmadik nagy akadály a tagállami tulajdonjogi szabályozások függetlensége, amit az EUM Sz 345. cikke mond ki.⁴³⁵

Fentiek okán az iparjogvédelem területén elért harmonizációs eredményekhez képest a szerzői jogi jogharmonizáció máig csak részeredményeket tudott felmutatni, a szerzői jog egy-egy területére (pl. szoftverek, adatbázisok) vagy egyes felhasználási módokra (pl. követő jog vagy bérlet) kiterjedő irányelvekkel, és ez a lépcsőzetes jogalkotási folyamat⁴³⁶ igen töredezetté teszi a jogharmonizációt. Nagyobb horizontot fog át ugyan az InfoSoc irányelv⁴³⁷ és a 2019-es DSM irányelv, de ezek még mindig távol állnak egy egységes európai szerzői jogi rezsimtől, hiszen mindegyik esetében irányelvről van szó. Egyelőre nincs sem rendeleti szintű jogszabály, sem egységes európai kódex.

Az európai követő jogi jogharmonizáció *jogalapját tágabb értelemben* a BUE 14ter cikke és 20. cikke jelentik. A BUE a szerzői jog egészét tekintve minimum sztenderdeket határoz meg. A követő jogot tekintve már az anyagi rendelkezése sem igazán konkrét, eljárási kérdésekben és az alkalmazandó jog kérdésében pedig még ennél is általánosabban fogalmaz. Fontos emellett, hogy a BUE a szerzői jog nemzeti szabályozásának elvén alapul.⁴³⁸

Szűkebb értelemben a követő jogi jogharmonizáció jogalapját az Európai Közösséget létrehozó szerződés 95. cikke (jelenleg EUM Sz 114. cikk)⁴³⁹ jelenti, amint azt maga az

---

⁴³⁴ KIS Réka, *Az Európai Unió hatásköre a szerzői jog területén*, Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies 6, 2 2017, 288.

⁴³⁵ TATTAY Levente, *Versenyképesség és szellemi alkotások az Európai Unióban*, Wolters Kluwer, 2016, 249.

⁴³⁶ TÓTH *i.m.* 10.

⁴³⁷ Azonban ez az irányelv is csak minimumharmonizációt valósít meg [InfoSoc irányelv (7) preambulum-bekezdés]. - Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, *HL L 167.*, 2001.6.22., 10–19.

⁴³⁸ KIS *i.m.* 287.

⁴³⁹ A továbbiakban is 95. cikk-ként hivatkozom, mivel az Irányelv elfogadásakor még az EUSz volt hatályban.

Irányelv is tartalmazza [Irányelv (10) preambulumbekzdés]. Az Irányelvvvel kapcsolatban számos kritika megfogalmazódott az elfogadását követő években, és ezekből egyesek éppen a jogalapot kérdőjelezzik meg.⁴⁴⁰

Kiindulópontként rögzítenünk kell, hogy a 95. cikk funkcionális jellegű norma, amely az európai jogalkotónak felhatalmazást ad másodlagos jogforrások elfogadására a belső piac megvalósítása céljából. Ok-okozati összefüggésnek kell fennállnia a belső piac megvalósulásának és működésének céljai illetve a jogharmonizációs intézkedés között.⁴⁴¹ Az EU Bíróság gyakorlata alapján elfogadhatók azok a jogharmonizációs intézkedések, amelyek ténylegesen hozzájárulnak a verseny torzulásának megszüntetéséhez.⁴⁴² E körben fontos szempont, hogy a harmonizálandó tagállami jogszabályok a versenyt érzékelhető mértékben torzítják,⁴⁴³ és a torzulás nem lehet csekély vagy közvetett.⁴⁴⁴ Az EU Bíróság értelmezése szerint előzőkön túl azok a jogharmonizációs intézkedések felelnek meg a belső piaci célkitűzésnek, amelyek a belső piac működése szempontjából *akadályt képező, vagy várhatóan akadályt képező* tagállami szabályozásbeli különbségeket számolják fel.⁴⁴⁵ WUENSCHEL álláspontja szerint az Irányelv esetében a Bizottság csak feltételezéssel él, amikor azt mondja, hogy az eltérő tagállami szabályozások jelentős hatással vannak a belső piaci versenyre, így viszont az Irányelv nem felel meg a fenti tesztnek. Erre hivatkozással WUENSCHEL az EU kompetencia-hiányát állapítja meg. Ezzel összefüggésben aggályosnak tartja WUENSCHEL, hogy az Irányelv ilyen széles hatáskört hagy a tagállamoknak a nemzeti szabályozás kialakításában. Érvelése szerint éppen ez fog olyan különbségeket teremteni a tagállami szabályozások között, amelyek a belső piac működését várhatóan ténylegesen akadályozni fogják - ami viszont a jövőben valóban kellő megalapozással szolgálhat egy újabb irányelv megalkotására a témában.⁴⁴⁶ WELLER hasonló megállapítást tesz, amikor kiemeli, hogy az Irányelv által hagyott túlságosan tág

---

⁴⁴⁰ WUENSCHEL [2009] *i.m.* 130-136.

⁴⁴¹ KIS *i.m.* 291.

⁴⁴² C-300/89. sz., Az Európai Közösségek Bizottsága kontra az Európai Közösségek Tanácsa ügyben 1991. június 11-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:1991:244] (Titánium Dioxid-ügy), 23. bekezdés; C-376/98 .sz., Németországi Szövetségi Köztársaság kontra Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa ügyben 2000. október 5-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2000:544] (Dohányreklám ügy), 95., 106. bekezdés.

⁴⁴³ C-376/98. sz. ítélet, 108., 110. bekezdés.

⁴⁴⁴ C-376/98. sz. ítélet, 109. bekezdés.

⁴⁴⁵ C-380/03. számú, Németországi Szövetségi Köztársaság kontra Európai Parlament és Az Európai Unió Tanácsa ügyben 2006. december 12-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2006:772] (Dohányreklám II. ügy), 41. bekezdés: "... ha léteznek kereskedelmi akadályok, vagy valószínű, hogy a jövőben felmerülnek ilyenek ..."

⁴⁴⁶ WUENSCHEL [2009] *i.m.* 132-133.

hatáskör miatt rendkívül sokféle tagállami szabályozás születik. Ez pedig ugyanúgy töredezté teszi az unió területén a követő jog szabályozását, mint amilyen töredezett már azelőtt is volt - csak éppen ez valamelyest másfajta töredezettséget jelent. Ehhez járul az a probléma, hogy az Irányelv nem határoz meg a felmerülő kollíziók esetére kapcsolóelvet, így WELLER szintén megkérdőjelezi az EU kompetenciáját.⁴⁴⁷ A kompetencia hiányával kapcsolatos megállapítás rendkívül szélsőséges.⁴⁴⁸ Az Irányelv kapcsán az EU Bíróságnak még nem volt alkalma ezt a kérdést vizsgálni. Az azonban vitathatatlan, hogy a belső piac működésében és az EU versenyképességében a műkereskedelem meghatározó részt képvisel. A tagállamok szabályozásában pedig a különbségek jelentősek, hiszen az Irányelv előtt több tagállam szerzői joga nem is ismerte a követő jogot. Ismét több tagállamban szabályozták ugyan, de gyakorlati érvényesülése nem volt a jogintézménynek. Más tagállamokban viszont kialakult szabályozással és valódi gyakorlati érvényesüléssel is bírt a követő jog már az Irányelv előtt is. A belső piacon belüli torzulás és ezáltal a belső piac működésének akadályozása ill. ennek várható, reális esélye tehát valóban fennállt álláspontunk szerint.

A hosszas előkészítő munka eredményeként megszületett Irányelv a szerzői jogi jogharmonizáció második generációjában jött létre. A BUE-hoz hasonlóan az Irányelv is óvatos pozíciót vesz fel: a jogintézményre vonatkozó anyagi szabályok igen részletesen kidolgozottak - bár ezek körében is viszonylag széles diszkrecionális jogokat hagy a tagállamoknál; alig tartalmaz azonban eljárási szabályokat, és azokban még nagyobb szabadságot ad a tagállamoknak. A szakirodalomban időnként felbukkanó kritika, hogy a követő jog Irányelvben meghatározott szabályai (különösen a küszöbérték) valójában a befutott, sikeres művészeket támogatják, azzal is, hogy a galériákat elfordítják a kezdő művészekről a követő jog által implikált pénzügyi kockázat miatt.⁴⁴⁹ WUENSCHEL szerint az Irányelv éppen a kívánatos hatásokkal ellentétes hatásokat ér el.⁴⁵⁰

Az Irányelv többes célt tűzött ki, amelyek közül az egyik elsődleges, a

---

⁴⁴⁷ WELLER, Matthias, *Choice-of-Law Rules for Droit de Suite*, Art Antiquity and Law, 2010/1, 75-78.

⁴⁴⁸ GASTER, Jens, *The Resale Right Directive*. In: Stamatouði, Irini - Torremans, Paul (eds.), *EU Copyright Law: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, 2014, 358. - Gaster szerint nem is helytálló a megállapítás.

⁴⁴⁹ I. WUENSCHEL [2009] *i.m.* 135-136; GRADDY, Kathryn - HOROWITZ, Noah - SZYMANSKI, Stefan, *A study into the effect on the UK art market of the introduction of the artist's resale right*, Intellectual Property Institute, 2008, 65, 91. - hivatkozza Caroline Wiseman-t (Caroline Wiseman Modern and Contemporary, igazgató).

⁴⁵⁰ WUENSCHEL [2009] *i.m.* 135-136.

képzőművészekre vonatkoztatott cél: a képzőművészeti alkotások szerzőinek és más szerzők (akik műveik hasznosításából bevételhez jutnak) gazdasági helyzete közötti *egyensúly helyreállítása*, azáltal, hogy gazdasági részesedést biztosít a művészeknek műveik sikeréből [Irányelv (3) preambulum-bekezdés]. Ugyanígy fontos célnak tekinti a jogalkotó a *belső piaci* (azon belül is a művészeti piaci) *verseny torzulásoktól mentes működésének* és ezáltal az áruk és szolgáltatások szabad mozgásának, a letelepedés szabadságának [Irányelv (11) preambulum-bekezdés] és a művészek közötti *egyenlő bánásmódnak* [Irányelv (14) preambulum-bekezdés] minél teljesebb körben történő biztosítását.⁴⁵¹ WUENSCHEL felhívja a figyelmet arra, hogy az Irányelvből úgy tűnik, a közösségi jogalkotó célja elsődlegesen nem a belső piaci akadályok felszámolása, hanem a művészek támogatása. Ez a cél azonban nem felel meg az Irányelv jogalapjaként megjelölt 95. cikknek, fentiek alapján. A művészek támogatása ugyanis a 95. cikkre tekintettel csak közvetett cél lehetne.⁴⁵² Az Irányelv szerkesztése ebből a szempontból nem szerencsés, valóban úgy tűnik, mintha előbbrevaló lenne ez a cél a belső piaci harmonizációs célhoz képest. Valójában a két célt egymásra tekintettel kell kezelni, kifejezetten sem a jogalkotó, sem később az EU Bíróság nem állított fel sorrendet közöttük, általában együtt említik a két célt.

Ezen legfőbb célok mellett az Irányelv szövegéből kiolvasható a *fiatal művészek támogatásának* célja, amelynek megvalósítására a tagállamoknak a szubszidiaritás elve alapján a nemzeti küszöbérték Irányelvben meghatározott összegénél alacsonyabb szinten történő megállapításán keresztül van lehetőségük [Irányelv (22) preambulum-bekezdés]. Bizonyos fokig a követő jogi jogdíj mértékének megállapítása is tükrözi a fiatal művészek támogatásának célját. Az Irányelv szövegében ugyan nem szerepel, de a követő jog EU-szerte való elterjedése közvetetten, mégis nagyban hozzájárul a *követő jog globális elterjedéséhez*, amely cél az EU követő jogi politikájában egyértelműen tetten érhető.⁴⁵³

Az Irányelv kellően körülhatárolta a harmonizáció terjedelmét,⁴⁵⁴ rögzítette ugyanis, hogy *“Meg kell szüntetni az olyan jogi különbségeket, amelyek torzítják a belső piac*

---

⁴⁵¹ A művek értékesítésének helye kapcsán az egyenlő bánásmód a tagállami szabályozások nagyfokú különbözősége vagy egyes tagállamokban annak hiánya miatt nem valósulhat meg.

⁴⁵² WUENSCHEL [2009] *i.m.* 132-133.

⁴⁵³ GABER *i.m.* 299.

⁴⁵⁴ Más kérdés, hogy a későbbiekben mennyiben igazolódott, elegendő lett-e a harmonizáció Irányelvben rögzített mértéke az Irányelv céljainak minél teljesebb megvalósulása szempontjából. Ezzel a későbbiekben foglalkozom részletesebben.

működését és meg kell akadályozni újabb hasonló különbségek kialakulását. Nincs szükség azonban az olyan különbségek megszüntetésére vagy kialakulásuk megakadályozására, amelyek várhatóan nem befolyásolják hátrányosan a belső piac működését” [Irányelv (13) preambulum-bekezdés]. Ez ugyanaz a minimumszabály, mint ami az InfoSoc irányelvben is megjelenik.⁴⁵⁵ Az Irányelv kifejezett szándéka volt a tagállamoknak a lehető legnagyobb mozgásteret hagyni, ezért elégségesként jelölte meg a belső piac működésére közvetlen hatással lévő rendelkezések összehangolását [Irányelv (15) preambulum-bekezdés]. Mindezek kapcsán az Irányelv az EKSz. 5. cikkében foglalt szubszidiaritás és arányosság elvét tartotta szem előtt [Irányelv (16) preambulum-bekezdés]. ERAUW a jogharmonizáció kritikájaként fogalmazza meg, hogy az uniós jogharmonizáció tulajdonképpen csak kitolja az EU határait az egyenlőtlen versenyfeltételek problémáját, a probléma harmadik országokkal szembeni kezelésével nem foglalkozik kellően.⁴⁵⁶ Ezzel a megállapítással csak részben tudunk egyetérteni, mégpedig annyiban, hogy az alkalmazandó jog kérdésében valóban nem foglal állást az Irányelv, így nem kínál megoldást a határokon átnyúló (egyébként nem elhanyagolható mennyiségű) ügyletek esetében a kollízió feloldására.⁴⁵⁷ Be kell látni azonban, hogy az EU határai korlátozzák az uniós jogalkotót a piaci verseny egyenlő feltételei kialakításának ambíciójában. Természetesen annyit megtehet, és meg is teszi, hogy nemzetközi fórumokon támogatóan, vagy még inkább ösztönzően lép fel a követő jog globális alkalmazásának elfogadtatása tárgyában.

V.1.2. A követő jog újabb fejleményei

A következőkben azt vizsgáljuk, hogy az Irányelv hatályba lépése, 2001. október 13. napja óta eltelt 20 év tapasztalatai alapján milyen hatások váltak észlelhetővé az Irányelv alkalmazása kapcsán. Kitérünk a követő jog hatékonyabb alkalmazása érdekében tett uniós szintű erőfeszítésekre.

Az Irányelv pályafutásának első időszakában a legfőbb kihívást az implementációs kötelezettség teljesítése jelentette a tagállamokban. Az implementációs kötelezettség alól adott bizonyos területi vagy tartalmi jellegű kedvezmények miatt csak 2012. január

---

⁴⁵⁵ InfoSoc irányelv (7) preambulum-bekezdés.

⁴⁵⁶ ERAUW *i.m.* 793.

⁴⁵⁷ Ezt a VI. fejezetben részletesen vizsgálom.

1-jétől alkalmazzák a követő jogot valamennyi tagállamban teljeskörűen. Több tagállamban újonnan került bevezetésre a követő jog, így a világ műkereskedelméből jelentős részt magáénak tudó Egyesült Királyságban is. Az Európai Bizottság egyetlen esetben kezdeményezett kötelezettségszegési eljárást az implementációs kötelezettség teljesítéséhez szükséges rendelkezések előírt határidőn belüli elfogadásának elmulasztása tárgyában, Spanyolországgal szemben. Az Európai Unió Bírósága megállapította a kötelezettségszegést, és kötelezte Spanyolországot a költségek viselésére.⁴⁵⁸

Az Irányelv által előírt jelentéstételi kötelezettségnek [Irányelv 11. cikk (1) bek.] eleget téve 2011-ben az Európai Bizottság jelentést készített,⁴⁵⁹ amelynek tárgya különösen az Irányelv belső piacra gyakorolt hatásainak elemzése és a követő jogot korábban nem alkalmazó tagállamokban a követő jog bevezetése következményeinek vizsgálata volt. Az Irányelv követelményeinek megfelelően a Jelentés 3 nagy egységben összegzi a vizsgálat tapasztalatait: az irányelv hatása (Jelentés, 2. fejezet) - különösen pedig a Közösség helyzete a követő jogot nem alkalmazó érintett piacokhoz képest; végrehajtási kérdések nemzeti szinten (Jelentés, 3. fejezet) - az igazgatási eljárásokkal kapcsolatos helyzet áttekintése; a művészekre gyakorolt hatások (Jelentés, 4. fejezet) - az irányelv szerepe a művészi alkotókévd ösztönzésében.

A Jelentés a 2005-2010 terjedő időszakot vizsgálta. Ebben az időszakban az EU a modern és kortárs művészet világpiacán veszített piaci részesedéséből, de a vizsgálat nem bizonyította, hogy ez közvetlen összefüggésben lenne a követő jog bevezetésével. Nem volt megállapítható a kereskedelem eltolódása sem a követő jogot újonnan bevezető tagállamoktól [Jelentés, 5. pont] - ez az egyik leggyakrabban hangoztatott aggály a követő jog alkalmazásával szemben, nemcsak Európában, hanem angolszász területen is.

A Jelentés kitért más, a műpiac működésére jelentős mértékben ható szempontokra is, amelyek nagy része nem mérhető, szubjektív szempont és szoros kapcsolatban áll a műpiac működésének sajátosságaival, más részük az uniós vagy globális gazdasági folyamatokkal mutat összefüggést.⁴⁶⁰ A szubjektív szempontok között említhető a

---

⁴⁵⁸ C-32/07. sz., Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Spanyol Királyság ügyben 2008. január 31-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2008:64].

⁴⁵⁹ *Jelentés 2011.*

⁴⁶⁰ A szempontok csoportosítása nem szerepel a Jelentésben.

művészeti ízlés változása, a szakértelem, a bizalom és a kapcsolatok, vagy akár egy adott műpiac szakosodásának tendenciái. A gazdasági tényezők közé tartozik a világválság, amelyből csak 2010-re tudott “magához térni” az EU műpiaca. Ide sorolható a vagyon eloszlásának globális változása, különösen az a tény, hogy Kína mind nagyobb vagyonnal rendelkezik, és ez a kínai művészeti piacokat is mindinkább fellendíti. Kína részesedése ennek megfelelően a globális műkereskedelemben egyre növekszik, nyilvánvalóan a másik két legnagyobb művészeti piac, az EU és az USA műpiacának rovására. Hasonló globális szempont a magasabb árkategóriájú művek bizonyos “globális piaci csomópontokon” való koncentrációja: USA, Kína, Egyesült Királyság [Jelentés, 2.4. pont].

A Jelentés említést tett a hozzáadottérték-adó mértékének uniós belüli jelentős különbségeiről, amely tényező szintén hatással van a követő jog alkalmazására. Konkrét, a követő joggal szorosan összefüggő tényezők a követő jog alkalmazásával járó ügyviteli költségek, adminisztratív terhek [Jelentés, 2.4. pont].

A Jelentésben hangsúlyosan jelentek meg a követő joggal kapcsolatos ügyvitel illetve a közös jogkezelés minőségében tapasztalt jelentős tagállami eltérések, amelyek mind a műkereskedők, mind a művészek számára megnövekedett költségekkel járnak, különösen a tekintetben, hogy a piac alsó kategóriáiban működő szereplők számára nagyobb arányú terhet jelentenek a költségek, a művészek számára pedig a jogdíjakból nagyobb levonásokat eredményeznek [Jelentés, 5. pont]. Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni azt a szempontot, hogy a műkereskedelemben megjelenő tranzakciós költségek közül a követő jog csupán egy, amellel számos más költséggel is számolni kell, és számolnak is a piaci szereplők egy-egy ügylet helyszínének megválasztásakor [Jelentés, 2.4.1. pont].

A Jelentés tehát nem bizonyított egyértelmű közvetlen összefüggést a követő jog bevezetése és az EU műpiaci részesedésének csökkenése között, és a kereskedelem eltolódását sem állapította meg. Nyilvánvalóan a vizsgált időszak is meglehetősen rövid volt, amelyet ráadásul átszőtt a gazdasági válság és a tagállamok implementációját követő kezdeti jogalkalmazásbeli bizonytalanságok is.

Kiemel azonban a Jelentés egy nem várt hatást, amit egyértelműen a követő jognak lehet tulajdonítani: a *dominóhatás* (cascade effect) jelensége a követő jogi szabályozás tagállamok közötti eltérésein alapul. A kötelezettek eltérő meghatározása miatt könnyen

elképzhető, hogy ugyanazon műkereskedő ugyanazon műtárgy esetében kétszer fizet jogdíjat, amennyiben különböző tagállamban veszi meg és adja el később a műtárgyat, és a vétel helye szerinti szabályozás a vevőt, az eladás helye szerinti pedig az eladót kötelezi a jogdíj megfizetésére [Jelentés, 3.2.3. pont].

A Bizottság párbeszédet kívánt kialakítani, és ennek gyakorlati kivitelezésére egy munkacsoportot felállítani, a díjak beszedésével és felosztásával kapcsolatos rendszer továbbfejlesztése céljából. Hangsúlyozta, hogy a közös jogkezelő szervezeteknek magas szintű irányítás és transzparencia mellett kellene működniük, ennek fejlesztése kifejezett cél. Fontos szándék továbbá a harmadik országok ösztönzése a követő jog bevezetésére [Jelentés, 5. pont].

A Jelentés alapján 2012-ben az Európai Parlament állásfoglalást fogadott el,⁴⁶¹ amelyben megerősítette a fentiek jelentőségét, és kiemelte, hogy a követő jog hatékony eszköz lehet a művészekkel szembeni megkülönböztetés megelőzésében [Állásfoglalás, 12. pont]. Az Állásfoglalás ezen túlmenően hangsúlyozta, hogy az Irányelv már eleve alkalmas a követő jog kiegyensúlyozott, valamennyi érintett fél érdekeit figyelembe vevő alkalmazására, többek között a sávosan degresszív jogdíjmértékek, a kis értékű eladások kizárása, a maximum jogdíjösszeg és az egyes kedvezmények révén [Állásfoglalás, 11. pont], ugyanakkor ezek és a jogosulti kategóriák felülvizsgálatára [Állásfoglalás, 18. pont] valamint a felmerült nehézségek és adminisztratív terhek enyhítésére [Állásfoglalás, 19. pont] kérte a Bizottságot. Az Európai Parlament a dokumentumban kiemelte a helyi és a fiatal művészek proaktív támogatásának ügyét [Állásfoglalás, 16. pont], valamint a harmadik országok ösztönzését a követő jog bevezetésére - és ezáltal az európai művészeti piac megszilárdítását [Állásfoglalás, 20. pont].

Az Irányelv ugyan rendkívül konkrét iránymutatást adott az anyagi szabályok tekintetében, nagyon általánosan fogalmazott azonban az eljárási szabályok vonatkozásában. Ennek és a tagállami infrastrukturális feltételek kiegyenlítetlen színvonala, a hatékony közös jogkezelés hiányának a következménye - amit már a 2011-es Jelentés is érzékelt, és máig nem megoldott probléma -, hogy több tagállamban máig sem dolgoztak ki a követő jog tényleges érvényesülését garantáló eljárási

---

⁴⁶¹ Az Európai Parlament 2012. november 20-i állásfoglalása a követő jogról szóló irányelv (2001/84/EK) végrehajtásáról és hatásairól szóló jelentésről (2012/2038(INI)), 2015/C 419/04, *HL C 419*, 2015.12.16., 17–19.

szabályokat ill. nem tették kötelezővé a közös jogkezelést.

A közös jogkezeléssel részletesen foglalkozó IV.6. fejezetben megállapítottuk, hogy a követő jog tényleges és hatékony érvényesülése szinte elképzelhetetlen kötelező közös jogkezelés nélkül. E tárgyban rendkívül tanulságos a zenei művek online felhasználásával kapcsolatos közös jogkezelésről szóló EU-irányelvhez készült hatásvizsgálati dokumentum.⁴⁶² A dokumentum kellően általános javaslatokat tartalmaz, amelyek általános jellegükből adódóan a követő jogi közös jogkezelés fejlesztése során is figyelembe vehetők. A javaslatok megfelelő kiindulópontot biztosítanak a közös jogkezelési tevékenység fejlesztése számára. Célul tűzik a meglévő uniós és nemzeti szabályozások hatékonyabb érvényesítését, a fennálló alapelvek kodifikációját, a pénzügyi műveletek átláthatóságának fejlesztését és a jogtulajdonosok nagyobb mértékű bevonását a döntéshozatali folyamatokba.

A követő jog uniós szabályozásának fejlődésében jelentős szerepe van a 2014-ben a műpiac szereplői és közös jogkezelő szervezetek által aláírt Key Principles and Recommendations on the Management of the Author Resale Right⁴⁶³ c. dokumentumnak. A dokumentum egyrészt a nyilvántartás és az átláthatóság magasabb fokának biztosítására törekszik, másrészt edukációs tevékenységre ösztönzi a közös jogkezelő szervezeteket, harmadrészt pedig kifejezetten vizsgálja és orvosolni kívánja a dominóhatást és a jogdíj megfizetésével kapcsolatos problémákat. A dokumentum soft-law jellege ellenére is jelentős fejleménynek tekinthető. Jelenleg a legtöbb tagállamban nemzeti szinten is nehezen átlátható, hézagos a nyilvántartás.

A művészek érdekképviselői szervezetei, a közös jogkezelő szervezetekkel együtt általánosan kötelező közös jogkezelést és a követő jog univerzális bevezetését sürgetik - egyébként nemcsak Európában, hanem világszerte.

A követő jog bevezetése tehát ugyan kötelező jelleggel megtörtént az EU tagállamaiban, de mind az anyagi, mind az eljárási szabályokat tekintve töredezett a szabályozás, és

---

⁴⁶² l. 365. lj.

⁴⁶³ l. 366. lj. - az aláírók: Artists' Collecting Society (ACS), Société des Auteurs dans les Arts Graphiques et Plastiques (ADAGP), Confédération Internationale des Négociants en Œuvres d'Art (CINOA), Confédération Internationale des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs (CISAC), Copydan Billedkunst, Christie's, Design and Artists Copyright Society (DACs), European Council of Artists- Scottish Artists Union (ECA-SAU), European Federation of Auctioneers (EFA), European Visual Artists (EVA), Federation of European Art Galleries Association (FEAGA), Groupement Européen des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs (GESAC), Sotheby's, The Association of Art and Antique Dealers (LAPADA), The British Antique Dealers' Association, The Society of London Art Dealers (SLAD), VG Bild-Kunst.

emiatt nem kielégítő a jogintézmény alkalmazása.

V.1.3. A követő jog kihívásai

Ahogy az eddigiek alapján is látható, a követő jog globális helyzete ma közel sem kiegyensúlyozott; igen szerteágazó kérdésekkel, kihívásokkal néz szembe. A XXI. századi dilemmák mellett még ma is gyakran felmerül a jogintézmény szükségességének a kérdése. Szintén örök kérdésnek tűnik, hogy a követő jog alkalmazása miként érinti a műpiacot.

A követő jog Egyesült Királyságban történt 2006-os bevezetésének 10. évfordulójára készített összefoglaló dokumentumban⁴⁶⁴ a brit közös jogkezelő szervezet, a DACS⁴⁶⁵ a jogintézmény értékelésén túl megfogalmazta a követő jog előtt álló kihívásokat - nemcsak az Egyesült Királyság, hanem az Európai Unió, sőt a nemzetközi jogalkotás számára is. A kihívásokat három fő területen látja a DACS: megfelelési (compliance) kihívások, digitális kihívások és nemzetközi kihívások.⁴⁶⁶ Az alábbiakban ezen csoportosítás mentén tekintjük át a követő jog kihívásait, kiegészítve egyéb, ugyancsak ezen kategóriákba sorolható kihívásokkal.

V.1.3.1. Megfelelési (compliance) kihívások

A megfelelési kihívások körébe tartozik a *jogdíj megfizetésével kapcsolatos hajlandóság hiánya*, ugyanis egyes műkereskedők nem jelentik be az eladásokat és nem fizetnek jogdíjat, ezzel pedig egyaránt hátrányosabb helyzetbe hozzák a jogdíjat megfizető műpiaci szereplőket és a művészeket. Ennek a helyzetnek a javítására a DACS kampányt is indított, amely igen nagy sikerrel zárult. A DACS folytatni kívánja a követő joggal kapcsolatos ismeretterjesztő munkát. Emellett javaslatot is tesz a megfelelési probléma orvoslására egy független ombudsman személyében, akihez a közös jogkezelő szervezetek fordulhatnak, ha egy műpiaci szereplő nem a megfelelési kritériumok alapján működik.⁴⁶⁷

---

⁴⁶⁴ *Ten Years of the Artist's Resale Right: Giving artists their fair share*, DACS, 2016.

⁴⁶⁵ Design and Artists Copyright Society

⁴⁶⁶ *Ten Years*..., 14-17.

⁴⁶⁷ *Ten Years*..., 14.

A jogdíj megfizetése kapcsán tanúsított hajlandóság vagy annak hiányának kérdése szorosan összefügg azzal, hogy az adott országban a követő jogi jogdíj mellett milyen egyéb díjak, adók, adminisztratív terhek terhelik a műalkotás vételárát. Fontos szempont, hogy mindezen terhekhez viszonyítva a követő jogi jogdíj mekkora terhet jelent az eladáskor. Gyakran felmerül a követő joggal szembeni érvként, hogy a jogdíj összege túl nagy mértékben megterheli az adásvételt. Meg kell tehát vizsgálnunk, hogy valóban aránytalanul magas-e a jogdíj összege a többi teher viszonylatában.

A 2011-es Jelentés kiemelte, hogy rendkívül nagy eltérések vannak a tagállamok között a hozzáadottérték-adó tekintetében, 15% és 25% közötti szórásban jellemző [Jelentés 2.4. pont]. Ez tehát mindenképpen jelentős tehernek minősül.

A Jelentés kitért arra is, hogy a hatásvizsgálat során a követő joggal kapcsolatos ügyviteli költségeket 50 euró körül összegre becsülték [Jelentés 3.2.1. pont]. Ez igen nagy terhet ró az alacsonyabb árkategóriákban eladott művek esetében a jogdíj kötelezettjére.

A közös jogkezelési tevékenység költsége általában a követő jogi jogdíj 10-20%-a [Jelentés 3.2.2. pont]. Ez önmagában nem feltétlenül sok, de a jogdíj illetve az azzal kapcsolatos kezelési költségekhez hozzáadódva mindez már egy jelentősebb összeget kitehet.

Fontos megjegyezni, hogy a követő jogi plafonérték meghatározásával bizonyos összeghatáron felüli értékesítések esetében kijöhet egy olyan eredmény, hogy a követő jogi jogdíj vételárhoz viszonyított része még a legalacsonyabb kulcs, a 0,25% összegét sem éri el. Alberto Giacometti *Walking Man* (1960) c. alkotása 2010-ben rekordáron, 58 millió fontért kel el egy árverésen. Ha ekkor az Egyesült Királyság már teljeskörűen alkalmazta volna a követő jogot, a plafonérték miatt a fizetendő jogdíj csak 12.500 euró lett volna. Az adott esetben ez a leütési ár 0,02%-át jelenti.⁴⁶⁸

V.1.3.2. Digitális kihívások

A digitális kihívások között említi a dokumentum, hogy a nagy aukciós házak egyre nagyobb mértékben vannak jelen az online térben, és így az ügyletek lebonyolítása jelentősen eltolódhat a követő jogot nem alkalmazó, de a műkereskedelemben előkelő

---

⁴⁶⁸ *What is the Artist's Resale Right?* 2014, 4, elérhető: www.resale-right.org.

helyet elfoglaló államok irányába. Az *online műkereskedelem* növekvő volumene ellenére nem tisztázottak még az alkalmazandó jog kérdései.⁴⁶⁹ a felek vagy a műtárgy tartózkodási helye alapozza-e meg a jogdíjfizetési kötelezettséget. A joghézag mielőbbi orvoslására van szükség és arra, hogy a világ vezető aukciósházai felelősséget vállaljanak, ne pedig kibúvót keressenek a jogdíj megfizetése alól. A DACS szerint ez nemcsak a szerzői jog, a jogdíjak területét érinti, hanem az adózást is. A közös jogkezelő szervezet külön kiemeli az EU szerepét ebben.⁴⁷⁰

Ugyancsak a digitális kihívások körében kell foglalkozni a *digitális művészet* jelenségével, és az e területen egyre nagyobb teret nyerő blokklánc-technológiával. Egyre kedveltebb ugyanis a képzőművészet területén a blokklánc-technológián alapuló *NFT-k* (non-fungible token, nem helyettesíthető érme) *alkalmazása*. Ez a népszerűség az NFT-k azon tulajdonságának köszönhető, hogy nem helyettesíthetők, tehát egyediek, ami egy műalkotás esetében rendkívül fontos szempont. Az NFT két fél között digitálisan küldhető eszköz (érme), amely minden más NFT-től megkülönböztethető adatokat tartalmaz.

Természetesen az NFT-k előtt is léteztek digitális műalkotások, azok esetében azonban a művész nem tudta biztosítani azt, hogy mások ne készítsenek másolatokat a műről. Az NFT-k nagy előnye, hogy ezt a problémát kiküszöbölik. Felmerülnek azonban újabb, speciálisan az NFT-khez kapcsolódó, egyelőre inkább nyitottnak tekinthető szerzői jogi kérdések. Ilyen az eredetiség-másolat kérdésköre és ezzel összefüggésben a műalkotás értékének meghatározása, a tulajdon-átruházás lehetőségei illetve az is, hogy a követő jog alkalmazható lehet-e a digitális műalkotások vonatkozásában.

Az NFT alkalmazása lehetővé teszi a művész számára, hogy ún. „smart contract”-okat, okos szerződéseket alkalmazzon, amelyekben megadhatja, hány példány legyen elérhető (átruházható) az adott műalkotásból, megadhatja a műalkotás árát, beállíthatja a felhasználási feltételeket vagy akár a jogdíjfizetési feltételeket vagy éppen a tulajdonjog igazolására vonatkozó adatokat.⁴⁷¹ Előny, hogy a hamisítás vagy kibertámadás veszélyével nem kell számolni. A technológia vitán felül megkönnyítheti a tranzakciók nyomon követését, ez a szerzői jog szempontjából igen jelentős előny, mivel nem lajstromozott szellemi tulajdonjogról van szó ez esetben. Emellett kétségkívül

---

⁴⁶⁹ Meg kell jegyezni, hogy az offline, hagyományos módon működő műkereskedelem terén sem minden esetben egyértelmű az alkalmazandó jog kérdése. I. VI. fejezet.

⁴⁷⁰ *Ten Years*..., 15.

⁴⁷¹ STOKES *i.m.* 119-120.

hozzájárul egy egyszerűbb fizetéshez a kriptovaluták elfogadásával.⁴⁷²

A követő jog vonatkozásában egyelőre vannak kétségek az alkalmazhatóságot tekintve. Problémát jelent egyfelől, hogy a követő jog ma ismert koncepciója alapvetően a műalkotások fizikai példányának tulajdonátruházásaira épül, így az NFT-k újraeladásaira jelenleg nem alkalmazható.⁴⁷³ Amennyiben azonban az NFT „on-chain” tulajdonosa megegyezik a műalkotás fizikai példányának „off-chain” tulajdonosával, és amennyiben a digitális és a fizikai műpéldányt egymással párhuzamosan ruházzák át, akkor alkalmazhatóvá válna a követő jog.⁴⁷⁴ Jelenleg azonban még az sem tisztázott, hogy az NFT megvásárlásával tulajdonképpen mit veszünk: magát a fájlt, a műalkotást, vagy csak a „smart contract” által megtestesített jogot.⁴⁷⁵

További problémát jelent a jogdíj érvényesítése az NFT-k kapcsán. Azokban az országokban (pl. Magyarországon), ahol kötelező és kiterjesztett, kilépést nem engedő közös jogkezelési rendszer működik a képzőművészeti alkotások vonatkozásában, ott az NFT-k által kínált „smart contract”-okon keresztül nem lehet egyénileg élni a jogdíjigénnyel, noha a technológia lehetővé tenné.⁴⁷⁶ Ugyancsak nem aknázható ki a „smart contract” a jogdíjérvényesítés terén azokban az országokban, ahol nem alkalmazzák a követő jogot. Elképzelhető tehát a követő jog alkalmazása az NFT-műalkotások vonatkozásában, de szükséges meghatározni ennek a konkrét jogi kereteit.

2018-ban Ausztráliában elkezdtek tesztelni a blokklánc-technológiát a követő jogi közös jogkezeléssel kapcsolatban, vizsgálva, hogy automatizálható-e a jogdíjak beszedésének folyamata ezzel a módszerrel.⁴⁷⁷

Az Egyesült Királyságban a DACS is kísérletezik a blokklánc-technológia különböző alkalmazási lehetőségeivel a közös jogkezelés területén, többek között a Bronzechain

---

⁴⁷² STOKES *i.m.* 120.

⁴⁷³ MEZEI, Peter - QUINTAIS, João Pedro - GIANNOPOULOU, Alexandra - BODÓ, Balázs, *The Rise of Non-Fungible Tokens (NFTs) and the Role of Copyright Law – Part II*, Kluwer Copyright Blog, April 22, 2021, elérhető: <http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2021/04/22/the-rise-of-non-fungible-tokens-nfts-and-the-role-of-copyright-law-part-ii/>

⁴⁷⁴ MEZEI - QUINTAIS - GIANNOPOULOU - BODÓ *i.m.*

⁴⁷⁵ RÓNAI András, *Hirtelen mindenki az NFT-ről beszél – mi ez, miért lehet vele milliókat keresni, és ki fog-e pukkadni?*, 2021.03.17., elérhető: <https://dalszerzo.hu/2021/03/17/hirtelen-mindenki-az-nft-rol-besz-el-mi-ez-miert-lehet-vele-milliokat-keresni-es-ki-fog-e-pukkadni/>

⁴⁷⁶ RÓNAI *i.m.*

⁴⁷⁷ RENNIE, Ellie – POTTS, Jason – POCHEŠNEVA, Ana, *Blockchain and the Creative Industries*, Provocation Paper, RMIT University, Melbourne, 2019, 14.

program keretében.⁴⁷⁸

A jogi környezet tisztázatlansága ellenére a technológia folyamatosan halad előre, és a műkereskedelem sem riad vissza az új technológiák alkalmazásától. 2021-ben a műkereskedelemben új korszak kezdődik, ugyanis idén került először online aukcióra NFT-alkotás. Márciusban a világon elsőként a Christie's bocsátott árverésre NFT-műalkotást, a Beeple művésznéven alkotó Mike Winkelmann *Everydays: The First 5000 Days* c. művét. A Christie's ezzel rögtön rekordarat, 69 millió dollárt ért el, amivel a művész a világ három legértékesebb élő képzőművészei egyikévé vált.⁴⁷⁹ Azóta Magyarországon is aukcióra bocsátották az első ilyen alkotást: a Kieselbach Galéria 65. aukcióján júniusban 750.000 forintért kelt el WEILER Péter *Kádár János segít apámnak beprogramozni az új színes tévéket* c. munkája.⁴⁸⁰

V.1.3.3. Nemzetközi kihívások

A nemzetközi kihívások abból fakadnak a DACS szerint, hogy a műkereskedelem egyre inkább globális szintűvé válik, mind online, mind offline fronton. Ezért sürgeti a követő jog globális elismerését, valamint a követő jogról szóló nemzetközi egyezmény létrehozását. Egy ilyen nemzetközi egyezmény nagyban hozzájárulna az egyenlőtlenségek kiküszöböléséhez.⁴⁸¹ Sokszor hangsúlyozzák, hogy a követő jog érvényesülésének egyik legfőbb problémája, hogy a jogintézményt nem alkalmazzák világszerte mindenhol, így a globális műkereskedelem egyensúlyhiánnyal küzd.⁴⁸²

Egyelőre - a fentiekben felvázolt nemzetközi egyezmény megszületése előtt - csak *potenciális kihívásként* merül fel, hogy az EU csatlakozhat-e az egyezményhez, ill. milyen viszonyban áll majd az EU egy ilyen egyezménnyel. RICKETSON Tervezete más WIPO-egyezmények mintáját követve a 12. cikk (2) bekezdésében azt mondja, hogy kormányközi szervezetek abban az esetben csatlakozhatnak az egyezményhez, ha nyilatkozatot tesznek, hogy hatáskörrel és valamennyi tagállamra kötelező

---

⁴⁷⁸ <https://www.dacs.org.uk/latest-news/bronzechain-dacs-verisart-foundries-sign-up?category=For+Artists&title=N>

⁴⁷⁹ <https://www.christies.com/features/Monumental-collage-by-Beeple-is-first-purely-digital-artwork-NFT-to-come-to-auction-11510-7.aspx>

⁴⁸⁰ https://hvg.hu/kultura/20210615_750_ezerert_kelt_el_a_Kadar_Janos_segit_apamnak_beprogramozni_az_uj_szines_tevenket_cimu_kep

⁴⁸¹ *Ten Years...*, 16-17.

⁴⁸² I. például PFENNIG *i.m.* 7.

jogszabályokkal rendelkeznek az egyezmény hatálya alá tartozó kérdésekben, továbbá, hogy belső eljárásrendjüknek megfelelően felhatalmazással rendelkeznek az egyezményhez történő csatlakozásra. Ez RICKETSON értelmezésében az EU esetében jelen helyzetben nem teljesülne a “valamennyi tagállamra kötelező jogszabályokkal rendelkeznek” kritérium kapcsán, mivel az Irányelv csak a célkitűzéseket, irányvonalakat határozza meg, de a tagállami szabályozások rendkívül nagy mozgástérben alakulhatnak.⁴⁸³ Ezzel a kijelentéssel nem feltétlenül lehet egyetérteni, hiszen jellegét tekintve az irányelv is kötelező erejű norma, így álláspontom szerint minden további jogalkotási aktus nélkül csatlakozhatna az EU az egyezményhez. Ricketson szerint azonban az teremtene lehetőséget a nemzetközi egyezményhez való csatlakozásra, ha a közeljövőben rendeleti szinten kerülne szabályozásra a követő jog az EU-ban.⁴⁸⁴ A *territorialitás* által jelentett kihívás⁴⁸⁵ és a követő jogi jogharmonizáció korábban áttekintett körülményei (különösen annak felvállalása, hogy csak a belső piacra közvetlen hatással lévő aspektusokat kívánta egységesen szabályozni) számos újabb kérdést vet fel ennek vonatkozásában. A rendeleti úton történő jogharmonizáció ráadásul nem is kivitelezhető a követő jog vonatkozásában, lévén, hogy a szerzői jog nem lajstromozott jog.

A Tervezet 12. cikk (3) bekezdése azzal egészíti ki az előzőket, kifejezetten az EU vonatkozásában, hogy amennyiben az EU az egyezményt elfogadó diplomáciai konferencián megteszi a (2) bekezdésben említett nyilatkozatot, csatlakozhat az egyezményhez.

Ezek azonban egyelőre valóban csak lehetséges kihívások. Mindenekelőtt ugyanis az említett nemzetközi követő jogi egyezmény létrejöttére volna szükség.

Kihívásként értékelem azt a helyzetet is, amit a *Brexit* - amellyel az EU műkereskedelmében legnagyobb szerepet játszó Egyesült Királyság távozik az EU-ból - hoz a követő jog alkalmazásában. Noha az Egyesült Királyságban továbbra is alkalmazni fogják a követő jogot, az már nem az Irányelv alapján fog történni, hanem az egyrészt az EU és az EURATOM, másrészt az Egyesült Királyság között kötött, 2021. január 1-jétől hatályos Kereskedelmi és Együttműködési Megállapodás IP.13.

---

⁴⁸³ RICKETSON *i.m.* 71.

⁴⁸⁴ RICKETSON *i.m.* 71.

⁴⁸⁵ A kérdéskörrel a VI.1. alfejezetben foglalkozunk részletesen.

cikkében rögzített keretek között.⁴⁸⁶ Az IP.13. cikk (1)-(2) bekezdés a BUE rendelkezéseinek megisméltése. A (3)-(4) bekezdések azokat a területeket rögzítik, amelyeken a Felek szabadon rendelkezhetnek - egyrészt mentesíthetik az olyan viszonteladásokat, amelyeknél az eladó az alkotást közvetlenül a szerzőtől szerezte meg az újraeladást megelőző három éven belül, és az újraeladási ár nem halad meg egy bizonyos minimum összeget; másrészt szabadon meghatározhatják a jogdíj összegét és a jogdíjak beszedésére vonatkozó eljárást. Az Egyesült Királyság kormányzati jogalkotási tájékoztató oldalának tanúsága szerint egyelőre nem történt módosítás a követő jogi szabályozást illetően.⁴⁸⁷ Egy ilyen, az Irányelv kereteitől eltérő módosításra azonban bármikor sor kerülhet. Fentiekén túl a Megállapodás IP.4. cikk (1) bekezdésében a Felek megerősítik azon nemzetközi megállapodások betartására vonatkozó kötelezettségvállalásukat, amelyeknek részes felei, ezek a nemzetközi megállapodások, egyezmények ugyanis közös nevezőt képeznek a Felek között. Így a BUE viszonyossági szabálya alapján biztosítják továbbra is a követő jogot a másik Félnek illetve olyan harmadik országoknak, ahol szintén biztosítják az európai uniós ill. egyesült királyságbeli polgárok, állampolgárok részére a követő jogot. Álláspontom szerint helyes a Megállapodásban rögzített szándék a követő jog további alkalmazásáról, ezzel azonban nem ért egyet mindenki maradéktalanul. Gyakori felvetés újabban, hogy az Egyesült Királyság műpiaca végre megszabadulhatna a követő jog alkalmazása jelentette terhektől.⁴⁸⁸ Tehát a Brexit következményeképpen nem feltétlenül a jogi szabályozás tartalma fog kihívást jelenteni, hanem a követőjog-ellenes hangok esetleges erősödése, ami újraindíthatja a követő jog bevezetése előtti idők vitáit a különböző érdekcsoportok között.

További kihívást jelent a *COVID-19 járvány*, ami a gazdaság minden területét, így a műkereskedelmet, azzal összefüggésben pedig a művészek megélhetését is negatívan érinti. A GESAC megbízásából az EY Consulting által 2021-ben készített jelentés a világjárványnak a kulturális és kreatív szektorra gyakorolt hatásait és az újjáépítés lehetőségeit vizsgálja. A jelentés megállapítása szerint 2020-ban az európai kulturális és kreatív ipar bevétele átlagosan 31%-kal csökkent, ezzel a járvány által egyik

---

⁴⁸⁶ Kereskedelmi és Együttműködési Megállapodás egyrészt az Európai Unió és az Európai Atomenergia-Közösség, és másrészt Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága között. *HL L 444.*, 2020.12.31., 151.

⁴⁸⁷ <https://www.legislation.gov.uk/primary+secondary?title=resale%20right>.

⁴⁸⁸ I. például: <https://www.theartnewspaper.com/comment/artist-resale-right-comment>; <https://www.antiquetrade gazette.com/print-edition/2021/january/2475/letters- obituary/time-for-uk-to-ditch-arr/>.

legnagyobb mértékben érintett szektornak számít.⁴⁸⁹ Az iparágon belül a vizuális művészetek szektorának bevétele átlagon felüli, 38%-os veszteséget szenvedett el.⁴⁹⁰ A közös jogkezelő szervezetek (nemcsak a képzőművészek jogdíjait kezelő szervezetek) által beszedett jogdíjak mintegy 35%-kal csökkentek a járvány kezdete óta.⁴⁹¹ A szektornak kormányzati támogatásra van szüksége, és emellett a számos tehetséget be kell vonni az újjáépítés, a szociális, környezeti és társadalmi átállás hosszúnak ígérkező folyamatába.⁴⁹²

A vilá járvány pozitív hatásaként remélni lehet azonban, hogy a művészeti szektorra általában, de azon belül a követő jogra is több figyelem jut, és talán egyre sürgetőbbé válik az EU szintjén, de nemzetközi szinten is a globális szabályozás irányába tett lépés.

Ugyancsak kihívásként értékelem a *fenntarthatóság* kérdéskörét, amely a szerzői jognak fontos kérdése napjainkban. Egyre több területen jellemző a fenntarthatóságra törekvés, és ezek közül a kulturális fenntarthatóság egyik vetületeként a kultúra jogi háttérét képező szerzői jog területén is egyre nagyobb szerepet kap.⁴⁹³ A szerzői jogi szabályozás minden korban igyekszik egy egyensúlyt kialakítani az egyes szereplők jogosultságai között, de a XXI. században ez különösen felértékelődik. A fenntarthatósági szempontok hangsúlyos szerepet töltenek be a szerzői vagyoni jogok körében folyó jogalkotási folyamatokban, és témám szempontjából külön kiemelendő a fenntartható jogdíjak kérdése.⁴⁹⁴ Az alkotók méltányos díjazására való törekvés *expressis verbis* megjelenik például a 2019/790/EU (DSM-Irányelv) irányelvben, amely a megfelelő és arányos díjazáshoz való jogot kívánja biztosítani a szerzői jogok szempontjából megfelelően működő belső piac megteremtését célzó intézkedések körében [(73) preambulum-bekezdés és 13. cikk].

Sokszor a fenntarthatóságra törekvés alulról induló folyamat. Jó példa erre az Artisjus 2011-es küldetésnyilatkozata.⁴⁹⁵ A dokumentum megfogalmazta a jogkezelő szervezet fenntartható zeneipar iránti elkötelezettségét. Ez azt jelenti a felfogásuk szerint, hogy a kulturális piac működése és a jogdíjbevételek kiszámíthatók legyenek, a szerzők

---

⁴⁸⁹ *Rebuilding Europe – The cultural and creative economy before and after the COVID-19 crisis*, EY Consulting, January 2021, 6.

⁴⁹⁰ *Rebuilding Europe... i.m.* 30.

⁴⁹¹ *Rebuilding Europe... i.m.* 7.

⁴⁹² *Rebuilding Europe... i.m.* 43-45.

⁴⁹³ A témáról l. részletesen TOMASOVSKY Edit, *Fenntarthatósági szempontok érvényesülése a szerzői jogban*, Pro Futuro, 11 (1), 2021, 1-19.

⁴⁹⁴ TOMASOVSKY [2021] *i.m.* 15.

⁴⁹⁵ <https://www.artisjus.hu/egyesulet/kuldetes/>

méltányos részesedéshez jussanak és a jogkezelés egyszerű és hatékony legyen, valamint a felhasználási feltételek és a jogdíjak kiszabása következtében ne lehetetlenüljön el az iparág.

Egy másik példaként említhető a dél-afrikai Aspire Aukciósház, amely jelentős műpiaci szereplőként 2017-ben kezdeményezte a követő jogi jogdíj bevezetését az aukciós eladásokra, hogy ezzel járuljon hozzá a műkereskedelem fenntartható működéséhez, a művészek alkotásra ösztönzéséhez.⁴⁹⁶ Bár időről időre vannak kezdeményezések a követő jog bevezetésére,⁴⁹⁷ az országban a mai napig nem került sor a jogintézmény szabályozására.

További kihívásként azonosítható, hogy az EU mennyire sikeresen képes *exportálni a követő jog koncepcióját globálisan*, a követő jogot nem alkalmazó országok viszonylatában. Ahogyan fentebb is említettem, az EU-nak kifejezett törekvése a követő jog globális terjesztése. Azon túlmenően, hogy természetesen a lehetséges összes fórumon igyekszik a követő jog bevezetésére ösztönözni, az EU-nak konkrét (bár több okból korlátozott) eszközei is vannak a követő jog ügyének előmozdítására. Az EU által harmadik országokkal kötött gazdasági jellegű megállapodások közül a *szabadkereskedelmi, társulási és a gazdasági partnerségi megállapodások* sok esetben számos szellemi tulajdon-védelmi, azon belül is több-kevesebb szerzői jogi rendelkezést tartalmaznak, főként a 2006 után megkötött megállapodások.⁴⁹⁸ Ezek jelentőségét nem szabad túlértékelni, ugyanis az, hogy ez a terület helyet kap ezekben a megállapodásokban, valójában az elsődleges, gazdasági célok megvalósítását szolgálja, az „alku” részét képezi.⁴⁹⁹ Természetesen pozitív eredmény, ha ezekkel az EU bármilyen szinten exportálni tudja az EU-ban megvalósuló magas szintű szerzői jogi védelmet. Az EU számos szabadkereskedelmi, társulási és gazdasági partnerségi megállapodást kötött különböző országokkal. Az EU által kötött megállapodások szerzői jogi szempontból mindig ún. „TRIPS-plusz” megállapodások, ami azt jelenti, hogy a felek a TRIPS-megállapodást minimumnak tekintik, és ahhoz képest

---

⁴⁹⁶ <https://arthrob.co.za/2017/04/25/resale-rights-and-sustainability-in-conversation-with-aspire-auctions/>

⁴⁹⁷ I. például a 2018. június 22-én tartott követő jogi fórum, amelyet az egyik közös jogkezelő szervezet, a DALRO és egy non-profit kortárs képzőművészeti szervezet, a Bag Factory szervezett. - <https://www.dalro.co.za/index.php/18-latest-news/280-artists-resale-rights>.

⁴⁹⁸ MEZEI Péter – HARKAI István, *Szabadkereskedelem és szerzői jog. Az Európai Unió Kanadával, Dél-Koreával és a CARIFORUM-államokkal kötött szabadkereskedelmi megállapodásainak szerzői jogi vonatkozásai*, In: GÖRÖG Márta – MEZEI Péter, *A szellemi tulajdonvédelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései*, A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 71., Iurisperitus, Szeged, 2018, 28-29.

⁴⁹⁹ MEZEI – HARKAI *i.m.* 29.

többletelemekeket vagy szigorúbb feltételeket adnak hozzá, vagy a TRIPS által lehetővé tett rugalmasságot visszametszik.⁵⁰⁰ Az EU által kötött megállapodások közül számunkra a „második generációs”⁵⁰¹ szabadkereskedelmi, társulási vagy gazdasági partnerségi megállapodások bírnak jelentőséggel.

Az EU és Dél-Korea között 2011-től ideiglenesen alkalmazott szabadkereskedelmi megállapodás⁵⁰² számos szerzői jogi anyagi jogi rendelkezést tartalmazott. A részletes anyagi szabályok megjelenítését az indokolta, hogy Dél-Korea nem részese a BUE-nek és több egyéb jelentős nemzetközi szerzői jogi megállapodásnak.⁵⁰³ Ugyanakkor Dél-Koreában igen magas szintű szerzői jogi védelem volt már a megállapodás előtt is, a TRIPS-megállapodásnak ugyanis részese, emellett fejlett gazdasága is indokolta a szellemi tulajdon-védelem magasabb szintjének kialakítását.⁵⁰⁴ A megállapodásban a követő jog is helyet kapott. Ez alapján a részes felek vélemény- és információcserét folytatnak a vonatkozó gyakorlatokról, és a megállapodás hatálybalépését követő két éven belül felülvizsgálják, hogy Koreában kívánatos és lehetséges-e a követő jog bevezetése [10.10. cikk]. Bár a megfogalmazott törekvés igencsak soft jellegű, mégis fontos eredmény, hogy külön cikkben megjelent a megállapodásban. Dél-Koreában egyébként 2018-ban a kormány kifejezte azon tervét, hogy 2019-ben megkezdődik a követő jogi szabályozás előkészítése, és a megvalósuló szabályozás az EU követő jogi szabályozását követte volna.⁵⁰⁵ A követő jogot azonban a mai napig nem vezették be Dél-Koreában.

Az Európai Unió és az Andok Közösség néhány tagállama, Kolumbia és Peru között kötött átfogó kereskedelmi megállapodás 2012-ben jött létre.⁵⁰⁶ Ecuador 2017-ben csatlakozott hozzá, és Bolívia előtt is nyitva áll a csatlakozás lehetősége. Ez a megállapodás is igen részletes rendelkezéseket tartalmaz a szerzői és szomszédos

---

⁵⁰⁰ MEZEI – HARKAI *i.m.* 26-27.

⁵⁰¹ MAVROSKOTI, Zoi, *The Export of EU Copyright Law: the Example of the Free Trade Agreements*, In: STAMATOUDI, Irini – TORREMANS, Paul, *EU Copyright Law: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, 2021, 1031-1042.

⁵⁰² 2011/265/EU határozat az Európai Unió és tagállamai és más részről a Koreai Köztársaság közötti szabadkereskedelmi megállapodásnak az Európai Unió nevében történő aláírásáról és ideiglenes alkalmazásáról, *HL L 127.*, 2011.05.14., 6–1343.

⁵⁰³ MEZEI – HARKAI *i.m.* 31-32.

⁵⁰⁴ MEZEI – HARKAI *i.m.* 32, 40.

⁵⁰⁵ SO-YOUNG, Moon, *Gov't plan will give artists a cut of resale price*, Korea JoongAng Daily, April 2 2018, <https://koreajoongangdaily.joins.com/2018/04/02/artsDesign/Govt-plan-will-give-artists-a-cut-of-resale-price/3046405.html>

⁵⁰⁶ 2012/735/EU határozat, Kereskedelmi megállapodás egyrészről az Európai Unió és tagállamai, másrészről Kolumbia és Peru között, *HL L 354.*, 2012.12.21., 1–2607.

jogokkal kapcsolatban. A követő jog kapcsán ez a megállapodás is külön cikket tartalmaz, amelyben egyrészt rögzítik, hogy a BUE 14ter cikk (2) bekezdése alkalmazandó [Megállapodás 223.1. cikk], majd ennél is konkrétan fogalmazva, az EU-s joganyagnak való megfelelés jelenik meg, amikor a követő jogi Irányelv 1. cikkének (2) bekezdését rendeli alkalmazni [Megállapodás 223.2. cikk]. Valójában ez az eredmény csak részleges, ugyanis mind Peru, mind Kolumbia alkalmazta már korábban is a követő jogot. Az EU annyit ért el, hogy ezek az országok is az EU-s szabályozásban megfogalmazott általános rendelkezésnek megfelelően alkalmazzák a követő jogot, ami azonban az EU-s tagállamokhoz hasonlóan rendkívül tág mozgásteret hagy a dél-amerikai államoknak is a jogi szabályozás formálásában.

Az EU 2016-ban Kanadával kötött szabadkereskedelmi megállapodása, a CETA⁵⁰⁷ alapvetően más viszonyrendszerben jött létre. Kanada jogrendszere egyrészt nagyon fejlett, ugyanakkor common law típusú jogrendszer. Kanadával szemben az EU nem képes olyan nagy mértékben érvényesíteni az érdekeit egy megállapodás tárgyalása során, ez a tény jól látható abból is, hogy sokkal kevesebb anyagi jogi szabályt tartalmaz ez a megállapodás, azok pedig leginkább a jogérvényesítéshez kapcsolódnak.⁵⁰⁸ A követő jog egyáltalán nem jelenik meg ebben a szerződésben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egyáltalán ne lenne alkalmazandó rendelkezés a követő jog vonatkozásában, ugyanis a BUE 14ter cikke érvényes az EU és Kanada viszonylatában.⁵⁰⁹

Az EU és Georgia (akkor még Grúzia) között létrejött kereskedelmi megállapodás (társulási megállapodás, amely mélyreható és átfogó szabadkereskedelmi társulást hozott létre egyben)⁵¹⁰ rendkívül erőteljesen tudta az EU-s joganyagot exportálni.⁵¹¹ A követő jog vonatkozásában a követő jogi Irányelv 1. cikkét rendeli alkalmazni [Georgia megállapodás, 163. cikk].

Az látható a fentiekből, hogy egy ilyen megállapodás tartalmában mindig az játssza a legnagyobb szerepet, hogy melyik fél tudja a saját érdekeit jobban keresztülvinni. Így tehát a kevésbé fejlett országok esetében a követő jog exportálásában is sikeresebb lehet az EU (legalábbis a vállalatok, törekvések szintjén), míg a fejlett országok esetében

---

⁵⁰⁷ Átfogó gazdasági és kereskedelmi megállapodás (CETA) egyrésztől Kanada, másrésztől az Európai Unió és tagállamai között, 2016/0206 (NLE), 10973/2016, *HL L 11.*, 2017.1.14., 23–1079. o.

⁵⁰⁸ MEZEI – HARKAI *i.m.* 40-41.

⁵⁰⁹ MAVROSKOTI *i.m.* 1036.

⁵¹⁰ Társulási megállapodás egyrésztől az Európai Unió, az Európai Atomenergia-közösség és tagállamai, másrésztől Grúzia között, 2014/494/EU határozat, *HL L 261.*, 2014.8.30., 4–743. o.

⁵¹¹ MAVROSKOTI *i.m.* 1033.

attól függ, hogy politikailag melyik tárgyaló fél tud sikeresebb lenni. Más kérdés, hogy a gyakorlatban ezek a megállapodások mennyiben tudnak ösztönző erővel hatni az egyes országokra a követő jog bevezetését tekintve. Az is világossá vált, hogy a politikai jellegű társulási megállapodásokban, ahol mindig az EU az erősebb fél, nagyobb eredménnyel tudja az EU érvényesíteni az érdekeit. Az elsősorban gazdasági jellegű megállapodások esetében azonban a siker nagyban függ a másik fél gazdasági erejétől.

Ugyanakkor ahogy fentebb is említettem, az EU közvetetten is exportálja a követő jog koncepcióját, ugyanis az Irányelv és annak hatására a követő jog Európa-szerte való elterjedése befolyással bír a követő jogot (még) nem alkalmazó országokra is.

Nemzetközi szinten kihívást jelent az is, ha egy adott országban a nemzeti rendelkezések alapján a vevő és az eladó is kötelezhető a díj megfizetésére, mert így lehetséges, hogy egy személynek kétszer is fizetnie kell (amikor veszi, és amikor eladja a műalkotást).⁵¹² A szakirodalomban dominóhatásnak nevezett probléma azonban olyan ország esetében merülhet fel, amely nem alkalmaz közös jogkezelési rendszert. A közös jogkezelő szervezetek között fennálló kölcsönös képviselői megállapodások, a kölcsönösen nyújtott adatszolgáltatás ugyanis kizárja ezen probléma, a dupla fizetés lehetőségét.

V.2. A követő jog nemzetközi szabályozásának kérdései

Mára nyilvánvalóvá vált, hogy a BUE követő jogi szabályozása (több más terület szabályozása mellett) erősen meghaladottá vált. Az egyezmény sokszor meglehetősen homályos és általános megfogalmazása ma már nem állja meg a helyét, egyre szélesebb körben fogalmazódik meg egy új nemzetközi szabályozás igénye. Ennek egyik módja lehet a BUE felülvizsgálata és módosítása. Ennek lehetőségét vizsgáljuk először. Azt követően, a nemzetközi fejlemények tükrében tanulmányozzuk a már körvonalazódó nemzetközi egyezményt és annak javasolt konkrét rendelkezéseit. Végül pedig röviden kitérünk egy időközben már elhalt kezdeményezésre, az EU és az USA közötti Transatlantic Trade and Investment Partnership nevű tárgyalássorozatra, amelynek célja

---

⁵¹² A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak. Jelentés a követő jogról szóló irányelv (2001/84/EK) végrehajtásáról és hatásairól. COM(2011)878, *HL C 102.*, 2012.4.5., 10. (a továbbiakban: *Jelentés 2011*).

egy megállapodás megkötése volt, amely megvalósulása esetén nagy jelentőséggel bírt volna a követő jog globalissá válásában.

V.2.1. A BUE felülvizsgálatának lehetősége

A követő jog tárgykörében egyre növekvő nemzetközi konszenzus jó alkalmat kínál a BUE felülvizsgálatára⁵¹³ és annak során a követő jogi szabályozás pontosítására, részletesebb kidolgozására. A rendszer jobbításának szándékával szervezett felülvizsgálat lehetőségét az Egyezmény a 27. cikk (1) bekezdésben rögzíti; az Egyezmény története során több alkalommal került sor ilyen felülvizsgálati konferenciára. Maga a követő jog is így került a BUE rendelkezései közé. A felülvizsgálatnak azonban van egy fontos formai követelménye: egyhangú szavazást igényel. Ez a kritérium valószínűleg még a növekvő konszenzus ellenére is megnehezítené az új rendelkezések elfogadását, annál is inkább, mert a már az utolsó két konferencia alkalmával (az 1967. évi stockholmi és az 1971. évi párizsi konferencia) is látszó, a fejlett és fejlődő országok között azóta is meglévő “törésvonal” várhatóan lehetetlenné tenné a BUE módosításának egyhangú elfogadását.⁵¹⁴ 1971 óta ezen aggály miatt nem is rendeztek felülvizsgálati konferenciát. Az 1990-es években kudarcba fulladtak a BUE-hoz csatolandó jegyzőkönyv elfogadására tett kísérletek is. Emellett a felülvizsgálatok jellemzője, hogy az Egyezmény egészét érintik, és ebben a követő jognak nem jutna megfelelő szerep. RICKETSON fentiek alapján nem tartja reálisan megvalósíthatónak, hogy csupán a BUE módosításával rendezni lehessen a követő jog nemzetközi sorsát. Más utat kell tehát találni.

V.2.2. A nemzetközi követő jogi egyezmény koncepciója

A BUE 20. cikke kifejezetten lehetőséget ad a részes államoknak arra, hogy egy-egy tárgykörben speciális nemzetközi egyezményeket hozzanak létre, amennyiben az kiterjedtebb jogokat biztosít, mint a BUE, és amennyiben a BUE rendelkezéseivel nem ellentétes. Egy ilyen, a követő jogról szóló speciális nemzetközi egyezmény létrehozását

---

⁵¹³ RICKETSON *i.m.* 48-49.

⁵¹⁴ RICKETSON *i.m.* 49.

reálisabbnak tartja RICKETSON, mint a BUE felülvizsgálatával elérhető módosítást,⁵¹⁵ és a nemzetközi fejlemények alapján a nemzetközi közösség is mindinkább sürgeti egy egyezmény létrehozását. Izgalmas kérdésként merül fel azonban, hogy amennyiben a leendő egyezmény a követő jogot kötelezően alkalmazandóként írná elő a részes államok számára, azt a BUE 20. cikke alapján kiterjesztésként (és így elfogadhatónak) vagy az opcionális alkalmazhatóságot rögzítő 20. cikkel ellentétesként (és így nem elfogadhatóként) kell-e értelmezni.⁵¹⁶

A WIPO Szerzői és szomszédos jogokkal foglalkozó állandó bizottságának (Standing Committee on Copyright and Related Rights - SCCR) 2015. június-júliusi ülésén a kongói delegáció javasolta a követő jog ügyének az ülés napirendjére való tűzését, azzal a céllal, hogy a követő jogot nem használó országokra is kiterjesszék a jogintézményt. A felvetéshez több ország és az EU küldöttsége is csatlakozott, mások azonban fenntartásokkal éltek. A téma nem került a napirendre, azzal az indokolással, hogy a követő jog hatásainak vizsgálata mélyreható elemzést igényel, mielőtt tárgyalásra lehetne bocsátani.⁵¹⁷

A CISAC megbízásából Sam RICKETSON hamarosan elkészítette a követő jogról szóló részletes összefoglalót és egy lehetséges nemzetközi egyezmény tervezetét, amely dokumentum a követő jog nemzetközi kiterjesztése ügyében rendkívüli előrelépésnek számít. A SCCR 2016. novemberi ülésén RICKETSON ismertette a tanulmányt, amely kitért a követő jog jogi természetére, történetére, és globális szinten történő bevezetésének jogi és gazdasági megalapozására. A résztvevő államok részéről pozitív fogadtatásra találtak a tanulmányban megfogalmazott, a követő jog mellett szóló érvek. Többen kiemelték, hogy a jogintézmény nem csupán gazdasági, hanem jogi kapcsolatot is teremt a mű és a művész között. A jogintézmény elismerése az igazságosság irányába tett lépésként értékelendő. A követő jogot nem alkalmazó államok is kifejezték abbéli szándékukat, hogy a továbbiakban alaposabban fogják vizsgálni a követő jog nemzeti bevezetésének lehetőségeit. Az EVA Főtitkára hangsúlyozta, hogy nincs bizonyíték arra, hogy a követő jog alkalmazása negatívan befolyásolná egy ország műkereskedelmét, ugyanakkor a jogintézményt még nem alkalmazó országok többsége komolyan fontolgatja a bevezetését. A CISAC Főigazgatója hozzátette, hogy bár a

---

⁵¹⁵ RICKETSON *i.m.* 49.

⁵¹⁶ RICKETSON *i.m.* 49.

⁵¹⁷ *Standing Committee on Copyright and Related Rights, Thirtieth Session, Geneva, June 29 to July 3, 2015, Draft Report, SCCR/30/6, 82-85.*

követő jog szerény jövedelmet jelent a művészek számára, az is számít, és emellett hozzájárul a műkereskedelem transzparenciájának növeléséhez. Mivel napjainkra a művészeket érintő problémák, kihívások is globálissá váltak (ld. fentebb), azokra globális megoldást kell nyújtani. Szenegál és Kongó javaslatára elfogadták a résztvevők, hogy a következő, 2017 májusában tartandó SCCR ülés előtt egy egynapos konferenciát szerveznek a követő jog témájában, ahol mind jogi, mind gazdasági szempontból tárgyalják a témát, kitérve a jogintézmény műpiacokra gyakorolt potenciális hatásaira. Az USA küldöttsége kérésére rögzítették, hogy a követő jog gazdasági hatásairól tanulmányt kell készíteni.⁵¹⁸

A WIPO szervezésében 2017-ben Genfben széleskörű szakmai részvétel mellett tartott nemzetközi konferencia jelentős mérföldkőnek tekinthető,⁵¹⁹ tekintettel arra is, hogy ez volt a WIPO első konferenciája a témában.

A tanulmány 2017 novemberére készült el.⁵²⁰ A korábbi vizsgálatokkal egybehangzóan ebben is azt mondták ki, hogy a követő jog alkalmazásának vélhetően nincs jelentős hatása a műkereskedelemre.

Hosszú ideje és meglehetősen intenzíven folyik tehát a vita nemzetközi szinten a követő jog nemzetközi bevezetése kapcsán. Máig 80+ ország vezette be a követő jogot. Ez a szám azonban még kevés, a világ összes országának számát tekintve. És a követő jogi szabályozást tartalmazó nemzeti jogokban sem érvényesül ténylegesen mindenhol.

A művészek és az államok egyre növekvő mértékű támogatása és a jogkezelő szervezetek globális kampányai (a CISAC jár ebben az élen)⁵²¹ ellenére nagyon lassan halad a folyamat. Annál is inkább, mivel éppen a világ vezető műpiacai, USA, Kína és Svájc jelenleg is kívül állnak a követő jogot alkalmazó országok körén. A nemzetközi elismerés felé tett hatalmas lépésnek számít ugyan az EU Irányelve és az EU további tevékenysége, abszolút támogató fellépése az ügyben, de a jelenleginél is szélesebb körű, a műkereskedelem vezető államait is magában foglaló konszenzusra lenne szükség.

---

⁵¹⁸ *Standing Committee on Copyright and Related Rights, Thirty-third Session*, Geneva, November 14-18, 2016, Report, SCCR/33/7, 60-64.

⁵¹⁹ *International Conference on the Artist's Resale Right*, 28 April 2017, WIPO/SCCR/RR/GE/17.

⁵²⁰ FARCHY, Joëlle - GRADDY, Kathryn - RICHMAN, Fred - RICHMAN, Rita, *The Economic Implications of The Artist's Resale Right*, 2017, SCCR/35/7.

⁵²¹ ORON, Gadi, Director General of CISAC, In: *International Confederation of Societies of Authors and Composers, 'Artists, Governments and Experts meet in Geneva to discuss International Adoption of the Resale Right for Visual Artists'*, 24 April 2017.

Számos kihívás, kérdés merül fel a követő jog nemzetközi szabályozása kapcsán. Mindenekelőtt már az is problémát okoz, hogy a követő jogot a leendő egyezményben szerzői vagyoni jogként vagy személyhez fűződő jogként kezeljék. Alapvető *dogmatikai kérdésről* van szó, amelyben - amint azt a II. fejezetben láttuk - ma sincs teljes konszenzus. A probléma nem leegyszerűsíthető a kontinentális és angolszász jogrendszerek közötti felfogásbeli különbségre, azon jóval túlmutat. A BUE nem foglal állást a kérdésben, így eleve bizonytalanságot okoz. Az USA Copyright Office mind az 1992-ben, mind a 2013-ban készült jelentésében személyhez fűződő jognak tekinti a követő jogot. Ausztráliában a személyhez fűződő jogokat jelentősen megerősítő 2000. évi szerzői jogi törvénymódosítás eredményének tulajdonítják egyes szerzők a követő jog bevezetését, mert a jogintézmény biztosítja a művek származásának, a szerzővel való kapcsolatának azonosítását, a személyhez fűződő jogok szélesebb körben történő érvényesülését.⁵²² Az EU Irányelve azonban egyértelműen a követő jog gazdasági aspektusait emeli ki,⁵²³ és RICKETSON is hasonlóan gondolkodik, amikor azt mondja, hogy a követő jog egyre inkább a vagyoni jogok jellemvonásait veszi fel, és ezzel párhuzamosan egyre kevésbé lesz a személyhez fűződő jogokhoz hasonlítható.⁵²⁴ Amennyiben ez az irány erősödik majd nemzetközi szinten is, az jelentősen visszavetheti a nemzetközi egyezmény kidolgozását. A nemzetközi egyezmény tárgyalása során a követő jog kizárólagos vagyoni jogként való kezelése egyrészt vélhetően jelentősen lassítaná az elfogadás folyamatát, másrészt a teljes szerzői jogi koncepció újrakonstruálásra kényszerülne. Emellett a szerzői jogot alkalmazó államokban sem volt szükség ennek rögzítésére ahhoz, hogy a követő jog hatékony működését biztosítani lehessen.⁵²⁵

Mivel az egyezmény a követő jog nemzetközi szintű biztosítására törekedne (és nem a szerződő felek saját állampolgáraikkal szembeni bánásmódot érintené közvetlenül), ugyancsak a részletszabályok kidolgozása előtt merül fel az, hogy milyen modellt kövessen az egyezmény. Az egyik lehetőség a nemzeti bánásmód elvének alkalmazása, azaz a saját állampolgárok számára biztosított védelem kiterjesztése más államok állampolgáira. A másik opció is a nemzeti bánásmód elvén alapul, de a külföldieknek

---

⁵²² PHAM, Lan, *The Resale Royalty Right: What Does it Mean for Indigenous Artists?* Indigenous Law Bulletin, 7[20], 2010, elérhető: <http://www5.austlii.edu.au/au/journals/IndigLawB/2010/35.html#fnB28>, s.p.

⁵²³ KALYATIN, Vitaliy - VALDES-MARTINES, Erik, *Droit de suite convention: to be or not to be?* Information & Communications Technology Law, 29:2, 2020, 132.

⁵²⁴ RICKETSON *i.m.* 17.

⁵²⁵ KALYATIN - VALDES-MARTINES *i.m.* 132.

nyújtott védelemre vonatkozóan speciális szabályokat is tartalmazna. Fontos mérlegelni a két opció előnyeit és hátrányait mind politikai, mind stratégiai szempontból.⁵²⁶

RICKETSON szerint a követő jogi egyezmény kidolgozásakor néhány alapvetés rögzítése feltétlenül szükséges.⁵²⁷ Először is, a követő jog elidegeníthetlensége olyan kérdés, amiben már a BUE sem enged eltérést. A másik fontos axióma, hogy nem lehet szűkíteni a tranzakciók körét pl. az értéknövekedéssel járó tranzakciókra. A BUE ugyanis minden eladásra kiterjeszti a követő jogot. További irányvonal, hogy a követő jog nemzeti szinten már általánosan elismert alapelemeit emeljék be az egyezménybe, mintegy minimumszabályokként. Így a BUE eddigi önkéntesen alkalmazandó szabályai teljes egészében kötelezően alkalmazandókként szerepelnének, így könnyebben elérhető lenne ezekben a kérdésekben a konszenzus. A nemzeti szinten már általánosan kiforrott részletszabályokból azokat kellene elsősorban átemelni, amelyek a követő jog alkalmazása körüli bizonytalan kérdéseket tisztázzák. Ilyen, szinte minden nemzeti jogban relatíve hasonlóan szabályozott kérdések:⁵²⁸ a jogosultak köre;⁵²⁹ az érintett műalkotások köre;⁵³⁰ az érintett tranzakciók;⁵³¹ a jogdíj alapja;⁵³² a jogdíjmértékek;⁵³³ a küszöb- és plafonértékek;⁵³⁴ a jogdíj megfizetésére kötelezett személyek köre;⁵³⁵ a jogdíj beszedésének módja.⁵³⁶ A minimumszabályok és az általánosan bevett részletszabályok mellett minden más rendelkezést, ami a követő jog “progresszív fejlesztését” jelenti, óvatosan kell kezelni a jogalkotási folyamat során. Fentiekén túlmenően figyelembe veendő alapvetés, hogy a szellemi tulajdon terén alkotott számos más speciális egyezmény (Madridi, Nizzai, Locarnoi, vagy akár a PCT Egyezmény) által kialakított mintákat átvegyék olyan adminisztratív jellegű problémák kapcsán, mint

---

⁵²⁶ RICKETSON *i.m.* 50.

⁵²⁷ RICKETSON *i.m.* 53-55.

⁵²⁸ RICKETSON ebben a kérdésben meglehetősen optimista álláspontot képvisel. A IV. fejezetben azonban részletesen kitértünk arra, hogy már apróbb eltérések a tagállami szabályozások között is alkalmasak arra, hogy határon átnyúló ügyletek esetében komoly jogvitákhoz vezessenek.

⁵²⁹ Általában az eredeti mű szerzője és a nemzeti jog által meghatározott örököse; a BUE intézmények javára is lehetővé teszi ugyan a nemzeti szabályozások kiterjesztését, de ezzel a lehetőséggel sehol nem éltek.

⁵³⁰ Általánosan a képzőművészeti alkotások, néhány széles körben alkalmazott kivétellel: építészeti alkotások, alkalmazott művészeti/iparművészeti alkotások; A legtöbb országban a kéziratokra sem terjed ki.

⁵³¹ Kezdetben szinte kizárólag nyilvános aukciókon történt eladások, de ma egyre szélesebb körben más, közvetítő közreműködésével bonyolított újraeladásokra is kiterjed.

⁵³² Általában értéknövekedésre tekintet nélkül minden eladásra vonatkozik.

⁵³³ Többnyire 3% és 5% közötti rátákat határoznak meg az országok.

⁵³⁴ Számos ország bevezetett ilyen kereteket.

⁵³⁵ Többnyire az eladó, esetleg kombinálva a vevő vagy a közvetítő együttes felelősségével.

⁵³⁶ Általában preferált a közös jogkezelő szervezetten keresztül történő beszedés és kifizetés.

a jogdíjak beszedésének módja vagy a jogdíjmértékek. Mindezen kérdésekben azonban megegyezésre kell jutni, hogy valóban bekerüljenek-e és milyen mértékig az egyezménybe, vagy megmaradjanak nemzeti szinten szabályozandó kérdéseknek.

Az olyan egyéb kérdésekre vonatkozóan, amelyekben nagyobb mértékű eltérések vannak a különböző nemzeti szabályozások között, és emiatt ezekben kevésbé várható a nemzetközi szintű megegyezés, RICKETSON azt javasolja, hogy a szabályozásuk maradjon meg nemzeti szinten, esetleg valamiféle legjobb gyakorlatokat (“best practices”) tartalmazó iránymutatást alakítsanak ki. Ilyen kérdések többek között a követő jog iránti igény bejelentésének és elbírálásának módja, több jogosult esetén a jogdíj megosztása, a beszédési és felosztási eljárások, szankciók és egyéb eljárási jellegű kérdések.⁵³⁷

RICKETSON az alapvető irányelvek meghatározását követően egy részletes szövegtervezetet is kidolgozott egy leendő nemzetközi egyezményhez (a továbbiakban: Tervezet).⁵³⁸ Tartalmához segítségül hívta a már létező nemzeti követő jogi szabályozásokat és az EU irányelvét. A konkrét rendelkezéseket a globálisan közösnek tekinthető szabályok alapján alkotta meg. Formáját tekintve pedig a WIPO által igazgatott nemzetközi egyezményeket vette alapul.

A Tervezet preambulumban RICKETSON jelzi, hogy az egyezmény a BUE keretein belül jön létre. Nem rögzíti egyértelműen, de utal rá, hogy a követő jogot a szerzői vagyoni jogok között helyezi el, és e minőségének elsődleges igazolását a követő jog egyensúly-helyreállító szerepében látja. Hangsúlyozza, hogy a követő jog kiemelt jelentőséggel bírhat a fejlődő országok és általában az egyes országok hazai művészeinek szempontjából. A követő jog potenciális hatálya alá veszi az eredeti kéziratokat is.

Az egyezmény jogállását tekintve rögzíti, hogy a BUE 20. cikke értelmében vett speciális egyezménynek minősül, és javasolja, hogy a részes államok egy speciális uniót képezzenek az egyezmény aláírásával. Ugyanakkor más egyezményekkel nem áll kapcsolatban az egyezmény [Tervezet, 1. cikk].

Ezt követően tisztázza a követő jog szempontjából alapvető fogalmakat, amit a BUE nem tett meg, és amelyek értelme ezért máig homályban maradt. Egyértelművé teszi

---

⁵³⁷ RICKETSON: *i.m.* 56.

⁵³⁸ RICKETSON: *i.m.* 56-72.

többek között, hogy minden eladásra vonatkozik a követő jog, a részesedés (“interest”) konkrétan anyagi, pénzügyi részesedést jelent, és felsorolja ill. körülírja a műpiaci szereplő fogalmát is [Tervezet, 2. cikk].

A követő jog jogosultjainak meghatározásához a BUE 3. cikkét veszi át [Tervezet, 3. cikk].

Ezt követően, a BUE viszonyossági szabályaival szemben a nemzeti elbánásról szóló rendelkezést fogalmaz meg, amelyet az 1939-es Samaden-tervezetből illetve a BUE általános rendelkezéseiből, a BUE 5. cikk (1) bekezdéséből emelt át. [Tervezet, 4. cikk (1) bek.]. Ezt kiegészíti a BUE 5. cikk (2) bekezdésében is rögzített automatikus és független védelem elvével. Az automatikus védelem azt jelenti, hogy nem lehet semmilyen formalitáshoz, pl. adminisztratív jellegű feltételekhez kötni az oltalmat [Tervezet, 4. cikk (2) bek.]. RICKETSON hangsúlyozza, hogy a jogdíj megfizetésére kötelezettek irányában adminisztratív kötelezettségek, pl. a bejelentési vagy adatszolgáltatási kötelezettség előírása nem tartozik ide, azok szabadon alkalmazhatók, sőt, azok polgári jogi vagy büntetőjogi szankciókkal is megerősíthetők. A BUE kommentárja alapján a tiltott adminisztratív feltételek közé sorolhatók azok az intézkedések, amelyek kizárják a követő jogi jogdíjigény gyakorlását bizonyos feltételek nemteljesülése esetére, például, ha a mű egy példányának letétbe helyezésétől vagy regisztrációs díj fizetésétől teszik függővé a védelmet.⁵³⁹ A független védelem értelmében pedig a származási ország nemzeti szabályozásától függetlenül védelmet biztosít az egyezmény [Tervezet, 4. cikk (3) bek.]. Ez alapján a BUE kommentárja szerint irreleváns a nemzetközi szintű védelem kapcsán, hogy az egyes nemzeti szabályozások előírnak-e bármilyen adminisztratív kötelezettséget.⁵⁴⁰

A következő egység a követő jog anyagi szabályait tartalmazza. RICKETSON ezt a cikket tartja a leendő egyezmény leginkább kritikus pontjának, amely a tárgyaló felektől a legnagyobb rugalmasságot kívánja. Ebben rögzíti elsősorban az elidegeníthetlenséget, a követő jog lényegét, az érintett ügyleteket [Tervezet, 5. cikk (1)-(2) bek.]. Ezt követően sorolja azokat az ügyleteket, műtípusokat, eseteket, amelyekben a részes államok eltekinthetnek a követő jog alkalmazásától [Tervezet, 5. cikk (3) bek.]. Javaslatot tesz az alkalmazandó jogdíjmérték minimumára, ezt 3%-ban határozza meg [Tervezet, 5. cikk (4) bek.]. Rendelkezik a jogdíjfizetésre kötelezett személyekről, e

---

⁵³⁹ MASOUYÉ *i.m.* 33.

⁵⁴⁰ MASOUYÉ *i.m.* 33.

körben csak a műpiac képviselőjét említi konkrétan, az esetlegesen vele együttesen kötelezett személyek körét nemzeti szabályozásra bízza. Kiemeli, hogy a jogdíjat az újraeladás teljesülésekor kell megfizetni [Tervezet, 5. cikk (5) bek.]. Ehhez a részhez kapcsol még olyan rendelkezéseket, amelyek lehetővé teszik a részes államoknak, hogy a követő jogi jogdíj egy részének kulturális és szociális célokra való felhasználásáról illetve a jogdíj beszedésének és felosztásának kizárólagosan vagy nem kizárólagosan közös jogkezelő szervezeten keresztül történő megszervezéséről rendelkezzenek [Tervezet, 5. cikk (6) bek.]. Nem mondja tehát kifejezetten, hogy kötelező közös jogkezelés legyen, de jelzi, hogy a jogdíjkezelés legjobb módjának a közös jogkezelést tartja.

A Tervezet kitér a védelmi időre és a szerző halálát követő jogérvényesítési lehetőségekre. A védelmi idő kapcsán azt javasolja, hogy legalább a BUE 7. cikkében meghatározott, a többi szerzői vagyoni jogra vonatkozó védelmi időt biztosítsák a követő jog esetében [Tervezet, 6. cikk (1) bek.]. A szerző halálát követően a jog gyakorlását a szerző örököseire ill. jogutódaira javasolja átruházni [Tervezet, 6. cikk (2) bek.]. Ezek mellett rendelkezik még arról, hogy a követő jogról érvényesen lemondani nem lehet [Tervezet, 6. cikk (3) bek.]. A lemondhatóság kérdését RICKETSON a követő jogot “progresszíven fejlesztő” szabályok közé sorolja. Ugyanakkor egy ilyen rendelkezés megóvná a művészeket attól, hogy az első eladás során előzetes lemondásra legyenek kényszerítve a gyenge alkupozíciójuk miatt. Különösen a fiatal, karrierjük elején álló művészek számára jelentene garanciát a lemondás kizárása.

A Tervezetben külön cikket szentel RICKETSON az eredeti kéziratokra vonatkozó követő jognak. A követő jog eredeti kéziratokra való kiterjesztését egyrészt csak opcionálisan, másrészt a viszonyosság feltételével javasolja [Tervezet, 7. cikk].

Ezt követően az implementációra és a hatálybalépésre vonatkozó általános rendelkezéseket tartalmaz a Tervezet. A részes államok vállalják, hogy az egyezmény alkalmazásának körülményeit a megfelelő intézkedések meghozatalával biztosítják. A Tervezet a részes államok számára meghagyja a lehetőséget, hogy az implementáláshoz a számukra megfelelő eljárásokat kidolgozzák [Tervezet, 8. cikk (1)-(2) bek.]. Ezeket a rendelkezéseket a Marrakesh-i Egyezmény mintájára vette bele RICKETSON a Tervezetbe. Az implementáláshoz szükséges eljárások kidolgozása kapcsán RICKETSON hangsúlyozza, hogy ez sokkal inkább érdemi kérdés, mint formai. Ugyanezen cikkben

tér ki arra, hogy a BUE 18. cikke irányadó az egyezmény rendelkezéseinek alkalmazási idejét tekintve [Tervezet, 8. cikk (3) bek.]. A BUE 18. cikke (1) bekezdése azt mondja ki, hogy a BUE hatályba lépése idején már létező, de még nem közkinccsnek számító alkotások tekintetében alkalmazandók az egyezmény rendelkezései (visszaható hatály). A 18. cikk (2) bekezdése alapján azonban, ha abban az országban, ahol a védelmet igénylik, a mű a védelmi idő lejártá folytán már közkinccsé vált, a védelem újból nem igényelhető ugyanabban az országban.

A Tervezet a továbbiakban formai rendelkezéseket tartalmaz. Javaslatot tesz a Speciális Unió tagjaiból álló Közgyűlés alakítására és annak működésére [Tervezet, 9. cikk], a szakértői bizottság alakítására és működésére [Tervezet, 10. cikk] és a WIPO Nemzetközi Irodájának az adminisztratív feladatokban vállalt szerepére [Tervezet, 11. cikk]. Rendelkezik még a Speciális Unió tagságára való jogosultságról [Tervezet, 12. cikk], az Egyezmény aláírásának körülményeiről [Tervezet, 13. cikk], a hatálybalépésről [Tervezet, 14. cikk], az egyezményhez való csatlakozás szabályairól [Tervezet, 15. cikk], az egyezményből való kilépésről [Tervezet, 16. cikk], a fenntartás lehetőségének kizárásáról [Tervezet, 17. cikk], az egyezmény hivatalos nyelveiről [Tervezet, 18. cikk], az egyezménynek a WIPO Főigazgatójánál történő letétbe helyezéséről [Tervezet, 19. cikk].

RICKETSON tervezete a meglévő és bevált szabályozásokra épít, közös nevezőt igyekszik találni azokban, ami akár a világ összes állama számára vállalhatóvá teszi a követő jog bevezetését, alkalmazását, és gördülékenyebbé, hatékonyabbá képes tenni a követő jog alkalmazását a határon átnyúló ügyletek során. Éppen ezen törekvés miatt nem tesz kísérletet a követő jog alapjaiban történő megváltoztatására, hanem egy meglehetősen óvatos pozícióból kiindulva a követő jog globálissá válását megkönnyítő tervezetet alkot.

Érthető ugyan az óvatos megközelítés RICKETSON részéről - hiszen nem lenne szerencsés az egyébként is vonakodó országokat elkedvetleníteni, sőt a cél inkább a "kedvcsinálás" lenne -, és az anyagi szabályok esetében talán elegendő is lehet a RICKETSON által javasolt általános szabályok rögzítése a nemzetközi egyezményben. A követő jog érvényesítését, az eljárási kérdéseket érintő szabályozást azonban fontos lenne részletesebben kidolgozni, és a Tervezet 8. cikk (1)-(2) bekezdéseiben szereplő rendelkezéseknél erőteljesebben ösztönözni a részes államokat a közös jogkezelés

bevezetésére, alkalmazására a követő jog terén. Ahogyan az EU tagállamainak példáin keresztül is kiemeltük: akár az opcionális közös jogkezelés, de sokkal inkább a kötelező közös jogkezelés lenne a leghatékonyabb módja a követő jog gyakorlati érvényesülésének. Félő, hogy a túl általános megfogalmazás e kérdésben inkább kontraproduktívan hatna a jogintézmény működésére. Azokban az országokban, ahol egyébként sem nagyon alkalmaznak még közös jogkezelést, a követő jog csupán egy üres jogintézményként kerülne bevezetésre, amivel ugyan kipipálható lenne a nemzetközi egyezményben vállalt kötelezettség teljesítése, a jogintézmény valódi szerepének betöltésére azonban aligha lenne alkalmas.

V.2.3. A TTIP koncepciója

Az EU és az USA között létrejött Transatlantic Trade and Investment Partnership tárgyalásai 2013-ban kezdődtek, és meglehetősen ígéretesnek tűntek. A cél az volt, hogy a világkereskedelemből jelentős részt birtokló két entitás lebontsa a köztük lévő kereskedelmi akadályokat, és így kölcsönösen elősegítse a gazdasági növekedést. Karel DE GUCHT, 2010 és 2014 között a kereskedelempolitikáért felelős európai biztos nyilatkozata szerint a megállapodás nemcsak amiatt jelentős, mert minden idők legnagyobb bilaterális megállapodása lenne, amely a világ két vezető gazdasági entitása között jönne létre, hanem azért is kiemelkedően fontos, mert potenciálisan globálisan követett példát szolgáltathat hasonló megállapodások létrejöttéhez.⁵⁴¹ A 2015-ben készült EU-s dokumentumban az EU három kulcsfontosságú szerzői jogi területet jelöl meg, amelyek közül az egyik a követő jog.⁵⁴² A TTIP keretében tervezett megállapodás megvalósulása esetén fontos előrelépést jelentett volna, mert a reciprocitás miatt kötelezettséget rótt volna az USA-ra, hogy szövetségi szinten szabályozza a követő jog kérdését. Emellett a megállapodással egy transzatlanti követő jogi rendszer jöhetett volna létre. Elsőre úgy tűnhet, hogy ez csak az EU érdekét szolgálta volna, azonban ténylegesen az amerikai művészek számára is előnyös helyzetet teremtett volna, ha a reciprocitás elve alapján az EU területén is elismerésre kerül irányukban a követő jog. A követő jog transzatlanti alkalmazása a jogkimerülést is érintette volna, annyiban

---

⁵⁴¹ DE GUCHT, Karel, *Foreword*. In: MORIN, Jean-Frédéric - NOVOTNÁ, Tereza - PONJAERT, Frederik - TELÒ, Mario (eds.), *The Politics of Transatlantic Trade Negotiations, TTIP in a Globalized World*, Routledge, 2015.

⁵⁴² *The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Towards an EU-US trade deal*. Intellectual property EU position paper. 20 March 2015.

legalábbis, hogy a követő jog mint a jogkimerülés korlátja alkalmazandó lett volna az USA-ban is, ezzel egy új változatot, "mutációt" létrehozva a jogkimerülés jogelvének alakulásában.⁵⁴³

A tárgyalások azonban 2016-ban, a Trump-adminisztráció hivatalba lépését követően azonnal leálltak, TRUMP kiléptette az Egyesült Államokat a TTIP-ből. Ettől kezdve kereskedelmi feszültség áll fenn a két entitás között, amelyről többen azt feltételezték, hogy TRUMP újabb elnöksége esetén kereskedelmi háborúig fajulhatott volna.

Bár 2016-ban megghiúsult a megállapodás létrejötte, a koncepció mégis szolgál tanulságokkal számunkra, hiszen ez is azt a tendenciát erősíti, hogy a gazdaság globális irányba halad, amely folyamatból a műkereskedelem sem marad ki. A követő jog kihívásai körében áttekintettem, hogy ezen a területen mit jelent a globalizáció. A globalizáció azonban egyúttal azt is kell, hogy jelentse, hogy az új folyamatok és jelenségek új jogi szabályozást igényelnek. A követő jog terén is helyénvaló tehát nemzetközi folyamatokban és szabályozásokban gondolkodni.

V.3. A műkereskedelem vonakodó óriásai

Könnyen belátható, hogy a műkereskedelem globális nagyhatalmai, Kína, Svájc és az USA féltik pozíciójukat, és ezért a követő jog bevezetése kapcsán vonakodó attitűdöt képviselnek évtizedek óta. Mindhárom ország részese a BUE-nek, és delegációjuk jelen van a WIPO SCCR ülésein is. A következőkben azt vizsgáljuk, hogy a vonakodás mennyiben fakad a piaci pozíció féltéséből, és mennyiben a követő jognak az adott jogrendszerrel való összeegyeztethetőségének dilemmáiból.

V.3.1. Svájc

Svájc a BUE részes állama ugyan, azonban máig nem vezette be a követő jogot jogrendszerébe. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem is foglalkoznak a kérdéssel: eddig négy kísérlet történt ugyanis a követő jog bevezetésére.⁵⁴⁴

---

⁵⁴³ MEZEI [2016] *i.m.* 171-172.

⁵⁴⁴ NEUHAUS, Nina M., *Switzerland: Fourth attempt to introduce the artist resale right*, Institute of Art & Law, 2016, <https://ial.uk.com/switzerland-fourth-attempt-to-introduce-the-artist-resale-right/>.

A szövetségi szerzői jogi törvény 1984-ben történt átfogó felülvizsgálata során készült Feljegyzésben a Szövetségi Tanács kiemelte, hogy mivel nem a szerzők közvetlen érdekképviselői szervezetei szorgalmazzák a követő jog bevezetését, emellett pedig fennáll az az aggály, hogy a nagy művészeti aukciókat egy ilyen jog bevezetésének következtében külföldön fogják megszervezni (ahol nincs követő jog), a jogintézmény bevezetésének mellőzését javasolja.⁵⁴⁵ A jogalkotó a javaslatnak megfelelően járt el a módosítás során.

Egy parlamenti képviselő, *Doris MORF posztulátumot*⁵⁴⁶ nyújtott be 1988-ban,⁵⁴⁷ amelyben kérte, hogy a követő jog ügyét ismét vegyék fel a szerzői jogi jogalkotási eljárás tárgyalt témái közé. A dokumentumban a képviselő hangsúlyozta a képzőművészekkel szembeni egyenlő bánásmód fontosságát más művészek viszonylatában. A Szövetségi Tanács elfogadta a dokumentumot, a parlament két kamarája közül azonban csak az Államtanács értett egyet azzal, hogy a követő jogot törvényben rögzítsék, a Nemzeti Tanács elutasította. Mivel azonban Svájcban mindkét kamara jóváhagyása szükséges a törvénymódosításhoz, ez a kísérlet akkor eredménytelen maradt. Az elutasító döntésben vélhetően az is jelentős szerepet játszott, hogy akkoriban több híres svájci művész is tiltakozott a követő jog bevezetése ellen.

A következő kezdeményezés a szerzői jogi törvény újabb felülvizsgálatához kötődött, és ismét egy parlamenti képviselőtől származott. *Regine AEPPLI WARTMANN* nyújtott be *indítványt* a követő jog ügyében 2001-ben,⁵⁴⁸ amelyet azután posztulátum formájában is be kellett nyújtania. Ebben WARTMANN már hivatkozhatott az EU-ban elért jogharmonizációs eredményekre, konkrétan az Irányelvre. Kérte a követő jogi szabályozásnak az Irányelv alapján történő kialakítását. Érvelésében ő azt emelte ki, hogy a művészeknek részesülni kellene alkotásuk vagyoni jellegű sikereiből.

A Szövetségi Tanács ezt a javaslatot is támogatta, elérkezettnek látta az időt a követő jog újraértékelésére, és megbízta a Szellemi Tulajdon Szövetségi Intézetét egy

---

⁵⁴⁵ 84.064. - Botschaft zu einem Bundesgesetz über das Urheberrecht (Urheberrechtsgesetz [URG]), zur Pariser Fassung der Berner Übereinkunft zum Schutz von Werken der Literatur und Kunst und zur Pariser Fassung des Welturheberrechtsabkommens und dessen Zusatzprotokolle 1 und 2 vom 29. August 1984, 188-189.

⁵⁴⁶ A svájci jogalkotási eljárásban a *posztulátum* olyan dokumentumot jelent, amely felhatalmazza a Szövetségi Tanácsot arra, hogy megvizsgálja és jelentést készítsen arról, hogy egy bizonyos tárgyban szükséges-e jogalkotási aktust vagy valamilyen intézkedést tenni.
<https://www.parlament.ch/en/%C3%BCber-das-parlament/parlamentsw%C3%B6rterbuch/parlamentsw%C3%B6rterbuch-detail?WordId=177>.

⁵⁴⁷ 88.356 - Postulat. Folgerecht im Urheberrecht, 09.03.1988.

⁵⁴⁸ 01.3401- Motion. Folgerecht im Urheberrechtsgesetz, 22.06.2001.

munkacsoport létrehozásával. A létrejött munkacsoport széleskörű szakmai részvétellel (művészek, műkereskedők érdekképviselői szervezetei és közös jogkezelő szervezetek) folytatott tárgyalásokat, de nem jutottak megegyezésre. 2006-ban a szerzői jogi törvény részleges felülvizsgálatára folyamatban lévő eljárásban készített Feljegyzésben⁵⁴⁹ a Szövetségi Tanács megállapította, hogy a követő jog támogatói nem tudtak új, meggyőző érvekkel előállni, így nem megalapozott, hogy az ügy a parlament elé kerüljön.

2007-ben került sor a következő kísérletre. Ezúttal *Anita THANEI* képviselő nyújtott be *interpellációt*,⁵⁵⁰ amelyben szót emelt az EU tagállamainak művészeihez képest a svájci művészekkel szembeni diszkrimináció miatt.

A Szövetségi Tanács állásfoglalásában⁵⁵¹ kifejtette, hogy a követő jog bevezetésére semmilyen kötelezettség nem áll fenn. Hangsúlyozta, hogy a követő jog bevezetésének nincs nagy gyakorlati jelentősége, mert a művek 98%-át csupán egyszer adják el. Megállapította, hogy a követő jog témáját korábban széles körben vizsgálták, tárgyalták Svájcban, és szándékosan hagyták ki az 1992-es szerzői jogi törvénymódosításból. A Tanács nem lát alapot arra, hogy a parlament döntését megkérdőjelezze. Ezen kívül, a fennálló helyzet a svájci műpiac pozícióját erősíti Londonnal szemben. Ekkorra ugyanis már implementálásra került az Irányelv az Egyesült Királyságban. A Tanács kifejezte abbéli aggályát, hogy amennyiben Svájcban is bevezetnék a követő jogot, az erőviszonyok megváltoznának például az USA javára, ahol nem alkalmazzák a követő jogot.

Az európai uniós Irányelv teljeskörű implementációját követően még egy próbát tettek a követő jog támogatói Svájcban. 2013-ban nyújtott be *Werner LUGINBÜHL* egy *posztulátumot*,⁵⁵² amelyben egy jelentés elkészítését kérte a Szövetségi Tanácstól a követő jog más országokban történő bevezetésének módjairól és arról, hogy milyen feltételekkel lehetne Svájcban bevezetni a jogintézményt. LUGINBÜHL a követő jog alkalmazását csak abban az esetben javasolja, ha az aktuális eladási ár magasabb, mint a korábbi eladási ár. A követő jog ellenzői ugyanis gyakran éppen ezt kifogásolják.

---

⁵⁴⁹ 06.031 - Botschaft zum Bundesbeschluss über die Genehmigung von zwei Abkommen der Weltorganisation für geistiges Eigentum und zur Änderung des Urheberrechtsgesetzes, 10.03.2006.

⁵⁵⁰ 07.3397 - Interpellation. Folgerecht für bildende Künstlerinnen und Künstler, 20.06.2007.

⁵⁵¹ Stellungnahme des Bundesrates, 21.09.2007.

⁵⁵² 13.4083 - Postulat. Erlös für Schweizer Künstlerinnen und Künstler, 05.12.2013.

A jelentés 2016-ban készült el.⁵⁵³ Több jogi lehetőséget is vizsgál a követő jog szabályozására vonatkozóan, és kitér a jogintézmény gazdasági hatásainak elemzésére. A vizsgálat alapján azt állapította meg (egyébként fentieket tekintve nem meglepő módon), hogy az alkotók gazdasági és szociális helyzetének javításához nem járul hozzá a követő jog. Bár világszerte több mint 80 országban már bevezették a jogintézményt, csak 10 országban alakítottak ki megfelelő közös jogkezelési rendszert. Az EU Irányelvére és az uniós statisztikákra hivatkozva arra a következtetésre jutott, hogy csak kevés művész részesül ténylegesen a jogdíjból, mégpedig azok, akik már híresek. További érvként említi a jelentés, hogy a legnagyobb művészeti piacok, nevezetesen az USA és Kína nem alkalmazza a követő jogot. Mindezekre tekintettel a Szövetségi Tanács a követő jog bevezetésének mellőzését javasolta, ugyanakkor nem zárkózott el a kérdés későbbi újraértékelésétől a követő jogot alkalmazó országok tapasztalatai, a nemzetközi fejlemények valamint az SCCR keretein belül folyó tárgyalások tükrében.

Svájcban azóta nem történt előrelépés a követő jog bevezetésének irányába.

A fentiek áttekintése után megállapíthatjuk, hogy Svájcban egyértelműen a piaci pozíció féltése kapcsán tartózkodnak a követő jog bevezetésétől. Lévéen hogy a svájci jogrendszer európai (főként római jogi - germán) jogi hagyományokon alapul, dogmatikailag nem áll tőle távol a követő jog jogintézménye.

V.3.2. Kína

Svájctól eltérően Kínában a szerzői jog nem bír hosszú történettel, és ezen viszonylag rövid történetében dogmatikailag is kihívást jelent kapcsolódási pontot teremteni a követő jog bevezetéséhez. Nem vitás, hogy Kínában ezen pár évtizedes történelem során is többször felmerült a követő jog bevezetésének gondolata.

Annak okai, hogy a követő jog máig nem került bevezetésre Kína szerzői jogába, igen széles spektrumot foglalnak el. Egy részük az egész jogrendszert átfogó illetve azt is meghaladó, társadalmi-politikai (sőt filozófiai) vagy műkereskedelmi sajátosságokból ered, másik részük a kínai szerzői jog jellegzetes vonásaiból származtatható, mindezekon kívül pedig nemzetközi politikai szempontok is közrejátszottak a követő

---

⁵⁵³ *Das Folgerecht. Bericht des Bundesrates in Erfüllung des Postulates 13.4083 Luginbühl vom 05.12.2013 "Erlös für Schweizer Künstlerinnen und Künstler"*, 2016, elérhető: <https://www.parlament.ch/centers/eparl/curia/2013/20134083/Bericht%20BR%20D.pdf>.

jog mellőzésében. Kínában az állami ellenőrzés rendkívül magas foka, a helyi protekcionizmus, az igen alacsony fokú jogtudatosság jellemző. Emellett a kínai filozófia hagyományosan a közösséget helyezi előtérbe az egyénnel szemben, és a hagyományok átadása körében kifejezetten elfogadottnak, kívánatosnak tartja a korábbi tudás másolását (shanzhai gyakorlata). Ennek a gondolkodásmódnak a vallási tükröződése a buddhizmusban nyilvánul meg leginkább, amely vallás elveti az egyéni tulajdont. A kínai politikában pedig a hűbéri berendezkedés és a császári autonómia évszázadai, majd a kommunizmus irányzata éppen ennek a filozófiai-vallási hagyománynak egy párhuzamos kifejeződése.⁵⁵⁴ Kínában tehát láthatóan minden a nyugati jogfejlődéstől eltérő irányba mutatott.

A világ más országaiban többé-kevésbé szerves, lassú fejlődésen ment keresztül mind a műkereskedelem, mind a szerzői jog területe. Kínában körülbelül egy évtizede jellemző az a tendencia, hogy ugrásszerűen nőnek a kortárs alkotók árai a másodlagos piacon. Ez felveti a dilemmát, hogy be kell-e avatkozni (ami már az elsődleges piacon is jóval magasabb árakhoz vezetne, a másodlagos piacon pedig akár olyan magas árakhoz, ami nem fenntartható), vagy nem kell beavatkozni (ami azonban demotiválóan hat a művészekre, és feszültséget kelt a galéria és a művész között).⁵⁵⁵ Egyes szakértők szerint már csak azon megfontolásból is szükség lenne a követő jog bevezetésére, hogy a műpiaci buborék kontrollálható legyen.⁵⁵⁶ Az ország ugyanis egyre nagyobb szeletet birtokol a globális műkereskedelemből,⁵⁵⁷ és vezető aukciósháza, az állami tulajdonban lévő Poly Group Auction House méretében vetekszik a Sotheby's-zel és a Christie's-zel.

A szerzői jog fejlődése (egyáltalán a létrejötte) szintén robbanásszerű volt Kínában, és teljes egészében más, mint a "nyugati" szerzői jogi rendszerek. *Willem P. ALFORD* összegezte ennek okait: a közelmúltig nem létezett a nyugatihoz hasonló szerzői jogi (sem szellemitulajdon-védelmi) koncepció az országban; a korábbi próbálkozások egy nyugatihoz hasonló szellemitulajdon-védelmi rendszer bevezetésére figyelmen kívül hagyták az ország társadalmi sajátosságait; a nyugati és a hagyományos kínai értékek

---

⁵⁵⁴ MEZEI Péter, *A kínai szerzői jog fejlődése - I. rész*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2019/3, 62-64.

⁵⁵⁵ DAPIRAN, Antony, *How (Droit de) Suite is It?* ArtAsiaPacific, June/Aug. 2013.

⁵⁵⁶ SCHTEN, Allison, *No More Starving Artists: Why the Art Market Needs a Universal Artist Resale Royalty Right*, Notre Dame Journal of International & Comparative Law, 2017/1, 126.

⁵⁵⁷ I. BOWLEY, Graham - BARBOZA, David, *A Culture of Bidding: An Art Power Rises in China, Posing Issue for Reform*, The New York Times (Dec. 16, 2013); POLLACK, Barbara, *China's Growing Auction Giant*, Artnews (Oct. 21, 2013); LEHR, Deborah M., *China's Art Market is Booming – but not for Foreigners*, The Diplomat (25 February 2017) stb.

konfliktusba kerülnek egy modern szellemitulajdon-védelmi koncepció kivitelezésekor.⁵⁵⁸

A népköztársaság szerzői jogi törvénye csak 1990-ben született meg,⁵⁵⁹ de nem belső motivációnak, hanem az USA politikai nyomásának köszönhetően. Ez a jogszabály a jogosultak érdekvédelmére aligha volt alkalmas, mégis jelentős előrelépésnek kell tekinteni.⁵⁶⁰ Kínában felgyorsultak az események a szerzői jog tekintetében: az ország 1992-ben csatlakozott a Berni Uniók Egyezményéhez és az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezményhez, 1993-ban a Genfi Egyezményhez.

A szerzői jogi törvényt 2001-ben, 2010-ben és 2020-ban módosították.

A 2001-es törvénymódosításnak⁵⁶¹ egyéb mellett fontos törekvése volt a jogérvényesítés előmozdítása; témám szempontjából a legjelentősebb eredmény ennek körében, hogy a törvénybe került a közös jogkezelés intézménye [Art 8.].

A jogérvényesítés továbbra is fennálló hiányosságai, kiszámíthatatlanságai indokolták a 2010-es újabb módosítást. Ezen kívül a nemzetközi környezet által gyakorolt nyomás is jelentős szerepet játszott abban, hogy újabb revízióra került sor.⁵⁶² A módosítás nyomán a kínai szerzői jogi törvény sokkal jobban megfelel a nemzetközi elvárásoknak.⁵⁶³

A 2010-es szerzői jogi törvénymódosítást követően már 2011-től folytak egy következő törvénymódosítás előkészületei. Három szakértői csapatot kértek fel, hogy elkészítsenek egy-egy tervezetet. Munkájuk nyomán 2012-re elkészült az első tervezet,⁵⁶⁴ amelyet széleskörű vitára bocsátottak.⁵⁶⁵ Ekkor lángolt fel a követő jog szükségességéről, megalapozottságáról és megvalósíthatóságáról folytatott vita.⁵⁶⁶ Ennek keretében a szakirodalom egy része arra az álláspontra helyezkedett, hogy a követő jog megfelel a

---

⁵⁵⁸ ALFORD, William P., *To Steal a Book is an Elegant Offense – Intellectual Property Law in Chinese Civilization*, Stanford University Press, Stanford, 1995, 3.

⁵⁵⁹ Copyright Law of The People's Republic of China, 1990, <http://www.chinaconsulatesf.org/eng/kj/wjfg/t43948.htm>

⁵⁶⁰ MEZEI [2019/3] *i.m.* 67.

⁵⁶¹ Copyright Law of the People's Republic of China, October 27, 2001.

⁵⁶² MEZEI Péter, *A kínai szerzői jog fejlődése - II. rész. Az állami kontrolltól az ébredő sárkányig*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2019/4, 46.

⁵⁶³ MEZEI [2019/4] *i.m.* 48.

⁵⁶⁴ Copyright Law of the People's Republic of China, Revision Draft, 2012, elérhető: <https://chinacopyrightandmedia.wordpress.com/2012/03/31/copyright-law-of-the-peoples-republic-of-china-revision-draft/>.

⁵⁶⁵ LUO, Li, *Chinese Copyright Law: the Third Revision*, 18 *Comparative Law Journal of the Pacific / Journal de Droit Comparé du Pacifique*, 2012, 50.

⁵⁶⁶ GUORUI, Sun - LIANG, Bo, *Questioning Rationality of and Necessity for Incorporating Droit de Suite in Copyright Law*, *China Patents & Trademarks*, 2014/2, 74-75.

méltányosság és igazságosság elvének, a rendkívüli veszteség és a *laesio enormis* polgári jogi alapelvein alapul, és az abszolút jellegű tulajdonjogok valamint a szellemi tulajdonjogok területén ismert jogkimerülés elvének korlátját jelenti.⁵⁶⁷ A három szakértői csapat által elkészített különböző változatokban egyébként a követő jog mind konceptuálisan, mind az anyagi az anyagi szabályokat tekintve eltérően jelenik meg. Az egyik a követő jog vagyoni jogokhoz való hasonlóságán, a másik a személyhez fűződő jogokkal való rokonságán, a harmadik pedig a kettő ötvözetén alapul, ez azonban éppen azt mutatja egyes szerzők szerint, hogy a legfontosabb kérdés, a követő jog hovatartozása még nem kristályosodott ki a kínai szakirodalomban, így korai lenne a jogintézmény bevezetése.⁵⁶⁸ A kínai szakirodalomban egyesek szerint a követő jog megjelenése a BUE-ben nem a nemzetközi fejlődést tükrözi, hanem csupán a részes államok hatalmi játszmáinak és kompromisszumának eredménye.⁵⁶⁹

A tervezetben egyébként a követő jogot azokra az eladásokra rendelték alkalmazni, ahol az eladási ár a korábbinál magasabb, vagy ahol a hozzáadott érték elér egy bizonyos összeget. A jogdíj összegére vonatkozóan pedig szintén kétféle javaslatot tettek: vagy a teljes vételár egy meghatározott százaléka, vagy a hozzáadott érték egy meghatározott százaléka. A követő jog igazságosságát vitatók felteszik a kérdést, hogy amennyiben a műalkotás értéke nem növekszik, hanem éppen alacsonyabb áron sikerül később újra eladni, akkor a szerző is kompenzálja-e ennek megfelelően a későbbi eladót, megosztva ezzel a kockázatot.⁵⁷⁰ A tervezet két verziójában is csak az aukción eladott művekre terjed ki a követő jog. GUORUI és LIANG szerint azonban ezzel a népszerűbb művészeket részesítenék előnyben, ráadásul iparági diszkriminációhoz is vezet, aminek következményeként a műpiaci szereplők esetlegesen más eladási módokat fognak választani az aukciók helyett. Mindezek mellett a jogérvényesítést és a jogosultak részesedésének feltételeit tekintve is nagyon eltérő a tervezet három változata, ami szinte megvalósíthatatlanná teszi a követő jog bevezetését. Kínában a közös jogkezelés kérdése is rendkívül vitatott, így ez is nehezítené a jogérvényesítést. A követő joggal szembeni ellenérvek sorában említik a globálisan gyakran felmerülő érvet, hogy a tranzakciók helyszínének eltolódását hozhatja magával a követő jog alkalmazása.⁵⁷¹ Megjegyezzük, hogy amennyiben egységesen minden országban alkalmaznák a követő

---

⁵⁶⁷ GUORUI - LIANG *i.m.* 74.

⁵⁶⁸ GUORUI - LIANG *i.m.* 75.

⁵⁶⁹ GUORUI - LIANG *i.m.* 76.

⁵⁷⁰ GUORUI - LIANG *i.m.* 76.

⁵⁷¹ GUORUI - LIANG *i.m.* 77-79.

jogot, azzal ez a (ráadásul egyelőre, bizonyíték hiányában csak elméleti) probléma azonnal kizárható lenne.

2014-ben készült el a konzultáció eredményének fényében módosított tervezet,⁵⁷² amelynek 14. cikke tartalmazta a követő jogot. Ebben a változatban a korábbi tervezetek kevésbé vitatott elemei jelennek meg, elkerülve az állásfoglalást a vitatott kérdésekben. Így a tervezet szerint azokra az eladásokra akarták alkalmazni a követő jogot, amelyeket aukció keretében bonyolítanak, illetve amelyek esetében hozzáadott érték jelentkezik.

A követő jog bevezetésével kapcsolatos diskurzus 2015-ben széleskörű nemzetközi részvétel mellett (ADAGP, CISAC, DACS, a csendes-óceáni régió számos szakértője stb.) folytatódott. A konferencián több más mellett szó esett a követő jog eredeti, francia modelljének előnyeiről, pozitív hozadékaikról, a követő jog egyesült királyságbeli sikeres implementációjáról és arról, hogy a kínai művészek mennyire várják a jogintézmény bevezetését.⁵⁷³

Az elmúlt néhány évben Kína közeledett a nemzetközi törekvésekhez: 2014-ben csatlakozott a BUE-hez, a WIPO ülésein támogatja a követő jogi nemzetközi egyezmény koncepcióját, azonban nemzeti szinten máig sem vezette be a követő jogot. A legutóbbi, 2020. évi törvénymódosítás során végül kikerült a szövegből a követő jogra vonatkozó rendelkezés.

A követő jog tehát szemmel láthatóan nehezen talál utat a kínai jogrendszerbe, amelynek oka a fentiekben (a társadalom és a jog sajátos fejlődésén) túlmenően, illetve a kínai szerzői jogon belül keresendő. A kínai szerzői jog ugyanis nem ismeri el a jogkimerülés elvét a terjesztési jog vonatkozásában, amely jogelv alapvető lenne a követő jog dogmatikai megalapozása terén. A 2020-as törvénymódosítás sem vezette be a jogkimerülést.⁵⁷⁴ Ez a hallgatás azonban semmiképp nem értékelhető "beleegyezésként", a parallel import vagy akár a jogkimerülés hallgatólagos elfogadásaként, ahogyan azt egyes szerzők állítják.⁵⁷⁵

---

⁵⁷² Copyright Law of the People's Republic of China, Revision Draft 2014.

⁵⁷³ <https://www.resale-right.org/discussions-on-the-artists-resale-right-adoption-in-china/>

⁵⁷⁴ Copyright Law Amendment, 2020, Art. 20. - Ebben a cikkben lehetett volna elhelyezni a jogkimerülésre vonatkozó rendelkezést.

⁵⁷⁵ MEZEI [2019/4] *i.m.* 51 (105.lj.).

A jogkimerülés hiányára mutat rá a Zhongshu-eset.⁵⁷⁶ A kínai szerző, Qian Zhongshu örökösei a művész magánleveleit halálát követően egy hongkongi magazin szerkesztőjének, Li Guoqiannak adták át, aki az örökösök beleegyezése nélkül továbbadta azokat a Sheng Jia nevű cégnek. Ez a cég online aukción tervezte a kéziratok értékesítését. Az örökösök pert indítottak, amelyet meg is nyertek: 100.000-100.000 jüan összegű vagyoni és nem vagyoni kártérítést kaptak. Ez ugyan számukra kétségtelenül kedvező ítélet, ugyanakkor a nyugati szerzői jogi felfogás szempontjából különös: ilyen döntés nem születhetett volna meg egy, a jogkimerülést ismerő országban. Ugyanakkor, ha Kína alkalmazná a követő jogot, akkor a szerzők nem kártérítési igénnyel, hanem egyszerűen jogdíjigénnyel léphettek volna fel a fenti ügyben. A jogdíj összegét persze nehéz lenne megítélni, lévén, hogy Kína nem alkalmazza a követő jogot, azonban a jogérvényesítés szempontjából határozottan egyszerűbb lenne a helyzet egy jogdíjigény esetén - nem kellene ugyanis a kártérítést megalapozó körülményeket vizsgálni, elegendő lenne megállapítani, hogy megvalósult a jogdíjigényt megalapozó átruházás.

A fentiek alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy Kínában a követő joggal szemben tanúsított ellenállás egyaránt betudható a jogrendszer hiányosságainak, felkészületlenségének, a jogintézmény nemzeti szintű szabályozása kidolgozatlanságának, de legalább ekkora mértékben annak is, hogy Kína műpiaci nagyhatalom lévén félti ebbéli pozícióját.

A közelmúltban azonban a szerzői jog némi fejlődésen ment keresztül Kínában. Elismerik mind a személyhez fűződő, mind a vagyoni jogokat.⁵⁷⁷ Ez és a nemzetközi szintéren tett lépések is reményt keltő fejlemények a követő jogot tekintve. Csavart jelent azonban a történetben a Poly aukciósház mint domináns piaci szereplő jelenléte, amely ráadásul állami tulajdonban áll, így hatalmában áll megakadályozni a követő jogi szabályozás létrejöttét.⁵⁷⁸

---

⁵⁷⁶ FENG, Chuan - NELSON, Leyton P. - SIMON, Thomas W., *China's Changing Legal System – Lawyers & Judges on Civil & Criminal Law*, Palgrave Macmillan, Houndmills, 2016, 124. - idézi: MEZEI [2019/4] *i.m.* 51.

⁵⁷⁷ KALYATIN - VALDES-MARTINES *i.m.* 130-131.

⁵⁷⁸ SCHTEN *i.m.* 127.

V.3.3. USA

A követő jog az USA-ban eseménydús történelemmel rendelkezik annak ellenére is, hogy máig nem vezették be szövetségi szinten, és az államok közül is csak Kaliforniában szabályozták. MEZEI “hézagos követő jog”-ként hivatkozik a követő jog USA-beli helyzetére.⁵⁷⁹

Annak oka, hogy sokáig fel sem merült a követő jog szövetségi szintű szabályozása, többért. Egyrészt az alapvetően “európainak” tartott jogintézményt az angolszász jogrendszertől idegennek minősítették. Ez az ellenérv azonban nem tekinthető valódinak, tekintve, hogy mindkét fajta jogrendszer alapvetően a természetjogból ered; a XVIII. századi francia és amerikai forradalom egyaránt sokat merített a természetjog elveiből, a természetes igazságosság tanából.⁵⁸⁰

Emellett a korábban (bár nem túl széles körben) alkalmazott szerződéses gyakorlatban valamelyest alternatívát láttak a művészek anyagi támogatására. A szakirodalomban felbukkanó történetek, legendák tanúsága szerint 1948-ban merült fel először a követő jog ügye Amerikában érintőlegesen,⁵⁸¹ Grant WOOD *Daughters of the American Revolution* c. festményének eladása kapcsán. A művész általi első eladást követően nem sokkal már négyszeres áron kelt el a mű, WOOD pedig felháborodott ezen, és kijelentette, hogy a jövőben kiköti majd a szerződéseiben, hogy minden további eladás profitjából 50% részesedést kér.

Robert PROJANSKY New York-i ügyvéd és Seth SIEGELAUB kurátor az 1970-es években kidolgoztak egy szerződéstervezetet (Artist’s Reserved Rights Transfer and Sale Agreement, “Projansky Agreement”-ként is gyakran említett), amelyet ingyenesen hozzáférhetővé tettek.⁵⁸² Ez a tervezet a művészeknek 15%-os részesedést javasolt az elért értéknövekedésből. Ezen kívül különböző egyéb szerződéseket (“blanket agreement”) is alkalmaztak, de nem túl széles körben, így ezek gyakorlati jelentősége csekély volt.⁵⁸³ Igaz volt ez annál is inkább, mivel a művész a műkereskedővel szemben

---

⁵⁷⁹ MEZEI [2016] *i.m.* 106.

⁵⁸⁰ REDDY, Michael B., *The Droit de Suite: Why American Fine Artists Should Have a Right to a Resale Royalty*, 15 Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review, 1995, 545-546.

⁵⁸¹ REDDY *i.m.* 520.; SIEGEL, Neil F., *The Resale Royalty Provisions of the Visual Artists Rights Act: Their History and Theory*, 93 Dickinson Law Review, 1988, 1-2.

⁵⁸² <https://primaryinformation.org/the-artists-reserved-rights-transfer-and-sale-agreement-1971/>

⁵⁸³ A mű sikeréből történő részesedés szerződéses kikötése egyébként Európában sem ismeretlen, azonban a kontinensen nem képzőművészeti alkotások, hanem irodalmi művek esetében alkalmazzák az ún. “bestseller-klauzulát”.

mindig gyengébb alkupozícióban volt (különösen a fiatal művészek), másrészt problémákat vetett fel egy ilyen szerződéses kikötés esetében a *relatív hatály* jelentette korlát, ti. az a kérdés, hogy milyen alapon írják elő a szerződést kötő felek olyan feltételeket, amelyek nemcsak őket, hanem a további, jövőbeli eladások alkalmával a következő tulajdonosokat is kötelezik.⁵⁸⁴

Az 1960-as években két korszakalkotó tanulmány is foglalkozott a követő jog USA-beli bevezetésével.⁵⁸⁵ A jogalkotás szintjén azonban csak a korábban említett Thaw-eset kapcsán indult el valami, RAUSCHENBERG és más művészek lobbitevékenységének is köszönhetően. A Kongresszusban valamint Ohio és Kalifornia államban készült törvényjavaslat a követő jogról, de csak Kaliforniában jutott el a törvénybe iktatásig, 1976-ban.⁵⁸⁶ Később Georgia államban és Puerto Ricóban⁵⁸⁷ is beiktattak az újraeladásokra vonatkozó törvényi rendelkezéseket.⁵⁸⁸ Georgia 1981-ben az "Art in State Buildings Program" keretében előírta, hogy az állam fizessen jogdíjat minden közfinanszírozásból vásárolt műalkotás újraeladása után, kivéve, ha egy épület eladásával együtt adják el a műalkotást [OCGA § 8-5-1]. Puerto Ricóban pedig 1988-ban fogadtak el egy törvényt, amelynek értelmében a műalkotás újraeladása esetén az eladónak 5%-os jogdíjat kell fizetnie.⁵⁸⁹ A továbbiakban több más állam is komolyan foglalkozott a követő jog kérdésével,⁵⁹⁰ törvényjavaslatokat terjesztettek elő, azonban minden erre vonatkozó kezdeményezés eredménytelenül zárult.

V.3.3.1. A kaliforniai minta

Az 1977-től hatályos Californian Resale Royalty Act (a továbbiakban: CRRA)⁵⁹¹ a Kalifornia területén teljesült újraeladások esetén vagy a kaliforniai közreműködőn keresztül bárhol bonyolított újraeladások esetén rendeli alkalmazni a követő jogot, kizárólag amerikai vagy legalább két éve kaliforniai állampolgár művészek javára

---

⁵⁸⁴ SIEGEL *i.m.* 2.

⁵⁸⁵ HAUSER, Rita E., *The French Droit de Suite: The Problem of Protection for the Underprivileged Artist Under the Copyright Law*, 11 Copyright Law Symposium (ASCAP), 1962.; SCHULDER, Diane B., *Art Proceeds Act: A Study of the Droit de Suite and a Proposed Enactment for the United States*, 61 Northwestern University Law Review, 1966-67.

⁵⁸⁶ SIEGEL *i.m.* 3.

⁵⁸⁷ Puerto Rico az USA külbirtoka, társult állama.

⁵⁸⁸ REDDY *i.m.* 524.

⁵⁸⁹ Puerto Rico Civil Code, 1991, §1401(h).

⁵⁹⁰ Florida, Illinois, Iowa, Maine, Michigan, Nebraska, New York, Ohio, Rhode Island és Texas.

⁵⁹¹ California Civil Code, 1976, §986.

[CRRRA §986(c)(1)]. A törvény tárgyi hatálya az eredeti festményekre, szobrokra, rajzokra és üvegből készült alkotásokra terjed ki [CRRRA §986(c)(2)]. A jogszabály az újraeladások esetén a vételár 5%-ában határozza meg a követő jogi jogdíjat, de azt két megkötéssel rendeli alkalmazni: a vételárnak magasabbnak kell lennie, mint az első eladáskori vételár, és el kell érnie az 1000 dolláros küszöböt [CRRRA §986(a)(1)]. Ez a szabályozás tehát egyértelműen az értéknövekedést helyezi előtérbe. A kaliforniai szabályozás kizárja a jogdíjról való lemondást, de lehetővé teszi a jogdíjigény gyakorlásának átengedését szerződéses kikötéssel, amely kikötés azonban nem tartalmazhat burkolt lemondást [CRRRA §986(a)]. A szerző felkutatása az eladó feladata; amennyiben az eladást követő 90 nap alatt nem állapítható meg a művész kiléte vagy a művész nem fellelhető, a jogdíjat a California Arts Council-nak kell utalni, amely az így befolyt összegeket hét év eredménytelen kutatást követően műalkotások közcélú vásárlására fordíthatja [CRRRA §986(a)(2),(5)]. A követő jog védelmi ideje jóval rövidebb, mint az európai modellekben: a szerzőt életében és örököseit a halálát követő 20 évben illeti meg a jogdíj [CRRRA §986(a)(7)]. A kaliforniai törvény szankciót is fűz a jogdíjfizetés elmaradásához: a szerző az eladástól számított három, vagy az eladásról való tudomásszerzést követő egy éven belül keresetet indíthat a jogdíj megfizetése és a felmerülő ügyvédi munkadíj megtérítése iránt [CRRRA §986(a)(3)].

A kaliforniai szabályozás megfelelő jogérvényesítési eljárás hiányában nem váltotta be a hozzá fűzött nagy reményeket, miszerint széles körben részesítené a művészeket az újraeladások profitjából illetve ösztönözné az alkotókedvet. Jelentős akadályt jelentenek ezen felül magának a törvénynek a rendelkezései is, amennyiben szűkösre szabják a területi hatályt illetve aránytalan terhet rónak az eladóra a művész felkutatása és értesítése kapcsán.⁵⁹² Látható azonban,⁵⁹³ hogy a követő jog egyedileg történő gyakorlása szinte lehetetlenné teszi a jog gyakorlati érvényesülését.

Többen bírálták a kaliforniai szabályozást, több okból nem tartották helyénvalónak. Így hivatkoztak többek között arra, hogy az Alkotmány ötödik kiegészítésében foglalt "Takings Clause" a magántulajdon közérdekű célra történő elvételét (kisajátítását) szigorú korlátok közé szorítja, azt megfelelő kompenzáció nyújtásához köti. Ez garantálja, hogy az állam ne vehesse el jogtalanul valaki magántulajdonát azért, hogy azt másnak juttassa. A másik indok, hogy amennyiben a társadalom javára történik az

---

⁵⁹² PERLMUTTER *i.m.* 414.; REDDY *i.m.* 523-524.

⁵⁹³ A IV.6. fejezetben vázolt európai példák is ezt mutatják.

elvétel, annak az árát, a kompenzációt is a társadalomnak kell megfizetni, ezzel megakadályozva, hogy a társadalmi terheket egyedül egy embernek kelljen magára vállalnia.⁵⁹⁴ BARKER szerint a CRRA egyik fenti indoknak sem felel meg, hanem annak ürügyén, hogy társadalmi célt (a művészek támogatását) követ, egyes embereket kötelez a jogdíj megfizetésére.⁵⁹⁵ Sőt, mivel nem a profitból, hanem a teljes vételárból rendeli levonni a jogdíjat, a jogdíjjal adott esetben akár a teljes profitot (vagy még annál is többet) is elvonhatja.⁵⁹⁶ Ezen túlmenően, nem adóról van szó, hanem a vagyon elosztására vonatkozó önkényes (Robin Hood-stílusú) rendelkezésről, éppen amilyen rendelkezések elkerülését célozták az alkotmányos klauzula beiktatásával. Mivel azonban a követő jog csak a másodlagos piacot érinti, ahova csak csekély számú művész jut el, a követő jog csak egy nagyon szűk rétegnek nyújt részesedést, és nekik is egyedileg, tehát nem teljesül a közérdekű cél kritériuma sem. Ráadásul nem nyújt semmiféle kompenzációt a jogdíj kötelezettjeinek.⁵⁹⁷

Legalább egy okból azonban mindenképpen hasznosnak bizonyult a CRRA létrejötte: 1980-ban a műkereskedő Howard MORSEBURG pert indított, amelyben a CRRA alkotmányellenessé nyilvánítását követelte az Alkotmány tisztességes eljárásra vonatkozó záradékára és szerződéses záradékára (Due Process and Contracts Clauses) hivatkozással. Érvelésében kitért arra is, hogy az 1909. évi szövetségi Copyright Act megelőzi (“preemption”), ennél fogva kizárja az állami törvényalkotást. A Ninth Circuit nem találta alkotmányosértőnek a jogszabályt. Részletesebben az 1909-es törvénnyel kapcsolatos megelőzés elvével foglalkozott. A korábbi esetjogra tekintettel, a két jogszabály viszonyát elemezve megállapította, hogy egyrészt a szövetségi törvény nem tiltja kifejezetten az államoknak a törvényalkotást a témában, másrészt racionális értelmezéssel nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy a szövetségi törvény tiltaná a CRRA-hoz hasonló jogszabály megalkotását arra hivatkozással, hogy a jogszabály jogszerűtlenül beavatkozik a szerzők kizárólagos jogaiba. Ez alapján a szövetségi Alkotmány ill. a szövetségi Copyright Act nem “előzi meg”, nem zárja ki a tagállami szabályozást.⁵⁹⁸ Az ügy hozadéka tehát, hogy megerősítette azt a korábbi precedens-

---

⁵⁹⁴ *Armstrong v. United States*, 364 U.S. 40, 49, 1960.

⁵⁹⁵ ESCHENBACH BARKER, Emily, *The California Resale Royalty Act: Droit de [not so] Suite*, 38 Hastings Constitutional Law Quarterly, 2011, 389-390.

⁵⁹⁶ ESCHENBACH BARKER *i.m.* 392.

⁵⁹⁷ ESCHENBACH BARKER *i.m.* 402-406.

⁵⁹⁸ *Morseburg v. Balyon*, 621 F.2d 972 (9th Cir. 1980), cert. denied, 449 U.S. 983, 1980. - I. REDDY *i.m.* 522-523.

vonulat, miszerint amennyiben szövetségi szinten nem szabályoznak egy jogterületet, azon a területen az államok saját jogszabályt alkothatnak.

A CRRA-t azonban ezt követően is támadások érték.

2011-ben egy kaliforniai szövetségi bíróság a *Baby Moose v. Dean Valentine*-ügyben is a Morseburg-ügyben felvett álláspontot képviselte: megállapította, hogy a CRRA-t nem előzi meg a szerzői jogi törvény.⁵⁹⁹

Ugyancsak 2011-ben néhány művész (Chuck CLOSE, Robert GRAHAM és Laddie John DILL) pert indított az eBay online portál valamint a Sotheby's és a Christie's aukciósházak ellen, arra hivatkozással, hogy több esetben nem részesültek az őket megillető jogdíjból.⁶⁰⁰ Azzal érveltek, hogy az aukciósházak eltitkolták az eladások kaliforniai vonatkozását, ami megalapozta volna a jogdíjfizetési kötelezettséget. Az alperes műpiaci szereplők ellenkérelmükben arra hivatkoztak, hogy a CRRA az USA Alkotmányának I. cikk 8. szakasz (3) bekezdésében rögzített "Commerce Clause"-ba ütközik,⁶⁰¹ a szövetségi Copyright Act pedig megelőzi a tagállami szabályozást.⁶⁰² Mivel ez utóbbi kérdésben a *Morseburg v. Balyon* ügyből már rendelkezésre állt precedens, az előbbi érveléssel foglalkozott érdemben az elsőfokú bíróság. Megállapította a CRRA alkotmányellenességét, és azzal indokolta döntését, hogy a Kongresszus kizárólagosan szabályozhatja a műkereskedelmet, a kaliforniai szabályozás ennél fogva diszkriminatív helyzetet teremt, amikor a kaliforniai vonatkozású esetekben díjfizetési kötelezettséget ír elő. Érvelését azonban nem az alperesek által hivatkozott, az Alkotmány szövegében *expressis verbis* rögzített "Commerce Clause"-ra alapította, hanem az azt kiegészítő "alvó kereskedelmi klauzulára",⁶⁰³ amely megtiltja az olyan tagállami szabályozásokat, amelyek diszkriminatívak az államok közötti vagy a nemzetközi kereskedelem vonatkozásában.

Másodfokon a Ninth Circuit megállapította, hogy a CRRA vitatott rendelkezése (annak is csak a kaliforniai vonatkozású, de máshol bonyolított eladásokat illető mondatrésze)

---

⁵⁹⁹ *Baby Moose Drawings, Inc. v. Dean Valentine*, No. 2:11-cv-00697-JHN-JCGx, 2011 U.S. Dist. LEXIS 72583 (C.D. Cal. Apr. 1, 2011).

⁶⁰⁰ *Estate of Graham v. Sotheby's Inc., The Sam Francis Foundation v. Christies, Inc., and Sam Francis Foundation v. eBay Inc.* Az ügyeket később egyesítették.

⁶⁰¹ A Commerce Clause (kereskedelmi klauzula) felhatalmazza a Kongresszust, hogy az államok közötti kereskedelmet szabályozza.

⁶⁰² *Estate of Robert Graham et al., v. Sotheby's Inc.*, 860 F.Supp.2d1117, 2012, 1119.

⁶⁰³ Ezt az "alvó kereskedelmi klauzulát" a bírói gyakorlat alakította ki.

ellentétes az “alvó kereskedelmi klauzulával”.⁶⁰⁴ Ez azonban önmagában nem teszi alkotmányellenessé az egész törvényt. A tagállami szabályozást el kell különíteni az alkotmányellenes rendelkezéstől, amely törlendő. A CRRA érintett rendelkezése mind nyelvtani, mind funkcionális, mind akarati (tudati) szempontból lehetővé teszi a vitatott rész törlését.⁶⁰⁵ Nyelvtanilag és funkcionálisan egyszerű a helyzet, mert a rendelkezés eleve vagylagosan tartalmazza az egyébként is két különböző esetet: a Kalifornia területén és a máshol, de kaliforniai műkereskedő közreműködésével bonyolított eladások esetét. Az akarati szempont megléte pedig a kaliforniai jogszabály létrejöttének körülményeiből rekonstruálható: rögzítették ugyanis azt az aggályt (csak aztán nem vizsgálták alaposabban), hogy esetleg konfliktusba kerül a jogszabály a “Commerce Clause”-zal.⁶⁰⁶

Másodfokon tehát a Ninth Circuit megállapította a Kalifornián kívül történő értékesítésekre vonatkozó mondatrész alkotmányellenességét, a fennmaradó részek elhatárolhatóságát illetően pedig új eljárásra kötelezte az első fokon eljáró bíróságot. Ettől kezdve a CRRA csak a Kalifornia területén lebonyolított eladásokra terjed ki.

A Legfelsőbb Bíróság elutasította a felülvizsgálati kérelmet,⁶⁰⁷ amely ezzel visszakerült az első fokon eljáró kerületi bírósághoz. Itt az alperesek azzal érveltek, hogy a CRRA fennmaradó részeit megelőzi (ismét a *preemption*-érv) a Copyright Act 301. cikke vagy az Alkotmány VI. cikkének 2. szakaszában rögzített szupremácia-klauzula. A kerületi bíróság megállapította, hogy a megelőzés fennáll, mivel a CRRA a Copyright Act 109. szakaszában foglalt *first sale* doktrínával ütközik, emellett művészek követelését (a ki nem fizetett jogdíjak iránt) a Copyright Act 301. szakaszában foglalt megelőzésre vonatkozó rendelkezés megelőzi, mivel a követelés minőségileg nem különbözik más különféle szerzői jogi követelésektől.⁶⁰⁸ Ezzel a döntéssel tehát a korábbi, *Morseburg v. Balyon* ügyben képviselt álláspont megfordult. Az eljáró kerületi bíróság érvelésében⁶⁰⁹ egyrészt a Legfelsőbb Bíróság *first sale* doktrínával kapcsolatos döntéseire támaszkodik, amelyek tanulsága a bíróság szerint: “a doktrína nem pusztán egy légüres teret hoz létre,

---

⁶⁰⁴ *Sam Francis Foundation et al., v. Christies’s Inc.*, 784 F.3d 1320, 2015, 1323.

⁶⁰⁵ *Sam Francis Foundation v. Christies’s*, 2015, 1325.

⁶⁰⁶ *Sam Francis Foundation v. Christie’s*, 2015, 1325-1326.

⁶⁰⁷ *Sam Francis Foundation v. Christie’s*, 136 S. Ct. 795, 2016.

⁶⁰⁸ 2016 WL 1464229, 6 (C.D. Cal. 2016).

⁶⁰⁹ Különös tekintettel a “Circuit doctrine”-ra, ami a bírói döntések közötti következetességet írja elő. Ebben az ügyben különösen körültekintően kellett az indokolást kidolgozni, mert a döntés teljesen szembemegy a *Morseburg v. Balyon* döntéssel.

amit tagállami szabályozásokkal ki kell tölteni” és “a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata a *Morseburg v. Balyont* már annyira erodálta, hogy az már nem képes megfelelő kapcsot teremteni a first sale doktrína és a CRRA értelmezése között”.⁶¹⁰ Hozzáteszi, hogy bár a CRRA technikailag nem korlátozza a műalkotások eladását, a Ninth Circuit az “alvó kereskedelmi klauzulával” kapcsolatos érvelésében valójában a *Morseburg v. Balyon*-nal ellentétes megállapításra jutott: a CRRA a viszonteladók és vevők közötti kereskedelmi ügyleteket szabályozza, és ezzel magánszemélyek közötti üzleti magatartásokat korlátoz. Márpedig ez egy olyan terület, amelyet szövetségi szinten már rendeztek, a Copyright Act korlátozás nélkül biztosítja a szerzői jog által védett műalkotások vevői számára a viszonteladás jogát, miközben a CRRA nem megengedett módon korlátozza az újraeladási ügyleteket [CA 106. szakasz (3) bek. és 109. szakasz a) pont].⁶¹¹ A kerületi bíróság a legfelsőbb bírósági döntések mellett szakirodalmi forrásokat is segítségül hívott, amelyekből arra a következtetésre jutott, hogy a jogdíjnak visszatartó ereje van az újraeladások tekintetében, és ezzel Kaliforniában korlátozó hatással van a másodlagos piacra. Ez a tény aláássa a first sale doktrína célját, és gátolja az egységesség teljesülését, amelyet a Kongresszus a Copyright Act megalkotásával el kívánt érni.⁶¹² Az érvelés kritikájaként kiemeljük, hogy valójában nem az eladásokat korlátozza a CRRA, hanem a jogszabály egy bizonyos lépés megtételét, a jogdíj megfizetését várja el a műkereskedőktől az újraeladások teljesülése esetén. Olyan beavatkozást jelent csupán, amelynek következménye legfeljebb az lehet, hogy az anyagi terhek megkerülése érdekében máshol fogják eladni a műalkotást. De ez nem éri el a szerzői jogi jogsértés szintjét. Így tehát a bíróság által említett legfelsőbb bírósági döntésekkel⁶¹³ nem állítható maradéktalanul párhuzamba a CRRA helyzete, és így a CRRA és a first sale doktrína közötti állítólagos feszültség sem igazolható teljesen ezekkel.⁶¹⁴

A felperesek fellebbeztek, amely így ismét a Ninth Circuit elé került. 2018-ban a bíróság helybenhagyta a kerületi bíróság döntését. Megállapította, hogy a first sale doctrine kifejezetten megelőzi a CRRA-t. Egyúttal kijelentette, hogy a követő jog a

---

⁶¹⁰ 2016 WL 1464229, 8.

⁶¹¹ 2016 WL 1464229, 7.

⁶¹² 2016 WL 1464229, 5-6.

⁶¹³ 1. *Quality King Distribs Inc. v. L'Anza Research Int'l, Inc.*, 523 U.S. 135, 1998. és *Kirtsaeng. v. John Wiley & Sons, Inc.*, 568 U.S. 519, 2013. ügyek.

⁶¹⁴ SHIPLEY, David E., *Droit de Suite, Copyright's First Sale Doctrine and Preemption of State Law*, 39 *Hastings Communication & Entertainment Law Journal*, 2017/1, 23.

Copyright Act 106. szakasz (3) bekezdésében foglalt terjesztési joggal egyenértékű, és így a 109. szakasz a) pontjában foglalt first sale doctrine korlátozza.⁶¹⁵ Míg a követő jog az első eladást követő összes újraeladás során nyújt részesedést, addig a terjesztési jog lényege, hogy a teljes vételárat megkapja a művész az első, és csakis az első eladáskor. Ezen különbségen kívül azonban mindkettő lényege, hogy a műalkotás terjesztésével kapcsolatos, és a művésznak a további eladások során való részesedését (vagy annak hiányát) érinti. Tehát, bár a követő jog és a terjesztési jog nem fedi egymást, nem vág egybe, azok mégis egyenértékűnek tekintendők - a felperesek ellenkező érvelése ellenére, miszerint a követő jog mint vagyoni jog jelentősen különbözik a terjesztési jellegű jogoktól.⁶¹⁶ A követő jog azonban újraformálja a szövetségi szerzői jogban létező terjesztési jogot, ahhoz kiegészítő jogosultságot rendel. Emiatt ütközik a first sale doktrínával, amely jogelv kizár minden olyan jogi vagy méltányossági alapon nyugvó jogosultságot, amely a szerzői jogban általánosan biztosított kizárólagos jogokon túlterjeszkedik, még akkor is, ha nem teljesen illeszkednek a Copyright Act szemléletéhez.⁶¹⁷ A Ninth Circuit érdekes ítéletet hozott a CRRA vonatkozásában: abban az időszakban ugyanis, amikor egyszerre volt hatályban a CRRA (már, 1977. január 1-jétől) és az 1909. évi Copyright Act (még, 1978. január 1-jéig), a korábbi *Morseburg v. Balyon* döntésnek megfelelően a CRRA nem ütközik a Copyright Act-tel. 1978. január 1-jétől azonban fentiekre tekintettel, az új, 1976-ban elfogadott Copyright Act vonatkozásában alkotmányellenesnek minősül, és így nem követelhető jogdíj a CRRA alapján.

A kaliforniai szabályozást érintő perek a követő joggal szembeni ellenérzés erősödését váltották ki. A döntésekről a sajtóban megjelent cikkek már címükben is azt sugallják, hogy a követő jog amerikai pályafutásának is vége azzal, hogy a kaliforniai jogszabály alkalmazhatóságának véget vetett az ítélet.⁶¹⁸ A kaliforniai szabályozás hányattatott sorsa miatt sokkal inkább lett elrettentő példa, mint követendő modell az USA jogalkotói számára; egyes kritikus szakmai vélemények szerint “impotens” jogi

---

⁶¹⁵ 2018 WL 3322222, 6.

⁶¹⁶ “Although ... are not coextensive, they are equivalent”

⁶¹⁷ 2018 WL 3322222, 11.

⁶¹⁸ KINSELLA, Eileen, *Ending a Seven-Year Dispute, a US Court Rules That Artists Aren't Entitled to Royalties for Artworks Resold at Auction*, Artnet News, July 9th, 2018.; O'DONNELL, Nicholas, *Au Revoir, Droit de Suite—9th Circuit Narrows California Resale Royalty Act to a Single Year's Sales*, Sullivan Worcester's Art Law Report, July 9th, 2018.; ASHLEY, Ethan T., *Case Review: Droit de suite... not so sweet*, itsartlaw.org, September 27, 2018.

eszközzé vált.⁶¹⁹ Álláspontunk szerint a szabályozás kiindulópontja helyes, a hiba abban keresendő, hogy nem szövetségi szintű szabályozás született, amely így számos alkalmat kínál a jogintézményt ellenzőknek, hogy az Alkotmánnyal illetve a Copyright Act rendelkezéseivel való konfliktusra hivatkozva a jogszabály minél nagyobb mértékű aláadásán munkálkodjanak. Emellett a követő jog gyakorlati érvényesülése is inkább egy szövetségi szintű jogszabállyal lenne hatékonyabban biztosítható. Az, hogy egy tagállamban szabályozzák, az USA teljes műpiacát tekintve igen csekély eredményként könyvelhető el.

Másrészt úgy véljük, hogy a követő jog és a first sale doktrína közötti, kibékíthetetlennek tűnő ellentétnek az Európában a jogkimerülés kapcsán alkalmazott feloldásával illetve a terjesztési joggal való kapcsolat átgondolásával sokkal megnyugtatóbb helyzetet lehetne teremteni az amerikai szakértők számára, és ezzel azonnal megszűnne a követő joggal szembeni egyik legfontosabb ellenérv, a követő jog könnyebben összeegyeztethetővé válna az amerikai jogrendszerrel. Az Egyesült Királyság és Ausztrália példája is mutatja, hogy áthidalható a kontinentális eredetű követő jog és az angolszász jogrendszerek eltérő karaktere jelentette dilemma.

V.3.3.2. Szövetségi szintű kísérletek a követő jog bevezetésére

A követő jog szövetségi szintű bevezetésével régóta foglalkoznak az USA-ban.

1978-ban Henry WAXMAN képviselő benyújtott egy törvényjavaslatot, Visual Artists' Residual Rights Act of 1978 címmel ("Waxman Bill").⁶²⁰ Ebben 5%-os jogdíjat biztosított volna minden olyan eladás után (bizonyos kivételekkel), ahol az eladási ár meghaladja az 1000 dollárt. Szerepelt továbbá a tervezetben egy nemzeti képzőművészeti bizottság és egy képzőművészeti alap létrehozásának szándéka, amelyek feladata a jogdíjak kezelése lett volna, de csak a bizottságnál regisztrált művek esetében. A jogdíj meg nem fizetése esetén a jogdíj ötszörösének megfelelő összeget vagy 5.000 dollárt rendel a bíróság megfizetni, attól függően, hogy melyik összeg magasabb, ezen felül pedig a felmerült költségek megtérítését. A jogszabály jövőbeli hatállyal csak olyan művek újraeladásaira terjedt volna ki, amelyeket először a törvény hatálybalépését követően adtak el. A javaslatból azonban nem lett törvény.

---

⁶¹⁹ SIEGEL *i.m.* 3.

⁶²⁰ H.R. 11403, 95th Cong., 2nd Sess. (1978).

Az 1980-as években további kísérletek történtek a követő jog bevezetésére, ekkor mind a Szenátus, mind a Képviselőház előtt megfogalmazódtak tervek az ügyben,⁶²¹ de eredménytelenül.

Ezt követően, 1989-ben csatlakozott az USA a BUE-hez. Ekkortól vált intenzívebbé a jogalkotási folyamat a képzőművészek vonatkozásában. 1990-ben elfogadtak egy törvényt a vizuális művészek jogairól (VARA), amely személyhez fűződő jogokat biztosított a képzőművészek számára. A törvény tervezetében még szerepelt a követő jog is, azonban a végleges szövegbe nem került be. Ennek ellenére, a VARA által adott felhatalmazása alapján a Register of Copyright-ot felkérték egy tanulmány és jelentés elkészítésére a követő jog szabályozásának célszerűségéről.⁶²² 1992-ben publikálták a jelentést, amely széleskörű konzultáció eredményeként készült el.⁶²³ A jelentés a követő jog műkereskedelemre gyakorolt potenciális hatásait elemezte, és hangsúlyozta, hogy több információra lenne szükség a körültekintő vizsgálathoz, ennek ellenére végső konklúzióként nem támogatta a követő jog bevezetését, legalábbis egyelőre, addig, amíg az EU esetlegesen nem harmonizálja a követő jogot.⁶²⁴ Egy későbbi pozitív döntés esetére azonban felvázolt egy követő jogi modellt.⁶²⁵ Emellett azonban számbavett több alternatívát is a képzőművészek támogatására a követő jog helyett, így az akkor hatályos szabályozásnál kiterjedtebb nyilvános kiállítási jog és bérleti jog lehetőségét, a kötelező engedélyeztetés opcióját valamint a szövetségi ösztöndíjak és a szövetségi épületek részére történő műtárgyvásárlás művészettámogató szerepét.⁶²⁶

A jelentéssel többen egyetértettek,⁶²⁷ mások azonban a követő jog bevezetése mellett foglaltak állást.⁶²⁸ REDDY több okból is szükségesnek tartja a követő jog bevezetését. A fennálló amerikai szerzői jogi szabályozás korlátozza a művészek részvételét művek gazdasági kiaknázásában; ennek a méltánytalan bánásmódnak véget kell vetni. Emellett az Alkotmányban az alkotás ösztönzésére, a “hasznos művészetek fejlődésének elősegítésére” szerzői jogi klauzulát (“Copyright Clause”) rögzítettek [USA Alkotmány

---

⁶²¹ S. 2796, 99th Cong., 2d Sess. (1986) and H.R. 5722, 99th Cong., 2d Sess. (1986); S. 1619, 100th Cong., 1st Sess. (1987) and H.R. 3221, 100th Cong., 1st Sess. (1987). - I. REDDY *i.m.* 511.

⁶²² § 608(b) (codified at 17 U.S.C. § 106A (1976 & Supp. 1992)).

⁶²³ *US Copyright Office Report 1992*.

⁶²⁴ *US Copyright Office Report 1992*, XV.

⁶²⁵ *US Copyright Office Report 1992*, 151.

⁶²⁶ *US Copyright Office Report 1992*, 149-151.

⁶²⁷ I. például MERRYMAN *i.m.*; ALDERMAN, *i.m.*

⁶²⁸ I. például PERLMUTTER *i.m.*; REDDY: *i.m.*; SKY, Carol, *Report of the Register of Copyrights Concerning Droit de Suite, The Artist's Resale Royalty: A Response*, 40 *Journal of the Copyright Society USA*, 1993.

I. cikk 8. szakasz (8) bek.].⁶²⁹ Ezt a törekvést egyébként a Legfelsőbb Bíróság is megerősítette a *Fogerty v. Fantasy* ügyben, ahol kimondta, hogy egy külön jutalék megfelelően szolgálhatja ezt a célt.⁶³⁰ További érv a követő jog szükségessége mellett, hogy a szerzői jog a természetjogból vezethető le, és a természetjog elismeri az alkotók elidegeníthetetlen jogát a művükkel való kapcsolat fenntartására; ezen természetjogi elvekhez kellene visszatérni. Mindezek mellett, a BUE-csatlakozást követően a követő jog bevezetése közelebb vinné az USA szerzői jogát a BUE szellemiségéhez; a szabályozással nem kellene megvárni az európai jogharmonizációt. A követő jog alkalmazása az USA hosszú távú érdekeit szolgálná, stabilizálná a nemzetközi műpiacon betöltött vezető szerepét.

A kaliforniai peres ügyek is hozzájárultak, hogy a 2010-es években újra foglalkozni kezdtek szövetségi szinten a követő jog bevezetésének kérdésével. 2011-ben egy kongresszusi képviselő, Jerrold NADLER és egy szenátor, Herb KOHL törvényjavaslatot nyújtott be a Kongresszus két házában, Equity for Visual Artists Act of 2011 (EVAA) címmel.⁶³¹ A két javaslat egységesen a 25 millió dolláros vagy ennél nagyobb éves forgalommal rendelkező nagy aukciósházakat 7%-os díj fizetésére kötelezné azon művek esetében, amelyeket 10.000 dollárnál drágábban adnak el. A törvény az élő művészekre és azokra a művészekre vonatkozna, akiknek a művük a halálukat követő 70 év után sem vált közkinccsé. A beszedett díj fele a művészt illetné meg, a másik felét pedig egy non-profit múzeumokat támogató alapítvány kapná.

A javaslat nem ment át a bizottsági tárgyaláson. Ebben az időszakban azonban a Copyright Office újabb vizsgálatot folytatott, amelynek eredményeként 2013-ban újabb jelentés készült.⁶³² A jelentés kitért az 1992. évi jelentés óta bekövetkező változásokra (20 év!), és a követő jog tanulmányozásába az érintett műpiaci szereplőket is bevonta, kerekasztal-beszélgetések és véleményezés formájában.⁶³³ A megkérdezett aukciósházak, a Christie's és a Sotheby's együttes választ adtak, amelyben kifejezték ellenvetésüket a követő jog bevezetésével kapcsolatban. Egyrészt a várható gazdasági hatások miatt, másrészt a szokásos érv alapján ellenezték a követő jog bevezetését, miszerint a követő jogot a kontinentális jogrendszerben a művész személyének

---

⁶²⁹ REDDY *i.m.* 532-544.

⁶³⁰ *Fogerty v. Fantasy, Inc.* - 510 U.S. 517, 1994, 1023-1030.

⁶³¹ 112th Congr., 1st Session, H.R.3688 (2011) és 112th Congr., 1st Session, S.2000 (2011).

⁶³² *US Copyright Office Analysis 2013.*

⁶³³ *Notice of Inquiry*, Federal Register 58175, Vol. 77, No. 182, 2012.

kiterjesztéseként kezelik, míg az angolszász szemlélet alapján gazdasági, vagyoni jellegű jogosultság, amely az Alkotmány “Copyright klauzulájának” hatókörébe tartozik, ráadásul ütközik a first sale doktrínával stb.⁶³⁴ Habár az aukciósházak messzemenően elismerik a művész tehetségének jelentőségét, kitérnek arra, hogy a követő jog koncepciója túlértékeli ezt, ill. alulértékeli azon számos egyéb tényezőt, amelyek jelentősen hozzájárulnak a mű piaci értékéhez.⁶³⁵

A jelentés ezúttal sokkal támogatóbb szerepben lépett fel a követő jogot tekintve. Bár kifejezetten nem javasolja a követő jog bevezetését, a Copyright Office támogatja, amennyiben a Kongresszus úgy dönt, hogy megfontolja a követő jog szabályozásának lehetőségeit. Emellett más módokat is opcionálisan támogathatónak tart, amennyiben azok szintén alkalmasak a művészek helyzetének kiegyensúlyozására. Újra megemlíti lehetőségként az 1992-es jelentésben szereplő alternatívákat. Ezek mellett pedig újabbat is kínál: kitér az USA-szerte működő önkéntes kezdeményezésekre, amelyek a művészeket támogatják. Kiemeli, hogy a korábban a követő jog ellenében ismételt érvek többsége megalapozatlannak bizonyult. Hangsúlyozza, hogy amennyiben a Kongresszus megfontolja a követő jogi szabályozást, körültekintően kell eljárnia: egyrészt biztosítani kell, hogy a művészek lehető legszélesebb köre részesülhessen a jogdíjból, amellett a műpiacot a lehető legkisebb mértékben zavarja.⁶³⁶ Az 1992-es jelentéshez hasonlóan a 2013-as anyagban is felvázoltak egy lehetséges követő jogi modellt ill. megfontolandó szempontokat a törvényhozás számára, az előzőkben vázolt szemlélettel.⁶³⁷

A 2011-es törvényjavaslatot benyújtó NADLER képviselő és Tammy BALDWIN szenátor újabb javaslatokat nyújtottak be 2014-ben és annak eredménytelenségét követően 2015-ben, American Royalties Too Act (ART Act) címmel.⁶³⁸ A javaslat alapján 5%, de legfeljebb 35.000 dollár jogdíj fizetendő, a legalább 5.000 dolláros vételárat elért alkotások után. Kötelezettként csak az évi legalább egymillió dolláros forgalmat bonyolító aukciósházakat jelöli meg. A jogdíj megfizetendő, ha a mű az USA-ból vagy a követő jogot elismerő országból származik. A jogdíj beszedéséről és felosztásáról egy

---

⁶³⁴ *Comments of Sotheby's, Inc. and Christie's Inc. in Response to Copyright Office's Notice of Inquiry re Resale Royalty Right*, 2012-10, 77 Fed. Reg. 58175, 2012, 2-3.

⁶³⁵ *Comments ...*, 6-8.

⁶³⁶ *US Copyright Office Analysis 2013*, 65-66.

⁶³⁷ *US Copyright Office Analysis 2013*, 73-81.

⁶³⁸ S. 2045, 113rd Cong., 2d Sess. (2014); H.R. 4103, 113rd Cong., 2d Sess. (2014); S. 977, 114th Cong., 1st Sess. (2015); H.R. 1881, 114th Cong., 1st Sess. (2015).

közös jogkezelő szervezet gondoskodik. A jogdíj megfizetésének elmulasztása szerzői jogi jogsértésnek minősül, és szankcióként az elmaradt jogdíjon felül kártérítés fizetését is el lehet rendelni.

A 2011-es EVAA-hoz képest a jogdíj kötelezettjeinek köre jelentősen szélesebb a 2014-15-ös javaslatban. Ugyanakkor mind a jogdíjmértéket, mind a vételár-minimumot csökkentették. Emellett behozta a közös jogkezelést a jogintézmény gyakorlati érvényesülésének biztosítékeként.

A kritikus hangok e törvényjavaslattal szemben is megjelentek: a nyilvános árverésekre való korlátozással kapcsolatban PETTY a sokszor hangoztatott érvet, a kereskedelemnek a privát eladások irányába való eltolódását ismételte,⁶³⁹ Guy A. RUB pedig a szintén gyakran felmerülő érvek közül azokra hivatkozott, hogy nem bizonyított a képzőművészekkel szembeni diszkrimináció, ill. az éhező művész koncepciója sem nyert igazolást, és az sem egyértelmű, hogy a követő jog növelné a művészek bevételét.⁶⁴⁰

A 2014-15-ös törvényjavaslat sem járt sikerrel a Kongresszusban. Ezt követően 2018-ban ugyanezzel a címmel az ART Act (American Royalties Too Act of 2018) újra a Kongresszus elé került.⁶⁴¹ Ezúttal Orrin HATCH és Patrick LEAHY szenátorok valamint Jerrold NADLER és Doug COLLINS képviselők nyújtották be. A javaslat a United States Code⁶⁴² 17. fejezetében, a 106B. szakasz alatt helyezné el a követő jogot, a 106. szakaszban foglalt kizárólagos jogok és a 106A. szakaszban szabályozott, a képzőművészek számára biztosított egyes személyhez fűződő jogok után. Ez valamelyest bizonytalanságra utal, hogy teljesen önálló szakaszt kapna, mintha nem jutnának döntésre abban a kérdésben, hogy a személyhez fűződő vagy a vagyoni jellegű jogokhoz sorolják-e a követő jogot. A tervezet szerint a követő jogot a legalább 1 millió dollár évi forgalmú aukciósházak nyilvános aukcióin bonyolított eladások után kellene megfizetni, és mértéke 5%, de legfeljebb 35.000 dollár lenne. Az eladási árnak el kell érnie az 5.000 dolláros küszöböt. A jogdíjat az eladás teljesülését követő 90 napon belül kell megfizetni a képzőművészek közös jogkezelő szervezetének (ezt újonnan hoznák

---

⁶³⁹ PETTY, Elisabeth, *Rauschenberg, Royalties, and Artists' Rights: Potential Droit de Suite Legislation in the United States*, William & Mary Bill of Rights Journal, 2014/3, 1001, 1003-1004.

⁶⁴⁰ RUB *i.m.* 1-7.

⁶⁴¹ H.R. 6868, 115th Cong., 2d Sess. (2018).

⁶⁴² Ez az USA általános és állandó szövetségi szintű jogszabályainak gyűjteménye, témánkénti csoportosításban, amelyet 6 évente ad ki az Office of the Law Revision Counsel of the U.S. House of Representatives (a Képviselőház Jogi Felülvizsgálati Tanácsának Hivatala).

létre). A javaslat rendelkezik a felfelé történő kiigazításról a jogdíj maximális összegét tekintve, mégpedig a megélhetési költségek szövetségi szintű korrekciójához kapcsolódóan. Ez új felvetés a korábbi javaslatokhoz képest, de üdvözlendő. Szintén új rendelkezésként hozza be a javaslat, hogy közös alkotás esetén mindegyik művész egyformán részesüljön a jogdíjból.

Az erőfeszítések ellenére ebből a törvényjavaslatból sem lett törvény. Nicholas O'DONNELL bostoni ügyvéd (művészeti ügyekre szakosodott) szerint a tervezetek egyike sem volt kompatibilis a politikával, mert valójában egyik politikai oldal sem volt érdekelt az elfogadásukban.⁶⁴³ Vélhetően ez is egyik oka annak, hogy az USA-ban a mai napig nem került sor a követő jog törvénybe iktatására.

V.4. Részösszegzés

Az EU a követő jogi jogharmonizációja során meglehetősen óvatos álláspontot vett fel a legtöbb kérdésben, és a harmonizáció terjedelmét is visszafogottan jelölte ki. Az Irányelv hatásainak folyamatos tanulmányozására rögzített jelentéstételi kötelezettség keretében elkészült 2011-es jelentés igen pozitívnak látja a követő jog helyzetét. Objektíven tekintve a Jelentés nagyrészt önigazolásként fogható fel, ennek fényében értékelendő.

A korábbi fejezetekből is kiderült, és jelen fejezet is azt erősíti meg, hogy indokolt lenne mind a követő jog anyagi, mind eljárási szabályainak nagyobb mértékű harmonizációja. Ha az anyagi szabályokat nem is lehet egy bizonyos ponton túl közelíteni egymáshoz a nemzeti műpiacok eltérései miatt, a közös jogkezelés eljárási és infrastrukturális rendszereit és a kapcsolódó információszolgáltatás szabályait szükséges lenne a jelenleginél sokkal jobban harmonizálni. Látszik, hogy infrastrukturálisan is nagy eltérések vannak - amíg nincs megoldva a kérdés a tagállamokban, nem képzelhető el egy olyan rendszer, amelyben határon átnyúló nyilvántartások, utánkövetések valósulhatnak meg. Márpedig, ha az EU-s műpiac egészét egységként akarjuk kezelni, és az EU versenyképességét megőrizni, növelni, akkor az EU-n belüli transzparencia és utánkövethetőség sokkal magasabb fokát kellene megvalósítani.

Egy a jelenleginél stabilabb követő jogi szabályozással és különösen közös jogkezelési

---

⁶⁴³ O'DONNELL *i.m.* s.p.

rendszerrel az EU előtt álló kihívások is nagyobb sikerrel lennének megugorhatók.

A fejezetből látszik, hogy a követő jog ott ért el legkönnyebben jogi szabályozást, és ott tud leghatékonyabban érvényesülni, ahol létezik és stabilan működik közös jogkezelő szervezet. A követő jog fejlődésének áttekintéséből is kirajzolódott, hogy minden esetben szükség volt egy közös jogkezelő szervezet és a műpiac szereplőinek összehangolt munkájára ahhoz, hogy a követő jog nemzeti szinten szabályozásra kerüljön. Igaz ez nemzetközi szinten is, ahol örvendetes módon a művészek nemzetközi szervezetei igen aktívak abban, hogy a műpiac szereplőivel, a művészekkel és műkereskedőkkel összhangban, a jogalkotókra hatással legyenek, és létrehozzanak egy nemzetközi egyezményt.

Az esetlegesen létrejövő nemzetközi egyezmény esetében számos szempontot kell megfontolni, hogy az egyes országokban heterogén helyzetben lévő követő jogi szabályozást, és azon belül is az eltérően működő (ha egyáltalán működő) közös jogkezelést hogyan lehet alkalmassá tenni arra, hogy a követő jog tényleges globális érvényesülését biztosítani tudja. A kihívás tehát nagy, és mind politikai, mind szakmai megfontolást és intézkedéseket igényel.

Mindez azt is jelenti következképpen, hogy az USA-ban, Svájcban és Kínában is a képzőművészet terén közös jogkezelő szervezet felállítása és működtetése előfeltétele lenne a követő jog bevezetésének. A vonakodó államok számára azért is lenne rendkívül előnyös a követő jog bevezetése, mert így a saját művészeik a BUE által biztosított nemzetközi reciprocitás elve alapján külföldön is részesülnének a jogdíjban. Ez a nézőpont persze túlmutat a nemzeti szabályozáson, de álláspontunk szerint megkerülhetetlen szempont, amellyel kapcsolatban a nemzeti jogalkotóknak nagy felelősségük van. Nem elegendő tehát a nemzeti szabályozások készítésekor csupán belföldre tekinteni, hanem ezen a szinten is lényeges a globális szempontok érvényesítése.

A globális műkereskedelemben vezető pozíciókat betöltő államok vonakodása mögötti indokok feltárása arra a következtetésre vezet, hogy ezen államok ellenérzése a követő joggal kapcsolatban részben ugyan szakmai indokokkal magyarázható (a jogrendszerben történő elhelyezés nehézségei, a közös jogkezelési rendszer teljes hiánya vagy fejletlen működése), nagyobbként azonban gazdaságpolitikai okból, mégpedig piaci pozíciójuk őrzése okán tartózkodnak a követő jog bevezetésétől.

A fenti áttekintést elvégezve azonban nem tartjuk elérhetetlen célnak, hogy a még vonakodó országok is bevezessék a követő jogot. Az azonban látszik, hogy van egyfajta belső elakadásuk ebben, így álláspontunk szerint inkább külső motivációval, például a nemzetközi egyezmény által lehetne előrébb vinni a témát. Természetesen egy ilyen egyezmény elfogadása is megkövetelné ezen országok egyetértését is, de ez az utóbbi időszak tapasztalatai és a Ricketson által felvázolt séma alapján korábban várható, mint az, hogy a vonakodó országok a több sikertelen kísérlet mindig ugyanazon dilemmák körül forgó egymásutánját követően végül politikai és szakmai konszenzusra jutnak.

VI. Az alkalmazandó jog meghatározása az újraeladási aktusok kapcsán

A műalkotások határon átnyúló kereskedelme fontos kérdéseket vet fel az alkalmazandó jog kapcsán, és jelenleg úgy tűnik, hogy több a kérdés, mint az egyértelmű válasz.

Fentebb is láttuk, hogy például a jogosultak körének eltérései (a Dalí-ügyben) vagy a kötelezettek körének különböző szabályozásai (dominóhatás) szerteágazó problémákat vetnek fel, amelyek számos esetben vezethetnek jogvitához. Az ilyen helyzetek megelőzését szolgálja (vagy szolgálná) az alkalmazandó jog minden vitát kizáró meghatározása illetve a megfelelő kapcsolóelvek egyértelmű kijelölése nemzeti, valamint uniós és nemzetközi szinten.

VI.1. A territorialitás - akadály vagy lehetőség?

A szerzői jog nemzetközi rendszerében meghatározó szerepe van a BUE 5. cikkének (1) és (3) bekezdésében rögzített, a szerzői jogra általánosan vonatkozó nemzeti elbánás elvének, ami megalapozta a szerzői jog territorialitásának “exportálását”.⁶⁴⁴ A BUE és más nemzetközi egyezmények a szerzői jogi védelmet ugyan kiterjesztették, de a szerzői jog egésze vonatkozásában a territorialitás nem tűnt el.⁶⁴⁵

Az európai szerzői jogi jogharmonizáció ugyan alkalmas lehetne arra, hogy a territorialitást megtörje, és az egységesítés irányába segítse a szerzői jogot, azonban a jogharmonizáció eddigi tendenciája nem a holisztikus, átfogó megközelítés, hanem a “lépcsőzetes” szabályozás volt. Ez alól kivételnek tekinthető a 2001/29/EK irányelv (InfoSoc irányelv) és a 2019/790/EK irányelv (DSM irányelv), amelyek átfogóbb harmonizációra törekedtek. Azonban máig nem került sor a szerzői jog alapvető területeinek szabályozására, hanem általában csak egy-egy szükségesnek vagy sürgetőnek talált részterület részleges harmonizációja történik meg. Ez nagyfokú inkoherenciát idéz elő a közösségi joganyagban. Nincsenek tisztázva az alapfogalmak, amelyeket így eltérően értelmeznek és alkalmaznak a joganyag különböző részeiben.⁶⁴⁶

Ez pedig stabilizálja a territorialitás jelenségét, miközben maga az uniós jogalkotó is

---

⁶⁴⁴ TÓTH *i.m.* 10.

⁶⁴⁵ SÁPI Edit, *Innovatív megoldások a szerzői jogban*. In: CERTICKY Mária, *Innovatív magánjogi megoldások a társadalmi-gazdasági haladás szolgálatában*, Tanulmánykötet - A Magánjogot Oktató Fiatalok XIII., valamint a Magánjogot Oktatók Egyesülete X. éves rendes konferenciáján elhangzott előadások alapján készített tanulmányok, Miskolc, 2020, 140.

⁶⁴⁶ TÓTH *i.m.* 10.

problémának tekinti a territorialitást.⁶⁴⁷

A territorialitás azt is jelenti, hogy az EU tagállamaiban nincs egységes szerzői jogi jogcím, hanem a tagállamok számának megfelelő számú különböző jogcím létezik, így egy adott mű felhasználásához külön engedélyeket kell szerezni a tagállamokban. Ez utóbbi problémát az Infosoc irányelv és a 2019-ben elfogadott új irányelv jelentősen csökkenti, a határon átnyúló felhasználások, engedélyezések előmozdításával. Ez valamelyest elmozdulást jelent a territorialitás elvétől, de csak csekély mértékben. Az Infosoc irányelv minimumharmonizációt valósított meg, csak a belső piac működése szempontjából releváns szempontokat érvényesített, ami így a territorialitást illetően csak minimális hatással jár. Ugyanilyen minimumharmonizációt célzott meg a követő jog Irányelv is, így tehát a territorialitás kérdésében az sem jelent előrelépést. A DSM irányelv már fokozott figyelmet fordít a határon átnyúló ügyletekre, tekintettel a digitális piaci környezetre is.

Ugyancsak a territorialitást erősíti a szerzői jog differenciálódásának tendenciája is, az újabb technikai megoldásokkal, új műfajokkal vagy éppen az új felhasználási módokkal a szerzői jog nemcsak földrajzilag, de tartalmilag is széttagolttá válik. Ezzel párhuzamosan érdekes azonban a nemzetközi és európai uniós egységesítési törekvéseket figyelni.⁶⁴⁸ A territorialitás nemcsak a szerzői jog anyagi jogi szabályai esetében jellemző, hanem fontos tényező a jogérvényesítés kapcsán is.⁶⁴⁹

Említettük korábban a szerzői jog átfogóbb közösségi harmonizációját célzó projekteket, amelyekből azonban máig nem lett egységes szerzői jogi kódex, több okból sem. Az egységes európai szerzői jog időről időre felbukkanó koncepciója azonban azt vetíti előre, hogy az EU jövője magában foglalhatja ennek megvalósítását.⁶⁵⁰ Egyre többször fogalmazódik meg, hogy ennek eszköze nem a lassú és csak mérsékelt eredményeket megvalósítani képes irányelvi harmonizáció, hanem a *rendeleti szabályozás* lenne.⁶⁵¹ Tekintettel azonban arra, hogy a követő jog esetében láttuk, hogy már egy irányelvi harmonizációnak is számos, a nemzeti szabályozások eltéréseivel kapcsolatos problémával kell megküzdenie, megkérdőjelezzük a rendelet útján történő

---

⁶⁴⁷ TÓTH *i.m.* 11.

⁶⁴⁸ A szerzői jog differenciálódásának problémaköréről l. részletesen POGÁCSÁS *i.m.*

⁶⁴⁹ POGÁCSÁS *i.m.* 128.

⁶⁵⁰ TÓTH *i.m.* 14-16.

⁶⁵¹ COOK, Trevor - DERCLAYE, Estelle, *An EU Copyright Code: what and how, if ever?* Intellectual Property Quarterly, 2011/3, 269. - a rendeleti szabályozás az európai szerzői jog 2.0 változatát jelentené.

szabályozás létjogosultságát. Figyelembe kell venni azt a tényt, hogy bár a tagállamok szoros gazdasági, politikai és jogi együttműködésben állnak egymással, de a nemzeti sajátosságaiokon egy ilyen, a kultúrával szorosan összefüggő területen átlépni hiba volna. Ugyan magunk is egy egységesebb harmonizációt tartunk célszerűnek, de ez nem jelentheti azt, hogy “egy kaptafára” készült jogi szabályozást kapjon a követő jog Európa-szerte.

A nemzetközi törekvések, a globalizációs tendenciái ellenére a differenciáltság még ma is domináns. Noha gyakran felmerül, hogy a szerzői jog a magánjog más területeihez képest könnyebben egységesíthető lenne, lévén, hogy azokhoz képest fiatalabb, még nem annyira meggyökeresedett jogintézményekről van szó, azonban még ma sem tartunk ott, hogy akár csak néhány ország vonatkozásában teljes egyetértésben egységes megállapodások szülessenek, így a *nemzetközi magánjog* szerepvállalása nagy jelentőséggel bír a szerzői jog terén.⁶⁵²

A fentiekben arra mutattunk rá, hogy a territorialitás a fejlődésnek egyfajta *akadályát* képezi. Az alábbiakban kissé más szemszögből is megvizsgáljuk a territorialitás kérdését a határon átnyúló ügyletek esetében alkalmazandó jog kapcsán, amely vizsgálódás során *lehetőségként* tekintünk rá.

A territorialitás által jelentett problémák ellenére ma nem egyértelmű, hogy a territorialitás teljes felszámolására szükség és lehetőség van-e. Nem közvetlenül a territorialitást, hanem a belőle eredő akadályokat kellene inkább felszámolni, ennek valószínűsége is nagyobb. A piaci szereplők is láthatóan ebbe az irányba mozdulnak el.⁶⁵³ Lehetségesnek tűnik tehát a mai, globalizációs igényeknek más módon is megfelelni, mint lebontani a nemzeti specialitásokat, kulturális sajátosságokat és uniformizálásra törekedni.⁶⁵⁴

A speciális szabályozások egyrészt jóval több megoldási formát tesznek a közösbe, amivel a közösség egésze nyer. Vitathatatlanul pozitív hozadéka a territorialitásnak a kulturális fejlődéshez, kulturális sokszínűséghez való hozzájárulása. Ebben pedig konkrétan a szerzői jog vonatkozásában nagy szerepe van a közös jogkezelési tevékenységnek, többek között a helyi művészek támogatásával, a beszédett jogdíjak

---

⁶⁵² POGÁCSÁS *i.m.* 68-69.

⁶⁵³ POGÁCSÁS *i.m.* 243-244.

⁶⁵⁴ POGÁCSÁS *i.m.* 258.

bizonyos részének szociális alapokba történő becsatornázásával stb. A territorialitás ezen túlmenően elősegíti a gazdasági hatékonyságot azzal, hogy a jogosultak számára megkönnyíti a különböző tagállamokban különböző árak alkalmazását.⁶⁵⁵

A territorialitás “lebontása” helyett egyre szélesebb körben látják be, hogy áthidaló megoldásokkal könnyebben lehet célt érni, különösen, mert azok adott esetben nem vagy kevesebb hátrányos következménnyel járnak,⁶⁵⁶ mint egy erőltetett harmonizáció. Álláspontunk szerint a nemzetközi magánjog szerepe éppen ilyen áthidaló szerep (lenne): teret enged a nemzeti sajátosságoknak, de közös nevezőt igyekszik találni, amelynek segítségével a határon átnyúló ügyek esetében könnyebb eligazodni az alkalmazandó jog kérdését illetően. Azonban meglátásunk az, hogy a nemzetközi magánjog ennek a szerepnek nem felel meg maradéktalanul. A jelenleginél sokkal részletesebb szabályozás lenne indokolt számos területen, így a követő jogot tekintve is. Az alábbiakban ezt járjuk körül.

VI.2. A BUE kapcsolóelve

Mindenekelőtt tisztázni kell, hogy a BUE *nem* tartalmaz *valódi kapcsolóelvet*.⁶⁵⁷ A BUE 14ter cikk (2) bekezdése ugyan az “Alkalmazandó jog” címet viseli, és ezt sokszor helytelenül akként értelmezik, hogy itt a BUE az anyagi viszonyosság formájában megjelöli az alkalmazandó kapcsolóelvet. Ez a “vélt” kapcsolóelv azonban csak a kereteit adja meg annak, hogy mikor léphet fel egy szerző követő jogi jogdíjigénnyel:⁶⁵⁸ egyrészt azzal a feltétellel, hogy a saját nemzeti joga elismeri a követő jogot, másrészt olyan terjedelemben, amilyen terjedelemben annak az államnak a joga lehetővé teszi, ahol a védelmet igényli a szerző. A BUE a követő jog kapcsán az Egyezményre általánosan érvényes nemzeti elbánás elve alól kivételesen az anyagi viszonyosságot rendeli alkalmazni.

---

⁶⁵⁵ HUGENHOLTZ, Bernt P., *Copyright without frontiers*. In: DERCLAYE, Estelle, *Research Handbook on the Future of EU Copyright*, E. Elgar Publishing, 2009, 19-20.

⁶⁵⁶ SÁPI *i.m.* 141.

⁶⁵⁷ ERAUW *i.m.* 785. - kategorikusan kijelenti ezt.; GYENGE [2005] *i.m.* 92. - visszafogottabban fogalmazva “nem teljes értékű” kapcsolóelvnek tekinti.

⁶⁵⁸ ERAUW *i.m.* 784-785.

A BUE-hoz készült Iránymutatás rövid magyarázatot fűz a (2) bekezdésben foglaltakhoz példákon keresztül.⁶⁵⁹

A hiányosságot a rendelkezés második fordulatával kapcsolatban látom. Itt egy kérdést kell feltennünk: milyen kapcsolóelv határozza meg azt, hogy a szerző melyik országban igényelheti a védelmet? Vagy még pontosabban: a műalkotás első eladását követő eladások melyik fogalmi eleme határozza meg, hogy melyik országban igényelheti a szerző a védelmet? A szerző állampolgársága? Az ügylet lebonyolításának helye? A kötelezett állampolgársága? A műalkotás fellelhető helye? A műalkotás származási helye?

Tehát az ügyletnek a védelem igényét megalapozó releváns elemét kell megkeresni.⁶⁶⁰ Ez azonban problematikus amiatt, hogy a BUE rendkívül tág hatáskört hagy ezen elemek meghatározására a részes államoknál, így azok - amint azt a IV. fejezetben láttuk - rendkívül sokszínűen rendelkeznek a követő jog egyes fogalmi elemei kapcsán. Magukra hagyja a BUE a részes államokat abban a kérdésben is, hogy milyen kollíziós jogi szabályt rendelnek alkalmazni a követő jogot illetően.

Magyarország példáját tekintve: a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény (Nmjtv.) alapján “*annak az államnak a joga alkalmazandó, amelynek területére a védelmet igénylik*” [Nmjtv. 48.§]. Tehát a *lex loci protectionis* kapcsolóelvét kell alkalmazni szerzői jogi esetekben. A műalkotás adásvételében érintett két fél azonban különböző országokban is kérhetne ennek alapján védelmet (akár olyan országban, ahol alkalmazzák a követő jogot és egy másik országban, ahol nem alkalmazzák), mert az ügylet releváns elemét a nemzeti jogszabály sem határozza meg.

A követő jogról szóló nemzetközi egyezmény Tervezetében Ricketson sem érinti a kollíziós jogi kérdéseket, ezt a Tervezet jelentős hiányosságának tartjuk. Mára már világossá vált, hogy nem elegendő a jogalkalmazásra hagyni a kérdés megválaszolását, hanem szükséges lenne átfogóan, az EU szintjén, de még inkább nemzetközi szinten is valamilyen formában rendezni, legalább utalást tenni az alkalmazandó kapcsolóelvre.

---

⁶⁵⁹ MASOUYÉ *i.m.* 91.

⁶⁶⁰ GYENGE [2005] *i.m.* 92.

VI.3. A 2001/84/EK irányelv állásfoglalása

Az Irányelv által megjelölt célok megvalósulása erősen kétséges annak fényében, hogy a tagállamok az Irányelv implementálása során létrehozott nemzeti szabályozással még nagyobb diverzitást idéztek elő a követő jog egyes fogalmi elemeit tekintve, mint amilyen eltérések korábban jellemezték az EU tagállamait. A tagállami szabályozások természetesen megfelelnek az Irányelv által megkövetelt minimum sztenderdnek. Ez azonban közel sem jelent megoldást a rendkívül bonyolult, határon átnyúló ügyletek esetében a töredezettség jelentette problémára.⁶⁶¹

Az Irányelv 7. cikke a BUE-hoz hasonlóan a viszonyosság követelményét állapítja meg a követő jog vonatkozásában. Ezen túlmenően azonban az Irányelv sem ad iránymutatást az alkalmazandó jog kérdésében. Ez meglehetősen hanyag attitűd az uniós jogalkotó részéről, több ok miatt is: tekintettel arra, hogy a határon átnyúló ügyletek kiemelten fontosak a belső piac működése szempontjából az EKSz 3. cikk (1)(c) bekezdése és 14. cikke alapján; az Irányelv maga is kiemelt figyelmet fordít az EuB határon átnyúló ügyekben hozott döntéseire (l. C-92/92 és 326/92 - *Phil Collins-ügy*); a közösségi jog szintjén nem került még sor kollíziós szabályok rögzítésére - ez az Irányelv születésekor igaz volt, azóta ebben előrelépést jelentett a Róma II. rendelet (l. alább); a tagállamokban megállapított kollíziós jogi szabályok számos kérdést nyitva hagynak.⁶⁶²

A szakirodalom nem egyöntetűen foglal állást a kérdésben, hogy a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló 864/2007/EK rendelet (Róma II. rendelet) szellemi tulajdont érintő jogsértésekre vonatkozó rendelkezése [Róma II. rendelet 8. cikk] alkalmazható-e a követő jog vonatkozásában.⁶⁶³ Kétséges ugyanis DICKINSON szerint, hogy az újraeladásból eredő jogdíjkövetelés szerzői jogi jogsértésnek minősül-e. WELLER szerint nincs ugyan szó szerzői jogi jogsértésről, mégis ez a kollíziós jogi szabály lehet irányadó⁶⁶⁴ (valószínűsíthetően, a 8. cikk egyértelmű utalásának hiányában), mivel a Róma II. rendelet szándéka az, hogy a *lex loci*

⁶⁶¹ WELLER [2010] *i.m.* 75-77.

⁶⁶² WELLER, Matthias, *Droit de Suite: The Applicable Law in Cross-Border Resales of Works of Art under Directive 2001/84/EC*, Uniform Law Review, 2007/2, 336-337.

⁶⁶³ *Pro*: PFEIFFER, Thomas - WELLER, Matthias - NORDMEIER, Carl-Friedrich, In: SCHUSTER, Fabian - SPINDLER, Gerald (eds.), *Recht der elektronischen Medien*, C.H. Beck, München, 2010, Article 8 Rome II Regulation, 870-874.; WELLER, Matthias, *Die Umsetzung der Folgerechtsrichtlinie in den EG-Mitgliedstaaten: Nationale Regelungsmodelle und europäisches Kollisionsrecht*, Zeitschrift für europäisches Privatrecht, 2008, 252, 272.

Contra: DREXL, Josef, *Münchener Kommentar zum BGB*, 2009, Art. 8 Rome II-Regulation; DICKINSON, Andrew A., *The Rome II Regulation*, Oxford University Press, 2010, 8.15 és 8.18. pontok.

⁶⁶⁴ 2009. január 11-én lépett hatályba - tehát ettől az időponttól kezdődően.

protectionis általánosan elismert elvét [kiemelés: T.E.] fenntartsa a szellemi tulajdonjogok megsértése esetére [Róma II. rendelet (26) preambulum-bekezdés].⁶⁶⁵ WELLER úgy véli, hogy a kapcsolóelv meghatározásának hiánya, és az ennek következtében a tagállami szabályozások jelentősen eltérő volta (a kapcsolóelvek tekintetében is eltérő!) felveti az EU kompetenciájának hiányát, és eleve veszélyezteti az Irányelv céljainak elérését.⁶⁶⁶ ERAUW is ezen az állásponton van, és kifejezi azon aggályát, hogy a megfelelő kapcsolóelv hiánya egyre több, a jogdíj elkerülését célzó cselekményeket fog kiváltani, extrém esetben a legjobb alkotásokat távol fogja tartani Európától.⁶⁶⁷

A probléma azonban elsősorban nem is a tagállami szabályozások sokféleségéből ered, hanem sokkal inkább abból a bizonytalanságból, ami a *lex loci protectionis* mint általános, kevésbé pontos szabály alkalmazása körül keletkezik - tekintettel a követő jog meglehetősen “atipikus szerzői jogi jogosultság”-jellegére is.⁶⁶⁸ A követő jog tagállami szabályozásainak eltérései okán egyes részletszabályok kedvezőbbek egyik tagállamban, míg másik tagállamban éppen egyéb szabályok lehetnek kedvezőbbek. Fontos lehet tehát adott esetben, hogy egy-egy tagállam az ügyletnek melyik elemét tartja relevánsnak a kapcsolóelv meghatározásához.

Az Irányelv hallgat ugyan, de különböző értelmezési módszerekkel elemezve a szöveget, mégis találunk némi iránymutatást. *Teleologikus értelmezés* alapján arra következtethetünk, hogy a nemzeti jogok olyan módon történő karakterizálása, amely az Irányelv követő jogi karakterével ellentétes (pl. hogy az igazságtalan gazdagodásból ered a követő jog, vagy a követő jog *in rem* jellege), kizárt, mivel az Irányelv a (4) preambulum-bekezdésében a “megfelelő és egységes védelem” követelményét írja elő.⁶⁶⁹ Ennek alapján az *in rem* jelleggel összefüggésben a *lex rei sitae* elve megfelelő társítás lehet, és hozzájárulhat a követő jog egységes érvényesüléséhez.

Az Irányelv szövegéből a *nyelvtani értelmezés* módszerével azt állapíthatjuk meg, hogy az Irányelv mindig az “újraeladás” kifejezést használja, tehát a fókusz nem a műalkotás megszerzésének aktusára, nem a vevő szerepére, hanem az eladás aktusára, az eladó személyére helyezi. Ez alapján az eladó oldaláról induló aktusokat kellene releváns

---

⁶⁶⁵ WELLER [2010] *i.m.* 77.

⁶⁶⁶ WELLER [2010] *i.m.* 77-78.

⁶⁶⁷ ERAUW *i.m.* 794.

⁶⁶⁸ WELLER [2007] *i.m.* 340.

⁶⁶⁹ WELLER [2007] *i.m.* 341.

elemnek tekinteni. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy könnyen kizárható a vevő által eszközölt cselekmények szerinti tagállam joga.⁶⁷⁰

Az Irányelv hallgatásának következtében felmerülő problémák esetében különbséget kell tennünk az uniós tagállamok közötti kollíziós esetek és a valamely harmadik országot is érintő kollíziós ügyek között. A fent vázolt, tagállamok közötti helyzetnél is bonyolultabb, ha olyan harmadik ország lesz érintett, ahol éppen nem vagy az uniós rezsimtől nagyon eltérő feltételekkel alkalmazzák a követő jogot. Ha az adott harmadik ország legalább a BUE-nek tagja, az jobb kiindulási helyzetet jelent(het).⁶⁷¹ A kapcsolóelvet azonban ilyenkor is a nemzeti szabályozásokban kell megkeresni.

A BUE és az Irányelv hallgatása is jelent tehát egyfajta iránymutatást, de lényegesen megnehezíti a jogalkalmazók dolgát.

A kollíziós jogi kérdések képezik talán a legösszetettebb problémát a követő jog kapcsán. Éppen ezért a kapcsolóelvek kidolgozása és egységesítése nemzetközi szinten jelentősen hozzájárulna a jogintézmény fejlődéséhez, hatékony gyakorlati érvényesüléséhez. Az Irányelv nagyvonalúan a tagállamokra és ezzel együtt a jogalkalmazásra hagyja a hézagok kitöltését, ami azonban bizonytalanságot eredményez. Élesen kiütközött ez a probléma például a *Dalí-ügyben*, a *Beuys-esetben*, a *Sammlung Ahlers-ügyben* valamint az *Ensor-ügyben* is.

Nyilvánvaló, hogy a kérdésben leginkább maga az EU volna kompetens. Ahogyan fentebb is említettük, az Irányelv céljait veszélyezteti, és az EU kompetenciáját is megkérdőjelezi, hogy ebben a kérdésben nem foglalt állást. Az EUMSZ 5. cikkében foglalt arányosság és szubszidiaritás elveit figyelembe véve, az Irányelv 11. cikkében rögzített felülvizsgálati záradék által lehetővé tett eljárásban az uniós jogalkotónak célszerű lenne módosítani, pontosítani az Irányelvet.⁶⁷²

VI.4. A német modell

A német jogalkalmazás által kimunkált modell különösen tanulságos amiatt, hogy még az Irányelv és a Róma II. rendelet előtt került kidolgozásra, azonban ezen jogforrások

---

⁶⁷⁰ WELLER [2007] *i.m.* 342.

⁶⁷¹ GYENGE [2005] *i.m.* 92.

⁶⁷² WELLER [2007] *i.m.* 347.

léte ellenére ma is érvényes utat kínál a kollíziós jogi kérdések rendezésére más tagállamokban is, mert alapvetően a *lex loci protectionis* elvén alapul, azt kísérli meg összeegyeztetni a követő joggal. Mivel a kapcsolóelv a tagállamokban általánosan elismert a szerzői jogi kollíziós kérdések vonatkozásában, így a Róma II. rendeletet alkalmazó országok számára jól hasznosíthatók a német megoldások⁶⁷³ - a jogrendszerek egymástól nagyban eltérő sajátosságai ellenére is.

VI.4.1. A Beuys-eset

Az ügy hátterét az képezi, hogy egy Németországban élő német műkereskedő 1989-ben Joseph Beuys három alkotását a Christie's londoni aukciójára bocsátotta. Az értékesítésre Németországban adott megbízást, és a művek is eredetileg Németországban voltak. Az értékesítést követően a német VG BildKunst követő jogi jogdíjigénnyel lépett fel a művész özvegye javára a Németországban akkor hatályos szabályozás alapján. Az alperes azzal védekezett, hogy az újraeladási ügyletnek nem volt elégséges kapcsolata Németországgal, ami megalapozná a német jog alkalmazhatóságát. Elsőfokon a bíróság a felperes,⁶⁷⁴ másodfokon az alperes javára döntött.⁶⁷⁵

A BGH rögzítette, hogy a *lex loci protectionis* elve elsősorban a szerzői jogi jogsértések elleni fellépés esetén alkalmazandó. Az újraeladás aktusa természetesen nem jogsértés. Az alkalmazandó jog meghatározása érdekében azonban a követő jogi igény érvényesítése talán mégis elismerhető a jogsértéssel szembeni fellépéshez jellegében közelálló cselekményként, így a kapcsolóelv bízvást alkalmazható. A *lex loci protectionis* alapján a német jog akkor alkalmazandó, ha az adásvételnek legalább valamelyik részét Németországban bonyolítják, így meg kell keresni, hogy az újraeladás aktusának melyik eleme tekinthető leginkább relevánsnak az ügyben.⁶⁷⁶ Másodfokon a bíróság azt a megállapítást tette, hogy az ügy minden releváns eleme Londonhoz kötődik. A felperes közös jogkezelő szervezet a további fellebbezésben azzal érvelt, hogy az eladó akarata létrejöttének helye (az értékesítésre történő megbízás megtételének helye) releváns.

---

⁶⁷³ WELLER [2010] *i.m.* 78.

⁶⁷⁴ Landgericht Düsseldorf, Urt. v. 31. Okt. 1990 - 12 O 196/90.

⁶⁷⁵ Oberlandesgericht Düsseldorf, Urt v. 21. Jan. 1992 - 20 U 165/90.

⁶⁷⁶ BGH, Urt. v. 16. Juni 1994 - I ZR 24/92., 17-22.

A BGH azonban elválasztotta egymástól az adásvételt előkészítő jogi cselekményeket (mint amilyen az eladásra történő megbízás adása vagy a műtárgyak szállítása kapcsán a birtok átadása) és az adásvétel tényleges lebonyolításával szorosan összefüggő jogi cselekményeket.⁶⁷⁷ Ez a megközelítés a német jogdogmatika kettős rendszerén alapul: a német kötelmi jog a *Trennungsprinzip* alapján megkülönbözteti egyrészt a *kauzális ügyletet* (“Kausalgeschäft”), amely a jogcím átruházására vonatkozó szerződéses kötelezettséget jelenti, másrészt a *dologi rendelkező ügyletet* (“dingliche Verfügungsgeschäft”), amely a dolog *in rem* átruházását, tényleges átadását foglalja magában. A két ügylet pedig együttesen alkotja az adásvételt.⁶⁷⁸ A BGH megállapította, hogy a követő jogi újraeladás aktusát úgy kell értelmezni, mint amely a dologi rendelkező ügylet fogalmának, a tulajdonjog tényleges átruházásának kifejeződése.⁶⁷⁹ Tehát ez a mozzanat határozza meg az alkalmazandó jogot, így a BGH megállapította a Németországgal való elégséges kapcsolat hiányát, a brit jog alkalmazását. Noha figyelemreméltó, hogy a német bíróság nem akarta a Németországgal való kapcsolatot mindenáron igazolni, a döntés vitatható. WELLER szerint a döntés ezen része *obiter dictum*-nak minősül, mert az ügylet összes eleme valójában Londonhoz kötődik, tehát felesleges volt kitérni és hosszan elemezni a jogdogmatikai kettősséget az ügy vonatkozásában.⁶⁸⁰ SIEHR szerint nyilvánvaló volt a követő jogi jogdíjfizetési kötelezettség megkerülésének szándéka (az ügy idején Németországban már alkalmazták a követő jogot, Nagy-Britanniában még nem!) abból is, hogy a művek tulajdonosa akkor intézkedett az eladással kapcsolatban, amikor akár már ismert lehetett a vevő személye.⁶⁸¹ Álláspontunk szerint, bár a döntés dogmatikai szempontból helytálló, mégis elégtelen amiatt, hogy a kritikák alapján úgy tűnik, nem képes kiszűrni a követő jog elkerülését célzó cselekményeket, így a jogintézmény érvényesülése szempontjából nem tűnik teljesen megfelelő megoldásnak. Természetesen egy olyan “utópisztikus” helyzetben, amikor minden ország alkalmaz követő jogot, ennek a kritikának a jelentősége, de tulajdonképpen a követő jog elkerülésének szándéka is marginálissá válna.

---

⁶⁷⁷ BGH, Urt. v. 16. Juni 1994 - I ZR 24/92., 29.

⁶⁷⁸ ERAUW *i.m.* 788.

⁶⁷⁹ BGH, Urt. v. 16. Juni 1994 - I ZR 24/92., 29.

⁶⁸⁰ WELLER [2010] *i.m.* 81.

⁶⁸¹ SIEHR, Kurt, *Joseph Beuys und das Internationale Folgerecht: Eine Zwischenbilanz*, IPRax, 1992, 220.

A Beuys-esetben kimunkált, az adásvétel ügyleti kettősségét figyelembe vevő, de a tulajdon-átruházás tényleges helyén alapuló kollíziós jogi szabály WELLER szerint alkalmas lehet az ilyen ügyleti kettősséget nem ismerő jogrendszerekben is az alkalmazandó jog meghatározására, mert ez alapján elegendő azt vizsgálni, hogy a tulajdonjog átruházása ténylegesen hol ment végbe, függetlenül attól, hogy az átruházásra irányuló tényleges cselekmény adott esetben egybeesik a szerződés megkötésének aktusával. Ugyanakkor problémának tartja WELLER, hogy az ügyletnek a szerződés létrehozására irányuló része irreleváns legyen, mert szerinte az is integráns része az újraeladás aktusának.⁶⁸² ERAUW szerint egyrészt a dogmatikai kettősség egyedi volta kizárja ennek a megoldásnak a széleskörű alkalmazását. Másrészt aggályosnak tartja ezt a megközelítést, amit a BGH, de a német szakirodalom egy része is arra alapoz, hogy látszólag a szerződés érvényes megkötéséhez kapcsolják az alkalmazandó jog kérdését, hiszen a jogdíjfizetési kötelezettség a szerződés érvényes megkötésével keletkezik. Azonban valójában mégsem ez fogja meghatározni az alkalmazandó jogot, hanem az eladás helye. ERAUW ezt “*quasi in rem megközelítés*”-nek nevezi, és rendkívül megfoghatatlannak tartja.⁶⁸³ Megfoghatatlan, mert nagyon változó, és a felek között nehéz egyetértést kialakítani abban, hogy valójában hol ment végbe az adásvétel. Egyesek az ajánlattétel és annak elfogadása által testet öltő szerződés létrejöttének helyét, mások a tulajdonjog átszállását, a szerződés teljesítésének helyét jelölik meg az adásvétel helyeként. Nehezen összeegyeztethetők az álláspontok ebben a kérdésben, ami további jogvitákhoz vezet, ráadásul az Irányelv céljának sem felel meg.⁶⁸⁴

VI.4.2. A Sammlung Ahlers-ügy

Az Alfred Ahlers Részvénytársaság számos impresszionista alkotást gyűjtött. 2001-ben el akarták adni az egész, több mint száz tételből álló gyűjteményt, majd a bevételből modern alkotásokat venni. Christoph Count Douglas, a Sotheby’s németországi részlegének korábbi ügyvezetője és David Nash, a Sotheby’s amerikai részlegének korábbi menedzsere közös céget alapítottak New Yorkban, és a Deutsche Bank hatalmas kölcsönének segítségével az egész gyűjteményt megszerezték, és az volt a szándékuk, hogy egyesével adják el a műveket. Az eladó Németországban írta alá az

---

⁶⁸² WELLER [2010] *i.m.* 80-81.

⁶⁸³ ERAUW *i.m.* 802-803.

⁶⁸⁴ ERAUW *i.m.* 803-804.

adásvételi szerződést, azonban vitatott, hogy hol írta alá a vevő, mivel a művek ezalatt egy vámmentes raktárban várakoztak Svájcban. A VG BildKunst a médiából értesült a tranzakcióról, és a követő jog akkor hatályos német szabályai alapján először Douglas-tól kért tájékoztatást a 2001 során bonyolított eladásokról, amelyekben részt vett, másodsorban pedig az így megjelölt tranzakciókról további adatokat kért be: az eladó adatait és a vételárat.

Peres eljárás indult, amelynek során az alperes (a korábbi, Beuys-ügy alpereséhez hasonlóan) azzal érvelt, hogy a tranzakciónak az eladó által aláírt adásvételi szerződés helyét kivéve nincs olyan eleme, ami megalapozná a német jog alkalmazhatóságát. Ennélfogva az információkérés sem megalapozott.

Ennek az ügynek a középpontjában tulajdonképpen az a kérdés áll, hogy a Beuys-ügyben hozott döntés helyes volt-e. Elsőfokon a bíróság helyt adott az alperes érvelésének, és elutasította a közös jogkezelő szervezet által másodlagosan követelt speciális adatszolgáltatást, de helyt adott az elsődleges kérelemnek, az általános adatszolgáltatási igénynek.⁶⁸⁵ A felperes a fellebbezésben arra hivatkozott, hogy az Irányelv kapcsán küszöbönálló implementációs kötelezettség fényében a releváns újraeladási aktus magában foglalja mind a szerződéskötést, mind a tulajdonjog tényleges átruházásának aktusát. Másodfokon a bíróság elfogadta ezt az érvelést, és annak alapján megállapítást nyert, hogy Németország területén megállapodás született, így ez teremti meg a megfelelő kapcsolatot a német joggal, és mellőzendő az a tény is ennek fényében, hogy ez idő alatt az érintett műalkotások a követő jogot nem ismerő Svájcban voltak elhelyezve.⁶⁸⁶ A bíróság elrendelte a felperes elsődleges kérelmének megfelelő speciális adatszolgáltatást is.⁶⁸⁷ Az ügy végül a BGH elé került.⁶⁸⁸ A BGH megerősítette a Beuys-ügyben és más ügyekben tett megállapítást, miszerint a német jog alkalmazandó jogként való hivatkozásához szükséges, hogy legalább az ügylet egyik eleme kapcsolatban álljon Németországgal. Megállapította továbbá, hogy az újraeladás magában foglalja a tulajdonjog tényleges átruházásának aktusát.⁶⁸⁹ Ez önmagában még nem vinne sokkal előrébb, nem adná meg a választ az alkalmazandó jog kérdésében. Ezt követően azonban a BGH kimondja a legfontosabb megállapítást: nemcsak a

---

⁶⁸⁵ Landgericht Frankfurt, Urt. v. 8. Okt. 2003 - 2-6 O 523/02.

⁶⁸⁶ Oberlandesgericht Frankfurt, Urt. v. 7. Juni 2005 – 11 U 63/03.

⁶⁸⁷ Oberlandesgericht Frankfurt, Urt. v. 7. Juni 2005 – 11 U 63/03.

⁶⁸⁸ Bundesgerichtshof, Urt. v. 17. Juli 2008 - I ZR 109/05, 29.

⁶⁸⁹ Bundesgerichtshof, Urt. v. 17. Juli 2008 - I ZR 109/05, 30.

tulajdonjog tényleges átruházásának mozzanatát foglalja magában az újraeladás aktusa, hanem a teljes ügylet megvalósulását, beleértve a szerződéses kötelezettséget és a tulajdonjog annak alapján történő átruházását.⁶⁹⁰ Tehát önmagában az ügylet egyik mozzanata sem fedti le teljes mértékben az újraeladás fogalmát, ugyanakkor bármelyik ezek közül alkalmas arra, hogy az alkalmazandó jogot annak alapján állapítsák meg. Ezért, ha bármelyik ezek közül Németországban valósul meg, az ügylet egészére a német jog alkalmazandó. És mivel a szerződést az eladó Németországban írta alá, teljesül a feltétel.

A BGH további aspektusként vizsgálta, hogy a hatályos német jog alapján a követő jog a terjesztési joggal állt kapcsolatban. A nyilvános bemutatás joga magában foglalja azt az esetet, amikor az eladás céljából történik. Így az újraeladás aktusa vagy az értékesítésre történő felkínálás a követő jog hatálya alá esik. Sőt, a terjesztési jog alá tartoznak a nyilvános bemutatást ill. az eladást megelőző előkészületi aktusok is. Ennek alapján a BGH újabb érvet talált arra, hogy az adott esetben a Németországban kötött szerződés a jogdíjfizetési kötelezettség alá tartozik.⁶⁹¹

WELLER lényegre törőnek és kézenfekvőnek tartja az ítéletet.⁶⁹² Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a német modell által kínált út csak olyan esetekben lehet járható, amikor egy állam vagy egy államközösség (pl. EU) joga kerül konfliktusba egy harmadik ország jogával, és ez esetben is csak kiindulópontként használható. Nem alkalmas azonban az EU tagállamai között felmerülő kollízió feloldására, mert az Irányelv egyenértékűként ismeri el minden tagállam implementációs megoldását, így nem teszi lehetővé olyan kapcsolóelv alkalmazását, amely egyik tagállam implementációs megoldását egy másik tagállam kárára favorizálja.⁶⁹³ A különböző jogrendszerek között pedig olyan nagy eltérések vannak, hogy míg a német jogot a fent említett kettősség jellemzi, és annak is a második mozzanata tekinthető releváns elemnek, addig például a francia jogban a szerződéskötéshez kapcsolják a tulajdonjog átruházását.

---

⁶⁹⁰ Bundesgerichtshof, Urt. v. 17. Juli 2008 - I ZR 109/05, 31.

⁶⁹¹ Bundesgerichtshof, Urt. v. 17. Juli 2008 - I ZR 109/05, 32-33.

⁶⁹² WELLER [2010] *i.m.* 83.

⁶⁹³ WELLER [2010] *i.m.* 83-85.

VI.5. A *lex rei sitae* alkalmazhatósága

A követő jognak van egy olyan interpretációja, amely szerint a művésznek fizetett anyagi juttatás tulajdonképpen a fizikai műpéldányt követi, és ez egy *in rem* jogi kapcsolódást kölcsönöz a követő jognak az alkotás eladásának aktusán keresztül. Ugyanakkor *erga omnes* hatályt rendel a követő joghoz, azzal, hogy a mindenkori eladóra/vevőre terheli a jogdíjfizetési kötelezettséget. A jogdíjfizetési kötelezettség a korlátozott példányszámú műalkotás eladásakor keletkezik, a szerződés megkötésekor. Tehát konkrétan az adott pillanatban végbemenő üzleti tranzakciót érinti.⁶⁹⁴

A *lex rei sitae* vagy *lex situs* kapcsolóelv alkalmazandó az *in rem* jogok esetében. A szellemi tulajdonjogok esetében általában ez azt jelenti, hogy egy fiktív hely meghatározására van szükség a kapcsolóelv alkalmazhatósága érdekében, mivel a szellemi tulajdonjog esetében is megvan a fent említett *erga omnes* hatály. Tehát meg kell találni azt a helyet, ahol a szellemi alkotás látható módon kifejeződik, jelen van. A követő jog esetében a *lex rei sitae* alkalmazása - mivel a jog konkrétan a műpéldány eladásához kapcsolódik - nagyon könnyen a műpéldány fellelhető helyével való manipulációkhoz vezet,⁶⁹⁵ ahogyan ezt például a Beuys-ügyben is láttuk.

Egy belga ügy előzményeként az Hôtel des Ventes Mosan SA nevű belga aukciósház 1995-ben aukciót rendezett a belgiumi Liège-ben. Három festményt adtak el, köztük James Ensor egyik alkotását. Az adásvétel helye Luxemburg volt, mert formálisan Luxemburgban tartották meg az aukciót, a luxemburgi jog szabályai szerint, úgy, hogy egy kivetítőn közvetítették azt a Liège-ben összegyűlt közönségnek. Egy belga közös jogkezelő szervezet követelte a követő jogdíj megfizetését a belga jog szerint. A luxemburgi jognak ekkor még nem volt része a követő jog. A belga bíróság a négy évig húzódó eljárás végén megállapította, hogy az ügyben alkalmazandó jog a belga jog. Döntését azzal indokolta, hogy az aukciót valójában Belgiumban szervezték meg, és a Luxemburggal való kapcsolatot mesterségesen hozták létre.⁶⁹⁶ Bár az eljárás során bizonyítást nyert, hogy a művek az aukció alatt végig Belgiumban voltak, a bíróság nem a *lex rei sitae* elvére hivatkozott; a döntő, releváns körülménynek nem a művek helyét, hanem a belga szervezés mozzanatát tekintette.

---

⁶⁹⁴ ERAUW *i.m.* 800.

⁶⁹⁵ ERAUW *i.m.* 801.

⁶⁹⁶ Court of Appeals Liège, 18 January 2001, *Auteurs en Media* - az ügyről l. részletesebben: VALENTIN, Pierre, *Droit de Suite*, European Intellectual Property Review, 2006/5, 268-275.

Ebből - és a korábbi ügyekből is az látszik, hogy bár a *lex rei sitae* a *lex loci protectionis*hoz kapcsolódva és a követő jog *in rem* természete miatt is igen kézenfekvő megoldás lenne, a jogalkalmazók mégsem ehhez fordulnak az alkalmazandó jog meghatározása során. ERAUW szerint ez az elv végső soron nem alkalmas eszköz, mert a követő jog egy konkrét tranzakcióhoz, az újraeladás aktusához kapcsolódik. Ebben a helyzetben a műalkotás helye csak egy apró elem, ami a tranzakcióhoz nem kötődik szorosan, abban nem releváns. Egy csekély jelentőségű elem nem alkalmas az alkalmazandó jog meghatározására.⁶⁹⁷ Ez a kategorikus kizárás azonban nem feltétlenül állja meg a helyét. Weller az eladóhoz kapcsolódó cselekmények mint releváns elem *kiegészítéseként* javasolja a *lex rei sitae* alkalmazását.⁶⁹⁸

VI.6. Részösszegzés

A követő jog nemzetközi magánjogi vonatkozása, a határon átnyúló ügyletekkel kapcsolatos alkalmazandó jog meghatározása körében kiindulópontként a szerzői jogra jellemző territorialitást vizsgáltuk. Ezt többnyire akadályként értékeli, ugyanakkor éppen a nemzetközi magánjog lehet az, amely jogterület képes áthidaló megoldásokat kínálni, és ezzel az akadályt lehetőséggé változtatni a szerzői jog - és így a követő jog - terén.

Az elemzésből világossá vált, hogy mind a BUE, mind az Irányelv hallgat az alkalmazandó jog konkrét meghatározási elveit illetően, a részes illetve tagállamokra valamint a jogalkalmazókra bízva a - egyébként a követő jog érvényesítése körében rendkívül komplex - kérdés rendezését. Eddig nem került az EuB elé ilyen vonatkozású ügy. A néhány, nemzeti bíróságok elé került jogvita azonban nyilvánvalóan legfeljebb csak megfontolásra érdemes kiinduló gondolatokat közvetít. Annál is inkább, mert ezek még az Irányelv megszületését megelőzően merültek fel, így a bíróság a döntés kialakítása során még nem is tudott volna az Irányelvhez fordulni értelmezésbeli segítségért.

Amit bátran rögzíthetünk: a *lex loci protectionis* kapcsolóelve *megfelelő kiindulási alap* az alkalmazandó jog meghatározásához, azonban a követő jog speciális jellemzőiből adódóan *önmagában nem nyújt kellő eligazodást*.

---

⁶⁹⁷ ERAUW *i.m.* 802.

⁶⁹⁸ WELLER [2007] *i.m.* 343-344.

Figyelembe kell tehát venni a konkrét újraeladási ügyleteket, és azokban a *releváns elemet* megtalálni. Leginkább univerzális megoldásnak az tűnik, és az Irányelv szellemiségének is megfelelne, ha az újraeladás aktusára fókuszálva, de abból is az *eladóhoz szorosabban kapcsolódó cselekményeket* emeljük ki. Ez jelenthet ugyanis *közös nevezőt* a különböző jogrendszerek nézőpontjai között - akár a német Trennungsprinzip, akár a francia, a szerződés megtételén alapuló tulajdon-átruházást tekintjük, az eladó cselekményei egy közös halmazt képeznek ebben. Ez az elem tehát, a *lex loci protectionis elvének alkalmazásával együttesen, valódi kapcsolóelvként* szolgálhat az alkalmazandó jog meghatározásához, és ez szolgálná legteljesebben a művészek érdekeit, a követő jog lényegét is.

Ehhez járulhat még kiegészítő megoldásként a *lex rei sitae* kapcsolóelve, amely önmagában szintén nem alkalmas kapcsolóelv, de amennyiben az eladóhoz kapcsolódó cselekmények nem döntik el egyértelműen az alkalmazandó jogot, a *lex rei sitae* elvéhez lehet fordulni.

A gyakorlat is felismerni látszik azt az utat, amelyet az eladóhoz kapcsolódó cselekmények köveznek ki. Egy iránymutató és egységes gyakorlat kialakulására azonban még várunk kell. Nagy szükség van azonban erre; egy ilyen kiterjedésű és ilyen jelentős gazdasági pozícióval rendelkező entitás, mint az EU, nem engedheti meg magának, hogy ekkora sokféleséget tűrjön meg az alkalmazandó jog tekintetében. Nemcsak az *EU-n belül* lenne alapvető fontosságú ilyen szabály kidolgozása, hanem az *EU határain kívüli* kapcsolatok vonatkozásában is legalább ugyanennyire fontos, hiszen a harmadik országokban szabályozott követő jog karaktere még a tagállamok egymás közötti viszonyához képest is nagyobb eltéréseket mutat.

A kollíziós jogi szabályok sarkalatos pontját képezik a követő jog (ahogyan ez más jogterületek esetében is így van) érvényesülésének. Ilyen egyértelmű és egységes szabályok hiányában azonban olyan anomáliák merülnek fel, mint a *műalkotás helyével történő manipuláció* a jogdíjfizetés elkerülése érdekében, vagy a másik véglet, a *dominóhatás*, amikor valaki kétszer fizet (a műalkotás megszerzésekor és eladásakor).

VII. Összegzés

Értekezésemben a követő jogot mint a szerzői jog rendkívül fontos, de sokat vitatott jogintézményét komplex módon igyekeztem tanulmányozni. Foglalkoztam a jogintézmény természetével és ezzel összefüggésben azzal a problémakörrel, hogy a szerzői vagyoni jogok körébe hogyan illeszthető be. Ismertettem a követő jog igazolására kidolgozott elméleteket. A gazdasági elemzés során tágabb kontextusban, a műkereskedelem sajátos mechanizmusai tükrében kerestem a választ arra, hogy milyen tényezők befolyásolják egy műalkotás piaci értékét - amely kérdés a követő joggal szorosan összefügg, a konkrét eladási árak és az értéknövekedés kapcsán.

Áttekintettem a követő jog fejlődésének állomásait, kitérve a jogintézmény karakterének változásaira, és ezen változásoknak a jogintézmény hatékony működésében betöltött szerepére.

Ezt követően “atomjaira” bontottam a követő jogot, és ezeket a fogalmi elemeket behatóan vizsgáltam, azokat a pontokat kutatva, amelyek a jogintézmény gyakorlati érvényesülése céljából fejlesztendők, vagy legalábbis amelyek esetében kívánatos lenne a jelenleginél szélesebb körű nemzetközi egyetértés.

A követő jog újabb fejleményeinek tanulmányozása során bemutattam, hogy az Irányelv milyen környezetben, milyen célok mentén született meg, és hogy húszéves története során ezeknek mennyiben tudott megfelelni. Azonosítottam a követő jog előtt álló kihívásokat, és foglalkoztam ezek lehetséges megoldásaival, különös tekintettel a körvonalazódó nemzetközi egyezményre. Tanulmányoztam a még vonakodó, de a műkereskedelem szempontjából jelentős államok törekvéseit, dilemmáit a követő jogi szabályozás bevezetése kapcsán.

Végül vázoltam a követő jog nemzetközi magánjogi vonatkozású problémáit, és kerestem a választ arra, hogy milyen elvek mentén határozható meg az alkalmazandó jog a határon átnyúló ügyletek esetében - az erre vonatkozó kollíziós szabály hiányában.

Mindezek után az alábbi megállapításokat teszem.

A követő jog működésének, fejlődésének egy évszázada alatt *igazolást nyert a követő jognak a szerzői jogban való létjogosultsága*. Noha a kezdeti elméleti koncepciók ma talán túl romantikusnak tűnnek, és a követő jog igazolására azóta sokkal praktikusabb

elméleteket, érveket dolgoztak ki, még ma is gyakran hivatkoznak az eredeti megfontolásokra. A jogintézmény jelentőségét legjobban az bizonyítja, hogy egyre több országban bevezetik és alkalmazzák, így globálisan a szerzői jog elismert részévé válik. Ugyan még ma sem fogadják el univerzálisan a jogintézmény szükségességét, de óriási a haladás ennek kapcsán, ha 1920-ra visszatekintünk. Európában többé nem kérdés, hogy szükséges-e a jogintézmény, és a műkereskedelem szempontjából releváns, Európán kívüli államok is egyre közelebb kerülnek a követő jog elfogadásához. A jogintézmény létjogosultságát nem vonja kétségbe az sem, hogy ennyire vitatott a pontos dogmatikai elhelyezése, amely kérdésben még a kontinentális Európában sincs egyetértés. Közös nevezők azonban vannak: mindenhol *atipikus szerzői jogi jogintézménynek* tekintik. Ezt egyrészt a jogirodalom, másrészt a követő jog jogtechnikai elhelyezése igazolja. A vizsgált országok közül Franciaország tekinthető kivételesnek ebből a szempontból, mert ott a jogi szabályozás szintjén egyértelműen a szerzői vagyoni jogok körébe sorolják. Máshol azonban az egyéb szerzői jogosultságok között (Németország) vagy az egyes műfajokra vonatkozó különös rendelkezések körében (Magyarország) szabályozzák.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a művészek anyagi elismerésében és ezzel összefüggésben tágabb kulturális megfontolásból elvitathatatlan szerepe van a követő jognak. A követő jog szükségességét azonban ezen nemes ügyön kívül az is igazolja, hogy az a *műkereskedelem anomáliáinak, piaci kudarcainak megoldására kiválóan alkalmas eszköz*. Ugyanakkor azt is rögzíteni szükséges, hogy a szerzői jogi, követő jogi szabályozás formájában történő állami beavatkozás önmagában nem elegendő, hanem amellet szükséges a műkereskedelem kidolgozottabb szabályozása is. A műkereskedelem számos önszabályozó mechanizmussal működik, ezek közül azonban az íratlan szabályok és a részben ezekből fakadó információhiány kiküszöbölésére vagy legalábbis csökkentésére nem találtak még ki jobb megoldást az állam művészettámogató szerepben történő fellépésénél, és az ennek keretében megvalósuló jogi szabályozásnál. Természetesen működnek az íratlan szabályok, működnek a szerződéses viszonyok, de ezek alapján a műkereskedelem működése még távol áll az optimálistól.

Értekezésem során bebizonyosodott, hogy *a követő jog nagy előnye, hogy igen rugalmas, képes a változó környezethez alkalmazkodni, mind időben, mind földrajzilag, mint gazdasági szempontból*. Ez az előnye pedig talán vitatott és sokoldalú

természetéből adódik, éppen abból, amely jellemzőjét a legtöbbet említik a hibájaként is. A kritikusok előszeretettel hivatkoznak arra, hogy az eredeti koncepciótól lényegesen eltávolodott a jogintézmény. Én azonban inkább azt emelem ki, hogy valójában mindig is volt a követő jognak kapcsolódási pontja mind a személyhez fűződő, mind a vagyoni jogokkal. A története során hol egyik, hol másik oldala vált dominánssá, a változó igényeknek megfelelően. *A jogintézmény eredeti vonásai* azonban még *ma is felismerhetők*, annak ellenére is, hogy ma már sokkal kidolgozottabb, részletesebb szabályozással rendelkezik, és napjainkban a funkcionálisabb megközelítés dominál, ami a szerzői vagyoni jogokhoz közelíti a követő jogot. A jogintézmény gyakorlati érvényesülésének biztosítása, a társadalmi és gazdasági körülményekhez való igazítása tette szükségessé a változásokat.

Értekezésem harmadik hipotézise a követő jog hatékony működésével kapcsolatos. A követő jog témájának feldolgozása után megállapítom, hogy *a követő jog részben hatékonyan működik, részben azonban jelentős fejlesztésre szorul*. El kell ismerni, hogy vannak az Irányelvnek és az abból táplálkozó nemzeti szabályozásoknak jól sikerült elemei. Ilyen például az Irányelv esetében a jogdíjköteles ügyletek megállapítása vagy a jogdíjmértékek kellően cizellált meghatározása. Szintén sikeresnek tekintem azokat a nemzeti szabályozásokat, amelyek kellően precíz, részletes rendelkezéseket tartalmaznak a közös jogkezelés, az adatszolgáltatás és a szankciók terén. Alapvetően a követő jog pozitív jogintézmény, mindenképpen alkalmas a művészek bizonyos részének támogatására. De lehetne még jobb, még korszerűbb is a szabályozás. A követő jogot alkalmazó államokban sem működik mindenhol ideálisan a jogintézmény.

Annak oka, hogy hiányosságok tapasztalhatók a hatékony gyakorlati érvényesülésben, többértű. Két csoportra lehetne osztani ezeket az okokat. Az egyik csoportban a műkereskedelem sajátos működéséből eredő anomáliák és a szerzői jog territorialitása – ezeket nevezhetjük *külső okoknak*. A másik csoportba a követő joggal szorosan összefüggő problémák állnának, mint például a közös jogkezelés hiánya vagy nem kielégítő szintje, a szankciók teljes hiánya vagy éppen az alkalmazandó jog kérdésében való határozott állásfoglalás hiánya – ezek *belső okokként* azonosíthatók.

Megállapítom, hogy a követő jogi szabályozás jelen formájában számos országban illetve az EU szintjén és nemzetközi szinten nem értékelhető ideálisként. Azonosítottam

azonban azokat a területeket, amelyek fejlesztésével további eredmények lennének elérhetők.

Az egyik ilyen terület a nemzetközi szabályozásnak az egyébként is mindinkább a globalizáció irányába történő elmozdítása. A követő jog hatékonyabb érvényesülése érdekében érdemes a világban bárhol elért "best practice"-eket átvenni, és ezekből egy speciális nemzetközi szabályozást kidolgozni, tekintettel arra, hogy az a lehető legtöbb ország számára elfogadható legyen. Így helyénvalónak bizonyulhat a Ricketson által javasolt közös nevező figyelembevétele.

Egy másik fejlesztendő témakör a közös jogkezelés kérdése. Láthatóvá vált, hogy ebben még az Európai Unión belül is nagy eltérések vannak, habár a közös jogkezelés sehol nem ismeretlen. A képzőművészet terén történő alkalmazása azonban hagy még kivétlnivalót. Kiemeltem, hogy a legjobb, leghatékonyabb jogérvényesítés módja a kötelező közös jogkezelés, de bemutattam, hogy alapvetően nem feltétlenül csak ezen múlik a hatékonyság. Rendkívül fontos szerepe van annak, hogy a követő jog anyagi jogi szabályai illetve a közös jogkezelési tevékenységgel szorosan összefüggő adatszolgáltatási kötelezettség mennyire kidolgozott, mennyire részletes.

Ugyancsak elmaradott területként értékelem az alkalmazandó jog meghatározásának kérdéskörét, amely a követő jog gyakorlati érvényesülésének a közös jogkezelés mellett talán a legfontosabb biztosítéka (lenne) - ideális szabályozás esetében.

A hatékonyság ellenében ható körülmények illetve szabályozásbeli anomáliák feltárása és részletes tanulmányozása talán nem adna elegendő okot az optimizmusra, értekezésemmel mégis annak hangsúlyozására törekszem, hogy látva az eddigi fejlődést, a jogintézmény mai formájában történő kialakulását, megalapozott remény van arra, hogy a jövőben a jogintézmény még jobban, hatékonyabban fogja szolgálni célját: a művészek életkörülményeinek javítását, munkájuk anyagi elismerését, további munkára ösztönzését. Reménykeltő az a tény, hogy nemzetközi szinten a téma jelenleg is napirenden van, és a szerzői jog számos egyéb releváns tárgyköre között is jelentős figyelem jut rá. Tennivaló mindenképpen akad ezen a területen.

FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE

KÖNYVEK, TANULMÁNYOK

ALDERMAN, Elliott C., *Resale Royalties in the United States for Fine Visual Artists: An Alien Concept*, 40 *Journal of the Copyright Society of the USA*, 1992, 265-283.

ALFORD, William P., *To Steal a Book is an Elegant Offense – Intellectual Property Law in Chinese Civilization*, Stanford University Press, Stanford, 1995.

ALFÖLDY Dezső, *A magyar szerzői jog, különös tekintettel a Királyi Kúria gyakorlatára*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1936.

BALÁS P. Elemér, *Szerzői jogi reformtörekvések*. In: WÜNSCHER Frigyes (szerk.), *A sajtó könyvtára*, Csáthy Ferenc Egyetemi Könyvkereskedés és Irodalmi Vállalat Részvénytársaság, Budapest, 1927/2.

BATTA János, *Eredeti képzőművészeti alkotás felhasználása a tulajdonjog átruházása útján*. *Magyar Jog*, 1978/11, 996-1005.

BAUMOL, William, *Unnatural value: Or art investment as floating crap game*, *American Economic Review* 76, 1986, 10-14.

BECKERT, Jens - RÖSSEL, Jörg, *The Price of Art. Uncertainty and reputation in the art field*, *European Societies*, 15:2, 2013, 178-195.

BELTING, Hans, *A művészettörténet vége*, Atlantisz, Budapest, 2006.

BENHAMOU-HUET, Judith, *A művészet mint üzlet*, Glória, Budapest, 2002.

BENTLY, Lionel - SHERMAN, Brad, *Intellectual property law*, 3rd edn., Oxford University Press, Oxford, 2009.

BOROS Judit, *Magyar festők Párizsban (1880-1896)*, Doktori disszertáció, ELTE BTK, 2006.

BOYTHA György, *A szerzői jogok átruházására irányadó jog meghatározásának és alkalmazásának kérdései*, 2008. In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Boytha György válogatott írásai*, Gondolat, Budapest, 2015, 83-119.

- CARON, Christophe, *Droit d'auteur et droits voisins*, LexisNexis, Paris, 2013 (3e éd.).
- CAVE, Joanna, *Celebrating the artist's resale right*. In: ROBERTSON, Iain - CHONG, Derrick (eds.), *The Art Business*, Routledge, London, 2008, 154-175.
- COOK, Trevor - DERCLAYE, Estelle, *An EU Copyright Code: what and how, if ever?* *Intellectual Property Quarterly*, 2011/3, 259-269.
- DANKOVICSNÉ SZÜCS Olga, *Művészet és piac, avagy mit nevezhetünk értéknek?* *Társadalom és Gazdaság Közép- és Kelet-Európában*, 2000/2, 125-135.
- DAUBNER Katalin, *A művészetek és a piac kapcsolata*. In: Sólymos Sándor (szerk.), MKE DLA-01 Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktoriskolájában elhangzott előadások, I. kötet, MKE Művészetelméleti Tanszék, Budapest, 2003, 37-54.
- DAUBNER Katalin, *Kultúra és piac*. In: DAUBNER - HORVÁTH - PETRÓ (szerk.), *Kultúragazdaságtani tanulmányok*, Aula, Budapest, 2000, 89-127.
- DE GUCHT, Karel, *Foreword*. In: MORIN, Jean-Frédéric - NOVOTNÁ, Tereza - PONJAERT, Frederik - TELÒ, Mario (eds.), *The Politics of Transatlantic Trade Negotiations, TTIP in a Globalized World*, Routledge, 2015.
- DE PIERREDON-FAWCETT, Liliane, *The Droit de Suite in Literary and Artistic Property: A Comparative Law Study*, Center for Law and the Arts, Columbia University School of Law, 1991.
- DICKINSON, Andrew A., *The Rome II Regulation*, Oxford University Press, 2010.
- DOSSI, Piroshka, *Hype! Művészet és pénz*, Corvina, Budapest, 2008.
- DUCHEMIN, Jacques-Louis, *Le Droit de suite des Artistes*, Thesis, Paris, 1948.
- DUCHEMIN, Vladimir, *La directive communautaire sur le droit de suite*, RIDA, 191, 2002, 3-131.
- ENTZ Sarolta Réka, *Cápák és tonhalak. Perpatvar a New York-i művészeti piacon*, Műértő, 2010. június, 15.
- ERAUW, Johan, *Conflict of Laws with "Folgerecht" ('Droit de Suite') on the Sale of Works of Art in and out of Europe - after the EC Directive No. 2001/84*. In: BOELE-

WOELKI, Katharina - EINHORN, Talia - GIRSBERGER, Daniel - SYMEONIDES, Symeon, (eds.), *Convergence and Divergence in Private International Law: Liber Amicorum Kurt Siehr*, Eleven International Publishing, The Hague, 2010, 779-819.

ERDÉLY Miklós, *Tézisek az 1980-as Marly-i konferenciához*. In: PETERNÁK Miklós (szerk.), *Művészeti írások (Válogatott művészetelméleti tanulmányok I.)*, Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1991, 125-128.

ESCHENBACH BARKER, Emily, *The California Resale Royalty Act: Droit de [not so] Suite*, 38 *Hastings Constitutional Law Quarterly*, 2011, 387-406.

FARCHY, Joëlle - GRADDY, Kathryn - RICHMAN, Fred - RICHMAN, Rita, *The Economic Implications of The Artist's Resale Right*, 2017, *SCCR/35/7*.

FICSOR Mihály, *Collective Management of Copyright and Related Rights*, WIPO, 2002.

FISHER, William, *Theories of Intellectual Property*, In: MUNZER, Stephen, *New Essays in the Legal and Political Theory of Property*, Cambridge University Press, 2001, 168-199.

FREY, Bruno S. - EICHENBERGER, Reiner, *On the Return of Art Investment Return Analyses*. *Journal of Cultural Economics*, 1995/3, 207-220.

FREY, Bruno S. - POMMEREHNE, Werner W., *Art Investment: An Empirical Inquiry*, *Southern Economic Journal*, 1989/2, 396-409.

GABER, Maximilian, *The Resale Right Directive: A Comparative Analysis of Its Implementation in Germany and the United Kingdom*. In: VADI, Valentina - SCHNEIDER, Hildegard E.G. (eds.), *Art, Cultural Heritage and the Market*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2014, 297-318.

GÁSPÁRDY Tibor, *A kortárs művészet piaca a magyarországi magángalériákban*, Doktori értekezés, Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Sopron, 2014.

GASTER, Jens, *The Resale Right Directive*. In: Stamatoudi, Irini - Torremans, Paul (eds.), *EU Copyright Law: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, 2014, 355-394.

GERVAIS, Daniel J., *Fairness, Morality and Ordre Public in Intellectual Property*,

Edward Elgar Publishing, 2020.

GOETZL, Thomas - SUTTON, Stuart, *The Visual Artist's Display Right. A New Doctrinal Analysis*, Columbia Journal of Art and the Law, 9(15), 1984, 15-56.

GRADDY, Kathryn - HOROWITZ, Noah - SZYMANSKI, Stefan, *A study into the effect on the UK art market of the introduction of the artist's resale right*, Intellectual Property Institute, 2008.

GRAD-GYENGE Anikó - SARKADY Ildikó, *Közös jogkezelés az audiovizuális médiában*, NMHH Médiatanács Médiatudományi Intézete, Budapest, 2014.

GRAMPP, William D., *Pricing the Priceless. Art, Artists and Economics*, Basic Books, Inc., New York, 1989.

GROYS, Boris, *Einführung: Kunstwerk und Wahre*. In: GROYS, Boris, *Topologie der Kunst*, Carl Hanser Verlag, München/Wien, Edition Akzente, 2003. (ford. Borbély András és Székely Örs), elérhető: <https://aszem.info/2016/02/boris-groys-mualkotas-es-arua/>

GUORUI, Sun - LIANG, Bo, *Questioning Rationality of and Necessity for Incorporating Droit de Suite in Copyright Law*, China Patents & Trademarks, 2014/2, 74-79.

GYENGE Anikó, *A képzőművészeti alkotások szerzői jogi védelméről – különös tekintettel a követő jogi szabályozás módosítására*, Infokommunikáció és Jog, 2005/3, 86-94.

GYENGE Anikó, *Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere*, HVG-ORAC, Budapest, 2010.

GYERTYÁNFY Péter, *A szerzői jogi jogharmonizáció eredménye az EU-ban*, Jogtudományi Közlöny, 2002/6, 271-283.

GYERTYÁNFY Péter, *A szerzői vagyoni jogok újraszabályozásáról*, Jogtudományi Közlöny, 1995/10, 451-466.

GYERTYÁNFY Péter, *Meddig terjedjen még a szerzői jog?* Jogtudományi Közlöny, 2001/9, 337-348.

GYERTYÁNFY Péter (szerk.), *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*, Wolters Kluwer, 2020.

GYÖRI Erzsébet, *A követő jog története, gyakorlata Magyarországon (1979-2009)*. In: TATTAY Levente (szerk.), *Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól*, Szent István Társulat, Budapest, 2009, 143-168.

HAACKE, Hans, *Museums: Managers of Consciousness*. In: PREZIOSI, Donald - FARAGO, Claire (eds.), *Grasping the World. The Idea of the Museum*, Routledge, London, 2004, 400-413.

HAJDÚ Dóra, *A törvény által előírt közös jogkezelés a magyar és a francia szerzői jogban*, NMHH Médiatanács Médiatudományi Intézete, Budapest, 2016.

HAUSER, Arnold, *The Social History of Art*, Vintage Books, New York, 1957, Vol.1.

HAUSER, Rita E., *The French Droit de Suite: The Problem of Protection for the Underprivileged Artist Under the Copyright Law*, 11 Copyright Law Symposium (ASCAP), 1962, 1-27.

HEILBRUN, James - GRAY, Charles M., *The market in works of art*. In: HEILBRUN, James - GRAY, Charles M., *The Economics of Art and Culture*, Cambridge University Press, 2001, 165-186.

HORVÁTH Sándor, *Bevezetés: a kultúra-gazdaságtanról*. In: DAUBNER - HORVÁTH - PETRÓ (szerk.), *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*, Aula, Budapest, 2000, 9-15.

HUGENHOLTZ, Bernt P., *Copyright without frontiers*. In: DERCLAYE, Estelle, *Research Handbook on the Future of EU Copyright*, E. Elgar Publishing, 2009, 12-26.

HUGENHOLTZ, Bernt P., *The Wittem Group's European Copyright Code*. In: SYNODINOU, Tatiana-Eleni (ed.), *Codification of European copyright law: challenges and perspectives*, Wolters Kluwer, 2012, 339-354.

HUGHES, Justin - MERGES, Robert P., *Copyright and Distributive Justice*, Notre Dame Law Review 92, 2017, 513-577.

HUGO, Victor, *Le domaine public payant*, In: HUGO, Victor, *Actes et paroles - Depuis l'exil*, 1878, séance du 21 et du 25 juin.

HUIZINGA, Johan, *Hollandia kultúrája a tizenhetedik században*, Osiris, Budapest, 2001.

HUNGART 2019. évi beszámolójának kiegészítő melléklete, 2020.

Implications of the TRIPS Agreement on Treaties Administered by WIPO, WIPO, 2012, elérhető: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/464/wipo_pub_464.pdf.

JANSSENS, Marie-Christine, *Invitation for a 'Europeanification' of moral rights*. In: TORREMANS, Paul (ed.), *Research Handbook on Copyright Law*, E. Elgar Publishing, 2017, 200-233.

KALYATIN, Vitaliy - VALDES-MARTINES, Erik, *Droit de suite convention: to be or not to be?* *Information & Communications Technology Law*, 29:2, 2020, 121-134.

KARPIK, Lucien, *Valuing the Unique. The Economics of Singularities*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2010.

KATZENBERGER, Paul, *The Droit de Suite in Copyright Law*, *International Law Review of Industrial Property & Copyright*, 1973/4, 361-379.

KEMÉNY Gyula, *Essünk neki még egyszer!* *Artmagazin*, 2005/5.

KINSELLA, Eileen, *Ending a Seven-Year Dispute, a US Court Rules That Artists Aren't Entitled to Royalties for Artworks Resold at Auction*, *Artnet News*, July 9th, 2018, <https://news.artnet.com/art-world/us-appeals-court-strikes-royalties-law-1314857>

KIS Réka, *Az Európai Unió hatásköre a szerzői jog területén*, *Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies* 6, 2 2017, 279-296.

KISS Tibor, *A követő jog. Egy jogintézmény múltja, jelene és jövője a magyar szerzői jogban*. *Miskolci Jogi Szemle*, 2007/1, 45-66.

KISS Zoltán Károly, *A műgyűjtés és a műkereskedelem jogi szabályrendszere*, *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2018/1, 44-71.

KORNAI János, *Bürokratikus és piaci koordináció*, *Közgazdasági Szemle*, 1983/9, 1025-1038.

LUO, Li, *Chinese Copyright Law: the Third Revision*, 18 *Comparative Law Journal of the Pacific / Journal de Droit Compare du Pacifique*, 2012, 49-65.

- MARTOS Gábor, *Műkereskedelem - Egy cápa ára*, Typotex, Budapest, 2013.
- MASOUYÉ, Claude, *Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works*, WIPO, Geneva, 1978.
- MAVROSKOTI, Zoi, *The Export of EU Copyright Law: the Example of the Free Trade Agreements*, In: STAMATOUDI, Irini – TORREMANS, Paul, *EU Copyright Law: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, 2021, 1024-1049.
- MCANDREW, Claire, *The Art Market 2020*, An Art Basel & UBS Report, 2020.
- MCANDREW, Claire, *The Art Market 2021*, An Art Basel & UBS Report, 2021.
- MCCAIN, Roger A., *Bargaining Power and Artists' Resale Dividends*, 18 Journal of Cultural Economics 1994, 101-112.
- MERRYMAN, John Henry, *The Proposed Generalisation of the Droit de Suite in the European Communities*, Intellectual Property Quarterly, 1997/1, 16-36.
- MEZEI Péter, *A kínai szerzői jog fejlődése - I. rész*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2019/3, 58-70.
- MEZEI Péter, *A kínai szerzői jog fejlődése - II. rész. Az állami kontrolltól az ébredő sárkányig*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2019/4, 46-73.
- MEZEI Péter, *Jogkimerülés a szerzői jogban*, NMHH Médiatudományi Intézet, 2016.
- MEZEI Péter – HARKAI István, *Szabadkereskedelem és szerzői jog. Az Európai Unió Kanadával, Dél-Koreával és a CARIFORUM-államokkal kötött szabadkereskedelmi megállapodásainak szerzői jogi vonatkozásai*. In: GÖRÖG Márta – MEZEI Péter, *A szellemi tulajdonvédelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései*, A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 71., Iurisperitus, Szeged, 2018, 25-43.
- MOULIN, Raymonde, *L'artiste, l'institution et le marché*, Flammarion, Paris, 1992.
- MOULIN, Raymonde, *The French Art Market. A Sociological View*, Rutgers University Press, New Brunswick, NJ and London, 1987.

- MOUREAU, Nathalie, *Droit de Suite*. In: MARCIANO, Alain - RAMELLO, Giovanni (eds), *Encyclopedia of Law and Economics*, Springer Science+Business Media, New York, 2014, 1-8.
- MUSGRAVE, Richard A., *The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy*, McGraw-Hill, New York, 1959.
- NEUHAUS, Nina M., *Switzerland: Fourth attempt to introduce the artist resale right*, Institute of Art & Law, 2016, <https://ial.uk.com/switzerland-fourth-attempt-to-introduce-the-artist-resale-right/>.
- NIMMER M. (ed.), *The Droit de Suite in German Law in Legal Protection for the Artist VI*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrecht, 1971.
- O'DWYER, Anthony, *The Artists' Resale Right: The Greatest Good?*, *Edinburgh Student Law Review* 129, 2016, 129-139.
- O'DWYER, Anthony, *The Nature of the Artists' Resale Right (Droit de Suite): from Antiquity to Modernity*, *Intellectual Property Quarterly*, 2017/1, 95-122.
- OHLY, Ansgar, *Economic rights*. In: DERCLAYE, Estelle, *Research Handbook on the Future of EU Copyright*, Edward Elgar Publishing, 2009, 212-241.
- PASHARIKOV, Jacqueline, *Edvard Munch's The Scream Screams for Droit de Suite*, 26 *University of Florida Journal of Law and Public Policy*, 2015/3, 383-416.
- PERLMUTTER, Shira, *Resale Royalties for Artists: An Analysis of the Register of Copyrights' Report*, 16 *Columbia-VLA Journal of Law & The Arts*, 1992, 395-425.
- PETRÓ Katalin, *A kulturális javak gazdasági jellemzői*. In: DAUBNER - HORVÁTH - PETRÓ (szerk.), *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*, Aula, Budapest, 2000, 16-32.
- PETRÓ Katalin, *A kulturális javak kereslete*. In: DAUBNER - HORVÁTH - PETRÓ (szerk.), *Kultúra-gazdaságtani tanulmányok*, Aula, Budapest, 2000, 33-51.
- PETTY, Elisabeth, *Rauschenberg, Royalties, and Artists' Rights: Potential Droit de Suite Legislation in the United States*, *William & Mary Bill of Rights Journal*, 2014/3, 977-1009.

PFENNIG, Gerhard, *Practical aspects of the exercise of the droit de suite, including in the digital environment, and its effects on developments in the international art market and on the improvement of the protection of visual artists*, UNESCO, IGC(1971)/XII/6, 2001.

PHAM, Lan, *The Resale Royalty Right: What Does it Mean for Indigenous Artists?* *Indigenous Law Bulletin*, 7[20], 2010, elérhető: <http://www5.austlii.edu.au/au/journals/IndigLawB/2010/35.html#fnB28>

POGÁCSÁS Anett: *Különbözőség az egységben. A szerzői jogi szabályozás differenciálódásának hatása a jogterület szerepére és hatékonyságára*. Pázmány Press, Budapest, 2017.

POLLAUD-DULIAN, Frédéric, *Le droit d'auteur*, Economica, Paris, 2005.

PRICE, Monroe E., *Government Policy and Economic Security for Artists: The Case of the Droit de Suite*, 77 *Yale Law Journal*, 1967/68, 1333-1367.

Rebuilding Europe – The cultural and creative economy before and after the COVID-19 crisis, EY Consulting, January 2021.

REDDY, Michael B., *The Droit de Suite: Why American Fine Artists Should Have a Right to a Resale Royalty*, 15 *Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review*, 1995, 509-546.

RENNIE, Ellie – POTTS, Jason – POCHESENEVA, Ana, *Blockchain and the Creative Industries*, Provocation Paper, RMIT University, Melbourne, 2019.

RICKETSON, Sam, *Proposed international treaty on droit de suite / resale royalty right for visual artists*, ADAGP, 2015.

RICKETSON, Sam – GINSBURG, Jane C., *International Copyright and Neighbouring Rights – The Berne Convention and Beyond*, Oxford University Press, 2006.

ROBINSON, Joan, *Critical Assessments of Leading Economists*, Routledge, London, 2002.

RUB, Guy A., *The Unconvincing Case for Resale Royalties*, 124 *Yale Law Journal Forum* 1, Ohio State Public Law Working Paper, 2014, 124-134.

SÁPI Edit, *Innovatív megoldások a szerzői jogban*. In: CERTICKY Mária, *Innovatív magánjogi megoldások a társadalmi-gazdasági haladás szolgálatában*, Tanulmánykötet - A Magánjogot Oktató Fiatalok XIII., valamint a Magánjogot Oktatók Egyesülete X. éves rendes konferenciáján elhangzott előadások alapján készített tanulmányok, Miskolc, 2020, 137-146.

SATTLER, Hauke, *Das Urheberrecht nach dem Tode des Urhebers in Deutschland und Frankreich*, V&R Unipress GmbH, 2010.

SCHMIDT-WERTHERN, Konrad, *Die Richtlinie über das Folgerecht des Urhebers des Originals eines Kunstwerks*, Nomos Verlagsgesellschaft, 2003.

SCHOVSBO, Jens, *Exhaustion of Rights and Common Principles of European Copyright Law*, In: Ansgar Ohly, *Common Principles of European Intellectual Property Law*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, 169-187.

SCHTEN, Allison, *No More Starving Artists: Why the Art Market Needs a Universal Artist Resale Royalty Right*, *Notre Dame Journal of International & Comparative Law*, 2017/1, 115-137.

SCHULDER, Diane B., *Art Proceeds Act: A Study of the Droit de Suite and a Proposed Enactment for the United States*, 61 *Northwestern University Law Review*, 1966-67, 19-45.

SHERMAN, Brad - BENTLY, Lionel, *The Making of Modern Intellectual Property Law: The British Experience 1760–1911*, Cambridge University Press, 2003.

SHIPLEY, David E., *Droit de Suite, Copyright's First Sale Doctrine and Preemption of State Law*, 39 *Hastings Communication & Entertainment Law Journal*, 2017/1, 1-42.

SIEGEL, Neil F., *The Resale Royalty Provisions of the Visual Artists Rights Act: Their History and Theory*, 93 *Dickinson Law Review*, 1988, 1-22.

SIEHR, Kurt, *Joseph Beuys und das Internationale Folgerecht: Eine Zwischenbilanz*, IPRax, 1992.

SKY, Carol, *Report of the Register of Copyrights Concerning Droit de Suite, The Artist's Resale Royalty: A Response*, 40 *Journal of the Copyright Society USA*, 1993.

STOKES, Simon, *Art and Copyright*, Hart Publishing, 2021.

SUTHERSANEN, Uma, *Function, art and fashion: Do we need the EU design law?* In: GEIGER, Christophe, *Constructing European Intellectual Property: Achievements and New Perspectives*, Edward Elgar Publishing, 2013.

SZALAI Emil, *A droit de suite*, Kereskedelmi jog, 1921/15-18, 114-119.

TATTAY Levente, *A szellemi alkotások jogvédelme az Európai Unióban*, Pázmány Press, Budapest, 2014.

TATTAY Levente, *Versenyképesség és szellemi alkotások az Európai Unióban*, Wolters Kluwer, 2016.

Ten Years of the Artist's Resale Right: Giving artists their fair share, DACS, 2016, <https://www.dacs.org.uk/DACSO/media/DACSDocs/reports-and-submissions/Ten-Years-of-the-Artist-s-Resale-Right-Giving-artists-their-fair-share-DACS-Feb-16.pdf>

THORNTON, Sarah, *Seven Days in the Art World*, W.W. Norton, New York, 2008.

TOMASOVSKY Edit, *A követő jog alapproblémái, szabályozási kérdései*, De iurisprudentia et iure publico - Jog- és politikatudományi folyóirat, 2013/2, 1-29.

TOMASOVSKY Edit, *Fenntarthatósági szempontok érvényesülése a szerzői jogban*, Pro Futuro, 11 (1), 2021, 1-19.

TOMASOVSKY Edit, *Szellemi tulajdon – vagy mégsem?* Jogtudományi Közlöny, 71 (10), 2016, 519-526.

TOMASOVSKY Edit, *The Efficiency of the Droit de Suite (Artists' Resale Right)*, In: SZIKORA Veronika - TÖRÖK Éva (eds.), *Civil Law Issues in Intellectual Property Rights and Consumer Protection*, Debrecen University Press, 2014, 23-39.

TOMASOVSKY Edit, *The Current Situation of the Collective Management of Resale Royalty Right*, Law Review of Kyiv University of Law, 2015/2, 377-380.

TÓTH Andrea Katalin, *Az európai szerzői jogi harmonizáció és a territorialitás kérdése*, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2016/4, 9-43.

VALENTIN, Pierre, *Droit de Suite*, *European Intellectual Property Review*, 2006/5, 268-275.

VANHEES Hendrik, *Does only compulsory collective management guarantee that an author actually receives his resale right?* In: TORREMANS, Paul (ed.), *Research Handbook on Copyright Law*, E. Elgar Publishing, 2017, 234-253.

WALTER, Michael M., *Europäisches Urheberrecht. Kommentar*, Springer, Wien, 2001.

WALTER, Michel M – VON LEWINSKI, Silke, *EUROPEAN COPYRIGHT LAW – A COMMENTARY*, Oxford, 2010.

WELLER, Matthias, *Choice-of-Law Rules for Droit de Suite*, *Art Antiquity and Law*, 2010/1, 75-85.

WELLER, Matthias, *Die Umsetzung der Folgerechtsrichtlinie in den EG-Mitgliedstaaten: Nationale Regelungsmodelle und europäisches Kollisionsrecht*, *Zeitschrift für europäisches Privatrecht*, 2008, 252-288.

WELLER, Matthias, *Droit de Suite: The Applicable Law in Cross-Border Resales of Works of Art under Directive 2001/84/EC*, *Uniform Law Review*, 2007/2, 335-347.

WUENSCHERL, Joerg, *Article 95 EC revisited: is the Artist's Resale Right Directive a Community Act beyond EC competence?* *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2009/2, 130-136.

WUENSCHERL, Joerg, *Artists' Resale Right: Dalí's Royalties*, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 5(8), 2010, 555-556.

Zöld könyv a szerzői jogról és a technológiai kihívásokról, COM (88) 172 final, Brüsszel, 1988.

JOGFORRÁSOK

Nemzetközi:

1886. évi Berni Uniósi Egyezmény (BUE)

Tunis Model Law on Copyright for developing countries, UNESCO-WIPO, Geneva,

1976, IGC(1971)/II/11, LA.77/CONF.603/COL.5.

A szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló TRIPS-Megállapodás, 1994. évi Marrakeshi Egyezmény melléklete

Európai Unió:

A Tanács 93/98/EGK irányelve (1993. október 29.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról, *HL L 290.*, 1993.11.24., 9—13. o.

Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról, *HL L 167.*, 2001.6.22., 10—19. o.

Az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve (2001. szeptember 27.) az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról, *HL L 272.*, 2001.10.13., 32—36. o.

Az EGT-Vegyesbizottság 171/2002. határozata (2002. december 6.) az EGT-megállapodás XVII. mellékletének (Szellemi tulajdon) módosításáról, *HL L 38.*, 2003.2.13., 36. o.

Az Európai Parlament és a Tanács 2006/116/EK irányelve (2006. december 12.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről, *HL L 372.*, 2006.12.27., 12—18. o.

Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve (2014. február 26.) a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről, *HL L 84.*, 2014.3.20., 72—98. o.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról, *HL L 130.*, 2019.5.17., 92—125. o.

2011/265/EU határozat az Európai Unió és tagállamai és más részről a Koreai Köztársaság közötti szabadkereskedelmi megállapodásnak az Európai Unió nevében történő aláírásáról és ideiglenes alkalmazásáról, *HL L 127.*, 2011.05.14., 6—1343.

2012/735/EU határozat, Kereskedelmi megállapodás egyrészről az Európai Unió és tagállamai, másrészről Kolumbia és Peru között, *HL L 354.*, 2012.12.21., 1—2607.

2014/494/EU határozat, Társulási megállapodás egyrészről az Európai Unió, az Európai Atomenergia-közösség és tagállamai, másrészről Grúzia között, *HL L 261.*, 2014.8.30., 4—743. o.

Átfogó gazdasági és kereskedelmi megállapodás (CETA) egyrészről Kanada, másrészről az Európai Unió és tagállamai között, 2016/0206 (NLE), 10973/2016, *HL L 11.*, 2017.1.14., 23—1079. o.

Kereskedelmi és Együtműködési Megállapodás egyrészről az Európai Unió és az Európai Atomenergia-Közösség, és másrészről Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága között. *HL L 444.*, 2020.12.31., 14—1462. o.

Franciaország:

Loi du 20 mai 1920, frappant d'un droit au profit des artistes, les ventes publiques d'objet d'art

Loi n° 57-298 du 11 mars 1957 sur la propriété littéraire et artistique

Loi n° 92-597 du 1er juillet 1992 relative au Code de la propriété intellectuelle (CPI)

Loi n° 2006-961 du 1 août 2006 relative au droit d'auteur et aux droits voisins dans la société de l'information

Loi n° 2016-925 du 7 juillet 2016 relative à la liberté de la création, à l'architecture et au patrimoine

Németország:

Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte 1965, BGBl. I S. 1273 (UrhG)

Gesetz zur Änderung des Urheberrechtsgesetzes, 1972, BGBl. I S.2081

Gesetz über die Wahrnehmung von Urheberrechten und verwandten Schutzrechten durch Verwertungsgesellschaften (Verwertungsgesellschaftengesetz - VGG) 2016, BGBl. I S. 1190

Egyesült Királyság:

Copyright, Designs and Patents Act 1988, c 48 (CDPA)

The Artist's Resale Right Regulations 2006, No. 346. (RRR)

Magyarország:

9/1969. (XII. 29.) MM rendelet a szerzői jogi törvény végrehajtásáról (Szjt.V.)

1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről

1978. évi 27. törvényerejű rendelet a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény módosításáról és kiegészítéséről

18/1988. (VIII. 24.) MM rendelet a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény végrehajtása tárgyában kiadott 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet módosításáról

117/1992. (VII. 29.) Kormányrendelet a Magyar Köztársaság Művészeti Alapjának megszüntetéséről és a Magyar Alkotóművészeti Alapítvány létesítéséről

1994. évi LXXII. törvény a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény módosításáról

24/1994. (XII. 28) MKM rendelet a szerzői jogi törvény végrehajtásáról szóló 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet módosításáról

146/1996. (IX. 19.) Kormányrendelet a szerzői és a szomszédos jogok közös kezeléséről

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.)

2005. évi CVIII. törvény a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításáról

2011. évi CLXXIII. törvény a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról

2016. évi XCIII. törvény a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről

2021. évi XXXVII. törvény a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról

USA:

Constitution of the United States of America

United States Code

Georgia Civil Code, 1981

Puerto Rico Civil Code, 1991

California Civil Code, 1976

Egyéb:

Resale Royalty Right for Visual Artists Act 2009, No. 125, Australia

Loi du 25 juin 1921, frappant d'un droit les ventes publiques d'oeuvres d'art au profit des artistes, auteurs des oeuvres vendues, Belgium

Code of Economic Law, Belgium

Royal Decree, 2015, Belgium

Dutch Copyright Act

Copyright Law of The People's Republic of China, 1990

Copyright Law of the People's Republic of China, October 27, 2001.

Copyright Law Amendment, 2020, China

JOGALKOTÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ DOKUMENTUMOK

Nemzetközi:

Actes de la Conférence réunie à Rome du 7 mai au 2 juin 1928, International Office, Berne, 1929.

Domaine Public Payant, UNESCO, UNESCO/DA/7, 1949.

Documents de la Conférence réunie à Bruxelles du 5 au 26 juin 1948, International Office, Berne, 1951.

Recommendation concerning the Status of the Artist, UNESCO, 21 C/Resolutions, 1980.

Note on the Meanings of the Term “Public Domain” in the Intellectual Property System with special reference to the Protection of Traditional Knowledge and Traditional Cultural Expressions/Expressions of Folklore, WIPO Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, Seventeenth Session, Geneva, December 6 to 10, 2010.

Standing Committee on Copyright and Related Rights, Thirtieth Session, Geneva, June 29 to July 3, 2015, Draft Report, SCCR/30/6.

Standing Committee on Copyright and Related Rights, Thirty-third Session, Geneva, November 14-18, 2016, Report, SCCR/33/7.

International Conference on the Artist's Resale Right, 28 April 2017, WIPO/SCCR/RR/GE/17.

Európai Unió:

European Commission Working Document: *Community Action in the Cultural Sector*, 1976. január 21.

European Parliament, Resolution nr. 11., *HL C 62.*, 1974.5.30.

European Parliament, Resolution for Community Action in the Cultural Sector, SEC(76)217, 1976, *HL C 79.*, 1976.4.5.

European Commission, Community Action in the Cultural Sector, Bulletin of the European Communities, Supplement 6/77, COM(77)560, 1977.

European Commission, Stronger Community action in the cultural sector, Bulletin of the European Communities, Supplement 6/82, COM(82)590, 1982.

European Parliament, *Literary Works in the Public Domain – Copyright and Related Rights*, Working paper, PE 166.091, 1996.

European Commission, Proposal for a European Parliament and Council directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, COM(96)97, 96/085 (COD), 1996, *HL C 178.*, 1996.6.21., 16.

Opinion of the Economic and Social Committee on the 'Proposal for a European Parliament and Council Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art', 97/C 75/03, *HL C 75.*, 1997.3.10., 17—20.

Legislative resolution embodying Parliament's opinion on the proposal for a European Parliament and Council Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, (CC)M(96)0097 - C4-0251/96 - 96/0085(COD)), *HL C 132.*, 1997.4.28., 88-94.

Amended proposal for a European Parliament and Council Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, COM (1998)78 final, *HL C 125.*, 1998.4.23., 8.

Communication from the Commission to the European Parliament pursuant to the second subparagraph of Article 251 (2) of the EC Treaty concerning the common position of the Council on the adoption of a proposal for a Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, SEC/2000/1516 final - COD 96/0085.

A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak. Jelentés a követő jogról szóló irányelv (2001/84/EK) végrehajtásáról és hatásairól. COM(2011)878, *HL C 102.*, 2012.4.5.

Az Európai Parlament 2012. november 20-i állásfoglalása a követő jogról szóló irányelv (2001/84/EK) végrehajtásáról és hatásairól szóló jelentésről (2012/2038(INI)), 2015/C 419/04, *HL C 419.*, 2015.12.16.

Bizottsági szolgálati munkadokumentum. A hatásvizsgálat összefoglalója - amely a következő dokumentumot kíséri: Javaslát: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek jogainak belső piacon történő online felhasználásra szóló, több területre érvényes engedélyezéséről, SWD(2012) 205 final

Key Principles and Recommendations on the Management of the Author Resale Right, 2014, elérhető: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/resale/140214-resale-right-key-principles-and-recommendations_en.pdf

The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Towards an EU-US trade deal. Intellectual property EU position paper. 20 March 2015.

USA:

Visual Artists' Residual Rights Act of 1978, H.R. 11403, 95th Cong., 2nd Sess. (1978).

S. 2796, 99th Cong., 2d Sess. (1986) and H.R. 5722, 99th Cong. 2d Sess. (1986); S. 1619, 100th Cong., 1st Sess. (1987) and H.R. 3221, 100th Cong., 1st Sess. (1987).

Report of the Register of Copyrights, *Droit de Suite: The Artist's Resale Royalty*, 1992.

Equity for Visual Artists Act of 2011, 112th Congr., 1st Session, H.R.3688 (2011) és 112th Congr., 1st Session, S.2000 (2011).

Notice of Inquiry, Federal Register 58175, Vol. 77, No. 182, 2012.

Comments of Sotheby's, Inc. and Christie's Inc. in Response to Copyright Office's Notice of Inquiry re Resale Royalty Right, 2012-10, 77 Fed. Reg. 58175, 2012.

US Copyright Office: *Resale Royalties, An Updated Analysis*, 2013.

American Royalties Too Act 2014, S. 2045, 113rd Cong., 2d Sess. (2014); H.R. 4103, 113rd Cong, 2d Sess. (2014); S. 977, 114th Cong., 1st Sess. (2015); H.R. 1881, 114th Cong., 1st Sess. (2015).

American Royalties Too Act 2018, H.R. 6868, 115th Cong., 2d Sess. (2018).

Svájc:

84.064. - Botschaft zu einem Bundesgesetz über das Urheberrecht (Urheberrechtsgesetz [URG]), zur Pariser Fassung der Berner Übereinkunft zum Schutz von Werken der Literatur und Kunst und zur Pariser Fassung des Welturheberrechtsabkommens und dessen Zusatzprotokolle 1 und 2 vom 29. August 1984.

88.356 - Postulat. Folgerecht im Urheberrecht, 09.03.1988.

01.3401- Motion. Folgerecht im Urheberrechtsgesetz, 22.06.2001.

06.031 - Botschaft zum Bundesbeschluss über die Genehmigung von zwei Abkommen der Weltorganisation für geistiges Eigentum und zur Änderung des Urheberrechtsgesetzes, 10.03.2006.

07.3397 - Interpellation. Folgerecht für bildende Künstlerinnen und Künstler, 20.06.2007.

Stellungnahme des Bundesrates, 21.09.2007.

13.4083 - Postulat. Erlös für Schweizer Künstlerinnen und Künstler, 05.12.2013.

Das Folgerecht. Bericht des Bundesrates in Erfüllung des Postulates 13.4083 Luginbühl vom 05.12.2013 "Erlös für Schweizer Künstlerinnen und Künstler", 2016, elérhető: <https://www.parlament.ch/centers/eparl/curia/2013/20134083/Bericht%20BR%20D.pdf>.

Egyéb:

FERRY, Abel, *Report*, 1914 J.O. Chambre des Députés, Document Parlementaire, annexe 3423, 2d Session de 23 Janvier 1914.

Rapport droit d'exposition, Comité Pluridisciplinaire des Artistes-Auteurs et des Artistes-Autrices, 2004, 13., elérhető: https://caap.asso.fr/IMG/pdf/rapport_droit_exposition.pdf.

Miniszteri indokolás a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló T/4859. számú javaslatához

Explanatory Memorandum to the draft law introducing Book XI ‘Intellectual Property’ in the Code of Economic Law, Parliamentary Documents 2013-2014, nr. 53K3391/001, Belgium

HUNGART 2021. május 31-én elfogadott Felosztási Szabályzata

Végső előterjesztői indokolás a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény és a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2021. évi XXXVII. törvényhez, Indokolások Tára, 2021. évi 58.sz.

Copyright Law of the People’s Republic of China, Revision Draft, 2012.

Copyright Law of the People’s Republic of China, Revision Draft 2014.

BÍRÓSÁGI HATÁROZATOK

Európai Unió:

C-300/89. számú, Az Európai Közösségek Bizottsága kontra az Európai Közösségek Tanácsa ügyben 1991. június 11-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:1991:244], (Titánium-Dioxid-ügy)

C-92/92. és 326/92. számú, Phil Collins kontra Imtrat Handelsgesellschaft mbH. és Patricia Im- und Export Verwaltungsgesellschaft mbH és Leif Emanuel Kraul és EMI Electrola GmbH egyesített ügyben 1993. október 20-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:1993:847], (Phil Collins-ügy)

C-376/98. számú, Németországi Szövetségi Köztársaság kontra Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa ügyben 2000. október 5-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2000:544], (Dohányreklám-ügy)

C-360/00. számú, Land Hessen kontra Ricordi&Co. Bühnen- und Musikverlag GmbH. ügyben 2002. június 6-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:2002:346]

C-380/03. számú, Németországi Szövetségi Köztársaság kontra Európai Parlament és Az Európai Unió Tanácsa ügyben 2006. december 12-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2006:772] (Dohányreklám II. ügy)

C-32/07. számú, Az Európai Közösségek Bizottsága kontra Spanyol Királyság ügyben 2008. január 31-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2008:64]

C-518/08. számú, Fundación Gala-Salvador Dalí és Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP) kontra Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (ADAGP) és társai ügyben 2010. április 15-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2010:191], (Dalí-ügy)

C-510/10. számú, DR és TV2 Danmark A/S kontra NCB - Nordisk Copyright Bureau ügyben 2012. április 26-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:2012:244]

C-89/12. sz., Rose Marie Bark kontra Galileo Joint Undertaking ügyben 2013. április 25-én hozott ítélet [ECLI:EU:C:2013:276]

C-41/14. számú, Christie's France SNC kontra Syndicat national des antiquaires ügyben 2015. február 26-án hozott ítélet [ECLI:EU:C:2015:119], (Christie's-ügy)

Franciaország:

Décision n° 2012-276 QPC du 28 septembre 2012, Fondation Hans Hartung et Anna Eva Bergman [Transmission du droit de suite sur les oeuvres d'art graphiques et plastiques].

Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 5 novembre 1991, n° 90-13.528 (Auguste Rodin).

Cour de Cassation, Chambre civile 1, du 13 octobre 1993, n° 91-14037.

Christie's ügy:

Tribunal de Grande Instance Paris, 3e chambre, 2e section, 20 mai 2011, n° 09/10883, SNA c/ Christie's France SNC

Cour d'Appel Paris, pôle 5, chambre 4, Arrêt du 12 décembre 2012, n° 11/11606, SNA
c/ Christie's France SNC

Cour de cassation, chambre civile 1, 3 juin 2015, n° 13-12.675.

Németország:

BGH, Urt. v. 07.06.1971 - I ZR 32/70.

OLG München, 21.06.1979 - 6 U 1075/78 u. 6 U 3869/78, GRUR 1979

BGH Urt. v. 16. Juni 1994–I ZR 24/92. (*Beuys-ügy*)

Landgericht Düsseldorf, Urt. v. 31. Okt. 1990 - 12 O 196/90.

Oberlandesgericht Düsseldorf, Urt v. 21. Jan. 1992 - 20 U 165/90.

BGH Urteil v. 17.07.2008 - I ZR 109/05. (*Sammlung-Ahlers I. ügy*)

Landgericht Frankfurt, Urt. v. 8. Okt. 2003 - 2-6 O 523/02.

Oberlandesgericht Frankfurt, Urt. v. 7. Juni 2005 – 11 U 63/03.

BGH, Urt. v. 18. November 2010 – I ZR 86/09. (*Sammlung-Ahlers II.*)

USA:

Armstrong v. United States, 364 U.S. 40, 49, 1960.

Morseburg v. Balyon, 621 F.2d 972 (9th Cir. 1980), cert. denied, 449 U.S. 983, 1980.

Fogerty v. Fantasy, Inc. - 510 U.S. 517, 1994.

Quality King Distribs Inc. v. L'Anza Research Int'l, Inc., 523 U.S. 135, 1998.

Baby Moose Drawings, Inc. v. Dean Valentine, No. 2:11-cv-00697–JHN–JCGx, 2011
U.S. Dist. LEXIS 72583 (C.D. Cal. Apr. 1, 2011).

Kirtsaeng. v. John Wiley & Sons, Inc., 568 U.S. 519, 2013.

*Close v. Sotheby's, Inc., The Sam Francis Foundation v. Christie's, Inc., The Sam
Francis Foundation v. eBay Inc* egyesített ügyek:

Close v. Sotheby's, Inc., No. 16-56234, *The Sam Francis Foundation v. Christie's, Inc.*,
No. 16-56235 and *The Sam Francis Foundation v. eBay Inc.*, No. 16-56252. 2018 WL
3322222 (9th Cir. July 6, 2018).

Estate of Robert Graham et al., v. Sotheby's Inc., 860 F.Supp.2d1117, 2012.

Sam Francis Foundation et al., v. Christies's Inc., 784 F.3d 1320, 2015.

Sam Francis Foundation v. Christie's, 136 S. Ct. 795, 2016.

2016 WL 1464229, 6 (C.D. Cal. 2016).

Magyarország:

14/1994. (III.10.) AB határozat

Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.273/2008/7. sz. ítélet.

Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.304/2007/7. sz. ítélet.

BH 1991.391. A kereskedelmi tevékenység folytatására jogosult vállalat a művészeti alkotások tulajdonjogának átruházása esetén szerzői díjat (járulékot) tartozik fizetni. [1969. évi III. tv. 15/A. § 46/A. §, 9/1969. (XII. 29.) MM r. 13/A. § (1) és (3) bek., 35/A. § (1) és (3) bek.]

Egyéb:

Simonis & Buunk v. Stichting Pictoright, [2016] IEF 15676, IEPT 20160202, Hollandia

Court of Appeals Liège, 18 January 2001, *Auteurs en Media*, Belgium

EGYÉB DOKUMENTUMOK, INTERNETES FORRÁSOK

The Price of Everything (2018) – rendezte: Nathaniel KAHN.

SZJSZT 7/2006. Hangfelvétel többszörözésének és terjesztésének jogszerűsége, jogkimerülés.

SZJSZT 30/2002. Antikvár kereskedelem szerzői jogi megítélése hangfelvételek esetében.

<https://www.artisjus.hu/egyesulet/kuldetes/>

<https://artthrob.co.za/2017/04/25/resale-rights-and-sustainability-in-conversation-with-aspire-auctions/>

Art Loss Register, <https://www.artloss.com/>

ASHLEY, Ethan T., *Case Review: Droit de suite... not so sweet*, itsartlaw.org, September 27, 2018, <https://itsartlaw.org/2018/09/27/droit-de-suite-not-so-sweet/>

BOWLEY, Graham - BARBOZA, David, *A Culture of Bidding: An Art Power Rises in China, Posing Issue for Reform*, The New York Times (Dec. 16, 2013), <https://www.nytimes.com/projects/2013/china-art-fraud/index.html>

BRADY, Anna, *Italian galleries no longer have to pay artist royalties on primary market sales*, The Art Newspaper, 8th May 2019, elérhető: <https://www.theartnewspaper.com/news/italian-galleries-no-longer-have-to-pay-artist-royalties-on-primary-market-sales>.

Christie's.com lot Jeff Koons Rabbit, <https://www.christies.com/lot/lot-jeff-koons-rabbit-6205139/?lid=1&from=relatedlot&intobjectid=6205139>

<https://www.christies.com/features/Monumental-collage-by-Beeple-is-first-purely-digital-artwork-NFT-to-come-to-auction-11510-7.aspx>

<https://www.dacs.org.uk/latest-news/bronzechain-dacs-verisart-foundries-sign-up?category=For+Artists&title=N>

<https://www.dalro.co.za/index.php/18-latest-news/280-artists-resale-rights>

DAPIRAN, Antony, *How (Droit de) Suite is It?* ArtAsiaPacific, June/Aug. 2013, <http://artasiapacific.com/Magazine/84/HowDroitDeSuiteIsIt>

Discussions on the Artist's Resale Right adoption in China <https://www.resale-right.org/discussions-on-the-artists-resale-right-adoption-in-china/>

EMERSON, Ralph Waldo, *American Civilization*, The Atlantic, April 1862, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1862/04/american-civilization/306548/>

GAJZÁGÓ György, *Nemes Marcell Program: a képzőművészeti iparág időszerű korszerűsítése*, Interart Alapítvány, 2017, elérhető: <https://www.slideshare.net/GyrgyGajzg/nemes-marcell-program-27>.

GRAD-GYENGE Anikó, *Még egyszer az Szjt. új szabad felhasználási szabályairól*, http://eszerint.blog.hu/2012/01/08/meg_egyszer_az_szjt_uj_szabad_felhasznalasi_szabalyairol

https://hvg.hu/kultura/20210615_750_ezerert_kelt_el_a_Kadar_Janos_segit_apamnak_beprogramozni_az_uj_szines_tevenket_cimu_kep

JUHÁSZ Sándor, *Művészet centivel és kalkulátorral*, 2008, elérhető: <https://artportal.hu/magazin/juhasz-sandor-muveszet-centivel-es-kalkulatorral/>

Kortárs Galériák Egyesületének etikai kódexe <http://www.kortarsgaleriak.hu/hu/etikai-kodex.html>.

KOVÁTS Lajos, *A kortárs műkereskedelem is egy piac*, 2013. október 8-i blogbejegyzés, <https://kovatslajos.wordpress.com/2013/10/08/a-kortars-mukereskedelem-is-egy-piac/>

LEHR, Deborah M., *China's Art Market is Booming – but not for Foreigners*, The Diplomat (25 February 2017), <https://thediplomat.com/2017/02/chinas-art-market-is-booming-but-not-for-foreigners/>

MACQUISTEN, Ivan, *Should post-Brexit UK get rid of the Artist's Resale Right?* The Art Newspaper, 27th January 2021, <https://www.theartnewspaper.com/comment/artist-resale-right-comment>

MEZEI, Peter - QUINTAIS, João Pedro - GIANNOPOULOU, Alexandra - BODÓ, Balázs, *The Rise of Non-Fungible Tokens (NFTs) and the Role of Copyright Law – Part II*, Kluwer Copyright Blog, April 22, 2021, <http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2021/04/22/the-rise-of-non-fungible-tokens-nfts-and-the-role-of-copyright-law-part-ii/>

O'DONNELL, Nicholas, *Au Revoir, Droit de Suite—9th Circuit Narrows California Resale Royalty Act to a Single Year's Sales*, Sullivan Worcester's Art Law Report, July 9th, 2018, <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=64e69e43-e1e6-45e6-b4eb-3def76beae4f>

ORON, Gadi, Director General of CISAC, In: *International Confederation of Societies of Authors and Composers, 'Artists, Governments and Experts meet in Geneva to discuss International Adoption of the Resale Right for Visual Artists'*, 24 April 2017, <https://www.cisac.org/Newsroom/news-releases/artists-governments-and-experts-meet-geneva-discuss-international-adoption>

Pénzügyi válság és műkereskedelem - GOLOVICS Lajos nyilatkozata,
<https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/53c1c280bf2951690ad6fa9ef77d204d>

POLLACK, Barbara, *China's Growing Auction Giant*, Artnews (Oct. 21, 2013),
<https://www.artnews.com/art-news/news/chinas-growing-auction-giant-2308/>

Régime successoral du droit de suite, elérhető:
<https://www.senat.fr/questions/base/2017/qSEQ170700548.html>

RIEDER Gábor, *Népszerűsítő sikolyok. Tolvajok a műtárgyakért*, elérhető:
<https://www.artmagazin.hu/articles/archivum/10496dec94c0af5e2f319987d9f3524c>

RÓNAI András, *Hirtelen mindenki az NFT-ről beszél – mi ez, miért lehet vele milliókat keresni, és ki fog-e pukkadni?*, 2021.03.17., <https://dalszerzo.hu/2021/03/17/hirtelen-mindenki-az-nft-rol-beszeli-mi-ez-miert-lehet-vele-milliokat-keresni-es-ki-fog-e-pukkadni/>

<https://scinfolex.com/2020/01/25/rapport-racine-le-domaine-public-payant-une-nouvelle-fois-ecarte/>

SO-YOUNG, Moon, *Gov't plan will give artists a cut of resale price*, Korea JoongAng Daily, April 2 2018, <https://koreajoongangdaily.joins.com/2018/04/02/artsDesign/Govt-plan-will-give-artists-a-cut-of-resale-price/3046405.html>

Stolen Works of Art Database, <https://www.interpol.int/How-we-work/Databases/Stolen-Works-of-Art-Database>

The Artist's Reserved Rights Transfer And Sale Agreement (1971)
<https://primaryinformation.org/the-artists-reserved-rights-transfer-and-sale-agreement-1971/>

Time for UK to ditch ARR, Antiques Trade Gazette, 16th January 2021
<https://www.antiquestradegazette.com/print-edition/2021/january/2475/letters-obituary/time-for-uk-to-ditch-arr>

What is the Artist's Resale Right? 2014, www.resale-right.org

www.resaleright.be

www.bildkunst.de

<https://viragjuditgaleria.hu/hu/kapcsolat/tortenet/>

<https://www.legislation.gov.uk/primary+secondary?title=resale%20right.>